

การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายกรณีพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้อง

นายปณิธาน มาลากุล ณ อยุธยา

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต

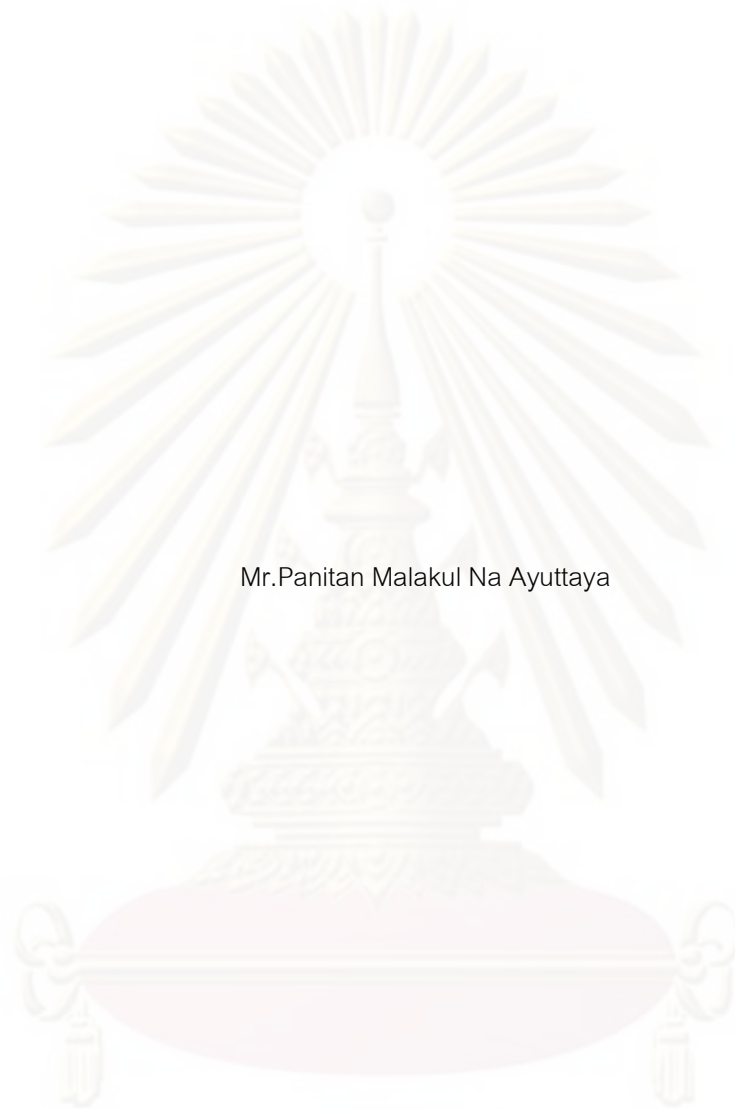
สาขาวิชานิติศาสตร์

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2552

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

The protection of injured person's right in case of non -prosecution order

Mr.Panitan Malakul Na Ayuttaya

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Laws Program in Laws

Faculty of Law

Chulalongkorn University

Academic Year 2009

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายกรณีพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้อง

โดย

นายปณิธาน มาลากุล ณ ออยุธยา

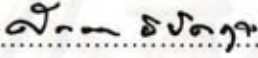
สาขาวิชา

นิติศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

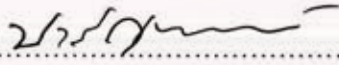
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริณา ศรีวินิชย์

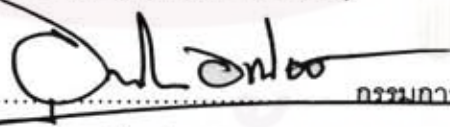
คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยรับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

..... คณบดีคณะนิติศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ ธนิตกุล)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ วีระพงษ์ บุญโญภาส)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริณา ศรีวินิชย์)

..... กรรมการฝ่ายนอกมหาวิทยาลัย
(อาจารย์ ดร.อุทัย อาทิเวช)

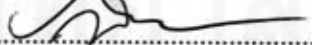
ศูนย์ทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปณิธาน มาลากุล ณ อุรุยา : การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายกรณีพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้อง. (The protection of injured person's right in case of non-prosecution order) อ. ที่ปริกษาวิทยานิพนธ์หลัก : ผศ.ดร.ปาริณา ศรีวนิชย์ ,145 หน้า.

มาตรการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกรณีพนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีที่มีอยู่ในปัจจุบันนั้นยังไม่เหมาะสม และขาดหลักประกันที่ชัดเจน เนื่องจากในปัจจุบันมาตรการคุ้มครองดังกล่าว มีเพียงการให้สิทธิผู้เสียหายฟ้องร้องดำเนินคดีผู้กระทำความผิดด้วยตนเองภายหลังพนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีเท่านั้น นอกจากนั้น สิทธิดังกล่าวก็ยังถูกจำกัดโดยการตีความนิยามคำว่า “ผู้เสียหาย” รวมทั้งการเข้าถึงพยานหลักฐานและการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมในกรณีที่พนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องก็เป็นไปได้ยาก ทำให้ผู้เสียหายไม่สามารถได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในต่างประเทศ ได้มีมาตรการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายภายหลังพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกา ศาลมีอำนาจออกหมายบังคับให้ผู้หนึ่งผู้ใดกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดตามหน้าที่ซึ่งคนมีอยู่ก็ได้ หมายนี้เรียกว่า “mandamus” ดังนั้น ผู้เสียหายอาจร้องขอต่อศาลให้ออกหมายดังกล่าวบังคับให้พนักงานอัยการซึ่งได้มีดุลพินิจไม่ฟ้องไปแล้ว ฟ้องคดีก็ได้ หรือในประเทศญี่ปุ่นมีมาตรการในการควบคุมคดีอาญาซึ่งพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง คือ การไต่สวนการฟ้องคดี (Inquest of prosecution) โดยการไต่สวนนี้จะเป็นกระบวนการสอบสวนว่าการที่พนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องคดีอาญานั้น ๆ เหมาะสมแล้วหรือไม่

วิทยานิพนธ์นี้เสนอว่าประเทศไทยควรแก้ไข เพิ่มเติมบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในเรื่องนิยามของผู้เสียหาย สิทธิในการเข้าถึงพยานหลักฐานและการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของผู้เสียหายให้ชัดเจน นอกจากนั้น ควรเพิ่มเติมมาตรการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายโดยการจัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบการใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการซึ่งมีหน้าที่รับอุทธรณ์จากผู้เสียหายในกรณีพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องเพื่อสร้างความโปร่งใส และเป็นธรรม เพื่อให้เป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผลได้อย่างเต็มที่

สาขาวิชา.....นิติศาสตร์.....ลายมือชื่อนิติ.....

ปีการศึกษา.....2552.....ลายมือชื่อ อ.ที่ปริกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....

4986254234 : MAJOR LAWS

KEYWORDS : INJURED PERSON / PROTECTION /INJURED PERSON'S RIGHT /
NON-PROSECUTION ORDER / THE PROSECUTOR

PANITAN MALAKUL NA AYUTTAYA : THE PROTECTION OF INJURED
PERSON'S RIGHT IN CASE OF NON-PROSECUTION ORDER . THESIS
ADVISOR : ASST.PROF.PAREENA SRIVANIT, THESIS, 145 pp.

In present, measures to protect the injured person's right after the prosecutor orders to drop the case are inappropriate and lacks of guarantee. The injured person only has the right to file criminal case on his own in case of non-prosecution. Furthermore, the right is limited by the interpretation of "the injured person" and the difficulties to achieve the evidence and the process of judgement. As a result, the injured person is not able to be completely and effectively protected.

In foreign countries, measures have been adopted to protect the injured party's right after the prosecutor orders to drop charges. For example, in the United States of America, the court has the authority to issue a warrant called "mandamus" enforcing a person to act upon his duty. Consequently, the victim might request for that warrant to order the prosecutor to file the case. In Japan, particular measures to inquest of prosecution, have been implemented for monitoring the non-prosecution order. This measure is the process to examine whether the case is appropriate for non-prosecution.

This thesis suggests that Thailand should amend provisions in the Criminal Procedure Code: namely, to specifically define "the injured person", the right to achieve the evidence and the process of judgement. Moreover, the prosecutor's non- prosecution decision review body should be set up in order to facilitate transparency and fairness of the non-prosecution order, so that the injured party's right can be effectively protected.

Field of Study : LAWS

Academic Year: 2009

Student's Signature *Panita*

Advisor's Signature *Pareena*

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความช่วยเหลืออย่างยิ่งของท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริณา ศรีวินิชย์ ซึ่งท่านได้กรุณาให้คำแนะนำ คำปรึกษา และแนวทางในการเขียนวิทยานิพนธ์ อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณท่านศาสตราจารย์ วัชรพงษ์ บุญโญภาส ที่ได้กรุณาสละเวลาตลอดจนให้เกียรติเป็นประธานในการสอบวิทยานิพนธ์ อีกทั้งขอกราบขอบพระคุณท่าน ดร.อุทัย อาทิวาห์ ที่รับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และได้กรุณาให้คำปรึกษาและชี้แนวทางในการจัดทำวิทยานิพนธ์แก่ผู้เขียน

นอกจากนี้ ผู้เขียนขอขอบคุณอาจารย์สิพิมพ์ วิวัฒน์วัฒนา , คุณสุวรรณา มงคลรุ่งเรือง ที่คอยห่วงใย ให้ความช่วยเหลือและให้คำแนะนำในการทำวิทยานิพนธ์โดยตลอดมา รวมถึง พี่ๆ น้องๆ เจ้าหน้าที่ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทุกท่าน สำหรับกำลังใจและความช่วยเหลือที่มีค่าอย่างยิ่งตั้งแต่ผู้เขียนเข้าศึกษาในระดับปริญญาตรีจนกระทั่งปริญญาโท

ประโยชน์ทั้งหลายอันเกิดขึ้นจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนขออุทิศเป็นกตเวทิตาคุณแก่คุณพ่อ คุณแม่ ผู้ซึ่งให้กำลังใจและเป็นแรงผลักดันสำหรับความสำเร็จทุกอย่างในชีวิตของผู้เขียนมาแต่เยาว์วัยด้วย แต่หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีข้อบกพร่องประการใดแล้ว ผู้เขียนขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่	
1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	6
1.3 ขอบเขตของการศึกษาวิจัย.....	6
1.4 สมมุติฐานของการวิจัย.....	6
1.5 วิธีการศึกษาวิจัย.....	7
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษาวิจัย.....	7
2 หลักในการดำเนินคดีอาญาและแนวคิดเรื่องการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย ในคดีอาญา.....	8
2.1 แนวความคิดของหลักการดำเนินคดีอาญา.....	9
2.1.1 แนวความคิดในการดำเนินคดีอาญาตามหลักการดำเนินคดีอาญา โดยผู้เสียหาย.....	13
2.1.2 แนวความคิดในการดำเนินคดีอาญาตามหลักการดำเนินคดีอาญา โดยประชาชน.....	15
2.1.3 แนวความคิดในการดำเนินคดีอาญาตามหลักการดำเนินคดีอาญา โดยรัฐ.....	21
2.2 แนวความคิดสากลเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิและมาตรการคุ้มครองสิทธิ ของผู้เสียหาย.....	28
2.3 หลักการดำเนินคดีอาญาและแนวคิดการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายใน ประเทศไทย.....	36
2.3.1 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐในประเทศไทย.....	39

2.3.2	สิทธิในการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย	42
2.3.3	มาตรการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีอาญาตามประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา.....	46
2.3.4	มาตรการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญาตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทน ผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544..	61
2.4	แนวความคิดเรื่องการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายกรณีพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง และกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายกรณีพนักงานอัยการสั่ง ไม่ฟ้องในประเทศไทย.....	64
2.4.1	การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายกรณีพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้อง โดยมาตรการการตรวจสอบภายใน	64
2.4.2	การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายกรณีพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้อง โดยองค์กรภายนอก.....	66
2.4.3	การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายกรณีพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้อง ในประเทศไทย.....	70
3	มาตรการในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญา	72
3.1	ประเทศอังกฤษ.....	72
3.1.1	หลักการดำเนินคดีอาญาของประเทศอังกฤษ	73
3.1.2	สิทธิและมาตรการคุ้มครองผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญา.....	76
3.2	ประเทศฝรั่งเศส.....	78
3.2.1	หลักการดำเนินคดีอาญาของประเทศฝรั่งเศส.....	78
3.2.2	สิทธิและมาตรการคุ้มครองผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญา.....	79
3.3	ประเทศเยอรมัน.....	81
3.3.1	หลักการดำเนินคดีอาญาของประเทศเยอรมัน	82
3.3.2	สิทธิและมาตรการคุ้มครองผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญา.....	84
3.4	ประเทศญี่ปุ่น.....	87
3.4.1	หลักการดำเนินคดีอาญาของประเทศญี่ปุ่น	87
3.4.2	สิทธิและมาตรการคุ้มครองผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญา.....	90
3.5	ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	93

3.5.1	หลักการดำเนินคดีอาญาของประเทศสหรัฐอเมริกา	93
3.5.2	สิทธิและมาตรการคุ้มครองผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญา.....	103
4	วิเคราะห์ปัญหา และอุปสรรค ของมาตรการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในกรณี พนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องในประเทศไทย	106
4.1	การตีความของนิยามคำว่า “ผู้เสียหาย”.....	106
4.2	การเข้าถึงพยานหลักฐานในสำนวนที่พนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องของ ผู้เสียหาย.....	110
4.3	การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมในสำนวนที่พนักงานอัยการสั่ง ไม่ฟ้องของ ผู้เสียหาย.....	113
4.4	การดำเนินคดีในขั้นตอนการไต่สวนมูลฟ้อง	114
4.5	สิทธิของผู้เสียหายในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องอาญา.....	117
4.6	การสอบสวนเพิ่มเติม และการสอบสวนร่วม	119
4.7	การกลั่นกรองดุลพินิจของพนักงานอัยการโดยองค์กรในกระบวนการยุติธรรม.....	121
4.8	แนวความคิดเรื่องการนำมาตรการการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายภายหลังพนักงาน อัยการสั่งไม่ฟ้องโดยศาล.....	125
4.9	การให้สิทธิผู้เสียหายดำเนินคดีอาญาด้วยตนเองภายหลังพนักงานอัยการมีคำสั่ง ไม่ฟ้อง.....	130
5	บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	134
	รายการอ้างอิง.....	141
	ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	145

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา

การดำเนินคดีอาญา เป็นการรักษาความสงบเรียบร้อยที่สำคัญมากที่สุดประการหนึ่ง¹ กล่าวคือเป็นกระบวนการที่มีความมุ่งหมายเพื่อพิสูจน์ให้เห็นว่าข้อเท็จจริงอันเกิดจากการกระทำ ความผิดทางอาญานั้น ผู้ที่ถูกกล่าวหาเป็นผูกระทำความผิดจริงหรือไม่ เพื่อให้ได้ตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ หรือเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหา ทั้งนี้ เป็นไปเพื่ออำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชน และก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคม ซึ่งที่ผ่านมา การดำเนินคดีอาญาภายใต้กระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้น มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 2 ประการ อันได้แก่ การควบคุมอาชญากรรมหรือนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ และการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล ซึ่งทิศทางการพัฒนาการของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้มีพัฒนาการไปในทางที่คำนึงถึงสิทธิมนุษยชนมากขึ้น แต่จะเน้นหนักไปที่การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา ผู้ต้องหา หรือจำเลย โดยเฉพาะสิทธิของเหยื่ออาชญากรรม หรือผู้เสียหายในคดีอาญา ทั้งที่ในคดีอาญาเป็นผู้ที่มีบทบาทอันสำคัญในการเริ่มต้นการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เช่นเดียวกับผู้ต้องหา หรือจำเลย²

หลักการดำเนินคดีอาญาได้พัฒนาตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม ในยุคดั้งเดิมนั้นการระงับข้อพิพาทมิได้แยกออกเป็นทางแพ่งหรือทางอาญา และการดำเนินการระงับข้อพิพาทดังกล่าวจะเป็นการดำเนินการโดยเอกชนด้วยตนเอง โดยจะมีลักษณะเป็นการแก้แค้นทดแทนระหว่างบุคคล กลุ่ม หรือเผ่าพันธุ์ ดังนั้นการดำเนินคดีอาญาในยุคดั้งเดิมจึงถือเป็นหน้าที่ของผู้เสียหายที่จะต้องดำเนินคดีด้วยตนเอง ต่อมาได้เกิดหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนขึ้น โดยมีต้นกำเนิดมาจากประเทศอังกฤษ หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนนั้นมีแนวคิดคือ ประชาชนทุกคนมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม ดังนั้นประชาชนทุกคนมีสิทธิฟ้องคดีอาญาด้วย

¹ คณิศ ณ นคร, "วิธีพิจารณาความอาญาไทย : หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน," วารสารอัยการ 19 (มกราคม 2539): 10.

² วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์, "ผู้เสียหายในคดีอาญา : การศึกษาสิทธิและการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543), หน้า 1 – 2.

ตนเองโดยไม่คำนึงว่าเป็นผู้เสียหายหรือไม่ และเมื่อสังคมเจริญขึ้น อำนาจในการลงโทษผู้กระทำ ความผิดและการตัดสินข้อพิพาทได้กลายเป็นอำนาจหน้าที่ของรัฐ เนื่องจากเกิดแนวคิดที่ว่า การกระทำ ความผิดอาญาเป็นการกระทำที่ทำให้สังคม และประชาชนในสังคมเสียหาย ทำลายความสงบสุขเรียบร้อยในสังคม ดังนั้น จึงเกิดหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐตามมา ซึ่งหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐนั้น ถือว่า การดำเนินคดีอาญาเป็นภารกิจของรัฐ โดยจะมีองค์กรที่ทำหน้าที่ดำเนินคดีอาญาในการสอบสวนฟ้องร้องคดี เมื่อมีความผิดทางอาญาเกิดขึ้น และเจ้าพนักงานของรัฐผู้ทำหน้าที่ดำเนินคดีอาญาแทนรัฐ ได้แก่ เจ้าพนักงานอัยการ และตำรวจ โดยอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานของรัฐนั้น จะเป็นไปตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้วางหลักเกณฑ์และวิธีการไว้

ดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยนั้นมีหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หน่วยงานในภาครัฐ ได้แก่ ตำรวจ อัยการ ศาล และราชทัณฑ์ ซึ่งจะเข้ามามีส่วนร่วมในแต่ละขั้นตอน ตั้งแต่เริ่มต้นจนเสร็จสิ้นกระบวนการ นอกจากนี้ ยังมีบุคคลอื่นที่มีใช้ภาครัฐเข้ามาเกี่ยวข้อง อันได้แก่ ผู้ต้องหา หรือจำเลย ผู้เสียหาย พยาน เป็นต้น ซึ่งหลักการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยนั้น เป็นหลักการดำเนินคดีอาญานั้น เมื่อเกิดการกระทำ ความผิดขึ้น ผู้ทำหน้าที่ดำเนินคดีอาญานั้น ได้แก่ ตำรวจ และเมื่อตำรวจสรุปสำนวนการสอบสวนแล้ว พนักงานอัยการอันเป็นตัวแทนของรัฐจะเป็นผู้ทำหน้าที่ดำเนินการฟ้องร้องคดี แต่ในขณะเดียวกัน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยก็ได้ให้สิทธิเอกชนผู้เสียหายสามารถใช้สิทธิการดำเนินคดีอาญา และการฟ้องร้องคดีอาญาด้วยเช่นเดียวกัน กล่าวคือ ตามบทบัญญัติในมาตรา 28 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติความไว้ว่า “บุคคลเหล่านี้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาล (1) พนักงานอัยการ (2) ผู้เสียหาย” ซึ่งผู้เสียหายนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(4) ได้ให้นิยามว่า ผู้เสียหายหมายถึงบุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ ตามมาตรา 4, 5 และ 6 โดยตามบทบัญญัตินี้ดังกล่าวนี้ ก่อให้เกิดสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดด้วยตนเองได้ ดังนั้น เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ผู้เสียหายสามารถดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้ด้วยตนเอง หรืออาจดำเนินการร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน เพื่อให้อัยการเป็นผู้ดำเนินการฟ้องร้องคดีต่อศาล ก็ได้ ซึ่งในทางปฏิบัติ เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ผู้เสียหายจะดำเนินการแจ้งความร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนมากกว่าที่จะดำเนินคดีด้วยตนเอง

ในกรณีที่ผู้เสียหายได้แจ้งความร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน และพนักงานสอบสวนได้ทำการรวบรวมพยานหลักฐาน และสรุปสำนวนการสอบสวนส่งพนักงานอัยการ แล้วปรากฏว่า

พนักงานอัยการใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้อง การสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการก็ได้ตัดสิทธิผู้เสียหาย หรือผู้อื่นที่มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายในอันที่จะดำเนินคดีอาญานั้นด้วยตนเอง โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 34 ได้บัญญัติความไว้ว่า “คำสั่งไม่ฟ้องคดี หาได้ตัดสิทธิผู้เสียหายฟ้องคดีโดยตนเองไม่” ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า หลักการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยเป็นระบบการฟ้องคดีแบบคู่ขนาน คือ การฟ้องคดีโดยรัฐซึ่งจะกระทำโดยพนักงานอัยการ และการฟ้องคดีโดยผู้เสียหายซึ่งเป็นผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดทางอาญา อย่างไรก็ตาม ผู้เสียหายที่จะมีสิทธิดำเนินคดีด้วยตนเองได้นั้น จะต้องเป็นไปตามเงื่อนไขของกฎหมาย คือ จะต้องเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเท่านั้น

โดยขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐในขั้นตอนก่อนการดำเนินการฟ้องร้องคดีซึ่งดำเนินคดีโดยเจ้าพนักงานของรัฐในประเทศไทยนั้น อาจแยกการดำเนินคดีอาญาได้เป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ การดำเนินคดีอาญาในชั้นสอบสวน มีพนักงานสอบสวนเป็นผู้รับผิดชอบ และการดำเนินคดีอาญาในชั้นฟ้องร้อง มีพนักงานอัยการเป็นผู้รับผิดชอบ ซึ่งเมื่อได้พิจารณาจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 แล้ว จะเห็นได้ว่าเป็นการดำเนินคดีอาญาตามหลักการดำเนินคดีตามดุลพินิจ ซึ่งเปิดโอกาสให้พนักงานอัยการใช้ดุลพินิจที่จะไม่ดำเนินการสอบสวนหรือไม่ฟ้องร้องคดีบางเรื่อง แม้ว่าจะได้รับคำร้องทุกข์ กล่าวโทษ หรือได้ดำเนินการสอบสวนแล้วในบางกรณี³ แต่ต้องมีเหตุอันสมควร ที่พนักงานอัยการจะสั่งไม่ฟ้องในกรณีเช่นนั้น ซึ่งแม้จะมีเหตุอันสมควรที่พนักงานอัยการจะสั่งไม่ฟ้องก็ตามแต่หากมองอีกแง่หนึ่งก็อาจถือได้ว่าเป็นข้อเสีย เพราะทำให้ผู้กระทำความผิดไม่ถูกส่งฟ้อง ขัดต่อหลักความเสมอภาคกันทางกฎหมาย

สิทธิการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย เป็นการนำหลักการฟ้องคดีอาญาโดยประชาชนของประเทศอังกฤษมาใช้ในกฎหมายไทย⁴ โดยผู้เสียหายอาจขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา หรือฟ้องคดีด้วยตนเองภายในกำหนดอายุความโดย ไม่ต้องคำนึงถึงการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ นอกจากนั้นดังที่กล่าวมาแล้ว แม้ว่าพนักงานอัยการจะมีคำสั่งไม่ฟ้องคดี แล้วก็ได้ตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะดำเนินคดีอาญาด้วยตนเอง กล่าวได้ว่า การให้สิทธิฟ้องคดีโดยผู้เสียหายตามบทบัญญัติในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาภายหลังพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องของประเทศไทยนั้น เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีโอกาสร้องขอความยุติธรรมจากศาลได้อย่างเสรี ซึ่งถือเป็นการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหาย ซึ่งสอดคล้องกับภาระหน้าที่ของรัฐในการ

³ ณรงค์ ใจหาญ, หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 6(กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2544), หน้า 35.

⁴ กุลพล พลวัน, “การวิเคราะห์บทบาทของอัยการในการดำเนินคดีอาญา,” วารสารอัยการ 18 (สิงหาคม 2538): 189.

อำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนตามรัฐธรรมนูญแห่งประเทศไทย พุทธศักราช 2550 หมวดที่ 3 มาตรา 40(1) ที่ได้กำหนดให้บุคคลย่อมมีสิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง รวมทั้งมาตรา 40(5) ยังกำหนดให้ ผู้เสียหายมีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่จำเป็น และเหมาะสมจากรัฐ และอาจถือได้ว่าเป็นการถ่วงดุลอำนาจ จดุลพินิจของ อัยการได้ทางหนึ่ง

หากพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จะเห็นได้ว่าสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาของไทยนั้นเป็นไปอย่างกว้างขวาง กล่าวคือ ผู้เสียหายสามารถดำเนินคดีได้ด้วยตนเอง นอกจากนั้นในกรณีที่ผู้เสียหายนำคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ทางอาญาของรัฐ แล้วรัฐปฏิเสธสิทธิของผู้เสียหายโดยพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง ผู้เสียหายก็ยังมีสิทธิดำเนินคดีด้วยตนเองก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาในทางปฏิบัติ เมื่อมีการกระทำผิดเกิดขึ้นแทบทุกครั้ง ผู้เสียหายจะดำเนินการนำคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมของรัฐก่อนที่ จะใช้สิทธิดำเนินคดีอาญาด้วยตนเอง แม้ว่าจะมีบทบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการเยียวยาผู้เสียหาย หรือ องค์การของรัฐ ที่มีหน้าที่ดำเนินคดีอาญาแทนผู้เสียหาย แต่อย่างไรก็ตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ได้มีบทบัญญัติถึงสิทธิของผู้เสียหายที่ชัดเจนในกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องที่จะเป็นหลักประกันอันจะทำให้เจ้าหน้าที่และองค์กรต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้ความช่วยเหลือผู้เสียหาย นอกจากนั้น ในกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง แม้ว่าผู้เสียหายจะมีสิทธิในการดำเนินคดีอาญาด้วยตนเองก็ตามแต่การดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายนั้นยังมีข้อจำกัดในการดำเนินคดีทั้งในทางเศรษฐกิจและสังคม อาทิ ผู้เสียหายไม่อยู่ในฐานะที่จะรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีอาญาได้ ผู้เสียหายขาดความรู้ความเข้าใจในการดำเนินคดีอาญา เป็นต้น นอกจากนั้น คำสั่งไม่ฟ้องคดีของพนักงานอัยการในบางกรณีอาจ ไม่ได้รับความเชื่อถือเท่าที่ควร เนื่องจากการดำเนินคดีอาญาในชั้นสอบสวนนั้นเป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนแต่เพียงฝ่ายเดียวโดยที่พนักงานอัยการไม่มีอำนาจที่จะเข้าร่วมการสอบสวนคดีอาญามาแต่ต้น คงมีแต่อำนาจในการสั่งให้สอบสวนเพิ่มเติมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 143 เท่านั้น พนักงานอัยการจึงต้องพิจารณาวินิจฉัยคดีตามพยานหลักฐานที่ปรากฏในสำนวนการสอบสวนที่พนักงานสอบสวนเป็นผู้ดำเนินการรวบรวมฝ่ายเดียว ซึ่งทำให้ข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานที่สำคัญบางประการไม่เข้าสู่การพิจารณาของพนักงานอัยการส่งผลให้การวินิจฉัยคดีของพนักงานอัยการคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง รวมทั้งการสอบสวนเพิ่มเติมกรณีที่ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติทำความเห็นแย้งคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการตามประมวลกฎหมาย

วิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145 ก็ขึ้นอยู่กับคำชี้ขาดความเห็นแย้งจากอัยการสูงสุดก่อน ผู้บัญชาการไม่สามารถสอบสวนเพิ่มเติมได้ในทันที ส่งผลให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินคดี

ดังนั้น การดำเนินคดีอาญาโดยตัวผู้เสียหายเองภายหลังพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องจึงเป็นสิ่งที่ถูกละเลย เนื่องจาก เมื่อพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องแล้วการให้ความคุ้มครองแก่ผู้เสียหายโดยการให้ผู้เสียหายมีสิทธิดำเนินคดีอาญาด้วยตนเองนั้นมีข้อจำกัดหลายประการ ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า การที่บัญญัติให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาภายหลังพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องนั้นดูจะเป็นไปเพื่อเป็นการถ่วงดุลพินิจของพนักงานอัยการ หรือเป็นเพียงเครื่องมือในการตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐ มากกว่าเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะพิจารณาว่า ในกรณีนี้ผู้เสียหายเห็นว่าตนไม่ได้รับการคุ้มครองจากการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่รัฐอย่างเพียงพอ หรือไม่เห็นด้วยกับคำวินิจฉัยของเจ้าหน้าที่รัฐ แล้ว มาตรการที่มีอยู่ในปัจจุบัน จะเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายอย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่ นอกจากนี้ ในการอำนวยความสะดวกโดยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ในทางปฏิบัติ ภายหลังพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง ผู้เสียหายมักไม่ได้รับความคุ้มครอง การช่วยเหลือและการปฏิบัติที่เหมาะสมจากเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม เนื่องจากรัฐเห็นว่าผู้เสียหายมีสิทธิดำเนินคดีอาญาด้วยตนเองแล้ว ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้ว แม้ว่าผู้เสียหายจะมีสิทธิ แต่การใช้สิทธินั้นยังมีปัญหาและอุปสรรคหลายประการ นอกจากนี้ ผู้เสียหายยังไม่มีหลักประกันตามกฎหมายเพียงพอเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับฝ่ายผู้ถูกกล่าวหา เช่น การขอทราบถึงข้อมูลข่าวสารความเป็นไปได้เกี่ยวกับคดีที่ตนเป็นผู้เสียหาย เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ จึงเห็นได้สิทธิการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายภายหลังพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องนั้น ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่ง ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคม และเป็นการตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐที่สำคัญด้วย ดังนั้น การบัญญัติกฎหมายเพื่อรับรองและคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายให้มีความชัดเจนมากขึ้น ซึ่ง การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายภายหลังพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องอาจอยู่ในรูปแบบอื่นที่มีใช้การฟ้องร้องดำเนินคดีด้วยตนเองของผู้เสียหายก็ได้ ย่อมเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา และเพิ่มประสิทธิภาพของการบังคับใช้กฎหมายให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งหมายถึงการเพิ่มประสิทธิภาพในการควบคุมและป้องกันอาชญากรรมนั่นเอง จึงสมควรที่จะได้ทำการพิจารณาถึงสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญา กรณีพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง หากมีการคุ้มครองสิทธิการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายกรณีพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องอย่างเป็นระบบแล้ว ก็จะเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพของระบบการดำเนินคดีอาญาของไทย

1.2 สมมติฐาน

การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายภายหลังจากที่พนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดี ซึ่งเป็นกรณีที่ผู้เสียหายเห็นว่าตนไม่ได้รับการคุ้มครองจากการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่รัฐอย่างเพียงพอ หรือไม่เห็นด้วยกับคำวินิจฉัยของเจ้าหน้าที่รัฐที่มีอยู่ในปัจจุบันนั้นยังไม่เหมาะสม และขาดหลักประกันที่ชัดเจน ดังนั้น จึงควรมีมาตรการที่เหมาะสมในการให้ความคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายภายหลังจากพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง

1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1.3.1 ศึกษากฎหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย
- 1.3.2 ศึกษาแนวคิดและความเป็นมาของกฎหมายไทยเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐและสิทธิดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหาย
- 1.3.3 ศึกษากฎหมายและบทบาทขององค์กรของรัฐที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหาย
- 1.3.4 ศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิทธิของผู้เสียหายในกรณีที่พนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้อง
- 1.3.5 ศึกษาแนวทางในการคุ้มครองสิทธิการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายกรณีพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

ในวิทยานิพนธ์เรื่องนี้จะทำการศึกษาทฤษฎี และแนวคิดเกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อย หลักการดำเนินคดีอาญา ระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศต่าง ๆ และประเทศไทย วิจารณ์การ และแนวความคิดในการที่ให้สิทธิผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญา การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหาย และศึกษาถึงบทบาทขององค์กรของรัฐที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายโดยเปรียบเทียบระหว่างประเทศไทย กับต่างประเทศ และศึกษาวิเคราะห์ถึงผลกระทบที่มีต่อสิทธิการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายโดยตนเอง โดยมีขอบเขตศึกษาเฉพาะกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องแล้ว ว่าควรมีมาตรการการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายอย่างไร

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

1.5.1 ใช้วิธีการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร

1.5.2 ใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ เพื่อจะได้ทราบถึงความต้องการและข้อเสนอแนะ

1.5.3 ใช้วิธีศึกษาจากกรณีศึกษา

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ได้ทราบถึงทฤษฎีแนวคิดเรื่องผู้เสียหาย แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิในการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหาย และการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย เพื่อเป็นแนวทางประกอบการพิจารณากำหนดข้อเสนอแนะในการพัฒนากระบวนการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในประเทศไทยต่อไป

1.6.2 ได้ทราบถึงทฤษฎี แนวความคิดเกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อย หลักการดำเนินคดีอาญา และระบบการดำเนินคดีอาญาในต่างประเทศ และในประเทศไทยตลอดจนวิวัฒนาการ และแนวความคิดที่ให้สิทธิประชาชน หรือผู้เสียหายฟ้องคดีอาญา บทบาทของรัฐในการเข้าควบคุมการฟ้องคดีอาญาในประเทศไทย และต่างประเทศ และแนวความคิดการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหาย เพื่อเป็นแนวทางประกอบการพิจารณากำหนดข้อเสนอแนะในการพัฒนากระบวนการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยต่อไป

1.6.3 ได้ทราบถึงบทบาทของรัฐในการเข้าควบคุมการดำเนินคดีอาญาของเอกชนผู้เสียหายในประเทศไทย และต่างประเทศ เพื่อเป็นแนวทางประกอบการพิจารณากำหนดข้อเสนอแนะในการพัฒนากระบวนการดำเนินคดีอาญาของไทย รวมถึงการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายต่อไป

1.6.4 ได้ทราบถึงข้อบกพร่องของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในกรณีที่เกี่ยวข้องกับสิทธิในการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายในกรณีที่รัฐใช้ดุลพินิจพิจารณาแล้ว เห็นว่าไม่ควรดำเนินคดีอาญาอีกต่อไป โดยมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีนั้นแล้ว เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการพิจารณาแก้ไขปรับปรุงกฎหมายให้เกิดความเหมาะสมต่อไป

1.6.5 ใช้เป็นข้อมูลสำหรับศึกษาค้นคว้าต่อไป

บทที่ 2

หลักการดำเนินคดีอาญาและแนวคิดเรื่องการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา

ในบทนี้จะกล่าวถึงหลักการดำเนินคดีอาญาและแนวคิดเรื่องการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา ว่ามีความเป็นมาอย่างไร โดยในเบื้องต้นจะกล่าวถึงหลักการดำเนินคดีอาญา ต่อจากนั้นจะเป็นการอธิบายถึงแนวคิดและรูปแบบวิวัฒนาการของสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา และหลักการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย ซึ่งจะนำไปสู่การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง

ผู้เสียหายมีความสำคัญในการดำเนินคดีอาญา เนื่องจากเมื่อเกิดการกระทำความผิดขึ้น ผู้เสียหายถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในการดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิด เพราะถ้าไม่มีผู้เสียหายหรือผู้เสียหายไม่ประสงค์จะดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดแล้ว พนักงานอัยการก็ไม่มีอำนาจฟ้อง ซึ่งในกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องนั้นก็ไม่ได้ตัดสิทธิในการที่ผู้เสียหายจะดำเนินคดีอาญาด้วยตนเอง ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นการคานอำนาจการดำเนินคดีของเจ้าพนักงาน¹ ดังนั้น มาตรการคุ้มครองผู้เสียหายในกรณีการดำเนินคดีโดยพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง และผู้เสียหายเห็นว่าตนไม่ได้รับการคุ้มครองจากการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่รัฐอย่างเพียงพอ หรือไม่เห็นด้วยกับคำวินิจฉัยของเจ้าหน้าที่รัฐที่มีอยู่ในปัจจุบันนั้นยังไม่เหมาะสม จึงเป็นมาตรการที่มีความสำคัญในการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม ซึ่งหลักการในการดำเนินคดีอาญาในแต่ละประเทศได้กำหนดสิทธิของผู้เสียหายแตกต่างกันไป ดังนั้น การศึกษามาตรการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกรณีพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง จึงต้องเข้าใจแนวความคิดของ หลักการดำเนินคดีอาญา และความหมายของคำว่าผู้เสียหายเป็นลำดับแรก

¹ ชาติชาย ขอบทางศิลป์, "สิทธิของผู้เสียหายที่จะได้รับการเยียวยาจากรัฐอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดทางอาญา," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542), หน้า 15.

2.1 แนวความคิดของหลักในการดำเนินคดีอาญา

ระบบการดำเนินคดีอาญามีแนวความคิดมาจากการรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง² กล่าวคือ แนวความคิดเกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองนั้นก่อให้เกิดหลักการดำเนินคดีอาญา และหลักการดำเนินคดีอาญาก็ได้มีการพัฒนาไปตามความเปลี่ยนแปลงของสังคม ในแรกเริ่มนั้น เกือบทุกประเทศในโลกจะใช้เอกชนเป็นผู้มีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยและเป็นผู้ควบคุมอาชญากรรมในสังคมด้วยกันทั้งสิ้น³ ต่อมาได้เกิดหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนขึ้น เนื่องจากสังคมเห็นว่าการกระทำความผิดทางอาญาก่อให้เกิดผลกระทบต่อสมาชิกในสังคม เพราะฉะนั้นหน้าที่การควบคุมอาชญากรรมและการป้องกันอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในสังคมจึงเป็นหน้าที่ของประชาชน และเมื่อสังคมมีความเจริญขึ้น มีความซับซ้อนมากขึ้น รวมถึงมีผู้คนจำนวนมากขึ้น หากหน้าที่การดำเนินคดีอาญาและรักษาความสงบเรียบร้อยตกเป็นของราษฎร อาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อสังคมโดยรวมได้ จึงได้เกิดแนวความคิดให้รัฐเป็นผู้รับหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม จึงได้เกิดหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐขึ้น ซึ่งจากการศึกษานั้น แนวความคิดเรื่องการดำเนินคดีอาญานั้น มีวิวัฒนาการควบคู่กันไปกับระบบการดำเนินคดีอาญา

ซึ่งระบบการดำเนินคดีอาญามีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะสังคม และแนวความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนในแต่ละยุค แต่ละสมัย โดยเริ่มต้นจากระบบการดำเนินคดีอาญาที่มีรูปแบบการดำเนินการโดยไม่คำนึงถึงสิทธิมนุษยชน กล่าวคือผู้ถูกกล่าวหา ผู้ต้องหา หรือจำเลย มีฐานะเป็นเพียง “กรรมในคดี” (Prozess-objekt) ต่อมาเมื่อมีการพัฒนาการด้านสิทธิมนุษยชน ระบบการดำเนินคดีอาญาจึงได้เปลี่ยนแปลงไปโดยมีรูปแบบการดำเนินการที่คำนึงถึงสิทธิมนุษยชนมากขึ้น ซึ่งเป็นการยกฐานะของผู้ถูกกล่าวหา ผู้ต้องหา หรือจำเลย ขึ้นเป็น “ประธานในคดี” (Prozess-subjekt)⁴

² วุชรินทร์ ภาณุรัตน์, “บทบาทของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544), หน้า 8.

³ จิตติ เจริญจำ, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 (กรุงเทพมหานคร: บริษัทประยูรวงศ์ จำกัด, 2531), หน้า 7.

⁴ คณิศ ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2549), หน้า 57.

ระบบการดำเนินคดีอาญาของแต่ละประเทศ ย่อมมีความแตกต่างกันไป อันเนื่องมาจาก แนวความคิด ค่านิยม วัฒนธรรม และนิติวิธีที่แตกต่างกันไป แต่แก่นแท้ของหลักการดำเนินคดีอาญาซึ่งเป็นกระบวนการเพื่อให้ได้มาซึ่งผู้กระทำความผิดแท้จริงนั้น จะมีลักษณะที่เหมือนกันหรือ หลักการเดียวกัน⁵ หากพิจารณาตามประวัติความเป็นมาของระบบการดำเนินคดีอาญาแล้ว กล่าวได้ว่าระบบการดำเนินคดีอาญามี 2 ระบบ คือ

- (ก) การดำเนินคดีอาญา “ระบบไต่สวน” (inquisitorial system) และ
- (ข) การดำเนินคดีอาญา “ระบบกล่าวหา” (accusatorial system)⁶

ระบบไต่สวนเป็นระบบการดำเนินคดีอาญาในยุโรปดั้งเดิม ในระบบไต่สวนนี้ศาลมีบทบาทหน้าที่ทั้งการสอบสวนฟ้องร้องและพิจารณาพิพากษาคดี โดยระบบนี้จะไม่มีการแยก “หน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง” และ “หน้าที่พิจารณาพิพากษาคดี” ออกจากกันให้องค์กรในการดำเนินคดีที่ต่างหากจากกันเป็นผู้ดำเนินการ แต่การดำเนินคดีอาญาทั้งหมดตกอยู่ในมือของบุคคลหรือองค์กรเดียว⁷ ซึ่งผู้ถูกไต่สวนมีฐานะเป็นเพียงผู้ถูกชักฟอกจากการไต่สวนของศาลในลักษณะกรรมในคดี (object)⁸ การดำเนินคดีอาญาจึงมีเพียง “ผู้ไต่สวน” (ศาลหรือ ผู้พิพากษา) กับ “ผู้ถูกไต่สวน” เท่านั้น ลักษณะการดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวนดังกล่าว เป็นต้นเหตุให้เกิดวิธีการค้นหาความจริงโดยการทรมานร่างกายของผู้ถูกไต่สวนให้กล่าวความสัตย์ ซึ่งส่งผลให้ระยะเวลาต่อมาประชาชนเกิดความรู้สึกไม่เห็นด้วยกับระบบนี้ เนื่องจาก การให้อำนาจชี้ขาดทั้งกระบวนการอยู่ในดุลพินิจของคนเพียงคนเดียว โดยไม่มีการตรวจสอบหรือคานอำนาจหน้าที่ ทำให้หาความเป็นกลางจากผู้ไต่สวนได้ยาก และมักมีอคติ และมักคิดว่าตนเป็นองค์กรที่มีหน้าที่ปราบปราม นอกจากนั้น วิธีการค้นหาความจริงโดยการทรมานร่างกายผู้ถูกไต่สวนดังที่กล่าวได้นำเอาวิธีการทรมานร่างกายตามวิธีการล่าแม่มด (Hexerei) มาใช้ อันเป็นการละเมิดต่อสิทธิผู้ถูกไต่สวนอย่างมาก

⁵ คณิต ณ นคร, “ปัญหาในการใช้ดุลพินิจของอัยการ,” ใน รวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ณ นคร (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์อักษร, 2544), หน้า 31 – 32.

⁶ คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 7(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2549), หน้า 55.

⁷ คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 7(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2549), หน้า 56.

⁸ ณรงค์ ใจหาญ, หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 6(กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2544), หน้า 29.

การดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวนนี้ รัฐจะใช้อำนาจอย่างผูกขาดไว้แต่เพียงผู้เดียว ประชาชนผู้เสียหายไม่มีสิทธิในการฟ้องร้อง ซึ่งระบบไต่สวน จะมีการสอบสวนและการฟ้องร้อง เป็นกระบวนการเดียวกัน

ข้อดีของระบบไต่สวน

- 1) การค้นหาข้อเท็จจริงของระบบไต่สวนนั้นเป็นหน้าที่ของศาล ซึ่งมีอำนาจพิพากษาคดี จึงมีผลให้ตัดสินลงโทษผู้ถูกกล่าวหาเป็นส่วนใหญ่ อันเป็นผลดีในด้านการปราบปรามผู้กระทำผิด
- 2) ระบบไต่สวนไม่มีหลักเกณฑ์เคร่งครัดในการพิจารณาพิพากษาคดี ดังนั้น การที่ผู้ถูกกล่าวหาจะหลุดพ้นจากความผิดเพราะวิธีพิจารณาความ เช่น ฟ้องเคลือบคลุม ฟ้องไม่ถูกต้องตามกฎหมาย หรือข้อเท็จจริงแตกต่างจากฟ้องนั้นไม่เกิดขึ้น อันเป็นผลดีในกรณีผู้ถูกกล่าวหาจะหลุดพ้นจากความผิดต่อเมื่อมีพยานหลักฐานว่าไม่ได้กระทำความผิดไม่ใช่เพราะวิธีพิจารณาความ

ข้อเสียของระบบไต่สวน

- 1) การที่ให้อำนาจสอบสวนค้นหาพยานหลักฐานฟ้องร้อง และอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีรวมอยู่ที่องค์กรเดียวกันนั้น ทำให้หาความเป็นกลางจากผู้ไต่สวนยาก เพราะผู้ไต่สวนมีอำนาจมากเกินไปมักมีอคติความลำเอียง และมักรู้สึกว่าเป็นองค์กรมีหน้าที่ปราบปราม อาจก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรม เพราะอาจเกิดความลำเอียงไปในทางซึ่งตนได้พยานหลักฐานการกระทำ ความผิดมาโดยไม่เชื่อพยานหลักฐานของผู้ถูกกล่าวหา
- 2) การที่ผู้ไต่สวนมีสภาพเป็นเพียงวัตถุแห่งการซักฟอกนั้นทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่ผู้ถูกไต่สวน เพราะเขาไม่มีโอกาสเพียงพอที่จะแก้ข้อหาหรือต่อสู้คดีได้ การไต่สวนโดยการซักฟอกผู้ถูกกล่าวหา นั้น อาจจะไม่ได้รับความจริง เพราะการถูกบังคับซักจูงหรือความไม่เข้าใจในการถูกซักถามของผู้ต้องหา
- 3) ระบบไต่สวนมุ่งจะค้นหาผู้กระทำความผิดมากเกินไป จนไม่คำนึงถึงผู้ถูกกล่าวหาว่าจะได้รับความเป็นธรรมในการต่อสู้คดีหรือไม่⁹

⁹ อติศร ไชยคุปต์, “ดุลพินิจของพนักงานอัยการในการสั่งไม่ฟ้องคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542), หน้า 42 – 43.

ระบบกล่าวหา เป็นระบบการดำเนินคดีอาญาในปัจจุบัน ซึ่งเป็นการแก้ไขข้อบกพร่องของการดำเนินคดีในระบบไต่สวนข้างต้น¹⁰ โดยมีการแยกอำนาจ “หน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง” และ “หน้าที่พิจารณาพิพากษา” ออกจากกัน โดยให้ศาลซึ่งเป็นองค์กรดำเนินคดีอาญาดั้งเดิมเป็นผู้รับผิดชอบ และหน้าที่การสอบสวนฟ้องร้อง กำหนดให้อัยการอันเป็นองค์กรดำเนินคดีอาญาที่จัดตั้งขึ้นใหม่เป็นผู้รับผิดชอบ ทำให้ผู้ถูกกล่าวหาพ้นจากฐานะกรรมแห่งคดี เป็นประธานในคดี ซึ่งเป็นหลักประกันว่าจะถูกลงโทษต่อเมื่อพนักงานอัยการมีคำสั่งฟ้องคดีและศาลพิพากษาลงโทษจำเลย การเลิกใช้ระบบไต่สวนมาเป็นระบบกล่าวหา นั้น จึงเป็นเหตุให้องค์กรอัยการเกิดขึ้น โดยมีตำรวจเป็นผู้ช่วยเหลือในคดี ถือได้ว่าเป็นการผสมผสานของหลักการที่ว่ารัฐเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อยและประชาชนเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อย ส่งผลให้ประชาชนมีสิทธิมากขึ้น

ผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินกระบวนการพิจารณาได้แก่ ผู้พิพากษา พนักงานอัยการ และผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งในประเทศระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์ต่างก็ดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหา เว้นแต่การค้นหาความจริงที่ระบบกฎหมายของประเทศคอมมอนลอว์ดำเนินคดีอาญาตามหลักการต่อสู้ (Fight Theory) ส่วนระบบกฎหมายของประเทศซีวิลลอว์ ดำเนินคดีอาญาตามหลักการค้นหาความจริงในคดี (Truth Theory)¹¹

ข้อดีของระบบกล่าวหา

- 1) คู่ความทั้งสองฝ่ายมีสิทธิในการนำพยานหลักฐานเข้าสู้ต่อสู้กันอย่างเต็มที่ตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ โดยผู้ถูกกล่าวหาถูกสันนิษฐานไว้ก่อนว่าไม่ได้กระทำความผิดจนกว่าศาลจะพิพากษา
- 2) มีการแยกองค์กรเป็นสัดส่วน ระหว่างการสอบสวนฟ้องร้องและการพิจารณาพิพากษาคดีอันเป็นการกำหนดหน้าที่ของคู่ความและศาลซึ่งมีหน้าที่ตัดสิน คดีมิใช่ให้ศาลเข้าเป็นคู่ความเอง โดยศาลจะวางตัวเป็นกลาง ซึ่งถือเป็นหลักประกันในการให้ความยุติธรรมแก่คู่ความทั้งสองฝ่าย

¹⁰ ณรงค์ ใจหาญ, หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 6(กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2544), หน้า 29.

¹¹ อติศร ไชยคุปต์, “ดุลพินิจของพนักงานอัยการในการสั่งไม่ฟ้องคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542), หน้า 45.

ข้อเสียของระบบกล่าวหา

1) ระบบกล่าวหา นั้นมีกฎเกณฑ์ที่เคร่งครัด ทำให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินคดี และการให้โอกาสคู่ความทั้งสองฝ่าย นำพยานหลักฐานเข้าสืบต่อสู้อย่างเต็มที่ โดยที่ศาลไม่ได้เข้าไปแสวงหาพยานหลักฐานทำให้ไม่อาจได้ข้อเท็จจริงที่มีอยู่เพื่อนำมาพิจารณาพิพากษาคดี อันส่งผลให้ผู้ถูกกล่าวหาหลุดพ้นจากข้อกล่าวหาได้อย่างง่ายดาย

2) ระบบกล่าวหาได้รับผลน้อยในด้านการปราบปรามผู้กระทำผิด เพราะ การที่จะพิพากษาลงโทษผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดนั้น ผู้ถูกกล่าวหาต้องค้นหาพยานหลักฐานให้ได้แน่ชัดว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำผิด ถ้ามีเหตุอันควรสงสัยศาลก็จะยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้ผู้ถูกกล่าวหา¹²

2.1.1 แนวความคิดในการดำเนินคดีอาญาตามหลักการดำเนินคดี อาญาโดยผู้เสียหาย

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย เป็นรูปแบบของการดำเนินคดีอาญาตั้งแต่สมัยดั้งเดิมที่ยังมีได้แยกกฎหมายอาญาออกจากกฎหมายแพ่ง¹³ กล่าวคือ ในสังคมดั้งเดิมนั้น การระงับข้อพิพาทมิได้แยกออกเป็นแพ่งหรืออาญา และดำเนินการโดยเอกชนด้วยตนเอง ซึ่งมีลักษณะเป็นการแก้แค้นระหว่างบุคคล กลุ่ม หรือเผ่าพันธุ์¹⁴ ซึ่งเมื่อพิจารณาประวัติศาสตร์ในสมัยโบราณแล้ว จะเห็นได้ว่าเกือบทุกประเทศในโลก ไม่ว่าจะเป็นทางยุโรป แอฟริกา หรือเอเชีย รวมทั้งประเทศไทยด้วย ล้วนแต่ให้เอกชนเป็นผู้มีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยและเป็นผู้ควบคุมอาชญากรรมด้วยกันทั้งสิ้น¹⁵ โดยหลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหายนี้ เอกชนเป็นผู้มีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อย และเป็นผู้ควบคุมอาชญากรรมในสังคม ประกอบกับวัตถุประสงค์ของการดำเนินคดีอาญาในสมัยก่อน มักจะเป็นไปเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทน ดังนั้น เมื่อมี การกระทำที่เป็นความผิดทางอาญาเกิดขึ้นจึงเป็นหน้าที่ของบุคคลผู้ได้รับความเสียหาย ที่จะต้องดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความผิดที่ตนกล่าวอ้างด้วยตนเอง รวมถึงเป็นสิทธิ

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 46 - 47.

¹³ กรกฎญา เขียมโอกาส, "การดำเนินคดีอาญาโดยองค์กรเอกชน," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542), หน้า 8.

¹⁴ ณรงค์ ใจหาญ, หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 6(กรุงเทพมหานคร: วิทยุชน, 2544), หน้า 31.

¹⁵ จิตติ เจริญอ่ำ, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1(กรุงเทพมหานคร: บริษัทประยูรวงศ์ จำกัด, 2531), หน้า 7.

และหน้าที่ของผู้เสียหายที่จะฟ้องร้องดำเนินคดีด้วยตนเองเพื่อให้ศาลพิจารณาพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิดด้วยตนเอง

การดำเนินการระงับข้อพิพาทโดยเอกชนด้วยกันนี้เป็นลักษณะการแก้แค้นทดแทนโดยเอกชนด้วยกัน ดังนั้น การระงับข้อพิพาทดังกล่าวจึงไม่มีหลักเกณฑ์แน่นอนตายตัว และอาจไม่ยุติธรรมเนื่องจากการกระทำตอบแทนการกระทำความผิดไม่ได้สัดส่วนต่อความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ¹⁶

ตามแนวคิดการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายนั้น เอกชนอื่นซึ่งมิใช่ผู้เสียหายไม่มีสิทธินำคดีอาญามาฟ้องร้องต่อศาลได้ ซึ่งการให้สิทธิผู้เสียหายในการฟ้องคดีนั้นก็ด้วยเหตุผลที่ว่าผู้เสียหายเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญา ด้วยเหตุนี้ผู้เสียหายจึงควรได้รับความคุ้มครองในสิทธิดังกล่าว ดังนั้น ผู้เสียหายย่อมมีสิทธิในการดำเนินคดีอาญา อาทิ การฟ้องคดีอาญาได้ด้วยตนเองเพื่อรักษาสิทธิที่เขามีอยู่ และต่อมาเมื่อหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเกิดขึ้น แนวคิดของหลักการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย ได้นำไปสู่แนวคิดในการคานอำนาจระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมีสิทธิในการฟ้องคดีอาญา อันได้แก่พนักงานอัยการ กับผู้เสียหาย ในกรณีเจ้าหน้าที่ของรัฐอาจจะมีดุลพินิจไม่ดำเนินคดีนั้นแล้ว โดยการสั่งไม่ฟ้อง แต่ผู้เสียหายยังมีความประสงค์ที่จะดำเนินคดีอาญา อย่างไรก็ตาม ในประวัติศาสตร์วัฒนธรรมโบราณ ไม่ว่าจะเป็น ยุโรป เอเชีย และแอฟริกา ผู้เสียหายในที่นี้ หมายความรวมถึงบรรดาบุคคลในครอบครัวของผู้เสียหายด้วย¹⁷

ในปัจจุบัน หลายประเทศได้เปลี่ยนมาใช้ระบบการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ และเนื่องจากตามแนวคิดของการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐนั้นถือว่าเป็นหน้าที่ของรัฐแต่เพียงฝ่ายเดียวในการดำเนินคดีอาญา ผู้เสียหายไม่มีสิทธิที่จะดำเนินคดีอาญาด้วยตนเอง ทำให้ผู้เสียหายไม่มีสิทธิในการฟ้องคดีอาญา แต่อย่างไรก็ตาม บางประเทศก็ยังผ่อนคลายเป็นให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในการฟ้องร้องคดีอาญาได้ แต่จะมีการจำกัดประเภทของคดีไว้ นอกจากนั้น บางประเทศแม้ว่าผู้เสียหายไม่มีสิทธิในการฟ้องคดีอาญา แต่ก็ได้สร้างระบบการควบคุมการสั่งไม่ฟ้องคดีของเจ้าหน้าที่ของรัฐโดย

¹⁶ ณรงค์ ใจหาญ, หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 6(กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2544), หน้า 31.

¹⁷ Newman, Introduction to Criminal Justice (New York: L.B>Lippincott Company, 1978), page 2.

ให้ผู้เสียหายเข้าควบคุม เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอให้ศาลออกหมายบังคับให้อัยการฟ้องคดีที่ได้มีดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องไปแล้ว¹⁸ เป็นต้น

ดังนั้น กล่าวได้ว่า แม้ปัจจุบัน ประเทศส่วนใหญ่ได้ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งถือว่ารัฐเป็นผู้มีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อย รัฐจึงมีหน้าที่ดำเนินคดี อาญา และไม่ให้สิทธิแก่ราษฎรผู้เสียหายในการที่จะฟ้องคดีอาญา กล่าวคือ เจ้าหน้าที่ของรัฐเท่านั้นเป็นผู้มีสิทธิแต่อย่างไรก็ตาม ในหลายประเทศก็ยังคงคำนึงถึงสิทธิของผู้เสียหายตามแนวความคิดการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย ที่ว่าผู้เสียหายเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญา ผู้เสียหายย่อมมีสิทธิในการดำเนินคดีอาญาด้วยตนเอง เพื่อรักษาสิทธิที่เขามีอยู่ ดังนั้น แม้ผู้เสียหายไม่มีสิทธิในการฟ้องคดีเอง แต่ก็ยังมีกระบวนการที่จะคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายอันแตกต่างกันไปตามแต่ละประเทศ เช่น การตรวจสอบการใช้ อำนาจรัฐในการดำเนินคดีอาญาหรือการให้สิทธิผู้เสียหายในการฟ้องคดีอาญาบางประเภท

2.1.2 แนวความคิดในการดำเนินคดีอาญาตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนนี้ มีแนวคิดที่วิวัฒนาการมาจากประเทศอังกฤษ ถือว่าประชาชนทุกคนมีหน้าที่ช่วยกันรักษาความสงบเรียบร้อยและรักษากฎหมาย จึงยอมรับกันว่าประชาชนทุกคนใครก็ได้สามารถเริ่มคดีอาญาโดยเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาได้¹⁹ ประชาชนทุกคนมีสิทธิหรืออำนาจฟ้องคดีอาญาได้โดยไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นผู้ที่ถูกประทุษร้ายโดยตรง มีแนวคิดที่วิวัฒนาการมาจากการที่ประชาชนไม่ไว้ใจอำนาจของกษัตริย์²⁰ อันเป็นแนวคิดตามหลักการปัจเจกชนนิยม ถือว่าประชาชนทุกคนในสังคมมีหน้าที่ในการช่วยกันรักษากฎหมาย อันสืบเนื่องมาจากความคิดพื้นฐานที่ว่า การควบคุมอาชญากรรมเป็นหน้าที่ของประชาชน เพราะทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมหรือรัฐ ประชาชนทุกคนจึงมีหน้าที่ร่วมกันรับผิดชอบและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เพื่อให้สังคมเกิดความสงบสุข ดังนั้นหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนจึงยอมรับกันว่าประชาชนทุก

¹⁸ กรกฎญา เขียมโอบาส, "การดำเนินคดีอาญาโดยองค์กรเอกชน," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542), หน้า 17.

¹⁹ Newman, Introduction to Criminal Justice, page 2.

²⁰ ไชยศ วิฑูธานุพงษ์, "ระบบความยุติธรรมกับชุมชน," วารสารอัยการ 21 (กุมภาพันธ์ 2541): 36.

คนใครก็ได้สามารถเริ่มคดีอาญาโดยเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาได้²¹ โดยมีต้องคำนึงว่า ผู้ที่ฟ้องคดีนั้นจะเป็นบุคคลที่ได้รับผลร้ายหรือได้รับความเสียหายจากการกระทำผิดนั้นหรือไม่ ทั้งนี้ เพราะประชาชนมีหน้าที่ที่จะรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม เมื่อคดีอาญาเป็นเรื่องที่มีผลกระทบต่อส่วนรวม จึงเป็นหน้าที่ของประชาชนทุกคนที่จะมีหน้าที่ป้องกัน และปราบปรามการกระทำ ความผิดอาญาในทุกชั้นตอนของกระบวนการ ซึ่งได้แก่ ขั้นตอนการสืบสวน สอบสวน ฟ้องร้อง การ ชี้ขาดตัดสิน ซึ่งจะเห็นได้ว่า พัฒนาการของตำรวจ ศาล magistrate คณะลูกขุนที่ตัดสินว่าจำเลย ผิดหรือไม่ มาจากองค์ประกอบของประชาชน และจากท้องถิ่นมากกว่ามาจากส่วนกลางของรัฐ²² ตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนนี้ สิทธิในการฟ้องคดี อาญาของเอกชนเป็นไปอย่างกว้างขวาง ซึ่งไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นผู้เสียหายโดยตรงจากการกระทำผิดอาญาที่เกิดขึ้นเท่านั้นที่มี สิทธิในการฟ้องคดีอาญา สำหรับประเทศที่ยึดถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนนี้มีจุด กำเนิดมาจากประเทศอังกฤษ ต่อมาภายหลังจึงถูกนำไปใช้ในประเทศที่ ได้รับอิทธิพลจากระบบ กฎหมายของอังกฤษ เช่น แคนาดา ออสเตรเลีย เป็นต้น

สิทธิในการดำเนินคดีอาญาตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนนี้ เดิมราษฎรก็ มักจะทำหน้าที่เป็นโจทก์ฟ้องคดีด้วยตนเอง แต่ภายหลังเมื่อสังคมเปลี่ยนแปลง สลับซับซ้อนขึ้น และศาลมีคดีที่จะต้องพิจารณามากขึ้น จึงได้มีการกำหนดระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ เกี่ยวกับการ พิจารณาคดี และกำหนดบทบัญญัติให้การฟ้องคดีอาญาบางประเภทจะกระทำได้ที่ต่อเมื่อได้รับความ ยินยอมจากเจ้าหน้าที่บางคนของรัฐ²³ ส่งผลให้ ราษฎรที่เคยฟ้องคดีด้วยตนเองก็อาจต้อง จ้างทนายความเข้ามาทำหน้าที่ฟ้องคดี แทน ซึ่งราษฎรผู้ทำการฟ้องคดีต้องเป็นผู้รับผิดชอบ ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในการฟ้องร้องเองทั้งสิ้น ซึ่งถือเป็นอุปสรรคที่ทำให้ราษฎรไม่ยอมมีส่วนร่วมใน การฟ้องคดีอาญา แต่อย่างไรก็ตาม ราษฎรก็ยังมิสิทธิได้รับเงินดังกล่าวคืน ตามที่รัฐกำหนดให้ แต่ จำนวนเงินดังกล่าวมักจะไม่เพียงพอ และไม่เป็นที่น่าพอใจ เมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายจำนวนมากที่ เสียไปในการฟ้องคดี ในปัจจุบันประเทศที่ยึดถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน ได้แก่ ประเทศอังกฤษ และประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นต้น

²¹ Acquile, *Criminal Procedure*(London: Butterworths, 1969), page 20.

²² ณรงค์ ใจหาญ, หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 6(กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2544), หน้า 31.

²³ อูทิศ วีรวัฒน์, “อัยการสก๊อตแลนด์และอัยการอังกฤษ,” ใน อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา รวมบทความ เกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญานานาชาติ (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์บริการเอกสารและวิชาการ กรมอัยการ), หน้า 49.

(1) ประเทศอังกฤษ

การดำเนินคดีอาญาของประเทศอังกฤษเป็นหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนโดยที่ประชาชนทุกคนสามารถฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาเองได้ ไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหายโดยตรงจากความผิดอาญาหรือไม่ ซึ่งหลักการนี้สืบเนื่องมาจากข้อกำหนดตามระบบ Common Law ที่มีมาแต่เดิมว่า “พลเมืองทุกคนมีหน้าที่ตามกฎหมายที่จะต้องช่วยกันธำรงรักษากฎหมาย และระเบียบของบ้านเมือง” ฉะนั้น ภาระหน้าที่ดังกล่าวจึงรวมตลอดไปถึงการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาด้วย²⁴ ดังนั้นจึงเป็นที่ยอมรับกันว่าประชาชนทุกคนเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาได้ (anyone may prosecute)

ต่อมาได้มีการจัดตั้งหน่วยงานด้านตำรวจขึ้น โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจจะเข้ารับภาระหน้าที่ความรับผิดชอบจากราชฎารในการรักษากฎหมาย และระเบียบของบ้านเมืองซึ่งราชฎารทั้งปวงได้มีหน้าที่ดังกล่าวอยู่ตลอดมาเป็นเวลานานแล้ว ทั้งนี้ รวมถึงการฟ้องคดีอาญาด้วย แต่การที่ตำรวจเข้ามามีบทบาทในลักษณะนี้นั้น ไม่ถือว่าเป็นการที่ให้รัฐเข้ามาควบคุมราชฎาร เพราะการเข้ามาของตำรวจดังกล่าวเป็นเพียงแต่ทำหน้าที่แทนราชฎารเท่านั้น ดังนั้น เมื่อมีความผิดอาญาราชฎารก็มักจะไปร้องทุกข์ต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อให้ดำเนินคดีให้ และต่อจากนั้นก็เป็นที่ของตำรวจที่จะดำเนินการต่อไป โดยจะเป็นผู้ทำการฟ้องร้องเอง และแสวงหาพยานหลักฐานให้เพียงพอต่อการที่จะนำคดีไปฟ้องศาล ซึ่งในการดำเนินคดีในศาลนี้ ตำรวจก็มักจะว่าจ้างทนายความให้ดำเนินการแทน ถึงแม้ว่าราชฎารจะให้ตำรวจฟ้องคดีแทนดังที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่การฟ้องคดีโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจนี้ ในทางทฤษฎีแล้วก็ถือว่าเป็นการฟ้องโดยเอกชนนั่นเอง แต่ในภายหลังบางครั้งการดำเนินคดีของตำรวจได้สร้างความไม่พอใจให้กับประชาชน เนื่องจากปรากฏบ่อยครั้งว่าตำรวจมักจะทำการสอบสวนหรือตั้งข้อหาด้วยเหตุผลที่ไม่สมควร²⁵

แม้ว่าประชาชนจะสามารถดำเนินคดีอาญาได้อย่างกว้างขวาง แต่โดยส่วนใหญ่แล้วเอกชนจะไม่นิยมฟ้องร้องคดีอาญาด้วยตนเองแต่จะใช้วิธีการร้องทุกข์ต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ แล้วให้เจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้ดำเนินการสืบสวน สอบสวน และดำเนินการฟ้องร้องต่อไป แต่จะมีเฉพาะบางคดีที่ให้เป็นที่ของรัฐบาล เพราะเอกชนไม่มีความสามารถที่จะเข้าถึงและหาหลักฐานฟ้องได้นอกจากนี้ในคดีบางประเภท เช่น ความผิดฐานเปิดเผยความลับในราชการ เอกชนหรือตำรวจ

²⁴ กุลพล พลวัน, “ระบบการดำเนินคดีอาญาโดยอัยการในประเทศไทย,” วารสารอัยการ 9 (พฤษภาคม 2529):

78.

²⁵ Chronnell, The Future of the Crown prosecution Service in England and Wales (Tokyo: UNAFEI FUCHU 1992).

จะมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจาก Attorney-General ซึ่งมีหน้าที่ฟ้องคดีอาญา แทนรัฐเฉพาะในความผิดที่สำคัญ ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อแผ่นดิน²⁶

ต่อมา ได้มีการเปลี่ยนแปลงหลักการดำเนินคดีอาญาของประเทศอังกฤษโดยเริ่มมีการจำกัดขอบเขตการฟ้องคดีอาญาของประชาชนให้เหมาะสม และในปี ค .ศ.1908 รัฐได้เพิ่มบทบาทในการควบคุมการฟ้องคดีอาญามากขึ้นอย่างชัดเจน โดยมีการแต่งตั้ง Director of Public Prosecutions (D.P.P) ซึ่งเป็นเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญา โดยมีอำนาจหน้าที่ตามที่ได้กำหนดไว้ในระเบียบข้อบังคับว่าด้วยการดำเนินการฟ้องร้องความผิดอาญา ค .ศ.1946 (The Prosecution of Offence Regulations 1946) ซึ่งหน้าที่ของ D.P.P. ที่สำคัญตามระเบียบดังกล่าว นั้น คือ การเป็นโจทก์ฟ้องบรรดาความผิดอาญาที่มีลักษณะร้ายแรง ซึ่ง D.P.P. มีหน้าที่ต้องเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาที่มีโทษถึงประหารชีวิต ความผิดที่หน่วยราชการกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ ส่งมาให้ ซึ่งเมื่อ D.P.P. พิจารณาแล้วเห็นว่าควรจะฟ้องร้องดำเนินคดีต่อไป และความผิดใดซึ่งเมื่อ D.P.P. ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าควรจะฟ้องร้องดำเนินคดีต่อไป และความผิดใด D.P.P. เห็นว่าเป็นคดีที่มีความสำคัญ หรือมีความยุ่งยากหรือมีเหตุประการอื่นใดซึ่ง D.P.P. ควรจะเข้าดำเนินการฟ้องเสียเอง นอกจากนั้น ในระเบียบข้อบังคับดังกล่าว ยังได้กำหนดให้เจ้าหน้าที่ตำรวจรายงานคดีอาญาบางประเภทซึ่งส่วนใหญ่เป็นคดีประเภทที่กระทบกระเทือนต่อชุมชน มากกว่าต่อบุคคลเป็นรายบุคคล เช่น ความผิดฐานให้สินบนเจ้าพนักงาน (bribery) ความผิดฐานเจ้าพนักงานทุจริตต่อหน้าที่ (corruptions) หรือความผิดฐานเปิดเผยความลับของทางราชการ ความผิดฐานปลอมแปลงเงินตรา เป็นต้น ให้ D.P.P. ทราบ เพื่อให้ D.P.P. จะเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาดังกล่าวเอง²⁷

สำหรับคดีอาญาที่มีผู้อื่นฟ้องแล้วได้ถอนฟ้อง หรือไม่ดำเนินคดีต่อไปภายในระยะเวลาอันสมควร จะต้องมีการรายงานไปยัง D.P.P. ด้วย เพื่อให้ D.P.P. พิจารณาว่าการฟ้องคดีหรือการถอนฟ้องคดีนั้นได้กระทำไปโดยสุจริตหรือไม่ หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะประโยชน์เป็นก การสมควรที่จะให้มีการดำเนินคดีนั้นต่อไปหรือไม่ โดยไม่ต้องคำนึงว่าโจทก์ในคดีนั้นจะได้ถอนฟ้อง หรือไม่

²⁶ อลงกรณ์ กลิ่นหอม, “สิทธิในการฟ้องคดีอาญาของเอกชน,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541), หน้า 68.

²⁷ อูทิศ วีรวัฒน์, “อัยการสกอตแลนด์และอัยการอังกฤษ,” ใน อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา รวมบทความเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาในนานาประเทศ. (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์บริการเอกสารและวิชาการ กรมอัยการ), หน้า 58 - 59.

ความประสงค์ที่จะดำเนินคดีต่อไปก็ตาม D.P.P. สามารถเข้าไปแทรกแซงการดำเนินคดีอาญาที่ผู้หนึ่งผู้ใดเป็นโจทก์ได้ ถ้าเห็นว่าเป็นการสมควร²⁸

สำหรับความผิดบางประเภทที่มีกฎหมายห้ามไว้ว่าผู้ใดจะฟ้องคดีต่อศาลไม่ได้เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจาก D.P.P. หรือ Attorney-general เสียก่อน ซึ่งในการใช้ดุลพินิจในเรื่องนี้นั้น นอกจากที่ D.P.P. หรือ Attorney-General จะพิจารณาว่าคดีนั้นมีพยานหลักฐานพอที่จะให้ศาลลงโทษได้หรือไม่แล้ว ยังจะพิจารณาต่อไปด้วยว่าผลของการฟ้องร้องคดีดังกล่าวนั้น หากดำเนินการแล้ว จะเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะหรือไม่ ซึ่งเป็นการใช้ดุลพินิจในลักษณะกึ่งตุลาการ (quasijudicial) กล่าวคือ เมื่อมีผู้ต้องสงสัยว่าได้กระทำความผิดแล้วจะต้องมีคำสั่งอนุญาตให้ฟ้องคดีเสมอไป D.P.P. หรือ Attorney-General จะต้องพิจารณาในเรื่องผลของการฟ้องร้องจะกระทบกระเทือนต่อรัฐประศาสน์นโยบาย (Public policy) อย่างไรบ้าง หากไม่เข้าหลักเกณฑ์ดังกล่าวแล้ว ก็อาจใช้ดุลพินิจไม่อนุญาตให้ผู้ใดยื่นฟ้องคดีต่อศาลได้²⁹

เมื่อปี ค.ศ.1986 อังกฤษได้เปลี่ยนมาใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ กล่าวคือ อังกฤษได้ก่อตั้งองค์กรอัยการที่เรียกว่า Crown Prosecution Service (CPS) ขึ้น โดย CPS นี้อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของ D.P.P. และมี Attorney-General เป็นผู้รับผิดชอบการปฏิบัติงานในคณะรัฐมนตรี ซึ่ง CPS มีหน้าที่ในการฟ้องคดีอาญาซึ่งตำรวจ เป็นผู้สอบสวนทั้งหมด ยกเว้น คดีเล็กน้อย เช่น คดีจราจร แต่อย่างไรก็ตาม สิทธิในการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายในการฟ้องคดีก็ยังคงอยู่ แต่จะอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของ CPS ซึ่ง CPS สามารถเข้าไปดำเนินเสียเอง หรืออาจจะใช้ดุลพินิจให้ระงับการฟ้องคดีนั้น ๆ ได้ตามที่เห็นสมควร³⁰

(2) ประเทศสหรัฐอเมริกา

ในอดีต สหรัฐอเมริกาได้ให้สิทธิการดำเนินคดีอาญาของประชาชนไว้อย่างกว้างขวาง เนื่องจากได้รับอิทธิพลมาจากระบบ Common Law ของอังกฤษ แต่ภายหลังเนื่องจากความแตกต่างของการฟ้องร้องคดีอาญาในแต่ละมลรัฐ และอิทธิพลจากวัฒนธรรมทางกฎหมายของฝรั่งเศส ทำให้สหรัฐอเมริกากำหนดให้พนักงานอัยการเป็นผู้มีอำนาจในการฟ้องร้องคดีอาญา

²⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 58 – 59.

²⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 59 – 60.

³⁰ คณิต ฒ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 7(กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2549), หน้า 61.

โดยเฉพาะในฐานะผู้แทนของชุมชน ทำให้ผู้เสียหายไม่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาโดยตรง เหมือนเช่นเดิม³¹

ในปัจจุบัน การฟ้องร้องในสหรัฐอเมริกาอยู่ 3 แบบ ด้วยกัน³² ได้แก่

1. การฟ้องร้องดำเนินคดีที่ผู้เสียหายหรือพนักงานอัยการทำคำฟ้องยื่นเสนอต่อคณะลูกขุน เพื่อทำการไต่สวนมูลฟ้องก่อนเสนอต่อศาลที่มีอำนาจเรียกว่า “Indictment”
2. การฟ้องร้องคดีอาญาของคณะลูกขุน ในกรณีที่ไม่มีผู้ใดยื่นฟ้องให้คณะลูกขุนทำการไต่สวน คณะลูกขุนก็จะทำการไต่สวนหาพยานหลักฐานเอง และเสนอฟ้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจต่อไป วิธีนี้เรียกว่าการดำเนินคดีแบบ Presentment
3. การฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการต่อศาลที่มีเขตอำนาจ เป็นการดำเนินคดีแบบ Information

พนักงานอัยการของสหรัฐอเมริกาจะทำหน้าที่ฟ้องร้องคดีอาญาในนามของประชาชนและเป็นองค์กรที่มีบทบาทที่สำคัญที่สุดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เนื่องจากมีอำนาจฟ้องร้องดำเนินคดีในศาล รวมทั้งในชั้นสืบสวนสอบสวนด้วย ซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจคงมีแต่อำนาจในการสืบสวนสอบสวนเท่านั้น และหลักการดำเนินคดีอาญาของสหรัฐอเมริกาเป็นหลักการดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจ ทำให้การใช้ดุลพินิจของพนักงานอัยการในสหรัฐอเมริกาในการดำเนินคดีอาญานั้นเป็นไปอย่างกว้างขวาง กล่าวคือ พนักงานอัยการสามารถใช้ดุล พินิจสั่งไม่ฟ้องได้ในทุกกรณี นอกจากนั้น ไม่มีกฎหมายใดที่กำหนดให้พนักงานอัยการต้องชี้แจงเหตุผลของการสั่งไม่ฟ้องคดี หรือนโยบายทั่วไปในการวินิจฉัยไม่ฟ้องคดีดังกล่าวให้ผู้เสียหายหรือประชาชนทั่วไปทราบ³³ แต่อย่างไรก็ตาม หากเป็นการใช้ดุลพินิจโดยมิชอบ ผู้เสียหายก็ยังมีสิทธิร้องทุกข์กล่าวโทษเจ้าพนักงานตำรวจ และพนักงานอัยการให้ดำเนินคดีต่อไปได้

ในกรณีที่พนักงานอัยการใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องคดีนั้น แม้ว่าผู้เสียหายจะไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาด้วยตนเอง แต่สหรัฐอเมริกาจะมีมาตรการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในกรณีพนักงาน

³¹ อลงกรณ์ กลิ่นหอม, “สิทธิในการฟ้องคดีอาญาของเอกชน,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541), หน้า 71.

³² กิตติ บุศยพลากร, “ผู้เสียหายในคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523), หน้า 22 – 23.

³³ อารยา เกษมทรัพย์, “การฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย : ศึกษาเฉพาะกรณีพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2537), หน้า 36.

อัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องคดี โดยจะมีการควบคุมภายในโดยหัวหน้าอัยการประจำสำนักงานอัยการนั้น ๆ จะเป็นผู้ควบคุมการใช้ดุลพินิจในสำนักงานของตนเอง และเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายร้องขอต่อศาลให้ออกหมายบังคับให้อัยการซึ่งได้มีดุลพินิจไม่ฟ้องคดีแล้วให้ฟ้องคดีได้ นอกจากนี้สหรัฐอเมริกายังมีระบบการทดแทนความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งอยู่ในรูปแบบการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม และการเยียวยาเหยื่ออาชญากรรม

2.1.3 แนวความคิดในการดำเนินคดีอาญาตามหลักการดำเนินคดีโดยรัฐ

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ เป็นหลักการดำเนินคดีอาญาที่เกิดขึ้นใน ภายหลังจากซึ่งเป็นไปตามแนวความคิดอรรถประโยชน์อันมีความคิดตรงกันข้ามกับแนวคิดปัจเจกชนนิยม ซึ่งแนวความคิดอรรถประโยชน์นั้นจะมุ่งเน้นถึงการควบคุมสังคมโดยมีจุดมุ่งหมายในการแก้ไขผู้กระทำผิด ตลอดจนการฟื้นฟูให้ผู้กระทำความผิดสามารถกลับเข้าสู่สังคมได้อย่างเป็นปกติสุข³⁴ โดยหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐจะถือว่าการกระทำผิดทางอาญาก่อให้เกิดความเสียหายต่อสังคม และรัฐ ดังนั้น รัฐเท่านั้นจึงเป็นผู้เสียหาย เมื่อรัฐมีส่วนได้เสีย และมีหน้าที่รับผิดชอบต่อการกระทำความผิดดังกล่าว รัฐจึงมีหน้าที่ควบคุมและรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม รวมทั้งการป้องกันปราบปรามการกระทำผิดทางอาญาด้วย

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐถือว่ารัฐเป็นผู้เสียหาย และพนักงานอัยการซึ่งเป็นเจ้าพนักงานของรัฐมีอำนาจหน้าที่ดำเนินคดีอาญา แต่รัฐส่วนมากไม่ได้ผูกขาดการดำเนินคดีอาญาไว้แต่ผู้เดียวโดยเด็ดขาด แม้ประเทศที่ถือหลักการดำเนินคดีอาญาไว้แต่ผู้เดียวโดยเด็ดขาด แม้ประเทศที่ถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐอย่างเคร่งครัด ก็ยังมีการผ่อนคลายเป็นเอกชนผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้บ้างเช่นกัน แต่จะจำกัดประเภทและฐานความผิดไว้ด้วย ยกตัวอย่างเช่น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศเยอรมัน มาตรา 374 ได้กำหนดให้เป็นความผิดอาญาที่ผู้เสียหายสามารถฟ้องได้เอง ซึ่งเป็นความผิดที่เกี่ยวข้องกับเอกชนเป็นส่วนตัวอยู่อย่างมาก ได้แก่ ความผิดอาญาฐานบุกรุก ดุหมิ่น หรือหมิ่นประมาท เปิดจดหมายผู้อื่น ทำร้ายร่างกาย ชูเกียรติผู้อื่น ทำให้เสียทรัพย์และความผิดอาญาบางฐานตามกฎหมายว่าด้วยการแข่งขันทางการค้า กฎหมายสิทธิบัตร แบบแผน แบบเครื่องอุปโภค

³⁴ อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ, "การพิจารณาคดีของศาลในประเทศสหรัฐอเมริกา ระบบพิจารณาแบบไพออร์เพนดัม , "วารสารนิติศาสตร์ 10 (2521): 446.

เครื่องหมายการค้า การเลียนแบบและลิขสิทธิ์ ทั้งนี้ ความผิดอาญาดังกล่าว อัยการจะยื่นฟ้องก็ต่อเมื่อเห็นว่าการฟ้องนั้นเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ³⁵

ตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ถือว่ารัฐเท่านั้นเป็นผู้เสียหาย ทำให้เอกชนไม่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้ด้วยตนเอง ดังนั้นเมื่อมีความผิดอาญาเกิดขึ้น รัฐจะจัดให้มีองค์กรของรัฐเพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบข้อเท็จจริงข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น อันเกิดจากการกระทำความผิดทางอาญา และทำคำชี้ขาดในที่สุด โดยมีพนักงานอัยการ และตำรวจเป็นผู้ทำหน้าที่ค้นหาความจริงดังกล่าว และพนักงานอัยการจะเป็นเจ้าพนักงานของรัฐที่ทำหน้าที่หลักในการดำเนินคดีอาญาชั้นสอบสวนฟ้องร้อง โดยในระบบอัยการที่สมบูรณ์นั้น พนักงานอัยการจะเป็นผู้มีหน้าที่ดำเนินคดีอาญาซึ่งได้แก่ การสอบสวนตลอดจนการฟ้องร้องคดี อย่างไรก็ตาม รัฐไม่ได้ผูกขาดการดำเนินคดีอาญาไว้แต่เพียงผู้เดียว แม้แต่ในประเทศที่ถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐอย่างเคร่งครัดก็มีการผ่อนคลายเป็นให้เอกชนฟ้องคดีได้บ้างเช่นกัน แต่จะมีการจำกัดประเภทและฐานความผิดเอาไว้³⁶

ตามระบบขององค์กรอัยการที่สมบูรณ์ ตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐนั้น องค์กรอัยการเป็นองค์กรของรัฐที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้มีหน้าที่รับผิดชอบการสอบสวนฟ้องร้อง โดยเกิดขึ้นจากการแยกหน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง และหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีออกจากกัน สืบเนื่องมาจากการใช้อำนาจโดยไม่ชอบธรรมในกระบวนการสอบสวน ฟ้องร้อง และตัดสินคดีอาญาในระบบไต่สวน ซึ่งดำเนินการโดยให้องค์กรเดียวทำหน้าที่ทั้งสอบสวน ฟ้องร้อง และตัดสินคดีอาญา กล่าวคือ องค์กรอัยการเกิดจากการเลิกใช้การดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวนแล้วมาใช้ในการดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหาแทนเป็นเหตุให้มีองค์กรอัยการเกิดขึ้น ซึ่งก่อนจะมีการจัดตั้งองค์กรอัยการนั้น การดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวนไม่มีการแยก “หน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง” และ “หน้าที่พิจารณาพิพากษาคดี” ออกจากกัน หากแต่ผู้ไต่สวน (ศาลหรือผู้พิพากษา) เป็นผู้ดำเนินการเองทั้งสิ้นตั้งแต่เริ่มคดี คือ เมื่อทราบว่ามีอาการกระทำความผิดอาญาจนกระทั่งถึงตัดสินคดีอาญานั้นในที่สุด การดำเนินคดีอาญาตามระบบนี้จึงไม่มีโจทก์และจำเลย หากแต่มีผู้ไต่สวน (ซึ่งเป็นทั้งโจทก์และผู้ตัดสินคดีในคนเดียว) และผู้ถูกไต่สวน เฉพาะผู้ถูกไต่สวนนั้น ก็มีสภาพเป็นวัตถุแห่งการชกฟอกในคดีนั้น

³⁵ คณิต ณ นคร, “อัยการเยอรมัน และการดำเนินคดีอาญาของอัยการเยอรมันก่อนฟ้อง,” ใน อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา รวมบทความเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาในนานาประเทศ, (ศูนย์บริการเอกสารและวิชาการ กรมอัยการ), หน้า 84.

³⁶ คณิต ณ นคร, “ปัญหาในการใช้ดุลพินิจของอัยการ,” ใน รวมบทความด้านวิชาการของ ศ.ดร.คณิต ณ นคร, (2540), หน้า 37.

เท่านั้น สภาพการณ์เช่นนี้มีความเห็นกันในเวลาต่อมาว่าไม่ถูกต้อง การที่อำนาจสอบสวนฟ้องร้อง และอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีรวมอยู่ในองค์กรเดียวกันนั้นทำให้หาความเป็นกลางจากผู้ไต่สวนยาก และการที่ผู้ถูกไต่สวนมีสภาพเป็นเพียงวัตถุแห่งการชกฟอกในคดีนั้น ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่ผู้ถูกไต่สวน เพราะเขาไม่มีโอกาสเพียงพอที่จะแก้ข้อหาหรือต่อสู้คดีได้ ยิ่งกว่านั้น ข้อบกพร่องของระบบไต่สวนนั่นเองได้เป็นเหตุชักนำให้เกิดวิธีการค้นหาความจริงโดยการทรมานร่างกายของผู้ถูกไต่สวนให้กล่าวความสัตย์ วิธีการนี้ได้เริ่มขึ้นในวงการศาสนา ก่อน แล้วต่อมาได้ถูกนำมาใช้ในการดำเนินคดีอาญาของรัฐด้วย และวิธีการนี้ได้ทวีความรุนแรงจนถึงขีดสุดเมื่อมีการล่าแม่มดเกิดขึ้น เพื่อขจัดข้อบกพร่องของการดำเนินคดีอาญา ระบบไต่สวน จึงได้มีการแยกหน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง และหน้าที่พิจารณาพิพากษาออกจากกัน ให้องค์กรในการดำเนินคดีอาญา ต่างหากจากกันเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ ทั้งนี้โดยให้ศาลซึ่งเป็นองค์กรในการดำเนินคดีอาญาดั้งเดิมนั้นรับผิดชอบเฉพาะการพิจารณาพิพากษาคดี ส่วนการสอบสวนฟ้องร้องก็ให้ องค์กรในคดีอาญาที่จัดตั้งขึ้นใหม่เป็นผู้รับผิดชอบ พร้อมกันนั้นก็ให้สิทธิต่าง ๆ แก่ผู้ถูกกล่าวหา (ผู้ต้องหาหรือจำเลย) เพื่อให้โอกาสแก้ข้อหาและต่อสู้ในคดีด้วย ³⁷ ซึ่งในประเทศภาคพื้นยุโรป ประเทศฝรั่งเศสเป็นชาติแรกที่จัดให้มีอัยการ และต่อมาประเทศอื่น ๆ ได้เอามาเป็นแบบอย่างในเวลาต่อมา สำหรับประเทศที่ยึดถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ เช่น ฝรั่งเศส เยอรมัน สกอตแลนด์ อิตาลี สเปน โปรตุเกส ญี่ปุ่น อินโดนีเซีย มาเลเซีย ไทย เป็นต้น

(1) ประเทศฝรั่งเศส

ประเทศฝรั่งเศสเป็นประเทศต้นแบบของหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งการดำเนินคดีอาญาจัดอยู่ในระบบไต่สวนซึ่งได้รับอิทธิพลมาจาก Beccaria ซึ่งได้กล่าวถึงบทบาทของรัฐ และผู้เสียหายที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดไว้ว่า “บางครั้งเราสามารถยกเว้นไม่ลงโทษสำหรับความผิดเล็กน้อยได้เมื่อผู้ที่ถูกกล่าวหาละเมิดให้อภัยแก่การกระทำนั้น การให้อภัยเป็นสิ่งที่ดี แต่เป็นการกระทำที่ตรงข้ามกับประโยชน์สาธารณะ เอกชนอาจให้อภัยโดยไม่เรียกร้องค่าสินไหมทดแทนสำหรับการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นแก่ตนได้ แต่การให้อภัยของเขาเช่นว่านั้นไม่อาจทำลายความจำเป็นในการลงโทษเพื่อไม่ให้เป็นแบบอย่าง สิทธิในการลงโทษไม่ได้เป็นของผู้ใดผู้หนึ่งแต่เพียงคนเดียว แต่เป็นของกฎหมายทั้งหลายซึ่งเป็นองค์กรที่มาจากเจตนารมณ์ ของทุกคน

³⁷ คณิต ฒ นคร, “อัยการเยอรมัน และการดำเนินคดีอาญาของอัยการเยอรมันก่อนฟ้อง,” ใน อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา รวมบทความเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาในนานาประเทศ. (ศูนย์บริการเอกสารและวิชาการ กรมอัยการ), หน้า 76.

ผู้ถูกล่วงละเมิดคนใดคนหนึ่งอาจสละสิทธิในส่วนของตนได้ แต่ไม่มีอำนาจใด ๆ เหนือสิทธิ เช่นว่า นั้นของผู้อื่น”³⁸ โดยแนวคิดดังกล่าวนั้น ยังมีอิทธิพลต่อระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศต่าง ๆ ในภาคพื้นยุโรปอีกด้วย

การฟ้องร้องคดีอาญาของฝรั่งเศส จะเป็นหน้าที่ ของรัฐแต่ผู้เดียว โดยพนักงานอัยการจะเป็นผู้ใช้อำนาจนี้ในนามของสังคม เอกชนผู้เสียหายไม่มีอำนาจโดยตรงในการฟ้องร้องคดีอาญา แต่อย่างไรก็ตาม ผู้เสียหายยังคงมีอำนาจร้องทุกข์กล่าวโทษได้อย่างกว้างขวาง กล่าวคือ สามารถร้องทุกข์ กล่าวโทษ ต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ พนักงาน อัยการ หรือผู้พิพากษาสอบสวนก็ได้³⁹ โดยการร้องทุกข์หรือกล่าวโทษต่อตำรวจ พนักงาน อัยการ หรือผู้พิพากษาสอบสวนก็ได้ ต่อจากนั้นจะมีการสอบสวนเบื้องต้นแล้วส่งสำนวนการสอบสวนให้อัยการพิจารณา ซึ่งอัยการอาจสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง หรือดำเนินการให้มีการสอบสวนโดยผู้พิพากษาสอบสวน (Juge d'instruction) ถ้าเป็นคดีที่กฎหมายกำหนดให้ต้องมีการสอบสวน โดยผู้พิพากษาหรืออัยการเห็นสมควร การสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องใช้ระบบให้อยู่ในดุลพินิจของอัยการ⁴⁰ โดยปกติอัยการฝรั่งเศสจะฟ้องเป็นคดีอาญาก็ต่อเมื่อเห็นสมควร และเพื่อประโยชน์ของสังคม อัยการจะสั่งไม่ฟ้องเมื่อเห็นว่าผู้ต้องหาไม่ได้กระทำความผิดหรือเมื่อพยานหลักฐานไม่เพียงพอ หรือผลประโยชน์ของสังคมต้องกระทบกระเทือนแต่เพียงเล็กน้อย หรือเห็นว่าผู้ต้องหาได้กระทำไปโดยมีเหตุผลอันสมควร ซึ่งการฟ้องจะทำให้เสียหายแก่สังคมมากกว่าที่จะทำประโยชน์⁴¹ ดังนั้น อัยการจึงไม่จำเป็นต้องฟ้องทุกเรื่องไปการกระทำที่ไม่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนโดยตรง อัยการอาจไม่ฟ้องก็ได้

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าประเทศฝรั่งเศสนั้นไม่ยอมรับและไม่มีหลักเรื่องการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาของเอกชน⁴² โดยเอกชนผู้เสียหายไม่อาจฟ้องร้องคดีอาญาด้วยตนเองได้ แต่อย่างไรก็ตาม ในกรณีความผิดต่อส่วนตัว เอกชนผู้เสียหายอาจยื่นฟ้องคดีอาญาโดยทางอ้อม โดยเอกชนผู้เสียหายสามารถขอเข้าเป็นคู่ความในคดี หรือร้องขอให้ศาลเปิดการพิจารณาคดีอาญาซึ่งตนเป็น

³⁸ Delmas and Marty, *Les grands systemes de politique criminelle* (PUF, 1991), page 116.

³⁹ ออมร จันทรสมบุญณ์, “อำนาจสืบสวน สอบสวน ฟ้องร้อง ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย,” *บท*
บัณฑิตย 30(2516): 625.

⁴⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 40

⁴¹ โกลเมน ภัทรภรณ์, “การฟ้องคดีอาญาในประเทศฝรั่งเศส,” *อัยการนิเทศ* 32 (2514): 172 -173.

⁴² ออลกรณ์ กลิ่นหอม, “สิทธิในการฟ้องคดีอาญาของเอกชน,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541), หน้า 59.

ผู้เสียหายในทางแพ่งอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดอาญา เพื่อให้ตนมีสิทธิฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา ซึ่งศาลอาญาจะพิจารณาคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดอาญาได้ก็ต่อเมื่อได้พิจารณาข้อกล่าวหาในคดีอาญานั้นก่อนแล้ว⁴³ นอกจากนี้ เอกชนผู้เสียหายสามารถถอนคำร้องทุกข์เพื่อให้การดำเนินคดีอาญาสิ้นสุดลงได้⁴⁴ แต่อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่มีการฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาโดยผู้เสียหาย จะต้องมีการวางเงินประกันตามที่ผู้พิพากษากำหนด ซึ่งกรณีที่การฟ้องคดีแพ่งนั้นไม่มีเหตุผลอันสมควร หรือโดยประมาท ก็จะได้รับโทษทางอาญา⁴⁵

(2) ประเทศเยอรมัน

ประเทศเยอรมันเป็นประเทศที่ยึดหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลัก กล่าวคือเยอรมันได้กำหนดองค์กรผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาไว้ 2 ประเภท คือ พนักงานอัยการ และผู้เสียหาย โดยพนักงานอัยการจะมีอำนาจดำเนินคดีอาญาได้อย่างกว้างขวาง ในขณะที่ผู้เสียหายจะมีอำนาจฟ้องร้องคดีอาญาได้เพียงคดีที่กระทบกระเทือนต่อประโยชน์ของเอกชนมากกว่าประโยชน์ของส่วนรวม

ในเยอรมันผู้รับผิดชอบคดีอาญาในชั้นสอบสวนฟ้องร้อง คือ พนักงานอัยการ ซึ่งจะเริ่มต้นโดยตำรวจติดตามการกระทำความผิดอาญา และส่งเรื่องให้พนักงานอัยการโดยไม่ชักช้า⁴⁶ การพิจารณาของพนักงานอัยการจะเป็นไปตามหลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย กล่าวคือ โดยปกติเมื่อมีความผิดอาญาเกิดขึ้น พนักงานอัยการมีหน้าที่ต้องฟ้องคดีนั้นขึ้นสู่ศาล แต่ก็มีกรณีที่พนักงานอัยการอาจไม่ดำเนินคดีได้⁴⁷

⁴³ อุดม รัฐอมฤต, “การฟ้องคดีอาญา,” *วารสารนิติศาสตร์* 22 (2535): 487.

⁴⁴ กรกฎญา เอี่ยมโสภาส, “การดำเนินคดีอาญาโดยองค์กรเอกชน,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542), หน้า 14.

⁴⁵ กิตติ บุญพลากร, “ผู้เสียหายในคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523), หน้า 18.

⁴⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน มาตรา 163

⁴⁷ คณิต ฒ นคร, “อัยการเยอรมัน และการดำเนินคดีอาญาของอัยการเยอรมันก่อนฟ้อง,” ใน *อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา รวมบทความเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาในนานาประเทศ*, (ศูนย์บริการเอกสารและวิชาการ กรมอัยการ), หน้า 80 – 84.

เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ประชาชนก็สามารถร้องทุกข์กล่าวโทษต่อเจ้าหน้าที่ ตำรวจ พนักงานอัยการ หรือศาลก็ได้⁴⁸ และพนักงานอัยการจะต้องทำการสอบสวนคดีอาญาทุกประเภท เนื่องจากในกระบวนการดำเนินคดีอาญาของเยอรมันถือว่าการดำเนินคดีอาญาชั้นสืบสวนสอบสวนเป็นกระบวนการเดียวกันกับการฟ้องร้องคดีอาญา โดยมีพนักงานอัยการเป็นผู้รับผิดชอบ และมีเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้ช่วยเหลือในการรวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อมอบให้พนักงานอัยการใช้ในการวินิจฉัยต่อไป และในคดีที่ผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องร้องเองได้ พนักงานอัยการจะดำเนินคดีอาญาได้ต่อเมื่อเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ และผู้เสียหายได้ร้องทุกข์ไว้แล้ว⁴⁹ โดยการที่เอกชนมีโอกาสฟ้องร้องเองได้ จะเป็นเรื่องที่เอกชนได้รับความเสียหายมากกว่ารัฐ ยกตัวอย่างเช่น ความผิดฐานบุกรุก ดุหมิ่น หรือหมิ่นประมาท ทำร้ายร่างกาย ทำให้เสียทรัพย์ เปิดจดหมายผู้อื่น แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อเอกชนได้ทำการฟ้องร้องคดีอาญาดังกล่าวต่อศาลแล้ว พนักงานอัยการก็มีอำนาจที่จะยื่นคำร้องขอเข้าร่วมในการดำเนินคดีก่อนศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดได้ และเมื่อพนักงานอัยการยื่นคำร้องขอเข้าร่วมในคดีแล้ว พนักงานอัยการจะเป็นโจทก์หลักในคดีนั้น ๆ และผู้เสียหายจะเปลี่ยนฐานะเป็นโจทก์ร่วมรองจากพนักงานอัยการ⁵⁰

การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในกรณีพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีในเยอรมันนั้น จะอยู่ในรูปแบบการควบคุมการสั่งคดีของพนักงานอัยการของเยอรมัน โดยจะมี 2 วิธี คือ⁵¹

(ก) การร้องทุกข์ตามสายงานการบังคับบัญชาสำนักงานอัยการ จะมีผู้บังคับบัญชาเป็นลำดับชั้น และสำนักงานดังกล่าวสังกัดกระทรวงยุติธรรมซึ่งมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดซึ่งมีอำนาจในการสั่งการเพิกถอนคำสั่งไม่ฟ้องคดี และมีคำสั่งให้พนักงานอัยการผู้รับผิดชอบคดีนั้นทำการฟ้องคดีได้ และในเรื่องนี้หากผู้เสียหาย หรือบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ผู้เสียหายไม่พอใจคำสั่งไม่ฟ้องคดีของพนักงานอัยการ สามารถที่จะยื่นคำร้องทุกข์ ตามสายงานการบังคับบัญชาจนถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมได้

⁴⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน มาตรา 158(1)

⁴⁹ ขนิษฐา ชัยสุวรรณ, "การใช้ดุลพินิจในการดำเนินคดีอาญาของอัยการ," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), หน้า 96.

⁵⁰ Langbein, *Comparative Criminal Procedure: Germany* (New York: West Publishing Co., 1977), page 101.

⁵¹ รองพล เจริญพันธุ์, บันทึกเรื่องระบบการฟ้องคดีอาญาและการควบคุมการสั่งคดีของอัยการตามกฎหมายเยอรมันและญี่ปุ่น (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2529).

(ข) การร้องทุกข์ต่อศาลอุทธรณ์ของรัฐ เป็นสิทธิของผู้เสียหายที่จำดำเนินการ โดยแบ่งการดำเนินการออกเป็น 3 ขั้นตอน

1) ให้ผู้เสียหายที่ไม่พอใจคำสั่งไม่ฟ้องคดี ยื่นคำร้องต่อสำนักงานอัยการเสียก่อน เพื่อแก้คำสั่งเดิมของพนักงานอัยการ

2) ถ้าสำนักงานอัยการไม่ดำเนินการตามคำขอในข้อ 1) ให้สำนักงานอัยการชี้แจงเหตุผลให้ผู้เสียหายทราบ ซึ่งผู้เสียหายมีสิทธิที่จะร้องทุกข์ต่อ The federal Attorney general ได้ภายในสองสัปดาห์

3) ถ้าไม่ได้รับการปฏิบัติตามข้อ 2) ผู้เสียหายมีสิทธิร้องทุกข์ต่อศาลอุทธรณ์ของรัฐภายใน 1 เดือน ซึ่งศาลดังกล่าวมีอำนาจพิจารณาสั่งการตามที่เห็นสมควร

(3) ประเทศญี่ปุ่น

ในประเทศญี่ปุ่นนั้น การฟ้องคดีอาญาเป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการโดยเฉพาะ เอกชนนั้นไม่มีอำนาจในการฟ้องคดีอาญาด้วยตนเอง⁵² โดยพนักงานอัยการสามารถใช้ดุลพินิจได้อย่างกว้างขวาง⁵³ กล่าวคือ พนักงานอัยการอาจสั่งไม่ฟ้องคดี หรืออาจยับยั้งการฟ้องคดีไว้โดยมีกำหนดระยะเวลา ในกรณีที่ มีพยานหลักฐานว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด แต่เมื่อได้พิจารณาถึงอุปนิสัย อายุ ภาวะแห่งจิตใจ สถานการณ์แวดล้อม และควา มร้ายแรงแห่งข้อหา ตลอดจนสภาพการณ์ภายหลังการกระทำความผิดแล้ว พนักงานอัยการเห็นว่าไม่เป็นการสมควร หรือไม่มี ความจำเป็นจะต้องฟ้องผู้กระทำความผิด

ประเทศญี่ปุ่นมีการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายกรณีพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องโดยใช้ มาตรการการตรวจสอบ กล่าวคือ เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการไต่สวนการฟ้องคดี 1948⁵⁴ และ ในกรณีความผิดที่เกี่ยวกับการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบของข้าราชการ หรือความผิดเกี่ยวกับการ ใช้กำลัง หรือการกระทำทารุณของเจ้าพนักงานผู้บังคับใช้กฎหมาย ตามมาตรา 193 – 196 ของ ประมวลกฎหมายอาญา และความผิดตามมาตรา 45 ของกฎหมายการป้องกันการกระทำการล้ม ล้างรัฐธรรมนูญ นั้น ในกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีนั้น ผู้เสียหายสามารถยื่นคำร้อง

⁵² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาญี่ปุ่น มาตรา 247 “The public prosecution shall be carried out by a public prosecutor”

⁵³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาญี่ปุ่น มาตรา 248

⁵⁴ รองพล เจริญพันธุ์, บันทึกเรื่องระบบการฟ้องคดีอาญาและการควบคุมการสั่งคดีของอัยการตามกฎหมายเยอรมันและญี่ปุ่น (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2529).

เป็นหนังสือต่อ “district court” ที่สำนักงานอัยการนั้นอยู่ในเขตอำนาจ เพื่อให้ศาลสั่งการให้มีการฟ้องคดีได้⁵⁵

2.2 แนวความคิดสากลเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิและมาตรการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย

เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ผู้ที่ถูกกระทำหรือได้รับความเสียหายในการกระทำผิดทางอาญาย่อมเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหาย และความเดือดร้อน เพราะการกระทำผิดดังกล่าวย่อมกระทบต่อสิ่งที่กฎหมายมุ่งคุ้มครองหรือที่เรียกว่าคุณธรรมทางกฎหมาย เช่น ชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน หรือสิทธิต่าง ๆ เป็นต้น จึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะรับรองและคุ้มครองบุคคลผู้ที่ได้รับผลร้ายจากการกระทำความผิดทางอาญาดังกล่าว ดังนั้น รัฐจึงมีหน้าที่ออกกฎหมายเพื่อใช้ในการคุ้มครองบุคคลผู้ที่รับผลร้ายจากการกระทำที่ผิดกฎหมาย และลงโทษผู้กระทำความผิด ซึ่งในทางกฎหมายสิ่งที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครองตามกฎหมายเมื่อถูกกระทบกระเทือนแล้ว โดยหลักการแล้ว บุคคลผู้เป็นเจ้าของสิทธิย่อมเป็นผู้เสียหาย เพราะเป็นบุคคลผู้เป็นประธานแห่งสิทธิในสิ่งที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครองประการนั้น เว้นเสียแต่ว่ากฎหมายนั้นจะได้บัญญัติไว้เป็นประการอื่น

บุคคลทุกคนมีสิทธิขั้นพื้นฐาน (Fundamental Rights) ซึ่งได้รับการรับรองโดยรัฐธรรมนูญของนานาประเทศ ได้แก่ สิทธิในชีวิต ร่างกายและทรัพย์สินเท่าเทียมกัน และขณะเดียวกันบุคคลก็มีหน้าที่ที่จะต้องเคารพสิทธิของผู้อื่นในอันที่จะไม่ใช้สิทธิของตนที่มีอยู่กระทบหรือล่วงเกินต่อสิทธิของผู้อื่น จึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องออกกฎหมายเพื่อควบคุมพฤติกรรมของบุคคลในสังคม โดยการกำหนดห้ามมิให้มีการกระทำที่เกิดความเดือดร้อน หรือเป็นอันตรายต่อสังคมและสมาชิกที่อาศัยอยู่ในสังคม เพื่อให้สมาชิกในสังคมสามารถใช้ชีวิตได้อย่างปกติสุข เมื่อมีบุคคลใดฝ่าฝืนต้องได้รับการลงโทษ กฎหมายจึงเข้ามามีบทบาทและความสำคัญในการทำหน้าที่รักษาความเป็นระเบียบของสังคมโดยเฉพาะกฎหมายอาญาจะเข้ามามีบทบาทในการทำหน้าที่ดังกล่าว

ไนเจล วอล์กเกอร์ (Nigel Walker)⁵⁶ ได้กล่าวถึงการทำหน้าที่ของกฎหมายอาญาในการคุ้มครองป้องกันบุคคลจากการกระทำต่างๆที่มีขอบ เพื่อบรรลุมิติวัตถุประสงค์ต่างๆดังนี้

⁵⁵ พงศกร จันทร์ศัพท์ และ นารี ตันตเสถียร, ระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาคือเป็น การสอบสวนและการฟ้องคดี, หน้า 108 -109.

⁵⁶ อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ, “ขอบเขตของกฎหมายอาญา,” วารสารนิติศาสตร์ 9 (2521): 103 - 104.

1. คัดค้านการป้องกันซึ่งตัวบุคคลจากการกระทำโดยเจตนา อันเป็นการโหดเหี้ยม ทารุณหรือการประกอบกรรมทางเพศด้วยวิธีการอันไม่พึงประสงค์ต่างๆ
2. คัดค้านการป้องกันบุคคลจากภัยบางประการ อันเกิดจากการกระทำโดยไม่เจตนา ตัวอย่างเช่น อุบัติเหตุ โรคระบาด
3. คัดค้านการป้องกันกลุ่มบุคคลที่อาจถูกชักจูงใจให้หลงผิดได้โดยง่าย เช่น ผู้เยาว์หรือผู้มีจิตไม่ปกติ จากการทำร้าย กดขี่ หรือขูดรีดอันจะเกิดแต่บุคคล หรือทรัพย์สินของบุคคลเหล่านั้น
4. ป้องกันการกระทำที่ถึงแม้ว่าจะเป็นเรื่องส่วนตัวของบุคคลที่เป็นผู้ใหญ่แล้ว และมีความยินยอมต่อการกระทำเหล่านั้น แต่ถือว่าเป็นสิ่งผิดธรรมชาติ เช่น การร่วมประเวณีอันผิดปกติ
5. ป้องกันการกระทำบางประเภทซึ่งเมื่อได้เกิดขึ้นท่ามกลางสาธารณชนแล้วจะกระทบกระเทือนจิตใจบุคคลอื่นเป็นอย่างมาก เช่น การกระทำสิ่งลามกอนาจาร การดูหมิ่นและอื่นๆ
6. ป้องกันพฤติกรรมบางประเภทอันอาจยั่วให้เกิดความไม่สงบขึ้นในหมู่ประชาชน
7. คัดค้านการป้องกันทรัพย์สินของบุคคลจากการลักขโมย ช้อโกง หรือทำให้เสียทรัพย์สิน
8. ป้องกันความไม่สะดวกสบายต่างๆ เช่น การก่อกวนความเดือดร้อนรำคาญ การปิดกั้นทางสาธารณะ
9. เพื่อเก็บรวบรวมภาษีอากร
10. เพื่อบังคับให้เกิดความเมตตากรุณาที่จำเป็น
11. เพื่อป้องกันรักษาไว้ซึ่งสถาบันทางสังคม
12. เพื่อบังคับใช้วิธีการต่างๆที่จะทำให้วัตถุประสงค์ทั้ง หลายเหล่านี้บรรลุผล เช่น การให้การอันเป็นเท็จ การขูดค่าจ้างพนักงาน เป็นต้น

สิทธิของเหยื่ออาชญากรรม มักเป็นเรื่องที่ถูกละเลยเสมอ เพราะสังคมทั่วไปต่างมุ่งให้ความสำคัญกับผู้กระทำความผิดหรือจำเลย และได้พยายามมีการศึกษาวิธีการแก้ไขตัวผู้กระทำความผิด การคุ้มครองสิทธิต่างๆของจำเลย⁵⁷ แต่กลับเพิกเฉยไม่ให้ความสำคัญหรือสนใจต่อการคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมแต่อย่างใด ทั้งๆที่เหยื่ออาชญากรรมก็เป็นบุญแก่สังคมอย่างหนึ่งของกระบวนการยุติธรรม ไม่ได้สนใจว่าบุคคลเหล่านั้นมีสิทธิเรียกร้องความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ร่างกายและทรัพย์สินได้มากนักน้อยเพียงไร และมีสิทธิเพียงใดในการที่จะคุ้มครองป้องกันตนเองให้รอดพ้นจากการตกเป็นเหยื่อของผู้กระทำความผิดและเหยื่อของกระบวนการยุติธรรม

⁵⁷ อรรถพร ชูบำรุง และ ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด, ว่าด้วยเหยื่ออาชญากรรม (Victimology), หน้า 110.

ด้วยปัญหาดังกล่าวนับตั้งแต่ปี 1980 เป็นต้นมา เรื่องราวของเหยื่ออาชญากรรม (Victim of Crimes) ได้รับความสนใจ มีการถกเถียง หรือจัดประชุมสัมมนา จนกระทั่งปี 1985 ในการประชุมสภาองเกรสสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและการบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (The United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of offenders) ครั้งที่ 7 ณ นครมิลาโน ประเทศอิตาลีซึ่งในการประชุมดังกล่าวได้กล่าวถึงเรื่องของเหยื่ออาชญากรรมอย่างกว้างขวาง และได้มีประกาศปฏิญญาว่าด้วยหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกยุติธรรมแก่ผู้ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรมและการใช้อำนาจไม่ถูกต้อง (Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power 1985) ซึ่งมีปรัชญาพื้นฐานที่สำคัญ คือ ผู้เสียหายในคดีอาญาและเหยื่ออาชญากรรมจะต้องได้รับการยอมรับและได้รับการปฏิบัติอย่างเหมาะสมกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยได้กำหนดหลักการพื้นฐานในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมแก่ ผู้เสียหายจากอาชญากรรม (Victim of crime) และผู้เสียหายจากการใช้อำนาจไม่ถูกต้อง (Victim of abuse of power)

1. ผู้เสียหายจากอาชญากรรม (Victim of crime) หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มคนที่ได้รับความเสียหาย ไม่ว่าจะในด้านการบาดเจ็บทางร่างกายหรือสภาพจิตใจ ความเจ็บปวดทรมาน อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ความสูญเสียทางเศรษฐกิจหรือสิทธิขั้นพื้นฐาน โดยเป็นผลมาจากการกระทำหรือละเว้นการกระทำซึ่งเป็นการละเมิดต่อกฎหมายอาญารวมถึงกฎหมายที่บัญญัติให้การใช้อำนาจหน้าที่โดยไม่ถูกต้องเป็นความผิดทางอาญาอันเป็นกฎหมายของประเทศสมาชิกนั้นๆ

2. การพิจารณาว่าบุคคลใดเป็นผู้เสียหายตามความหมายของปฏิญญาดังนี้จะไม่คำนึงถึงว่าได้มีการพบหรือจับกุม ฟ้องร้อง หรือลงโทษผู้กระทำความผิดหรือไม่ และไม่คำนึงว่าผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายมีความสัมพันธ์อย่างไร นอกจากนี้ในบางกรณี คำว่าผู้เสียหายยังหมายความรวมถึงครอบครัวหรือทายาทของผู้เสียหายตลอดจนบุคคลที่ได้รับความเสียหายจากการเข้าไปช่วยเหลือผู้เสียหายให้พ้นจากภัยอันตรายหรือเข้าป้องกันการทำร้ายนั้น

3. หลักการสำคัญในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายจากอาชญากรรมมี 4 ประการคือ

3.1 การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม (Access to justice and fair treatment) กล่าวคือ

3.1.1 ผู้เสียหายควรได้รับการปฏิบัติด้วยความรู้สึกเมตตา (Compassion) และเคารพถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Dignity) มีสิทธิในการเข้าถึงกลไกกระบวนการยุติธรรมและได้รับการเยียวยาความเสียหาย (Harm) ที่ได้รับโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

3.1.2 ต้องมีกลไกตุลาการ และกลไกไปบริหาร ในการส่งเสริมสนับสนุนเพื่อให้เหยื่อสามารถได้รับการเยียวยา (Redress) ผ่านการดำเนินการที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ด้วยความรวดเร็ว เป็นธรรม ไม่เสียค่าใช้จ่ายมาก และสามารถเข้าถึงได้ (Accessible) อีกทั้งเหยื่อควรได้รับการแจ้งให้ทราบถึงสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาผ่านกลไกเหล่านั้น

3.1.3 กระบวนการยุติธรรมทางอาญาต้องตอบสนองต่อความต้องการของผู้เสียหายและควรอำนวยความสะดวกแก่ผู้เสียหายโดย

ก. แจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงบทบาทและสิทธิของตน กำหนดเวลาและความคืบหน้าของการดำเนินการพิจารณาและการพิพากษาคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งคดีร้ายแรง (Serious Crimes)

ข. ในการดำเนินการกระบวนการพิจารณาคดีต้องยอมรับฟังและพิจารณาเกี่ยวกับทัศนคติและความกังวลใจของผู้เสียหายโดยเฉพาะกรณีที่กระทบต่อผลประโยชน์ส่วนบุคคล (Personal Interest) ของผู้เสียหายโดยปราศจากอคติต่อสิทธิของผู้เสียหายหรือจำเลย โดยสอดคล้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มีอยู่ ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการพิจารณาคดีซึ่งนำไปสู่การทำคำพิพากษาอันถึงที่สุดและยุติธรรม เจ้าพนักงานตำรวจ พนักงานอัยการจะต้องรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดที่เกี่ยวข้องกับคดีเพื่อประสงค์ทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆอันเกี่ยวกับการกระทำความผิดและผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อผู้เสียหายในคดีอาญา

ค. จัดให้มีการช่วยเหลือ (Assistance) ที่เหมาะสมตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการทางกฎหมาย

ง. กำหนดมาตรการที่จำเป็น เพื่อลดความไม่สะดวกแก่เหยื่อ เพื่อปกป้องสิทธิส่วนบุคคล (Privacy) และให้หลักประกันในความปลอดภัยจากการข่มขู่และการล่วงล้ำแดนแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา ครอบครัวของเหยื่อ และพยานที่เกี่ยวข้อง

จ. หลีกเลี่ยงความล่าช้าโดยไม่จำเป็น ในการพิจารณาคดีและการบังคับตามคำสั่งและคำพิพากษาของศาลในการจ่ายค่าตอบแทนแก่ผู้เสียหาย

3.1.4 ควรมีกดไกการระงับข้อพิพาทอย่างไม่เป็นทางการ รวมถึงการไกล่เกลี่ย (Mediation) อนุญาโตตุลาการ (Arbitration) และความยุติธรรมตามจารีตประเพณีท้องถิ่น ควรใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างเหมาะสมเพื่อสนับสนุนการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์และเยียวยาแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา

3.2 การได้รับการชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำความผิด (Restitution) การชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญาโดยผู้กระทำความผิด เป็นหนทางที่ผู้เสียหายจะได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิด และเป็นหนทางที่สร้างสรรค์ในการควบคุมผู้กระทำความผิดให้ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนในขณะเดียวกันนั้นก็เป็นโอกาสที่ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายจะได้รับการฟื้นฟู

3.3 การได้รับการชดเชยความเสียหายโดยรัฐ (Compensation) ในคดีอาญา โดยทั่วไปแล้วการได้รับการชดเชยความเสียหายเป็นตัวเงินเป็นมาตรการที่มีความสำคัญลำดับต้นๆของการช่วยเหลือภายหลังจากที่ตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา หากผู้เสียหายไม่สามารถได้รับค่าชดเชยจากผู้กระทำความผิดหรือโดยวิธีทางอื่นเต็มจำนวน รัฐต้องพยายามจัดให้มีการจ่ายค่าชดเชยแก่ผู้เสียหายในกรณีที่น่าปรากฏว่า

3.3.1 เป็นผู้เสียหายที่ได้รับอันตรายแก่กาย หรือได้รับความเสียหายแก่ร่างกาย หรือจิตใจอันเป็นผลมาจากการกระทำผิดอาญาร้ายแรง

3.3.2 ครอบครัวของผู้เสียหาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ต้องพึ่งพาผู้เสียหายที่ได้เสียชีวิตหรือต้องตกเป็นผู้ไร้ความสามารถอันเนื่องมาจากการตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา

3.4 การให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่อ (Assistance) การให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายที่สำคัญคือการช่วยเหลือทางด้านจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึกของผู้เสียหาย การให้ผู้เสียหายมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา การได้รับการชดเชยความเสียหาย และการช่วยเหลือปัญหาอื่นที่เกี่ยวกับการตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา มาตรฐานในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา นอกจากนี้ ตำรวจและเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมหน่วยงานบริการด้านสังคมหรือสุขภาพและเจ้าหน้าที่อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องพึงได้รับการฝึกอบรมให้เกิด

ความตระหนักถึงความต้องการของผู้เสียหาย และเพื่อให้ได้รับทราบแนวทางของการจัดให้ความช่วยเหลือที่พร้อมและเหมาะสมแก่ผู้เสียหาย

ต่อมา ก็ได้มีการออกแถลงการณ์ว่าด้วยสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยที่ประชุมยุโรปเพื่อบริการเหยื่ออาชญากรรมแห่งยุโรป ค.ศ.1996⁵⁸ นอกจากนี้ยังมีการออกแถลงการณ์ว่าด้วยสิทธิเหยื่ออาชญากรรมอีก 2 ฉบับคือ

ในปี ค.ศ.1997 ออกแถลงการณ์ว่าด้วยสิทธิทางสังคมของเหยื่ออาชญากรรม (Statement of Victim in social right) และแถลงการณ์ว่าด้วยสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมว่าด้วยมาตรฐานการให้บริการในปี ค.ศ.1998 (Statement of Victims right to Standards of Service)

สำหรับที่ประชุมยุโรป (The European Forum) ได้จัดตั้งขึ้นเพื่อ

1. ส่งเสริมการพัฒนาช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมอย่างมีประสิทธิภาพทั่วยุโรป
2. ส่งเสริมการจ่ายค่าชดเชยสำหรับเหยื่ออาชญากรรมทุกรายอย่างเท่าเทียมกัน และเป็นธรรมทั่วยุโรป ไม่ว่าเหยื่อจะมีสัญชาติใด
3. ส่งเสริมสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมในยุโรปที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและหน่วยงานอื่นๆ

แถลงการณ์ว่าด้วยสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญานฉบับนี้ โดยได้กำหนดหลักสี่ประการเกี่ยวกับการตอบสนองความต้องการของเหยื่ออาชญากรรม คือ การเข้าหาความยุติธรรมและการปฏิบัติด้วยความยุติธรรม , การแก้ไขเยียวยาจากผู้กระทำความผิด , การชดใช้ความเสียหายจากรัฐ และการช่วยเหลือเพื่อให้กลับสู่สภาพปกติ และแถลงการณ์ดังกล่าวได้วางหลักการเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยมีรายละเอียดดังนี้

สิทธิของเหยื่ออาชญากรรมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

1.หลักการ

⁵⁸ International Victimology Website, Statement of victims' rights in process of criminal justice [Online],

- 1) สิทธิของเหยื่ออาชญากรรมต้องอยู่ในลำดับเดียวกับสิทธิของจำเลย
- 2) กระบวนการจัดการเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดจะต้องไม่เพิ่มความทุกข์หรือซ้ำเติมปัญหาของเหยื่ออาชญากรรม

2. สิทธิของเหยื่ออาชญากรรมมีดังนี้⁵⁹

1) การยอมรับและตระหนัก โดยเหยื่อมีสิทธิที่จะตระหนักและรับรู้ถึงผลประโยชน์อันชอบธรรม ซึ่งจะต้องได้รับการนำมาพิจารณาในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา การสอบปากคำเหยื่อและพยานอื่นๆ ในทุกขั้นตอนของการสอบสวน และการสืบพยานของศาล ควรได้รับการนำเสนอด้วยความเคารพในศักดิ์ศรีของปัจเจกชน ควรให้การเอาใจใส่เป็นกรณีพิเศษกับเด็กหรือพยานซึ่งเสียเปรียบทางวุฒิภาวะ เป็นผู้สมควรจะถู กสอบปากคำโดยมีผู้ปกครอง ผู้ดูแลหรือผู้ให้การสนับสนุนอื่นๆ อยู่ร่วมด้วย เป็นความรับผิดชอบของรัฐที่จะประกันว่ามีการดำเนินการตามขั้นตอนอย่างเหมาะสม

2) สิทธิที่จะได้รับข้อมูลข่าวสาร

เหยื่อทุกคนควรมีสิทธิรับรู้ความเป็นไปทั้งหมดเกี่ยวเนื่องกับคดีของพวกเขา เหยื่อควรได้รับข้อมูลที่ชัดเจน สำหรับเหยื่อที่เป็นพยานควรให้ข้อมูลอย่างทันทีที่สามารถจะกระทำได้ มีคำอธิบายที่ชัดเจนทั้งหมดเกี่ยวกับการพิจารณาที่กำลังดำเนินอยู่ สถานที่ที่พวกเขาเป็นอยู่และประเด็นทางกฎหมายที่ต้องนำมาพิจารณา เหยื่อควรมีสิทธิตรวจสอบเพิ่มเติม วยการนัดหมาย ผู้ที่ให้ข้อมูลควรเป็นเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจตัดสินใจ เพราะจะสามารถอธิบายได้ชัดเจนกว่าในกรณีที่อาจมีการผิดพลาดเกิดขึ้น ควรให้โอกาสมีการสัมภาษณ์ส่วนบุคคล เพื่อให้เข้าใจการตัดสินใจอย่างเต็มที่

3) สิทธิที่จะให้ข้อมูล

เหยื่อมีความรู้สึกว่าเขามีข้อมูลซึ่งเจ้าหน้าที่ละเลย ซึ่งไม่เกี่ยวกับพยานหลักฐานที่จำเป็นต่อการพิสูจน์คดี เหยื่อควรจะสามารถให้ข้อมูลด้วยคำพูดของตนเองต่อตำรวจและอัยการที่รับผิดชอบในการพิจารณาคดีโดยตรง ข้อมูลอาจรวมถึงเรื่องของความเสียหายทางการเงิน ร่างกาย หรือจิตใจซึ่งเกิดจากอาชญากรรม ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นหรือความสัมพันธ์ก่อน

⁵⁹ Ibid.

หน้านี้ หรือความสัมพันธ์ที่คงอยู่กับผู้กระทำความผิด และความกลัวด้านความปลอดภัยส่วนบุคคลจากผู้กระทำความผิด เชื่อควรรู้สึกเป็นอิสระที่จะให้ข้อมูลอื่นๆตามที่เขาต้องการ และควรตระหนักว่าข้อมูลเหล่านี้จะถูกเปิดเผย

4) คำแนะนำทางกฎหมาย

ควรมีคำแนะนำทางกฎหมายให้แก่เหยื่อทางอาชญากรรม ไม่ว่าจะด้วยวิธีใดในอำนาจพิจารณาคดีซึ่งเหยื่อหรือญาติที่กำลังหมดความหวังจะมีบทบาทนำในการฟ้องร้อง ควรมีทั้งคำแนะนำและตัวแทนระหว่างการพิจารณาคดีอาญา

5) การคุ้มครองโดยสอดคล้องกับหลักความยุติธรรม

ความเป็นส่วนตัวของเหยื่อและพยานควรได้รับการคุ้มครอง ชื่อของเหยื่อไม่ควรถูกตีพิมพ์หรือถูกออกอากาศทางสื่อต่างๆ ไม่เปิดเผยรายละเอียดที่จะทำให้รู้ว่าเหยื่อเป็นใครที่อยู่ของเหยื่อและพยานไม่ควรให้จำเลยรู้ หรือถูกกล่าวถึงในชั้นศาล ยกเว้นในกรณีที่เกี่ยวข้องในข้อหา สำหรับเด็กและพยานที่มีความอ่อนแอ การให้ปากคำของพวกเขาไม่ควรกระทำต่อหน้าจำเลยหรือในสถานที่สาธารณะ ในการตัดสินใจว่าจะดำเนินการในการให้ปากคำอย่างไร ควรจะดำเนินการก่อนที่จะมีการไต่สวนโดยคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ โดยมีเหตุผลอันควร เชื่อได้ว่าเหยื่อหรือพยานจะได้รับการชูชีพ การทำร้ายหรือล่วงละเมิด ควรรวมเงื่อนไขในการบังคับจำเลยหรือผู้ถูกตัดสินว่ากระทำความผิดในการติดต่อเหยื่อหรือพยานไว้ในการประกันตัว การพักการลงโทษ และแจ้งให้เหยื่อทราบถึงเงื่อนไขดังกล่าว ตำรวจควรให้ความสำคัญเป็นอันดับแรกในการคุ้มครองเหยื่อระหว่างการสอบสวนและกระบวนการที่ตามมา

6) ค่าชดเชย

(1) เหยื่อควรได้รับโอกาสให้ได้รับค่าชดเชยจากผู้กระทำความผิดเมื่อคดีขึ้นสู่ศาล แม้จะยังไม่ทราบถึงความต้องการหรือความเห็นของเหยื่อก็ควรได้รับการชดเชย

(2) ก่อนที่ผู้กระทำความผิดจะลดค่าชดเชยหรือปฏิเสธการจ่ายเงินดังกล่าว ความต้องการของเหยื่อควรได้รับการพิจารณาก่อน

(3) เพื่อให้เวลาแก่ผู้กระทำความผิดที่จะจ่ายค่าชดเชย กองทุนสาธารณะควรเป็นผู้จ่ายค่าชดเชยให้แก่เหยื่อไปก่อน เพื่อให้รัฐเป็นเจ้าของหนี้ของผู้กระทำความผิด และรัฐควรช่วยผู้กระทำความผิดรวบรวมค่าชดเชย

(4) กรณีอาชญากรรมที่รุนแรงเหยื่อควรได้รับค่าชดเชยจากกองทุนสาธารณะ เพราะได้รับบาดเจ็บ ความสูญเสียทางอารมณ์ สูญเสียอาชีพ ในทันทีที่เป็นไปได้ ภายหลังจากที่อาชญากรรมเกิดขึ้นไม่ว่าจะจับกุมตัวผู้กระทำความผิดได้หรือไม่ก็ตาม ในกรณีที่เหยื่อเสียชีวิตก็ควรจ่ายค่าชดเชยดังกล่าวให้แก่บุคคลใกล้ชิด

3. เงื่อนไขทั่วไป

- 1) สิทธิทั้งหลายเหล่านี้ควรได้รับการพิมพ์ให้แพร่หลายไปในแต่ละประเทศ
- 2) ควรกำหนดระเบียบการฟ้องร้องให้ชัดเจนและแจ่มแจ้งให้เหยื่ออาชญากรรมรู้เพื่อสนับสนุนให้พวกเขาแสวงหาการชดเชย
- 3) เหยื่ออาชญากรรมทุกคนและครอบครัว ไม่ว่าจะมียุ เพศ ลักษณะทางเพศ เชื้อชาติ ผู้พิการ อาชีพ ศาสนา หรือมีความคิดเห็นทางการเมืองรูปแบบใด ควรได้รับสิทธิทั้งหมดอย่างเท่าเทียมกัน
- 4) ทุกคนที่ติดต่อกับเหยื่อควรได้รับการฝึกอบรมเพื่อให้รู้ถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ผลกระทบของอาชญากรรมและการตกเป็นเหยื่อครั้งที่ 2 ควรฝึกพิเศษเกี่ยวกับการใช้ภาษาที่ชัดเจน ไม่แสดงอารมณ์ และความจำเป็นที่จะต้องอธิบายศัพท์เฉพาะของกฎหมายและวิธีการ
- 5) ควรจัดหาทรัพยากรให้พอเพียงแก่องค์กรตามกฎหมายและองค์การอาสาสมัครที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ภูมิใจในความรับผิดชอบ
- 6) ควรให้สิทธิทั้งหมดแก่ชาวต่างชาติทุกคนที่เดินทางหรือพำนักอยู่ในยุโรปอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะประเทศของพวกเขาจะมีความสัมพันธ์ในสถานะใดก็ตาม

การออกแถลงการณ์ดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประเทศสมาชิกนำหลักการเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาที่กำหนดโดยที่ประชุมองค์การระหว่างประเทศไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งทำให้เกิดความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับเรื่องสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาหรือเหยื่ออาชญากรรมในนานาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศต่างๆ ในภาคพื้นยุโรปและสหรัฐอเมริกา มีการตื่นตัวอย่างมาก

2.3 หลักการดำเนินคดีอาญาและแนวคิดการการดำเนินคดีในประเทศไทย

ในแรกเริ่มนั้น การดำเนินคดีอาญาในประเทศไทย เมื่อมีความผิดอาญาเกิดขึ้น เป็นหน้าที่ของผู้เสียหายที่จะต้องเป็นดำเนินคดีอาญาด้วยตนเอง โดยจะต้องรวบรวมพยานหลักฐาน แล้ว

นำไปฟ้องต่อผู้มีอำนาจชำระคดี ยังไม่มีพนักงานอัยการทำหน้าที่เป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาในฐานะตัวแทนของรัฐ ต่อมาในรัชสมัยของพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการปรับปรุงกฎหมาย และมีการพัฒนากระบวนการยุติธรรม เพื่อให้มีความเจริญก้าวหน้าเท่าทันอารยประเทศ ประกอบกับมีการฟ้องร้องคดีมากขึ้น จึงได้มีการตั้งกรมอัยการขึ้นมาในกระทรวง ยุติธรรม ซึ่งบทบาทของพนักงานอัยการในประเทศไทยในแรกเริ่มช่วงปฏิรูปนั้น ได้ดำเนินไปตามหลักการของการตั้งพนักงานอัยการในประเทศภาคพื้นยุโรป กล่าวคือ พนักงานอัยการทำหน้าที่เป็นผู้เชื่อมโยงอำนาจฝ่ายบริหาร คือ การปราบปราม จับกุมผู้กระทำผิด และฟ้องร้องผู้กระทำผิด กับอำนาจตุลาการ คือ การวินิจฉัยชี้ขาดตัดสินคดี อัยการจะทำหน้าที่ทั้งบริหารและกึ่งตุลาการ โดยเป็นประธานของกระบวนการยุติธรรมฝ่ายบริหารในการดำเนินคดีอาญา⁶⁰ โดยประเทศไทยได้นำแนวคิดจากต่างประเทศมาประยุกต์ใช้ในประเทศไทย แต่เมื่อมีการประกาศเลิกอัยการพระนครบาล พ.ศ. 2472 และพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้มีการนำความคิดระบบการฟ้องคดีอาญาแบบอังกฤษและฝรั่งเศสผสมผสานกัน ทำให้อัยการหมดอำนาจหน้าที่ในการสืบสวน สอบสวนคดีอาญา คงเหลือเพียงอำนาจการวินิจฉัยสำนวนการฟ้องร้องคดี จุดเชื่อมโยงระหว่างอำนาจฝ่ายบริหารและอำนาจตุลาการจึงหมดไป กระบวนการยุติธรรมจึงอยู่ในลักษณะต่างคนต่างทำ และเป้าหมายในการรวบรวมพยานหลักฐานต่างกัน กล่าวคือ ตำรวจจะมุ่งสืบสวนและพิสูจน์ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำผิด หรือ ผู้บริสุทธิ์ และอัยการจะรับฟังพยานหลักฐานเพื่อค้นหาความจริง ส่วนศาลจะมีหน้าที่เป็นกรรมาการตัดสิน โดยวางตัวเป็นกลาง และค้นหาความจริงว่าเป็นอย่างไร

ระบบการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐของไทยในปัจจุบันนั้น ประเทศไทยได้แบ่งแยกหน้าที่การสืบสวน และการฟ้องร้องคดีออกจากกันค่อนข้างเด็ดขาด โดยการสืบสวนเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวน และพนักงานอัยการมีหน้าที่ทำงานตามสำนวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวน โดยไม่มีอำนาจหน้าที่สืบสวน หรือไม่มีอำนาจหน้าที่ในการเริ่มคดีอาญาด้วยตนเอง กล่าวคือ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้แบ่งอำนาจสอบสวนและอำนาจฟ้องร้องออกจากกันอย่างเด็ดขาด โดยให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญาทั้งปวง⁶¹ และห้ามมิให้อัยการยื่นฟ้องคดีต่อศาลโดยมิได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน⁶² และแม้กฎหมาย

⁶⁰ ไชยศ วิฑูรานุพงษ์, "ระบบความยุติธรรมกับชุมชน," วารสารอัยการ 21 (กุมภาพันธ์ 2541): 21.

⁶¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 121

⁶² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120

จะเปิดช่องให้ฮั้วการเมื่อได้รับสำนวนสามารถสั่งให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติม⁶³ก็ตาม แต่การสอบสวนเพิ่มเติมกระทำโดยตำรวจโดยฮั้วการไม่สามารถเข้ามาสอบสวนด้วยตัวเองได้⁶⁴

ในปัจจุบันองค์กรฮั้วการของประเทศไทยมีฐานะเป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 หมวด 11 มาตรา 255 เพื่อเป็นการสร้างหลักประกันในความเป็นอิสระของอำนาจหน้าที่ของฮั้วการ กล่าวคือ เพื่อให้พนักงานฮั้วการสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างอิสระโดยปราศจากการแทรกแซง หรือกดดันจากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด

แม้ว่าประเทศไทยจะมีองค์กรฮั้วการอันเป็นองค์กรของรัฐทำหน้าที่ดำเนินคดีอาญาในชั้นสอบสวนฟ้องร้องซึ่งเป็นไปตามแนวความคิดการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ แต่อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยก็ยังให้อำนาจแก่ผู้เสียหายดำเนินคดีอาญาได้เองในคดีบางประเภทที่ได้รับความเสียหายโดยตรง นอกเหนือจากที่พนักงานฮั้วการดำเนินคดีให้ เพื่อให้สอดคล้องกับประวัติศาสตร์ของไทยที่ให้อำนาจแก่ผู้เสียหายที่จะฟ้องร้องดำเนินคดีได้เองตั้งแต่สมัยสุโขทัย⁶⁵ ซึ่งสิทธิในการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายได้แก่ การร้องทุกข์ การเป็นโจทก์ฟ้องคดี หรือเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานฮั้วการ การเป็นโจทก์ฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา การถอนฟ้องคดีอาญาหรือคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา การขอความในคดีความผิดต่อส่วนตัว การอุทธรณ์ฎีกาคำพิพากษา ทั้งนี้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(4) ได้นิยามคำว่า “ผู้เสียหาย” ว่า หมายถึง บุคคลผู้ได้รับความเสียหาย เนื่องจากการกระทำผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ ตั้งบัญญัติไว้ในมาตรา 4 ,5 และ 6 นอกจากนี้ต้องเป็นผู้เสียหายตามนิยามดังกล่าวแล้วในทางปฏิบัติ ผู้เสียหายที่จะมีสิทธิดำเนินคดีอาญาจะต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์การตีความคำว่าผู้เสียหายของศาลฎีกาด้วย

สิทธิผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยนั้นแม้ว่าจะเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาได้ค่อนข้างกว้างขวาง แต่สิทธิดังกล่าวก็ถูกจำกัดไว้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 132 ที่ว่า “เมื่อพนักงานฮั้วการและผู้เสียหายเป็นโจทก์

⁶³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143

⁶⁴ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, “ฮั้วการกับกระบวนการยุติธรรม,” วารสารกฎหมายจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 17 (มกราคม 2540): 154.

⁶⁵ ไชยศ วิฑูรานพวงษ์, “ระบบความยุติธรรมกับชุมชน,” วารสารฮั้วการ 21 (ก.พ. 2541): 7.

ร่วมกัน ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่าผู้เสียหายจะกระทำผิดคดีของอัยการเสียหาย โดยกระทำหรือละเว้นกระทำการใด ๆ ในกระบวนการพิจารณา พนักงานอัยการมีอำนาจร้องต่อศาล ให้สั่งผู้เสียหายกระทำหรือละเว้นกระทำการนั้น ๆ ได้” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการที่จะต้องรักษาผลประโยชน์ของรัฐ กล่าวคือ ถือหลักการดำเนินคดีของรัฐเป็นหลัก ผู้เสียหายจะทำให้คดีอาญารัฐเสียหายไม่ได้ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าแม้ว่าตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทยถือหลักการดำเนินคดีอาญาแบบคู่ขนาน แต่สิทธิในการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการและผู้เสียหายนั้นไม่ได้เท่าเทียมกัน แต่เป็นไปในทางที่ว่าพนักงานอัยการสามารถควบคุมการใช้สิทธิในการดำเนินคดีของผู้เสียหายได้

2.3.1 หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐในประเทศไทย

เมื่อมีความผิดทางอาญาเกิดขึ้น กฎหมายกำหนดให้เป็นหน้าที่พนักงานสอบสวนในการรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดที่เกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 บัญญัติไว้ว่า “ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา” และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 138 กำหนดให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนเพื่อทราบถึงความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาชญาของผู้ต้องหา ดังนั้น กล่าวได้ว่าพนักงานสอบสวนมีหน้าที่ต้องรวบรวมพยานหลักฐานที่เป็นผลร้ายและผลดีแก่ผู้ต้องหา รวมทั้งข้อเท็จจริงอื่น ๆ ที่จะประโยชน์ในการดำเนินคดีต่อไปของพนักงานอัยการ ทั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อรู้ตัวผู้กระทำผิด และพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือต้องรวบรวมข้อเท็จจริงที่พนักงานอัยการสามารถใช้ประกอบดุลพินิจในการสั่งคดี รวมถึงตลอดถึงการที่ พนักงานอัยการจะสามารถใช้แถลงต่อศาลเพื่อประกอบการพิจารณาของศาลในการที่จะลงโทษจำเลยได้อย่างเหมาะสมกับความผิดที่จำเลยกระทำ⁶⁶

กฎหมายได้แบ่งแยกอำนาจสอบสวน และอำนาจฟ้องร้องคดีออกจากกันค่อนข้างเด็ดขาด การดำเนินคดีของพนักงานสอบสวนในทางปฏิบัติจะแยกออกเป็นอิสระจาก การดำเนินคดีของพนักงานอัยการ ทั้งนี้ พนักงานสอบสวนนั้นไม่มีอำนาจสั่งคดีไม่ว่าในกรณีใด ๆ อำนาจสั่งคดีเป็น

⁶⁶ คณิต ฒ นคร, วิอาญาวิพากษ์, พิมพ์ครั้งที่ 1(กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2552), หน้า 27.

อำนาจของพนักงานอัยการเท่านั้น⁶⁷ โดยพนักงานสอบสวนมีอำนาจตั้งแต่เริ่มคดีจนกระทั่งสรุปสำนวนทำความเข้าใจว่าควรสั่งฟ้อง หรือควรไม่ฟ้องคดีนั้นเสนอพนักงานอัยการ พ ร้อมความเห็นว่าจะสั่งฟ้อง หรือสั่งไม่ฟ้องคดีนั้น (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 – 140) โดยก่อนที่พนักงานอัยการจะสั่งฟ้องคดีอาญาเรื่องใด จะต้องปรากฏว่าคดีเรื่องนั้นได้มีการสอบสวนแล้ว(ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120) และพนักงานอัยการจะเป็นผู้ทำหน้าที่ตรวจสำนวน แล้วมีอำนาจออกคำสั่งฟ้อง หรือสั่งไม่ฟ้อง หากพนักงานอัยการเห็นว่าสำนวนการสอบสวนที่พนักงานสอบสวนจัดทำมายังขาดตกบกพร่องอยู่ หรือข้อเท็จจริงยังไม่ชัดเจน พนักงานอัยการก็มีอำนาจสั่งให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติมในประเด็นที่ต้องการได้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 141) ซึ่งพนักงานอัยการมีอำนาจสั่งให้มีการสอบสวนเพิ่มเติมผู้ต้องหาได้โดยไม่ต้องสั่งฟ้องผู้ต้องหา ก่อน (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143) ทั้งนี้ การสอบสวนเพิ่มเติมไม่จำกัดว่าจะต้องสั่งสอบสวนเพิ่มเติมเฉพาะพยานเท่านั้น การสั่งสอบสวนเพิ่มเติมเพื่อแสวงหาพยานหลักฐานในกฎหมายจึงเปิดกว้างในลักษณะใดได้ทั้งสิ้น เมื่อพนักงานอัยการเห็นว่าข้อเท็จจริงเพียงพอต่อการใช้ดุลพินิจแล้วจึงจะมีคำสั่งฟ้อง หรือสั่งไม่ฟ้องในภายหลังก็ได้

ในการสั่งคดีของพนักงานอัยการนั้น จะพิจารณาเงื่อนไขในเรื่องอำนาจดำเนินคดีเป็นลำดับแรก จากนั้นจึงจะพิจารณาเนื้อหาคดีเป็นลำดับต่อมา ซึ่งแยกการสั่งคดีของพนักงานอัยการได้เป็น 2 กรณีใหญ่ๆ ได้แก่⁶⁸

(ก) การสั่งคดีกรณีข้อเท็จจริงเกี่ยวกับวิธีพิจารณา คือ การพิจารณาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับอำนาจดำเนินคดีของพนักงานอัยการ พนักงานอัยการจะพิจารณาว่าคดีนั้นมีเงื่อนไขให้อำนาจดำเนินคดีหรือไม่ ในกรณีที่พนักงานอัยการเห็นว่าคดีนั้นมีเงื่อนไขให้อำนาจดำเนินคดี พนักงานอัยการก็จะพิจารณาเนื้อหาคดีต่อไป แต่ตรงกันข้าม หากกรณีไม่มีเงื่อนไขให้อำนาจดำเนินคดี หรือกรณีมีเงื่อนไขระงับคดี พนักงานอัยการก็จะสั่งระงับการดำเนินคดี หรือสั่งยุติการดำเนินคดีเพราะเหตุนั้น ๆ ทั้งนี้ เมื่อพนักงานอัยการได้มีคำสั่งระงับการดำเนินคดี หรือสั่งยุติการดำเนินคดีใดแล้ว ก็ต้องมีการแจ้งคำสั่งระงับการดำเนินคดีหรือคำสั่งยุติการดำเนินคดีนั้นให้ผู้ต้องหาและผู้ ร้องทุกข์ ทราบ และถ้าผู้ต้องหาถูกควบคุมหรือขังอยู่ พนักงานอัยการต้องจัดการปล่อยตัวไปหรือขอให้ศาล

⁶⁷ คณิต ฒ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 7(กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2549), หน้า 453.

⁶⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 443 – 449.

ออกหมายปล่อยตัวไป แล้วแต่กรณี ทั้งนี้โดยเทียบมาตรา 72 (6) ที่ว่าด้วยการถอนฟ้องหรือยอมความในความผิดต่อส่วนตัวซึ่งเป็นกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่ง

(ข) การสั่งคดีกรณีข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเนื้อหาคดี คือ การพิจารณาข้อเท็จจริงในคดีใดคดีหนึ่งเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา ซึ่งแยกพิจารณาได้เป็น 2 กรณี ดังนี้

(1) การสั่งคดีเกี่ยวกับเนื้อหาคดีกรณีไม่ปรากฏตัวผู้กระทำผิด เป็นไปตามมาตรา 140 ซึ่งพนักงานอัยการอาจสั่งอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ ให้งดการสอบสวน หรือ ให้สอบสวนต่อไป ทั้งนี้ การที่พนักงานอัยการจะสั่งอย่างใดอย่างหนึ่งดังกล่าว ย่อมขึ้นอยู่กับว่า การสอบสวนของพนักงานสอบสวนที่กระทำมาแล้วนั้นสิ้นด้วยกระหนงความแล้วหรือไม่แค่นั้น ซึ่งต้องพิจารณาเป็นเรื่อง ๆ ไป อย่างไรก็ตามพนักงานอัยการอาจสั่งให้สอบสวนต่อไป และในที่สุดไม่ว่าสามารถจะคลี่คลายได้ต่อไปอีกแล้ว พนักงานอัยการก็จะสั่งให้งดการสอบสวน

ผลของคำสั่งให้งดการสอบสวนมีเพียงว่าคดีนั้นยุติชั่วคราว คือ เสริ่งไปในทางแบบพิธีเท่านั้น หากมีหลักฐานเพิ่มเติมคดีนั้นก็จะต้องได้รับการดำเนินการต่อไปอีก⁶⁹

(2) การสั่งคดีในเนื้อหาของคดีกรณีปรากฏตัวผู้กระทำผิด ในกรณีที่รู้ตัวผู้กระทำผิดนั้น เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 141, 143 และ 144 โดยตามบทบัญญัติดังกล่าวแล้วเป็นเรื่องการพิจารณาเนื้อหาคดีอย่างแท้จริง โดยพนักงานอัยการอาจสั่งฟ้องอันเป็นการสั่งชี้ขาดว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดตามข้อกล่าวหา และไม่มีเหตุที่ผู้ต้องหานั้นไม่ควรต้องรับโทษ กับทั้งไม่มีเหตุที่ไม่ควรฟ้องผู้ต้องหานั้น และเมื่อพนักงานอัยการได้สั่งฟ้องแล้วพนักงานอัยการก็จะฟ้องหรือดำเนินการเพื่อให้ได้ตัวมาเพื่อฟ้องต่อไป หรือพนักงานอัยการอาจสั่งไม่ฟ้องอันเป็นการสั่งชี้ขาดอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ คือ (1) ชี้ขาดว่าการกระทำของผู้ต้องหาไม่มีความผิดอาญา (2) ชี้ขาดว่าฟังไม่ได้ว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดตามที่กล่าวหา (3) ชี้ขาดว่าฟังได้ว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดตามข้อกล่าวหาแต่มีเหตุ ผลตามกฎหมายที่ผู้ต้องหาไม่ควรต้องรับโทษ หรือ (4) ชี้ขาดว่าฟังได้ว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดและไม่มีเหตุตามกฎหมายที่ผู้ต้องหาไม่ควรต้องรับโทษ แต่มีเหตุที่ไม่ควรฟ้องผู้ต้องหานั้น

⁶⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 147

ดังนั้น กล่าวโดยสรุปได้ว่าในการที่พนักงานอัยการจะสั่งฟ้อง หรือสั่งไม่ฟ้อง นี้ ลำดับขั้นตอนของการพิจารณาขอที่จะเป็นไปดังนี้⁷⁰

- ก) พิจารณาว่าการกระทำที่กล่าวหาเป็นความผิดต่อกฎหมายหรือไม่
- ข) ถ้าการกระทำที่กล่าวหาเป็นความผิดต่อกฎหมาย พิจารณาต่อไปว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำผิดหรือไม่
- ค) ถ้าการกระทำที่กล่าวหาเป็นความผิด ผู้ต้องหา เป็นผู้กระทำผิด และมีพยานหลักฐานเพียงพอแก่การพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาหรือไม่
- ง) ถ้าการกระทำที่กล่าวหาเป็นความผิด ผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำผิด และมีพยานหลักฐานเพียงพอแก่การพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหา ก็จะต้องพิจารณาในลำดับสุดท้ายด้วยว่ามีเหตุอันควรไม่ฟ้องผู้ต้องหาหรือไม่

สำหรับในกรณีเมื่อมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีแล้ว ต้องแจ้งคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีนั้นให้ผู้ต้องหา และผู้ร้องทุกข์ทราบ และถ้าผู้ต้องหาถูกขังอยู่ก็ต้องปล่อยตัวไป หรือขอให้ศาลปล่อยในกรณีที่ได้มีการฝากขังต่อศาลไว้แล้ว (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 146) และห้ามมิให้มีการสอบสวนเกี่ยวกับบุคคลนั้นในเรื่องเดียวกันนั้นอีก เว้นแต่จะได้พยานหลักฐานใหม่อันสำคัญแก่คดี ซึ่งจะทำให้ศาลลงโทษผู้ต้องหานั้นได้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 147)

2.3.2 สิทธิในการดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุดสงวน สุธีสร ได้ให้ความหมายของผู้เสียหาย โดยกล่าวว่าผู้เสียหายก็คือเหยื่อ ซึ่งหมายถึง บุคคลที่ได้รับความเสียหาย ความสูญเสีย ความลำบากเดือดร้อนจากการกระทำต่างๆซึ่งอาจเกิดจากคนหรือธรรมชาติก็ได้ เช่น เหยื่อจากอุบัติเหตุ เหยื่อจากอุบัติเหตุธรรมชาติ เหยื่อจากโรคภัยไข้เจ็บ เหยื่อจากภัยสงคราม เหยื่อจากการเมืองการปกครอง เป็นต้น⁷¹ นอกจากนี้ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุดสงวน สุธีสรยังได้แบ่งประเภทของเหยื่ออาชญากรรม (Crime Victim) ซึ่งคือเหยื่อที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำผิดกฎหมายเท่านั้น โดยแบ่งลักษณะเป็น 2 ลักษณะคือ

⁷⁰ คณิต ธิ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, หน้า 448.

⁷¹ สุดสงวน สุธีสร, เหยื่ออาชญากรรม(กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, 2546), หน้า 2.

(1) ผู้เสียหาย / เหยื่อโดยตรง (Direct Victims) คือบุคคลผู้ถูกล่วงละเมิดและได้รับความเสียหายโดยตรงจากการกระทำผิดกฎหมายเท่านั้น

(2) ผู้เสียหาย / เหยื่อโดยอ้อม (Indirect Victims) คือบุคคลที่สามที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำผิดกฎหมาย แม้ว่าการกระทำนั้นจะไม่ได้เกิดขึ้นกับเขาโดยตรง⁷²

นอกจากนี้ความหมายของคำว่า “ผู้เสียหาย” ได้ถูกรวมอยู่ในความหมายของคำว่า “เหยื่ออาชญากรรม” ด้วยโดยศาสตราจารย์ ดร.ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์ ได้ให้นิยามของคำว่า “เหยื่ออาชญากรรม” โดยหมายถึง บุคคลหรือนิติบุคคลที่ได้รับความเสียหายในด้านชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือทรัพย์สินจากการประกอบอาชญากรรมตามความหมายนี้ คำว่า “เหยื่ออาชญากรรม” จึงครอบคลุมถึงคำว่า “ผู้เสียหาย” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาอาญาตลอดจนบุคคลอื่น ๆ หรือนิติบุคคลอื่นที่ได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยที่อาจไม่ใช่ผู้เสียหายตามความหมายของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอีกด้วย⁷³

ดังนั้นทั้งคำว่า ผู้เสียหาย, เหยื่อ และเหยื่ออาชญากรรม ต่างก็เป็นผู้เสียหายในคดีอาญาทั้งสิ้น แตกต่างกันเพียงความหมายในทางกฎหมายเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตาม ผู้เสียหายที่มีสิทธิในการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยนั้น ได้แก่ ผู้เสียหายตามกฎหมายเท่านั้น กล่าวคือ ผู้เสียหายตามกฎหมายนั้น หมายความว่าเฉพาะบุคคลที่เป็นผู้เสียหายที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดด้วย แต่เหยื่อนั้น หมายความว่ารวมถึง บุคคลที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดนั้น โดยที่อาจจะมีส่วนร่วมในการกระทำความผิดด้วยหรือไม่ก็ได้

ตามบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 ได้ให้สิทธิเอกชนผู้เสียหายในการฟ้องคดีอาญาเช่นเดียวกับพนักงานอัยการ โดยผู้เสียหายสามารถนำคดีขึ้นสู่ศาลได้โดยไม่ต้องรอให้พนักงานอัยการมีคำสั่งฟ้อง หรือไม่ฟ้องเสียก่อน ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(4) ได้ให้คำนิยามของผู้เสียหายว่า ผู้เสียหาย หมายถึง บุคคลผู้ได้รับความเสียหาย เนื่องจากการกระทำผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 4, 5 และ 6

⁷² เรื่องเดียวกัน, หน้า 2.

⁷³ สุทธิมา พิพัฒน์พิบูลย์, “การคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญา: ศึกษากระบวนการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 245,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549), หน้า 7.

มาตรา 4 ในคดีอาญา ซึ่งผู้เสียหายเป็นหญิงมีสามี หญิงนั้นมีสิทธิฟ้องคดีเองได้ โดยมี ต้องได้รับอนุญาตจากสามีก่อน

ภายใต้บังคับแห่งมาตรา 5(2) สามีมีสิทธิฟ้องคดีอาญาแทนภริยาได้ ต่อเมื่อได้รับอนุญาต โดยชัดแจ้งจากภริยา

มาตรา 5 บุคคลเหล่านี้จัดการแทนผู้เสียหายได้

(1) ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล เฉพาะแต่ในความผิดซึ่งได้กระทำต่อผู้เยาว์ หรือผู้ไร้ความสามารถที่อยู่ในความดูแล

(2) ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยา เฉพาะแต่ในความผิดอาญา ซึ่งผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บ จนไม่สามารถจะจัดการเองได้

(3) ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่น ๆ ของนิติบุคคล เฉพาะความผิดซึ่งกระทำลงแก่นิติบุคคลนั้น

มาตรา 6 ในคดีอาญาซึ่งผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรม หรือเป็นผู้วิกลจริต หรือคนไร้ความสามารถไม่มีผู้อนุบาล หรือซึ่งผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลไม่สามารถจะทำหน้าที่โดยเหตุหนึ่งเหตุใด รวมทั้งมีผลประโยชน์ขัดกันกับผู้เยาว์หรือคนไร้ความสามารถนั้น ๆ ญาติของผู้นั้นหรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องกับอรรถของต่อศาล ขอให้ตั้งเขาเป็นผู้แทนเฉพาะคดีได้

เมื่อได้ไต่สวนแล้ว ให้ศาลตั้งผู้ร้อง หรือบุคคลอื่นซึ่งยินยอมตามที่เห็นสมควรเป็นผู้แทนเฉพาะคดี เมื่อไม่มีบุคคลใดเป็นผู้แทน ให้ศาลตั้งพนักงานฝ่ายปกครองเป็นผู้แทน

ห้ามมิให้เรียกค่าธรรมเนียม ในเรื่องขอตั้งเป็นผู้แทนเฉพาะคดี

มาตรา 29 เมื่อผู้เสียหายได้ยื่นฟ้องแล้วตายลง ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยาจะดำเนินคดีต่างผู้ตายต่อไปก็ได้

ถ้าผู้เสียหายที่ตายนั้นเป็นผู้เยาว์ ผู้วิกลจริต หรือผู้ไร้ความสามารถ ซึ่งผู้แทนโดยชอบธรรมผู้อนุบาล หรือผู้แทนเฉพาะคดีได้ยื่นฟ้องแทนไว้แล้ว ผู้ฟ้องแทนนั้นจะว่าคดีต่อไปก็ได้

ในความผิดอันยอมความได้นั้น ผู้เสียหายต้องร้องทุกข์ภายในกำหนดอายุความตามกฎหมาย หากร้องทุกข์เลยกำหนดเวลาที่กฎหมาย กำหนดไว้ย่อมไม่มีสิทธิที่จะดำเนินการต่อไปได้ เพราะถือว่าคดีขาดอายุความแล้ว

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(4) ได้นิยามความหมายของผู้เสียหายว่า ผู้เสียหาย หมายถึง บุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 4, 5 และ 6 ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้ว

ผู้เสียหายในคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย จึงแยกได้ 2 พวก คือ

(1) ผู้เสียหายโดยตรง มีหลักเกณฑ์ว่า ต้องมีการกระทำผิดฐานใดฐานหนึ่งทางอาญา เกิดขึ้น บุคคลนั้นเป็นผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำผิดนั้น และบุคคลนั้นเป็นผู้เสียหายโดย นิติบัญญัติ กล่าวคือ บุคคลนั้นจะต้องไม่เป็นผู้มีส่วนร่วมในการกระทำผิดนั้นด้วย หรือเป็นผู้ยินยอมให้ มีการกระทำผิดต่อตน หรือการกระทำผิดนั้นจะต้องมิได้มีมูลเหตุมาจากการที่ตนเองมีเจตนาฝ่าฝืน กฎหมาย หรือความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

(2) ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหาย หมายถึง ผู้ที่กฎหมายบัญญัติให้มีอำนาจจัดการแทน ผู้เสียหาย ดังที่ระบุในมาตรา 4, 5 และ 6

แต่ในทางปฏิบัตินั้นศาลฎีกาได้พิพากษาตีความจำกัดลักษณะการเป็นผู้เสียหายที่มี อำนาจฟ้องคดีอาญาไว้ ได้แก่ 1) ต้องเป็นผู้เสียหายซึ่งได้รับความเสียหายจากการกระทำผิดทาง อาญา 2) ต้องเป็นผู้เสียหายทางนิติบัญญัติ ดังที่จะกล่าวต่อไป

นอกจากนั้น กรณีคดีอาญาที่มีใช้ความผิดส่วนตัวที่ผู้เสียหายได้เป็นโจทก์ยื่นฟ้องคดีต่อ ศาลแล้ว ผู้เสียหายยังอาจอุทกควบคุมการดำเนินคดีอาญา โดยพนักงานอัยการซึ่งเป็นตัวแทนของ รัฐ เพื่อป้องกันมิให้ผู้เสียหายดำเนินคดีอาญาไปในทางเสื่อมเสียแก่การดำเนินคดีอาญาของรัฐ โดยพนักงานอัยการจะยื่นคำขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ในระยะก่อนคดีเสร็จเด็ดขาดก็ได้ ตามประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 31

กรณีพนักงานอัยการมีคำสั่งฟ้อง นอกจากผู้เสียหายจะต้องไปเบิกความเป็นพยานโจทก์ ในฐานะผู้เสียหายโดยตรงให้กับพนักงานอัยการแล้ว ผู้เสียหายย่อมมีสิทธิที่จะร้องขอเข้าเป็นโจทก์ ร่วมในคดีอาญาด้วยก็ได้⁷⁴ โดยผู้เสียหายสามารถยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ในเวลาใด ๆ ระหว่างพิจารณาก่อนศาลชั้นต้นพิพากษา เมื่อศาลได้อนุญาตแล้ว ผู้เสียหายในฐานะโจทก์ร่วมจะมี สิทธิในการดำเนินคดีอาญาในฐานะเดียวกับพนักงานอัยการ กล่าวคือมีสิทธิที่จะถือคำฟ้องและ พยานหลักฐานพนักงานอัยการเป็นของผู้เสียหายในฐานะโจทก์ร่วม รวมถึงสิทธิที่จะซักพยานของ พนักงานอัยการได้ตลอดการดำเนินคดีด้วย และมีสิทธิที่จะนำสืบพยานหลักฐานของตนต่อจาก พยานของพนักงานอัยการที่เป็นโจทก์ได้ต่อไป นอกจากนี้ ผู้เสียหายที่ขอเข้าเป็นโจทก์ร่วม ยังมี

⁷⁴ มาร์ต บุณนาค, สิทธิพื้นฐานในคดีอาญา(กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2550), หน้า 19.

สิทธิที่จะยื่นอุทธรณ์หรือยื่นฎีกาคัดค้านคำพิพากษาของศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์ได้ ตามสิทธิที่กฎหมายบัญญัติไว้

หากพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องคดี ผู้เสียหายก็มีสิทธิฟ้องร้องคดีนั้นด้วยตนเอง กรณีผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีเอง ศาลจะต้องไต่สวนมูลฟ้องเสมอ โดยศาลมีอำนาจไต่สวนมูลฟ้องลับหลังจำเลย ซึ่งจำเลยไม่มีสิทธินำพยานของตนมาสู้บ แต่มีสิทธิแต่งตั้งทนายมาช่วยเหลือซักค้านพยานโจทก์ และห้ามศาลถามคำให้การจำเลย⁷⁵ โดยการไต่สวนมูลฟ้องนั้น มีจุดประสงค์เพื่อพิจารณาว่าคดีมูลฟ้องที่จะพิจารณาพิพากษาต่อไปหรือไม่

2.3.3 มาตรการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้มีการกำหนดมาตรการในกา รัคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญา และการเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งในส่วนของมาตรการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญานั้น มีบทบัญญัติจำนวนหลายมาตราที่เกี่ยวข้อง เช่น การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายที่จะไม่ตอบคำถามซึ่งโดยตรงหรืออ้อม ซึ่งอาจจะทำให้เขาถูกฟ้องคดีอาญาตามมาตรา 234 เป็นต้น สำหรับมาตรการทั้งหลายจะได้อธิบายในบทต่อไป

ส่วนมาตรการในการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาก็มีเช่นกัน โดยปรากฏในเรื่องของคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา และการกำหนดให้ผู้เสียหายสามารถยื่นคำร้องเพื่อเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 44/1 ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่มีผลบังคับใช้เมื่อไม่นานมานี้

สำหรับความผิดกรณีคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหมวด 2 การฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา คดีประเภทดังกล่าวจะมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากคดีอาญาโดยแท้ เพราะคดีประเภทดังกล่าวจะมีการฟ้องร้องในความเสียหายในส่วนของคดีแพ่งเข้ามาเกี่ยวข้อง ด้วยลักษณะพิเศษดังกล่าวนี้เองจึงมีลักษณะการพิจารณาคดีที่แตกต่างจากคดีทั่วไปกล่าวคือในกรณีที่เป็นความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ ได้แก่คดีเกี่ยวกับความผิดฐานลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ โจรสลัด กรรโชก ช้อโกงยกยอกหรือรับของโจร เมื่อพนักงานอัยการยื่นฟ้องแล้ว ผู้เสียหายก็สามารถเรียกให้คืนทรัพย์หรือใช้ราคาทรัพย์นั้นได้ ซึ่งถือเป็น

⁷⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 165

มาตรการในการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายอย่างหนึ่ง ดังที่ปรากฏตามมาตรา 43⁷⁶ ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

แต่มาตรการในการเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายไม่ได้มีแค่มาตรา 43 เท่านั้น กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้มีการเยียวยาผู้เสียหายโดยให้ผู้เสียหายสิทธิเรียกค่าสินไหมจากการกระทำผิดที่เกิดขึ้นจากผู้เสียหายได้ดังที่ปรากฏในมาตรา 44/1⁷⁷ ซึ่งมาตรการในการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายและมาตรการในการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาจะได้อธิบายในบทต่อไป

จากบทบัญญัติดังกล่าวข้างต้น ทำให้สามารถแยกประเภทของผู้เสียหายในคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ 2 ประเภทคือ

1. ผู้เสียหายโดยตรง ซึ่งสามารถกำหนดหลักเกณฑ์ของการเป็นผู้เสียหายโดยตรงได้ว่า

- 1.1 มีการกระทำผิดทางอาญาเกิดขึ้น
- 1.2 บุคคลนั้นเป็นผู้ได้รับความเสียหาย อันเนื่องมาจากการกระทำผิดนั้น
- 1.3 เป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย

⁷⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 “คดีลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ ใจสลด กรรโชก ข้อโกงยกยอกหรือรับของโจร ถ้าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกร้องทรัพย์สินหรือราคาที่เขาสูญเสียไปเนื่องจากกรรโชกผิดคืน เมื่อพนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีอาญา ก็ให้เรียกทรัพย์สินหรือราคาแทนผู้เสียหายด้วย ”

⁷⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 “ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ถ้าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุได้รับอันตรายแก่ ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพในร่างกาย ชื่อเสียงหรือได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สินอันเนื่องมาจากการกระทำผิดของจำเลย ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ตนก็ได้

การยื่นคำร้องตามวรรคหนึ่งผู้เสียหายต้องยื่นคำร้องก่อนเริ่มสืบพยานในกรณีที่ไม่มีกรรโชกพยานให้ยื่นคำร้องก่อนศาลวินิจฉัยชี้ขาดคดีและให้ถือว่าคำร้องดังกล่าวเป็นคำ ฟ้องตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและผู้เสียหายอยู่ในฐานะโจทก์ในคดีส่วนแพ่งนั้น ทั้งนี้คำร้องดังกล่าวต้องแสดงรายละเอียดตามสมควรเกี่ยวกับความเสียหายและจำนวนค่าสินไหมทดแทนที่เรียกร้อง หากศาลเห็นว่าคำร้องนั้นยังขาดสาระสำคัญบางเรื่อง ศาลอาจมี คำสั่งให้ผู้ร้องแก้ไขคำร้องให้ชัดเจนก็ได้

คำร้องตามวรรคหนึ่งจะมีค่าขอประการอื่นที่ไม่ใช่ค่าชดใช้ให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนอันเนื่องมาจากการกระทำผิดของจำเลยในคดีอาญาไม่ได้ และต้องไม่ขัดหรือแย้งกับคำฟ้องในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ และในกรณีที่พนักงานอัยการได้ดำเนินการตามความในมาตรา 43 แล้ว ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องตามวรรคหนึ่งเพื่อเรียกทรัพย์สินหรือราคาทรัพย์สินอีกไม่ได้”

1.1 มีการกระทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้น

การกระทำใดที่ถือเป็นความผิดทางอาญา จะต้องพิจารณาตามกฎหมายสารบัญญัติ เช่น ประมวลกฎหมายอาญา หรือพระราชบัญญัติต่างๆ ที่ได้ระบุว่ากระทำความผิดเป็นการกระทำความผิดทางอาญา และมีการกำหนดโทษไว้ เช่น ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 2⁷⁸ เป็นต้น นอกจากนี้ความผิดที่ได้กระทำนั้นต้องกระทำต่อบุคคลที่เป็นผู้เสียหาย ไม่ว่า จะเป็นบุคคลธรรมดา หรือนิติบุคคล

1.2 บุคคลนั้นเป็นผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำผิดนั้น

หมายความว่า ผู้เสียหายต้องได้รับความเสียหายต่อร่างกาย ชีวิต ทรัพย์สิน ชื่อเสียง เกียรติยศ หรือสุขภาพอนามัยของผู้เสียหาย ซึ่งไม่จำเป็นว่าความเสียหายนั้นจะสามารถ คำนวณเป็นเงินได้หรือไม่

1.3 บุคคลนั้นเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย

หลักเกณฑ์ข้อนี้ มาจากแนวความคิดที่ว่า “ผู้ที่จะมาหาความยุติธรรมต้องมาด้วยมืออันบริสุทธิ์” ประกอบเข้ากับแนวความคิดหลักกฎหมายที่ว่า “ความสมัครใจยอมรับการละเมิดทำให้ไม่เป็นละเมิด” กล่าวคือผู้เสียหายจะต้องไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในการกระทำความผิดที่ตนเองได้รับความเสียหายจากการกระทำนั้น หรือยินยอมให้ผู้อื่นกระทำความผิดต่อตน หรือการกระทำผิดนั้นต้องไม่เกิดจากตนเองมีเจตนาฝ่าฝืนกฎหมายหรือความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

2.ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหาย หรือผู้เสียหายโดยปริยาย บุคคลดังกล่าวคือบุคคลตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 4 , 5 และ 6 ซึ่งแบ่งได้ดังนี้

2.1 การจัดการแทนโดยต้องได้รับอนุญาต (มาตรา 4)

⁷⁸ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 2 “บุคคลจักต้องรับโทษในทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้ในขณะกระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้น ต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย

ถ้าตามบทบัญญัติของกฎหมายที่บัญญัติในภายหลัง การกระทำเช่นนั้นไม่เป็นความผิดต่อไป ให้ผู้ที่ได้กระทำการนั้นพ้นจากการเป็นผู้กระทำความผิด และถ้าได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษแล้ว ก็ให้ถือว่าผู้นั้นไม่เคยต้องคำพิพากษาว่าได้กระทำความผิดนั้น ถ้ารับโทษอยู่ก็ให้การลงโทษนั้นสิ้นสุดลง ”

หากสามีจะดำเนินการใดๆแทนภริยา เช่น การร้องทุกข์ สามีจะดำเนินการดังกล่าวได้ก็จะต้องได้รับความยินยอมจากภริยาของตนเสียก่อน ซึ่งการเป็นสามีภริยานี้ จะต้องเป็นสามีภริยาที่ชอบด้วยกฎหมาย

ส่วนมาตรา 4 วรรคสองที่ว่าภายใต้บังคับมาตรา 5(2) หมายถึง ถ้าเป็นกรณีภริยาถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจัดการเองได้ สามีก็จัดการแทนโดยไม่ต้องได้รับอนุญาตจากภริยาก่อน ถ้าเป็นกรณีที่ทั้งสามีที่ทั้งสามีภริยาต่างเป็นผู้เสียหายได้เองก็ไม่ต้อง อาศัยอำนาจมาตรา 4 หรือมาตรา 5(2) เช่น มีการประทุษร้ายต่อสินสมรส หรือทรัพย์มรดกที่ตกได้แก่คู่สมรสที่มีชีวิต

2.2 การจัดการแทนโดยไม่ต้องรับมอบอำนาจ (มาตรา 5) ซึ่งบุคคลดังกล่าวได้แก่

2.2.1 ผู้แทนโดยชอบธรรม ได้แก่ บิดา มารดา หรือผู้ปกครอง ซึ่งต้องเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมและโดยถูกต้องตามกฎหมาย เช่น ในกรณีที่บิดาต้องเป็นบิดาโดยชอบด้วยกฎหมายด้วย จึงจะถือว่าเป็นผู้แทนโดยชอบธรรม ไม่ถือตามหลักสายโลหิต (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2882/2527)

ส่วนผู้อนุญาต หมายถึง บุคคลที่มีหน้าที่จัดทำกิจการงานทั้งหลายแทนคนไร้ความสามารถ ซึ่งก็คือบุคคลวิกลจริต ที่ศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 28,29 และ 30

2.2.2 บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยา เฉพาะในความผิดอาญาซึ่งผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจัดการเองได้ ซึ่งบุพการีและผู้สืบสันดานตามความหมายนี้จะถือตามความเป็นจริง (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 303/2497) และสามีหรือภริยานี้ก็ต้องเป็นโดยชอบด้วยกฎหมายเช่นกัน (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1056/2503)

2.2.3 ผู้จัดการอื่นหรือผู้แทนอื่นๆของนิติบุคคล หมายถึง ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่นๆของนิติบุคคลมีอำนาจจัดการแทนนิติบุคคลในความผิดอาญาที่กระทำลงแก่นิติบุคคลนั้น แต่ถ้าผู้จัดการหรือผู้แทนนิติบุคคลเป็นผู้กระทำผิดต่อนิติบุคคลนั้นเสียเอง ผู้ถือหุ้นหรือผู้เป็นหุ้นส่วนได้รับความเสียหายโดยตรง มีอำนาจฟ้องผู้จัดการหรือผู้แทนได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 115/2535 , 1250 /2521, 1680 /2520)

ขณะที่ในทางอาชญาวิทยานั้นคำว่า “ผู้เสียหาย” หรือเหยื่ออาชญากรรม (Crime Victims) หมายถึงบุคคลที่ถูกประทุษร้ายในทางชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน โดยปราศจากความยินยอมของผู้นั้น ผู้เสียหายอาจเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลที่ถูกประทุษร้ายในทางทรัพย์สินด้วย แต่ทั้งนี้ไม่รวมถึงผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายเหมือนประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและผู้เสียหายในทางอาชญาวิทยากับผู้กระทำความผิดอาจเป็นบุคคลคนเดียวกันก็ได้

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าผู้เสียหายตามความหมายในทางอาชญาวิทยา และทางกฎหมายนั้น มีลักษณะแตกต่างกันอย่างชัดเจน กล่าวคือผู้เสียหายในทางอาชญาวิทยานั้น แม้จะมีส่วนร่วมในการกระทำความผิด แต่หากบุคคลนั้นเป็นผู้ถูกประทุษร้ายในทางชีวิต ร่างกายและทรัพย์สิน โดยปราศจากความยินยอมของบุคคลนั้นแล้วก็เป็นผู้เสียหายตามความหมายของอาชญาวิทยาได้ แต่ในทางกฎหมาย ถ้าบุคคลนั้นแม้จะถูกประทุษร้ายต่อชีวิต ร่างกายหรือทรัพย์สิน หากบุคคลผู้มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดแล้ว บุคคลดังกล่าวก็ไม่ถือเป็นผู้เสียหายตามความหมายของกฎหมายแต่อย่างใด และนอกจากนี้ผู้เสียหายตามกฎหมายนั้น หมายรวมถึงผู้เสียหายที่ได้รับ ความเสียหายโดยตรง และผู้มีอำนาจจัดการแทนด้วย ซึ่งในทางอาชญาวิทยาไม่มีผู้เสียหายในลักษณะดังกล่าว และแม้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ได้บัญญัติสิทธิของ ผู้เสียหายไว้โดยตรง แต่ก็มีมาตรการที่มีลักษณะเป็นการคุ้มครองผู้เสียหายอยู่ในหลายมาตรการ ดังนี้

(1) การกำหนดเงื่อนไขการออกหมาย หรือการปฏิบัติต่างๆต่อผู้ต้องหาหรือจำเลย

มาตรการดังกล่าวก็คือ การออกหมายจับ⁷⁹, การควบคุมตัว และการปล่อยตัวชั่วคราว ซึ่งเป็นมาตรการในการควบคุมตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในการควบคุมดูแลของรัฐ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการพิจารณาคดี และความปลอดภัยของพยานหลักฐาน

⁷⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 66 “เหตุที่จะออกหมายจับได้มีดังต่อไปนี้

(1) เมื่อมีหลักฐานตามสมควรว่าบุคคลใดน่าจะได้กระทำความผิดอาญาซึ่งมีอัตราโทษจำคุก อย่างสูงเกินสามปี หรือ

(2) เมื่อมีหลักฐานตามสมควรว่าบุคคลใดน่าจะได้กระทำความผิดอาญาและมีเหตุอันควรเชื่อว่าจะหลบหนี หรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือก่อเหตุอันตรายประการอื่น ”

ในการออกหมายจับ ศาลต้องพิจารณาของศาลในการออกหมายจับบุคคลซึ่งกระทำความผิดต่อผู้เสียหายหรือพยานนั้น อาจถือเป็นการที่ศาลให้ความคุ้มครองแก่ผู้เสียหายหรือพยานด้วยเช่นกัน กล่าวคือ หากมีเหตุอันควรสงสัยว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยซึ่งไม่ได้ถูกควบคุมตัวจะไปทำการยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานโดยทางตรงหรือทางอ้อม ศาลก็สามารถดำเนินการออกหมายจับเพื่อให้เจ้าพนักงานเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้รับผิดชอบไปดำเนินการให้ได้ตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยมาอยู่ในความควบคุมดูแลของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ย่อมเป็นการป้องกันไม่ให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยไปข่มขู่พยานอันเป็นการคุ้มครองผู้เสียหายหรือพยานเช่นกัน

การปล่อยตัวชั่วคราว⁸⁰ การที่ศาลจะมีการปล่อยตัวชั่วคราวนั้น ศาลจะมีหลักเกณฑ์การพิจารณาปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย โดยจะพิจารณาจากพฤติการณ์แห่งคดีว่าเป็นอย่างไร ผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานหรือไม่ และภัยอันตรายหรือความเสียหายที่เกิดจากการปล่อยตัวชั่วคราวมีหรือไม่ เพียงใด ถ้าหากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่า การปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยจะทำให้มีการข่มขู่ผู้เสียหายหรือพยาน หรือทำลายหลักฐานต่างๆได้ ศาลก็จะไม่อนุญาตให้มีการปล่อยตัวชั่วคราว ทั้งนี้เพื่อความปลอดภัยแก่ผู้เสียหายหรือพยาน

⁸⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 108 “ในการวินิจฉัยคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราว ต้องพิจารณาข้อเหล่านี้ประกอบ

- (1) ความหนักเบาแห่งข้อหา
- (2) พยานหลักฐานที่ปรากฏแล้วมีเพียงใด
- (3) พฤติการณ์ต่างๆ แห่งคดีเป็นอย่างไร
- (4) เชื่อถือผู้ร้องขอประกันหรือหลักประกันได้เพียงใด
- (5) ต้องหาหรือจำเลยน่าจะหลบหนีหรือไม่
- (6) ภัยอันตรายหรือความเสียหายที่จะเกิดจากการปล่อยชั่วคราวมีเพียงใดหรือไม่
- (7) ในกรณีที่มีผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องชั่งตามหมายศาล ถ้ามีคำคัดค้านของพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ โจทก์ หรือผู้เสียหาย แล้วแต่กรณี ศาลพึงรับประกอบการวินิจฉัยได้

เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการตามวรรคหนึ่ง เจ้าพนักงานซึ่งมีอำนาจสั่งให้ปล่อยชั่วคราวหรือศาลอาจรับฟังข้อเท็จจริง รายงานหรือความเห็นของเจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายกำหนดให้มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการนั้นเพื่อประกอบการพิจารณาสั่งคำร้องด้วยก็ได้

ในการอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว เจ้าพนักงานซึ่งมีอำนาจสั่งให้ปล่อยชั่วคราว หรือศาลจะ กำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับที่อยู่ของผู้ที่ถูกปล่อยชั่วคราว หรือกำหนดเงื่อนไขอื่นใดให้ผู้ถูกปล่อยชั่วคราวปฏิบัติเพื่อป้องกันการหลบหนีหรือเพื่อป้องกันภัยอันตราย หรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นจากการปล่อยชั่วคราวก็ได้ ”

(2) การห้ามมิให้พนักงานสอบสวนกระทำการอันเป็นการขัดขวางต่อการที่ผู้เสียหายหรือพยานจะให้ถ้อยคำด้วยความเต็มใจ

ในการสอบปากคำผู้เสียหายหรือในพยาน หากพนักงานสอบสวนใช้คำถามที่ไม่ถูกต้องโดยไม่คำนึงถึงผู้ถูกซักถามหรือในคดีบางประเภทมีลักษณะที่ละเอียดอ่อน และอาจกระทบต่อความรู้สึกของผู้ถูกถามได้ คำให้การของผู้เสียหายหรือพยานที่ได้มา อาจไม่มีประโยชน์ต่อการสอบสวนมากนัก และเพื่อเป็นการคุ้มครอง สิทธิของผู้เสียหายและพยาน กฎหมายจึงได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการถามดังที่ปรากฏในมาตรา 133⁸¹

ทั้งนี้ตามบทบัญญัติมาตรา 133 วรรคสามเป็นบทบัญญัติที่คุ้มครองสิทธิในการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ทั้งนี้เนื่องจากหน้าที่ในการค้นหาความจริงว่าผู้ต้องหามีความผิดหรือไม่ มิใช่เป็นเพียงหน้าที่ของพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาล ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐเท่านั้น แต่ประชาชนที่รู้เห็นเป็นพยานในคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เสียหายก็มีหน้าที่ร่วมกันที่จะต้องช่วยกันค้นหาความจริง เพื่อให้การบังคับกฎหมายเป็นไปโดยถูกต้อง และเป็นธรรม ดังนั้นการให้ถ้อยคำของผู้เสียหายหรือบุคคลที่รู้เห็นเป็นพยานจึงเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยสนับสนุนกระบวนการยุติธรรมสามารถดำเนินไปอย่างถูกต้องยุติธรรม ในการสอบถามปากคำผู้เสียหายหรือพยาน พนักงานสอบสวนจึงต้องปฏิบัติตามมาตรา 133

⁸¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 “พนักงานสอบสวนมีอำนาจออกหมายเรียกผู้เสียหายหรือบุคคลใดซึ่งมีเหตุอันควรเชื่อว่าถ้อยคำของเขาอาจเป็นประโยชน์แก่คดีให้มาตามเวลาและสถานที่ในหมายแล้วให้ถามปากคำบุคคลนั้นไว้

การถามปากคำนั้นพนักงานสอบสวนจะให้ผู้ให้ถ้อยคำสาบานหรือปฏิญาณตัวเสียก่อนก็ได้ และต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่าด้วยพยานบุคคล

ห้ามมิให้พนักงานสอบสวนตักเตือน พุดให้ห่อใจหรือให้กลอุบายอื่นเพื่อป้องกันมิให้บุคคลใดให้ถ้อยคำ ซึ่งอยากจะทำให้ด้วยความเต็มใจ

ในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ การถามปากคำผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิง ให้พนักงานสอบสวนซึ่งเป็น หญิงเป็นผู้สอบสวน เว้นแต่ผู้เสียหายนั้นยินยอมหรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่น และให้บันทึกความยินยอมหรือเหตุจำเป็นไว้ ทั้งนี้ผู้เสียหายจะขอให้บุคคลใดอยู่ร่วมในการถามปากคำนั้นด้วยก็ได้

ในกรณีที่มีความจำเป็นต้องจัดให้ผู้เสียหายหรือพยานยืนยันตัวผู้กระทำความผิด ในชั้นจับกุมหรือชี้ตัวผู้ต้องหาในคดีอาญา ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจหรือพนักงานสอบสวนจัดให้มีการยืนยันตัวผู้กระทำความผิด หรือชี้ตัวผู้ต้องหาในสถานที่ที่เหมาะสม และสามารถจะป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องหาเห็นตัวผู้เสียหายหรือพยานโดยให้คำนึงถึงความปลอดภัยของผู้เสียหายหรือพยานเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งกรณี เว้นแต่ผู้เสียหายหรือพยานนั้นยินยอม และให้บันทึกความยินยอมนั้นไว้”

วรรคสาม ซึ่งต้องห้ามมิให้ ตักเตือน พุดให้ทำใจหรือใช้กลอุบายเพื่อป้องกันมิให้ผู้เสียหายหรือพยานให้ถ้อยคำซึ่งเขาอยากจะให้ด้วยความเต็มใจได้อย่างเต็มที่

หากพนักงานสอบสวนฝ่าฝืน มาตรา 133 วรรคสาม พนักงานสอบสวนอาจมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ใดเป็นเจ้าของพนักงาน ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ เพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด หรือปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปี หรือปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

(3) การถามปากคำผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 40(6) คู่คุ้มครองสิทธิในกระบวนการยุติธรรมแก่บุคคลที่มีวุฒิภาวะหรือเพศ หรือสภาพร่างกายและจิตใจที่อ่อนแอ โดยบัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้

(6) เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการหรือทุพพลภาพ ย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอย่างเหมาะสม และย่อมมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในคดีที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงทาง เพศ”

เพื่อให้สอดคล้องกับบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญ และเพื่อป้องกันมิให้การดำเนินกระบวนการยุติธรรมในความผิดมีผลไปกระทบกระเทือนจิตใจหรือซ้ำเติมผู้เสียหายที่เป็นหญิงมากขึ้น จึงมีการบัญญัติมาตรา 133 วรรคสี่เพิ่มขึ้นตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2551 ซึ่งมีหลักเกณฑ์ดังนี้

ในการสอบปากคำผู้เสียหายที่เป็นหญิงในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ ซึ่งเป็นความผิดที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา ภาค 2 ลักษณะ 9 ความผิดเกี่ยวกับเพศ จะต้องดำเนินการสอบสวนโดยพนักงานสอบสวนที่เป็นหญิง แต่การใช้อำนาจสอบสวนของพนักงานสอบสวนตามมาตรา 131/1⁸² และมาตรา 132(1) ถึง (4)⁸³ เพื่อประโยชน์แห่งการรวบรวมพยานหลักฐานไม่รวมอยู่ในกรณีดังกล่าว ดังนั้นแม้การใช้อำนาจตามมาตรา 131/1 และมาตรา 132 (1) ถึง (4) จะ

⁸² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131/1 “ในกรณีที่จำเป็นต้องใช้พยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ เพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงตามมาตรา 131 ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจให้ทำการตรวจพิสูจน์บุคคล วัตถุ หรือเอกสารใด ๆ โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ได้

ในกรณีความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินสามปี หากการตรวจพิสูจน์ตามวรรคหนึ่ง จำเป็นต้องตรวจเก็บตัวอย่างเลือด เนื้อเยื่อ ผิวหนัง เส้นผมหรือขน น้ำลาย ปัสสาวะ อุจจาระ สารคัดหลั่ง สารพันธุกรรมหรือส่วนประกอบของร่างกายจากผู้ต้องหา ผู้เสียหายหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง ให้พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบมีอำนาจให้แพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญดำเนินการตรวจดังกล่าวได้ แต่ต้องกระทำเพียงเท่าที่จำเป็นและสมควรโดยใช้วิธีการที่ก่อให้เกิดความเจ็บปวดน้อยที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ ทั้ง จะต้องไม่เป็นอันตรายต่อร่างกายหรืออนามัยของบุคคลนั้น และผู้ต้องหา ผู้เสียหาย หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องต้องให้ความยินยอม หากผู้ต้องหาหรือผู้เสียหายไม่ยินยอมโดยไม่มีเหตุอันสมควรหรือผู้ต้องหาหรือ ผู้เสียหายกระทำการบ่อนทำลายหลักฐานมิให้บุคคลที่เกี่ยวข้องให้ความยินยอมโดย ไม่มีเหตุอันสมควร ให้ สันนิษฐานไว้เบื้องต้นว่าข้อเท็จจริงเป็นไปตามผลการตรวจพิสูจน์ที่ได้ ตรวจพิสูจน์แล้วจะเป็นผลเสียต่อผู้ต้องหาหรือผู้เสียหายนั้นแล้วแต่กรณี

ค่าใช้จ่ายในการตรวจพิสูจน์ตามมาตรา นี้ ให้ส่งจ่ายจากงบประมาณตามระเบียบที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงยุติธรรม หรือสำนักงานอัยการสูงสุด แล้วแต่กรณีกำหนด โดยได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง

⁸³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 132 “เพื่อประโยชน์แห่งการรวบรวมพยานหลักฐาน ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจดังต่อไปนี้

(1) ตรวจตัวผู้เสียหายเมื่อผู้นั้นยินยอม หรือตรวจตัวผู้ต้องหา หรือตรวจสิ่งของหรือที่ทางอันสามารถอาจใช้ เป็นพยานหลักฐานได้ ให้รวมทั้งทำภาพถ่าย แผนที่ หรือภาพวาดจำลอง หรือพิมพ์ลายนิ้วมือ ลายมือหรือลายเท้า กับให้บันทึกรายละเอียดทั้งหลายซึ่งน่าจะกระทำให้เกิดแจ่มกระจ่างขึ้น

ในการตรวจตัวผู้เสียหายหรือผู้ต้องหาตามวรรคหนึ่ง หากผู้เสียหายหรือผู้ต้องหาเป็นหญิง ให้จัดให้เจ้าพนักงานซึ่งเป็นหญิงหรือหญิงอื่นเป็นผู้ตรวจ ทั้งนี้ ในกรณีที่มีเหตุอันสมควร ผู้เสียหายหรือผู้ต้องหาจะขออนำบุคคลใดมาอยู่ร่วมในการตรวจนั้นด้วยก็ได้

(2) ค้นเพื่อพบสิ่งของ ซึ่งมีไว้เป็นความผิด หรือได้มาโดยการกระทำผิด หรือได้ใช้หรือสงสัยว่าได้ใช้ในการกระทำผิด หรือซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ แต่ต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่าด้วยค้น

(3) หมายเรียกบุคคลซึ่งครอบครองสิ่งของ ซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้แต่บุคคลที่ถูกหมายเรียกไม่จำเป็นต้องมาเอง เมื่อจัดส่งสิ่งของมาตามหมายแล้ว ให้ถือเสมือนได้ปฏิบัติตามหมาย

(4) ยึดไว้ซึ่งสิ่งของที่ค้นพบหรือส่งมาดังกล่าวไว้ในอนุมาตรา (2) และ (3)”

เป็นการใช้อำนาจดำเนินการสอบสวนในคดีเกี่ยวกับเพศ แต่ก็ไม่ถือเป็นการสอบสวนตามมาตรา 133 วรรคสี่แต่อย่างใด

นอกจากนี้ตามมาตรา 133 วรรคสี่ตอนท้าย ยังมีมาตรการเสริมอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งสามารถสร้างความเชื่อมั่นและอบอุ่นใจแก่ผู้เสียหายซึ่งเป็นหญิงในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ กล่าวคือ ผู้เสียหายที่เป็นหญิงยังสามารถร้องขอให้มีบุคคลโดยอยู่ร่วมในการถามปากคำนั้นด้วยก็ได้ ซึ่งไม่ได้จำกัดว่าต้องเป็นกลุ่มสหวิชาชีพ เหมือนกรณีตามมาตรา 133 ทวิด้วย ดังนั้น แม้หากบุคคลที่ผู้เสียหายร้องขอให้อยู่ร่วมในการถามปากคำจะมีเช่นนักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์ แต่หากผู้เสียหายต้องการให้บุคคลดังกล่าวอยู่ร่วมด้วยในการถามปากคำผู้เสียหายก็ชอบที่จะร้องขอให้บุคคลนั้นอยู่ร่วมในการถามปากคำด้วยก็ได้

ถ้าพนักงานสอบสวนไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้น ย่อมมีผลทำให้การสอบสวนที่ได้กระทำลงไปนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมาย แต่ไม่ถึงกับทำให้มีผลเท่ากับไม่มีการสอบสวนมาก่อน อันจะมีผลทำให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจฟ้องตามมาตรา 120 แต่อย่างใด

(4) การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายหรือพยานในการชี้ตัวบุคคล

การสืบสวนสอบสวนคดีอาญาเพื่อแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐาน และการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิดและเพื่อเอาตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดีและลงโทษ หากผลการสืบสวนสอบสวนปรากฏว่าผู้เสียหายหรือพยานให้การว่าเห็นและจำหน้าคนร้ายผู้กระทำความผิดได้ จึงต้องมีการจัดให้ผู้เสียหายหรือพยานยืนยันตัวผู้กระทำความผิดในชั้นจับกุมหรือชี้ตัวผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133

(5) การแจ้งคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีให้ผู้เกี่ยวข้องทราบและการปล่อยตัวผู้ต้องหา

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 146 บัญญัติว่า “ให้แจ้งคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีให้ผู้ต้องหาและผู้ร้องทุกข์ทราบถ้าผู้ต้องหาถูกควบคุมหรือขังอยู่ ให้จัดการปล่อยตัวไปหรือขอให้ศาลปล่อยแล้วแต่กรณี

เมื่อพนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องแล้ว ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา หรือผู้มีส่วนได้เสียมีสิทธิร้องขอต่อพนักงานอัยการเพื่อขอทราบสรุปพยานหลักฐานพร้อมความเห็นของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในการสั่งคดี ทั้งนี้ ภายในกำหนดอายุ ความฟ้องร้อง ”

สิทธิตามมาตรานี้เป็นสิทธิของผู้เสียหายที่ร้องทุกข์ที่มีสิทธิจะได้รับทราบคำสั่งไม่ฟ้องนั้น และสิทธิร้องขอต่อพนักงานอัยการเพื่อขอทราบสรุปพยานหลักฐานพร้อมความเห็นของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในการสั่งคดี

(6) การคุ้มครองโดยการโอนคดีเพื่อความปลอดภัย

มาตรการดังกล่าวใช้กรณีที่มีข้อเท็จจริงในทางภาวะวิสัยอันแสดงให้เห็นว่าอาจมีการขัดขวางต่อการไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณา หรือน่ากลัวว่าจะเกิดความไม่สงบหรือเหตุร้ายแรงอย่างอื่นขึ้น โดยพิจารณาจากลักษณะของความผิด สถานะของจำเลย จำนวนของจำเลย ความรู้สึกของประชาชน หรือเหตุผลอย่างอื่น โจทก์หรือจำเลยสามารถยื่นเรื่องราวต่ออธิบดีศาลฎีกาเพื่อขอโอนคดีได้⁸⁴

(7) การคุ้มครองโดยการสืบพยานล่วงหน้า

ในกรณีที่ผู้เสียหายที่อ้างตนเป็นพยานในคดีอาญาไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่งหรือมีเหตุจำเป็นอันอื่นเป็นการยากแก่การที่จะนำพยานมาสืบในภายหลังนั้น เป็นกรณีการแก้ปัญหาล่วงหน้าสำหรับผู้เสียหายที่เป็นพยานในคดีอาญาได้รับการข่มขู่ หรือถูกบีบบังคับจากผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีอิทธิพล หรือในกรณีถูกอำนาจเงินชักจูงจนไม่มาเบิกความเป็นพยานที่ศาลหรือในกรณีผู้เสียหายได้รับชดใช้ค่าเสียหายจากผู้กระทำความผิดจนไม่ติดใจดำเนินคดี ตามที่ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 237 ทวิ

(8) การคุ้มครองโดยการสืบพยานด้วย ถ่ายทอดภาพและเสียง

ในบางครั้งในการสืบผู้เสียหายที่เป็นพยานซึ่งเป็นเด็กนั้นไม่สามารถเบิกความเนื่องมาจากความกลัว ความไม่เข้าใจ หรือเหตุประการอื่น เด็กจะต้องเผชิญหน้ากับจำเลยในห้องพิจารณาคดีและคำถามที่มีความกดดันหรือทำร้ายจิตใจของเด็กซึ่งบอบช้ำให้เลวร้าย ยิ่งขึ้นและยังส่งผลให้ข้อเท็จจริงที่ได้จากการสืบพยานคลาดเคลื่อนไปได้⁸⁵

ในเรื่องดังกล่าวได้บัญญัติหลักเกณฑ์ในการสืบพยานที่เป็นเด็กไว้ในมาตรา 172 ตรี สำหรับกระบวนการการสืบพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี ตามมาตรา 172 ตรี นี้ ศาลที่

⁸⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 26

⁸⁵ ประยุทธ์ แก้วภักดี, "การคุ้มครองความปลอดภัยของพยานบุคคลในคดีอาญา," (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,2549), หน้า46.

พิจารณาคดีดังกล่าวจะต้องปฏิบัติโดยเคร่งครัด จะเลือกใช้ดุลยพินิจในการไม่ปฏิบัติไม่ได้ ยกเว้นแต่มาตรการเสริมตามมาตรา 172 ตี วรรคสามเท่านั้น ที่กฎหมายบัญญัติให้เป็นดุลยพินิจของศาลและวิธีการถามพยานตามมาตรา 172 ตี ฎหมายกำหนดให้ศาลมีดุลยพินิจที่จะปฏิบัติตามความเหมาะสมได้ โดยศาลอาจเลือกวิธีตาม (1) หรือ (2) ก็ได้

ในการจัดให้มีการสืบพยานผ่านทางโทรทัศน์วงจรปิด ด้วยการจัดให้เด็กอยู่ในสถานที่ที่เหมาะสม ซึ่งเด็กจะอยู่ในห้องอื่นที่ศาลจัดไว้ให้ มีสภาพห้องปลอดโปร่งและบรรยากาศไม่ตึงเครียด เพื่อให้พยานที่เป็นเด็กรู้สึกผ่อนคลาย ไม่กดดันและไม่ต้องเผชิญหน้ากับจำเลยหรือผู้กระทำความผิด ซึ่งอาจทำให้พยานเกิดความหวาดกลัว ไม่กล้าเบิกความต่อศาล รวมไปถึงการซักถาม ถามค้าน ถามติงพยานเด็กนั้น ศาลจะไม่ให้คู่ความถามคำถามโดยตรงกับเด็ก แต่ต้องถามผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ เพื่อไม่ให้สภาพจิตใจของพยานที่เป็นเด็กถูกกระทบกระเทือนจากคำถามของคู่ความ

(9) สิทธิในการที่จะไม่ตอบคำถามซึ่งอาจทำให้ถูกฟ้องเป็นคดีอาญาได้

การกำหนดสิทธิดังกล่าวนี้ก็เพื่อให้ผู้เสียหายที่อ้างตนพยานสามารถเบิกความได้อย่างเต็มที่ สบายใจ ในกรณีที่ผู้เสียหายไม่แน่ใจว่าคำถามที่ถูกถามดัง กล่าว หากต้องตอบคำถามไปแล้ว ตนเองจะต้องถูกฟ้องร้องดำเนินคดีอาญา ก็มีสิทธิที่จะไม่ตอบคำถามดังกล่าวได้ ซึ่งทำให้ไม่ต้องเป็นกังวลว่าการเบิกความดังกล่าวจะเป็นสาเหตุที่ทำให้ตนต้องถูกฟ้องร้องดำเนินคดีแต่อย่างใด โดยสิทธิดังกล่าวบัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 234 ซึ่งบัญญัติว่า “พยานไม่ต้องตอบคำถามซึ่งโดยตรงหรืออ้อม อาจจะทำให้เขาถูกฟ้องคดีอาญา เมื่อมีคำถามเช่นนั้น ให้ศาลเตือนพยาน”

(10) สิทธิของผู้เสียหายในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องอาญา

คดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา หมายถึง คดีแพ่งที่ฟ้องบังคับ ตามสิทธิเรียกร้องอันมีมูลฐานความรับผิดชอบเนื่องมาจากการกระทำความผิดทางอาญา กล่าวคือ หากมูลเหตุการกระทำความผิดนั้น ทำให้ผู้กระทำความผิดต้องรับผิดชอบด้วย จึงจะถือได้ว่าคดีแพ่งที่เกิดขึ้นเนื่องจากการกระทำความผิดอาญานั้น เป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา⁸⁶

⁸⁶รานิศ เกศวพิทักษ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 1-2 (มาตรา 1-157) เล่ม 1

คดีแพ่งที่ถือเป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องอาญานั้น จะต้องมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาเกิดขึ้น ซึ่งความผิดอาญาที่จะมีผลทำให้สามารถฟ้องร้องเป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาได้นั้น เป็นความผิดที่เกี่ยวกับทรัพย์ ซึ่งได้แก่คดีลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ โจรสลัด กรรโชก ฆ้องโก่งยกยอกหรือรับของโจร ดังที่ปรากฏในมาตรา 43 ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งให้อำนาจพนักงานอัยการที่ยื่นฟ้องคดีอาญามีอำนาจเรียกทรัพย์คืนหรือราคาแทนผู้เสียหายด้วย ซึ่งพนักงานอัยการต้องเรียกทรัพย์คืนหรือราคาแทนผู้เสียหายโดยรวบรวมไปกับคดีอาญา แต่ไม่มีสิทธิในการเรียกค่าสินไหมทดแทนแทนผู้เสียหายแต่อย่างใดและมีสิทธิเรียกคืนในกรณีความผิด 9 ประการตามข้างต้นดังกล่าวเท่านั้น กรณีความผิดที่นอกเหนือจากนี้ พนักงานอัยการไม่มีอำนาจในการดำเนินการแต่อย่างใด ในขณะที่ตัวผู้เสียหายเองก็ต้องมีสิทธิในการเรียกร้องทรัพย์คืนหรือราคาคืนด้วย เช่น ผู้เสียหายไม่ได้กระทำการเพื่อชำระหนี้อันเป็นการฝ่าฝืนข้อห้ามตามกฎหมายหรือศีลธรรมอันดี เป็นต้น

ในกรณีที่นอกเหนือไปจากความผิด 9 ประการข้างต้นนี้ กฎหมายกำหนดห้ามเฉพาะพนักงานอัยการเท่านั้นที่ไม่มีสิทธิเรียกคืนทรัพย์หรือให้ชำระ ค่าเท่านั้น แต่ไม่ได้ห้ามทางผู้เสียหายแต่อย่างใด ดังนั้นหากกระทำผิดอาญาต่างๆที่เป็นการประทุษร้ายต่อชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ชื่อเสียง หรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด อันเข้าลักษณะเป็นการละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 แล้ว ก็ถือได้ว่าเป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาทั้งสิ้น แต่กรณีดังกล่าวทางผู้เสียหายจะต้องดำเนินการฟ้องร้องคดีด้วยตนเอง ซึ่งในการฟ้องดังกล่าวจะเป็นการฟ้องร้องเป็นคดีแพ่ง โดยจะต้องฟ้องต่อศาลตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 40⁸⁷

การฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาของผู้เสียหาย นี้ จะต้องเป็นกรณีที่มีการฟ้องคดีอาญามาแล้ว กฎหมายจึงจะให้สิทธิแก่ผู้เสียหายหรือโจทก์ที่จะฟ้องคดีส่วนแพ่งที่เกี่ยวเนื่องคดีอาญานั้นต่อศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาได้ด้วย และในส่วนของกรฟ้องร้องคดีแพ่งนั้นก็ดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งทุก ประการ ไม่ว่าจะเป็นการสืบพยาน การยื่นคำให้การ เป็นต้น นอกจากนี้ผู้เสียหายก็ต้องเสียค่าธรรมเนียมศาลในส่วนของคดีแพ่งด้วย

⁸⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 40 “การฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาจะฟ้องต่อศาลซึ่งพิจารณาคดีอาญาหรือต่อศาลที่มีอำนาจชำระคดีแพ่งก็ได้ การพิจารณาคดีแพ่งต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง “

เหตุผลสำคัญที่มาตรา 43 จำกัดขอบเขตการใช้อำนาจของพนักงานอัยการในการเรียกทรัพย์คืนหรือราคาแทนผู้เสียหาย เฉพาะคดีความผิดเพียง 9 ฐานความผิดตามที่ระบุไว้ในมาตรา 43 และให้สิทธิจำกัดเพียงเรียกให้จำเลยคืนหรือใช้ราคาของผู้เสียหายสูญหายไปเนื่องจากการกระทำผิดโดยตรง เพราะฐานความผิดทั้ง 9 ฐานนั้นเป็นความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ เมื่อจำเลยหรือผู้กระทำความผิดกระทำความผิดทางอาญาย่อมเป็นการละเมิดต่อทรัพย์ของผู้เสียหายอยู่ในตัว และการพิพากษาตามคำขอให้จำเลยคืนทรัพย์หรือใช้ราคาทรัพย์แทนผู้เสียหายนั้นก็เป็นการพิพากษาคดีส่วนแบ่ง ซึ่งศาลอยู่ในบังคับแห่งมาตรา 46 ที่จำต้องถือข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคำพิพากษาคดีส่วนอาญาอยู่แล้ว ย่อมเป็นการสะดวกรวดเร็วที่จะกำหนดให้พนักงานอัยการมีอำนาจดำเนินการแทนผู้เสียหายไปเสียทีเดียวเมื่อยื่นฟ้องคดีอาญา อีกทั้งเป็นการบรรเทาภาระความเดือดร้อนของผู้เสียหายให้ได้รับการเยียวยาความเสียหายเสร็จสิ้นไปในคราวเดียวกัน ไม่จำเป็นต้องว่าจ้างทนายความมาฟ้องร้องจำเลยในทางแพ่งอีก

แต่เนื่องจากพนักงานอัยการมีภารกิจหลักตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติพนักงานอัยการ พ.ศ.2498 มาตรา 11 (1) ถึง (8)⁸⁸ เฉพาะในการดำเนินคดีอาญา ส่วนคดีแพ่งเพียงแต่

⁸⁸ พระราชบัญญัติพนักงานอัยการ พ.ศ.2498 มาตรา 11 “พนักงานอัยการมีอำนาจและหน้าที่ ดังนี้

- (1) ในคดีอาญา มีอำนาจและหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและตามกฎหมายอื่น ซึ่งบัญญัติว่าเป็นอำนาจและหน้าที่ของกรมอัยการหรือพนักงานอัยการ
- (2) ในคดีแพ่ง มีอำนาจและหน้าที่ดำเนินคดีแทนรัฐบาลในศาลทั้งปวงกับมีอำนาจและหน้าที่ตามกฎหมายอื่น ซึ่งบัญญัติว่าเป็นอำนาจและหน้าที่ของกรมอัยการหรือพนักงานอัยการ
- (3) ในคดีแพ่งหรืออาญาซึ่งเจ้าพนักงานถูกฟ้องในเรื่องการที่ได้กระทำไปตาม หน้าที่ที่ดี หรือในคดีแพ่งหรืออาญาที่ราษฎรผู้หนึ่งผู้ใดถูกฟ้องในเรื่องการที่ได้กระทำ ตามคำสั่งของเจ้าพนักงานซึ่งได้สั่งการโดยชอบด้วยกฎหมายหรือเข้าร่วมกับเจ้าพนักงานกระทำการในหน้าที่ราชการก็ดี เมื่อเห็นสมควรพนักงานอัยการจะรับแก้ต่างก็ได้
- (4) ในคดีแพ่งที่เทศบาลหรือสุขาภิบาลเป็นโจทก์หรือเป็นจำเลย ซึ่งมีใช่เป็นคดีที่พิพาทกับรัฐบาล เมื่อพนักงานอัยการเห็นสมควรจะรับว่าต่างหรือแก้ต่างก็ได้
- (5) ในคดีแพ่งที่นิติบุคคลซึ่งได้มีพระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งขึ้นเป็นโจทก์หรือเป็นจำเลย และมีใช่เป็นคดีที่พิพาทกับรัฐบาล เมื่อพนักงานอัยการเห็นสมควรจะรับว่าต่างหรือแก้ต่างก็ได้
- (6) ในคดีที่ราษฎรผู้หนึ่งผู้ใดฟ้องเองไม่ได้โดยกฎหมายห้าม เมื่อเห็นสมควรพนักงานอัยการมีอำนาจเป็นโจทก์ได้
- (7) ในคดีที่ศาลชั้นต้นลงโทษบุคคลใดโดยลำพัง ถ้าศาลอุทธรณ์พิพากษาให้ปล่อยผู้นั้น เมื่อพนักงานอัยการเห็นสมควรจะฎีกาก็ได้
- (8) ในกรณีที่มีการผิดสัญญาประกันจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มีอำนาจและหน้าที่ดำเนินคดีในการบังคับให้เป็นไปตามสัญญาประกัน และในการนี้มิให้เรียกค่าฤชาธรรมเนียมจากพนักงานอัยการ

เฉพาะในกรณีเป็นการดำเนินคดีแทนรัฐบาลหรือเรื่องซึ่งเจ้าพนักงานของรัฐถูกฟ้องร้องเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ หรือคดีซึ่งราษฎรผู้หนึ่งผู้ใดฟ้องเองไม่ได้โดยมีกฎหมายห้าม เป็นต้น ประกอบกับประเด็นการสูญเสียหรือเสียหายของทรัพย์สินซึ่งถูกประทุษร้ายนั้นก็ประเด็นโดยตรงในคดีส่วนอาญาอยู่แล้ว การพิจารณาพิพากษาตามคำขอของพนักงานอัยการตามมาตรา 43 จึงมิได้เป็นภาระยุ่งยากแก่พนักงานอัยการเพิ่มขึ้นอีกแต่อย่างใด แต่ถ้ากำหนดให้พนักงานอัยการเรียกกรองคำสินไหมทดแทนอื่นๆ เพิ่มขึ้นนอกเหนือไปจากการคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สิน นอกจากจะเป็นภารกิจที่มีได้กำหนดไว้ว่าเป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการตามพระราชบัญญัติพนักงานอัยการ พ.ศ. 2498 มาตรา 11 (1) ถึง (8) ดังกล่าวข้างต้น ยังทำให้คดีส่วนแพ่งมีประเด็นข้อพิพาทเรื่องคำสินไหมทดแทนอื่นๆ เพิ่มเติมขึ้น ซึ่งศาลต้องเปิดโอกาสให้คู่ความทุกฝ่ายได้มีโอกาสกล่าวอ้างและโต้แย้งกันอย่างเต็มที่ อันอาจส่งผลกระทบต่อคดีอาญาต้องล่าช้าหรือติดขัดไปโดยไม่สมควรและย่อมส่งผลเดือดร้อนไปถึงจำเลยอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้⁸⁹

สืบเนื่องจากการดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบัญญัติให้พนักงานอัยการมีเพียงอำนาจในการเรียกทรัพย์สินหรือราคาแทนผู้เสียหายในความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินบางประเภทเท่านั้น ในกรณีที่มีการฟ้องร้องดำเนินคดีในมูลฐานความผิดที่นอกเหนือไปจากมูลฐานความผิดที่กำหนดไว้ตามมาตรา 43 ผู้เสียหายซึ่งได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดของจำเลยจะต้องไปดำเนินคดีส่วนแพ่งเพื่อเรียกคำสินไหมทดแทนอื่นด้วยตนเอง และต้องเสียค่าธรรมเนียมในการเรียกคำสินไหมทดแทน ซึ่งเป็นการเพิ่มภาระยิ่งขึ้นให้แก่ ผู้เสียหาย จึงมีแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้ผู้เสียหายมีสิทธิยื่น คำร้องขอให้จำเลยชดใช้คำสินไหมทดแทนในคดีอาญาทุกประเภทที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ต่อเนื่องไปได้เพื่อให้การพิจารณาคดีส่วนแพ่งเป็นไปโดยรวดเร็ว รวมทั้งยกเว้นค่าธรรมเนียมสำหรับการดำเนินคดีดังกล่าวเพื่อลดภาระให้แก่ผู้เสียหาย จึงมีการเพิ่มบทบัญญัติมาตรา 44/1⁹⁰ ไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

⁸⁹ ธาณิศ เกศพิทักษ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 1-2 (มาตรา 1-157) เล่ม 1 (กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา), หน้า 681 – 682.

⁹⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 "ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ถ้าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกเอาคำสินไหมทดแทนเพราะเหตุได้รับอันตรายแก่ ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพในร่างกาย ชื่อเสียงหรือได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สินอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลย ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาขอให้บังคับจำเลยชดใช้คำสินไหมทดแทนแก่ตนก็ได้"

ตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2548

มาตรา 44/1 นี้เป็นหลักการใหม่ที่บัญญัติขึ้นมาเพื่อให้ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะยื่นคำร้องขอต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายได้อีกทางหนึ่ง ซึ่งมีเจตนารมณ์ต้องการให้ผู้เสียหายในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ได้รับการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนได้อย่างครบถ้วนไม่เฉพาะแต่การได้รับทรัพย์สินที่ถูกประทุษร้ายคืนหรือใช้ราคาเท่านั้น

2.3.4 มาตรการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญาตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544

พระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวเกิดจากแนวคิดที่ว่าเนื่องจากผู้เสียหายในคดีอาญาหรือเหยื่ออาชญากรรมเป็นบุคคลที่ถูกลี้มในสังคมและเป็นบุคคลที่ไม่ได้รับการเอาใจใส่จากรัฐแต่อย่างใด โอกาสที่บุคคลดังกล่าวจะได้รับการชดใช้ค่าเสียหายจากผู้กระทำความผิดนั้น เป็นไปได้้น้อยมาก ประกอบกับกฎหมายที่ใช้เป็นเครื่องมือของผู้เสียหายยังมีความบกพร่อง ทำให้ผู้เสียหายในคดีอาญาถูกเพิกเฉยในการได้รับเยียวยาความเสียหาย จึงทำให้เกิดแนวความคิดที่จะผลักดันให้รับเข้ามารับผิดชอบทดแทนค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายแทนผู้กระทำความผิด และให้มีกฎหมายว่าด้วยการนั้นอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้เพื่อความเสียหายของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมได้รับการเยียวยามากขึ้น และเพื่อให้รัฐมีสภาพเป็น “รัฐสวัสดิการ” ที่สมบูรณ์แบบมากขึ้น สำหรับแนวความคิดพื้นฐานที่นำไปสู่หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการทดแทนค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาหรือเหยื่ออาชญากรรมโดยรัฐมีอยู่ 3 ประการคือ

การยื่นคำร้องตามวรรคหนึ่ง ผู้เสียหายต้องยื่นคำร้องก่อนเริ่มสืบพยาน ในกรณีที่ไม่มีกรสืบพยานให้ยื่นคำร้องก่อนศาลวินิจฉัยชี้ขาดคดีและให้ถือว่าคำร้องดังกล่าวเป็นคำฟ้องตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และผู้เสียหายอยู่ในฐานะโจทก์ในคดีส่วนแพ่งนั้น ทั้งนี้คำร้องดังกล่าวต้องแสดงรายละเอียดตามสมควรเกี่ยวกับความเสียหายและจำนวนค่าสินไหมทดแทนที่เรียกร้อง หากศาลเห็นว่าคำร้องนั้นยังขาดสาระสำคัญบางเรื่องศาลอาจมีคำสั่งให้ผู้ร้องแก้ไขคำร้องให้ชัดเจนก็ได้

คำร้องตามวรรคหนึ่งจะมีค่าขอประการอื่นที่มีค่าขอบังคับให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลยในคดีอาญามีได้ และต้องไม่ขัดหรือแย้งกับคำฟ้องในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ และในกรณีที่พนักงานอัยการได้ดำเนินการตามความในมาตรา 43 แล้ว ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องตามวรรคหนึ่งเพื่อเรียกทรัพย์สินหรือราคาทรัพย์สินอีกไม่ได้ ”

(1) การรักษาความปลอดภัยในสังคมนั้นเป็นหน้าที่ของรัฐ รัฐมีหน้าที่ในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม เมื่อมีคดีอาชญากรรมเกิดขึ้นมากแสดงว่ารัฐบกพร่องต่อหน้าที่ และเมื่อเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายในคดีอาญาได้รับผลร้ายจากอาชญากรรมดังกล่าว รัฐจึงควรต้องรับผิดชอบในความเสียหายดังกล่าว

(2) อาชญากรรมเป็นปรากฏการณ์ธรรมดาของสังคมและในชีวิตประจำวัน เหมือนปัญหาเรื่องการจ้างงานและภัยธรรมชาติ การที่สมาชิกของสังคมคนใดคนหนึ่งตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมนั้น ก็เท่ากับเป็นผู้รับผลร้ายแทนสมาชิกอื่นในสังคม เพราะฉะนั้นจึงเป็นหน้าที่โดยตรงของสังคมที่จะมีส่วนชดใช้ค่าทดแทนให้กับเหยื่ออาชญากรรม

(3) การชดใช้ค่าเสียหายหรือค่าทดแทนแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาเป็นการขยายการบริการด้านสวัสดิการสังคมด้วยความคิดว่ารัฐควรให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องการความช่วยเหลือ โดยเฉพาะผู้ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมซึ่งได้รับความเสียหายที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

สำหรับพระราชบัญญัติฉบับนี้ยังมีที่มาจากรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ซึ่งในส่วนของบทบัญญัติที่ชดใช้ค่าเสียหายหรือค่าทดแทนแก่ผู้เสียหายในคดีอาญานั้น มีที่มาจาก มาตรา 245 ซึ่งบัญญัติว่า “บุคคลซึ่งเป็นผู้เสียหายในคดีอาญามีสิทธิได้รับความคุ้มครองการปฏิบัติที่เหมาะสมและค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากรัฐ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

บุคคลที่ได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิตหรือแก่ร่างกายหรือจิตใจเนื่องจากกากระทำ ความผิดอาญาของผู้อื่นโดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำผิดนั้น และไม่มีโอกาสได้รับบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่น บุคคลนั้นหรือทายาทย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ ทั้งนี้ตามเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ ”

พระราชบัญญัติฉบับนี้เป็นกฎหมายฉบับแรกของประเทศไทย ที่กำหนดให้รัฐจ่ายค่าทดแทนให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญา โดยเป็นการรับรองสิทธิในการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐของบุคคลซึ่งได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำผิดทางอาญาของบุคคลอื่นโดยที่ตนมิได้เกี่ยวข้องกับการกระทำดังกล่าว และไม่มีโอกาสได้รับการบรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้นหรือได้รับผลจากความเสียหายนั้นโดยทางอื่นใด ซึ่งผู้เสียหายที่มีสิทธิได้รับค่าตอบแทนดังกล่าว

ต้องเป็นผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย หรือจิตใจ เนื่องจากการกระทำผิดอาญา ของผู้อื่น โดยตนมิได้มีส่วนร่วมในการกระทำผิดดังกล่าว ส่วนค่าตอบแทนที่ผู้เสียหายได้รับ นั้น หมายถึง เงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดที่ผู้เสียหายมีสิทธิได้รับเพื่อตอบแทนความเสียหาย ที่เกิดขึ้นจากหรือเนื่องจากการกระทำผิดอาญาของผู้อื่น ทั้งนี้ในการศึกษาพระราชบัญญัติ ฉบับนี้จะทำการศึกษาเฉพาะในส่วน of ค่าตอบแทน ผู้เสียหายในคดีอาญาเท่านั้น

สำหรับความผิดที่ผู้เสียหายมีสิทธิขอรับค่าตอบแทนได้นั้น จะต้องเป็นความผิดทางอาญา ดังต่อไปนี้ ซึ่งได้ระบุอยู่ในมาตรา 17⁹¹ ของพระราชบัญญัติฉบับนี้ ซึ่งค่าตอบแทนที่ผู้เสียหายมี สิทธิได้รับก็คือ

(1) ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการรักษาพยาบาล รวมทั้งค่าฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายและ จิตใจ

(2) ค่าตอบแทนในกรณี que ผู้เสียหายถึงแก่ความตาย จำนวนไม่เกินที่กำหนดใน กฎกระทรวง

(3) ค่าขาดประโยชน์ที่นำมาหาได้ระหว่างที่ไม่สามารถประกอบกรงานได้ตามปกติ

(4) ค่าตอบแทนความเสียหายอื่นตามที่คณะกรรมการเห็นสมควร

โดยค่าตอบแทนดังกล่าวจะคำนึงถึงพฤติการณ์และความร้ายแรงของการกระทำผิด และสภาพความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ รวมทั้งโอกาสที่ผู้เสียหายจะได้รับกรบรรเทาความ เสียหายโดยทางอื่นด้วย และในการเรียกร้องค่าตอบแทนดังกล่าวผู้เสียหายต้องเรียกร้องภายใน 1 ปีนับตั้งแต่ผู้เสียหายได้รู้ถึงกรกระทำผิด

⁹¹ พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 มาตรา 17 "ความผิดที่กระทำต่อผู้เสียหายอันอาจขอรับค่าตอบแทนได้ต้องเป็นความผิดตามรายการที่ระบุไว้ท้ายพระราชบัญญัตินี้ " รายการท้ายพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและ ค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ความผิดที่กระทำต่อผู้เสียหายซึ่งทำให้ผู้เสียหายอาจขอรับค่าตอบแทนได้ตามมาตรา 17 ได้แก่ ความผิดตาม ประมวลกฎหมายอาญา ภาค 2 ความผิด

ลักษณะ 9 ความผิดเกี่ยวกับเพศ

มาตรา 276 ถึงมาตรา 287

ลักษณะ 10 ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย

หมวด 1 ความผิดต่อชีวิต

มาตรา 288 ถึงมาตรา 294

หมวด 2 ความผิดต่อร่างกาย

มาตรา 295 ถึงมาตรา 300

หมวด 3 ความผิดฐานทำให้แท้งลูก

มาตรา 301 ถึงมาตรา 305

หมวด 4 ความผิดฐานทอดทิ้งเด็ก คนป่วยเจ็บ หรือคนชรา

มาตรา 306 ถึงมาตรา 308

บุคคลที่มีสิทธิยื่นคำขอ

บุคคลที่มีสิทธิยื่นคำขอค่าตอบแทน ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ ได้แก่

- (1) ผู้เสียหาย
- (2) ทายาทซึ่งได้รับความเสียหาย ในกรณีที่ผู้เสียหายถึงแก่ความตายก่อนที่จะได้รับค่าตอบแทน ค่าทดแทน หรือค่าใช้จ่าย

(3) ผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้อนุบาล บุพการี ผู้สืบสันดาน หรือคู่สมรสในกรณีที่ผู้เสียหายหรือทายาทผู้ซึ่งได้รับความเสียหายตกเป็นผู้ไร้ความสามารถ

(4) บุคคลซึ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นหนังสือจากผู้เสียหาย หรือทายาทผู้ซึ่งได้รับความเสียหายให้เป็นผู้ยื่นคำขอแทน

สำหรับกำหนดเวลาในการยื่นคำขอดังกล่าว ผู้เสียหายหรือทายาทซึ่งได้รับความเสียหายประสงค์จะรับค่าตอบแทนตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ จะต้องยื่นคำขอตามแบบที่สำนักงานกำหนดภายในกำหนด 1 ปี นับแต่วันที่ผู้เสียหายได้รู้ถึงการกระทำความผิด ตามมาตรา 22 ของพระราชบัญญัติฉบับนี้

2.4 มาตรการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายกรณีพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องในประเทศไทย

จากการศึกษาถึงแนวทางในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง นั้น จะเห็นได้ว่ามีแนวทางในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกรณีที่พนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องนั้น ในประเทศที่ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ จะอยู่ในรูปแบบมาตรการควบคุมให้พนักงานอัยการใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องเนื่องจากผู้เสียหายในประเทศที่ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐนั้น ผู้เสียหายจะถูกตัดสิทธิในการฟ้องคดีอาญา หรืออาจจะถูกจำกัดสิทธิในการฟ้องคดีโดยอ้อม เช่น การตัดสิทธิฟ้องคดีอาญาแต่ผู้เสียหายสามารถฟ้องเป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญาได้ในประเทศฝรั่งเศส เป็นต้น โดยมาตรการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายโดยการควบคุมการใช้ดุลพินิจในการสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการนั้น มีดังนี้

2.4.1 การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายกรณีพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องโดยมาตรการการตรวจสอบภายใน

การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายกรณีพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องโดยมาตรการการตรวจสอบภายในนั้น เป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายโดยให้มีการควบคุมการใช้อดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องโดยพนักงานอัยการด้วยกันเองตามระบบการบังคับบัญชาของพนักงานอัยการ ตัวอย่างเช่น

สหรัฐอเมริกา มีการควบคุมภายใน โดยการให้หัวหน้าอัยการประจำสำนักงานนั้น ๆ เป็นผู้ควบคุมการใช้ดุลพินิจในสำนักงานของตน เช่น อัยการสหรัฐ (U.S. Attorney) จะคอยควบคุมผู้ช่วยอัยการสหรัฐ (Assist U.S. Attorney) หรือในกรณีที่หัวหน้าอัยการระดับท้องถิ่น (District Attorney) ต้องคอยควบคุมผู้ช่วยอัยการระดับท้องถิ่น (Assistant stat's Attorney) เป็นต้น การควบคุมเช่นนี้ หากในสำนักงานมีอัยการจำนวนไม่มากนัก การควบคุมก็จะเป็นไปอย่างรัดกุม ซึ่งจะทำให้การใช้ดุลพินิจเป็นไปอย่างสอดคล้องกัน แต่ถ้าเป็นสำนักงานใหญ่ที่มีอัยการอยู่เป็นจำนวนมาก การควบคุมอาจเป็นไปอย่างหละหลวมซึ่งอาจทำให้การใช้ดุลพินิจไม่มีความสอดคล้องต้องกันเลยก็ได้⁹² นอกจากนี้ อธิบดีอัยการสหรัฐอเมริกาหรือมลรัฐ แล้วแต่กรณี ซึ่งยังถือว่าเป็นจุดศูนย์รวมอำนาจในการบังคับกฎหมาย ยังมีอำนาจควบคุมดุลพินิจของพนักงานอัยการในระดับสหรัฐอเมริกา หรือมลรัฐ หรือระดับท้องถิ่นโดยการเข้าแทรกแซงในคดี เช่น ในแคนซัส อธิบดีอัยการของแคนซัสมีหน้าที่ตามกฎหมายที่จะต้องเข้าไปปรากฏตัวและดำเนินคดีอาญาด้วยตนเอง ตามที่เห็นสมควรหรือเป็นกรณีที่ผู้ว่าการรัฐ หรือหน่วยงานสาขาของสภานิติบัญญัติแจ้งให้เขาทำเช่นนั้น⁹³ สำหรับในประเทศเยอรมัน การควบคุมที่ได้ผลอย่างจริงจังในทางปฏิบัติได้กระทำกันภายในสำนักงานอัยการนั่นเอง เพราะการที่อัยการผู้ใดจะไม่ฟ้องคดีโดยอ้างว่าความผิดของผู้กระทำเป็นเรื่องเล็กน้อย หรือไม่มีประโยชน์สาธารณะเข้ามาเกี่ยวพันด้วย นั้น จะต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นเช่นกัน ในกรณีที่สำนวนคดีของอัยการผู้ใดมีปัญหาสมควรได้รับการวินิจฉัยวางแนวทางการสั่งคดีไว้เป็นบรรทัดฐาน โดยปกติก็จะมีการเรียกประชุมกันเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและหารูปแบบในการวางแนวการใช้ดุลพินิจดังกล่าว⁹⁴ หรือในระบบงานอัยการของญี่ปุ่น พนักงานอัยการก็เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ (Government official) ที่ผู้บังคับบัญชาสามารถกระทำการดูแลและบังคับบัญชาโดยตรงต่อพนักงานอัยการ หรือมอบหมายอำนาจนี้ให้กับผู้ใต้บังคับบัญชาชั้นรอง ๆ ลงไปกระทำก็ได้ และในการปฏิบัติหน้าที่สั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องคดีอาญานั้น พนักงานอัยการจะต้องถูกควบคุมโดยพนักงานอัยการผู้มีอาวุโสเหนือกว่า โดยผู้บังคับบัญชาหนึ่งคนจะควบคุมดูแลผู้ใต้บังคับบัญชาจำนวนสิบถึงสิบห้าคน ซึ่งการควบคุมนั้นจะเป็นไปในลักษณะที่ว่า มีการปรึกษาหารือกันอยู่เสมอระหว่างผู้บังคับ บัญชาและพนักงานอัยการที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบคดี และเมื่อพนักงานอัยการทำความเห็นในการสั่งคดีแล้วก็จะเสนอ

⁹² เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, "ดุลพินิจในการสั่งไม่ฟ้องคดีอาญาที่มีมูลของอัยการในสหรัฐอเมริกา," วารสารนิติศาสตร์ 1 (2521): 166.

⁹³ ชนิญญา ชัยสุวรรณ. "การใช้ดุลพินิจในการดำเนินคดีอาญาของอัยการ," (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), หน้า 120.

⁹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 134

ความเห็นนั้นต่อผู้บังคับบัญชา ซึ่งอาจได้รับการยอมรับให้เป็นไปตามนั้นหรือแนะนำให้เปลี่ยนแปลงแก้ไขก็ได้ โดยทั่วไปคำแนะนำของผู้บังคับบัญชาจะได้รับการปฏิบัติตาม แต่ในทางทฤษฎีนั้น ผู้ใต้บังคับบัญชามีอำนาจที่จะปฏิเสธหรือยืนยันความเห็นของตนก็ได้ แม้ว่าผู้บังคับบัญชาจะได้แสดงความเห็นออกมาอย่างชัดเจนที่จะทำให้ปฏิบัติตามในกรณีเช่นนี้ ผู้บังคับบัญชาอาจโอนเรื่องดังกล่าวไปให้พนักงานอัยการผู้อื่น เพื่อที่จะได้มีความเห็นในการสั่งคดีที่สอดคล้องกับความเห็นของตน ส่วนการพิจารณาคดีที่มีความสำคัญหรือคดีที่อยู่ในความสนใจของประชาชน การทำความเห็นของพนักงานอัยการจะต้องผ่านการตรวจสอบจากอธิบดีอัยการด้วย⁹⁵

2.4.2 การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายกรณีพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องโดยองค์กรภายนอก

การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายกรณีพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องโดยองค์กรภายนอกอื่น ๆ อาจเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายโดยฝ่ายนิติบัญญัติหรือองค์กรทางการเมือง ศาล รวมทั้งการให้สิทธิผู้เสียหายที่จะดำเนินคดีอาญาด้วยตนเอง โดยสรุปได้ดังนี้

ก) มาตรการกำหนดความรับผิดชอบ (Accountability) ของพนักงานอัยการต่อองค์กรทางการเมือง

ในรัฐประชาธิปไตยผู้ใช้อำนาจรัฐจะมีความรับผิดชอบ (Accountability) ที่สัมพันธ์ไปถึงระบบการดูแลและคานอำนาจอภิปไตย ฉะนั้นการแต่งตั้งข้าราชการระดับสูงจะเป็นการพิจารณาร่วมกันของฝ่ายบริหารและนิติบัญญัติ เพื่อให้เกิดความรับผิดชอบในทางการเมืองขึ้น กล่าวคือหากข้าราชการประจำไม่ปฏิบัติหน้าที่ตามนโยบายที่ถูกต้องของฝ่ายบริหารแล้ว ฝ่ายบริหารสามารถบังคับข้าราชการประจำได้อย่างจริงจัง เพราะฝ่ายบริหารต้องรับผิดชอบในการบริหารตามนโยบายต่อฝ่ายนิติบัญญัติ ในทางกลับกัน ข้าราชการประจำก็จะมีหลักประกันที่จะไม่ปฏิบัติตามคำสั่งที่มีขอบของฝ่ายบริหารได้ เพราะหากฝ่ายบริหารบังคับหรือใช้อำนาจโดยมิชอบต่อข้าราชการประจำแล้ว ฝ่ายนิติบัญญัติก็สามารถเข้าแทรกแซงโดยลงมติไม่ไว้วางใจฝ่ายบริหารได้ และที่สุดหากฝ่ายนิติบัญญัติแทรกแซงฝ่ายบริหาร โดยปราศจากเหตุผลอันชอบธรรม ฝ่ายบริหารก็อาจใช้

⁹⁵ จูฑาวดี ธรรมมาเสถียร, “ปัญหาเกี่ยวเนื่องกับการสั่งคดีของพนักงานอัยการ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,2531), หน้า 98 – 99.

มาตรการยุบสภานิติบัญญัติคืบอำนาจให้ประชาชนต่อไปได้อีก⁹⁶ ดังนั้น เจ้าหน้าที่ของรัฐในการปกครองระบอบประชาธิปไตยจะต้องรับผิดชอบต่อสถาบันทางการเมืองสถาบันใดสถาบันหนึ่งตามหลักการตรวจสอบอำนาจ (Check and balance) เพื่อป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบ⁹⁷ ด้วยเหตุนี้ พนักงานอัยการซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นกลไกส่วนหนึ่งของฝ่ายบริหารจึงต้องมีความรับผิดชอบต่อฝ่ายบริหารหรือต่อฝ่ายนิติบัญญัติตามหลักการตรวจสอบอำนาจดังกล่าว ยกตัวอย่างเช่น ในประเทศอังกฤษจะมี Director of Public Prosecutions(D.P.P) เป็นเจ้าพนักงานผู้ทำหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญาโดยการปฏิบัติงานของ D.P.P จะอยู่ภายใต้การควบคุมบังคับบัญชาของ Attorney – General ซึ่งมีฐานะเป็นรัฐมนตรีโดยที่ Attorney – General จะเป็นผู้รับผิดชอบงานด้านการดำเนินคดีอาญาต่อสภานิติบัญญัติ⁹⁸ หรือในสหรัฐอเมริกาจะมีมาตรการให้พนักงานอัยการต้องรับผิดชอบต่อฝ่ายนิติบัญญัติ กล่าวคือ ในความรับผิดชอบที่มีต่อฝ่ายบริหารนั้น กฎหมายของสหรัฐและมลรัฐต่าง ๆ ได้บัญญัติมาตรการที่หัวหน้าฝ่ายบริหารจะปลดพนักงานอัยการออกจากตำแหน่งได้ในกรณีที่ปรากฏว่ามีการกระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ เช่น กรณีไม่ฟ้องคดีเพราะรับสินบนจากผู้กระทำผิด⁹⁹ โดยการปลดพนักงานอัยการสหรัฐอเมริกาออกจากตำแหน่งเป็นอำนาจของประธานาธิบดี ส่วนการปลดพนักงานอัยการในระดับมลรัฐเป็นอำนาจของผู้ว่าการรัฐ¹⁰⁰ สำหรับในส่วนของความรับผิดชอบต่อฝ่ายนิติบัญญัตินั้นจะมีลักษณะเป็นการขับให้ออกจากตำแหน่ง (Impeachment) โดยรัฐสภาของสหรัฐ (U.S.Congress) และสภาของรัฐ (State Legislature) มีอำนาจตามรัฐธรรมนูญที่จะขับพนักงานอัยการของสหรัฐอเมริกาและพนักงานอัยการประจำท้องถิ่นแล้วแต่กรณีให้ออกจากตำแหน่งได้

⁹⁶ ไพฑูรย์ คงสมบูรณ์, “ความรับผิดชอบต่อ (Accountability) ขององค์กรในกระบวนการยุติธรรม,” ใน เอกสารคำบรรยายวิชากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเปรียบเทียบ ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 27 สิงหาคม 2533.

⁹⁷ คณิต ฒ นคร, “กรมอัยการ : การปฏิรูปโครงสร้างและระบบงาน,” วารสารอัยการ 5 (กุมภาพันธ์ 2525): 54.

⁹⁸ อมร จันทสมบูรณ์, “อำนาจสืบสวน สอบสวน ฟ้องร้อง ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย,” ใน อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์บริการเอกสารและวิชาการกรมอัยการ, ม.ป.ป.): 178.

⁹⁹ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, “ดุลพินิจในการสั่งไม่ฟ้องคดีอาญาที่มีมูลของอัยการในสหรัฐอเมริกา,” วารสารนิติศาสตร์ 10 (2521): 168.

¹⁰⁰ ชนิญญา ชัยสุวรรณ, “การใช้ดุลพินิจในการดำเนินคดีอาญาของอัยการ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,2526), หน้า 125 – 126.

หากรัฐสภาพิจารณาแล้ว เห็นว่าอัยการทุจริตต่อตำแหน่งหน้าที่ไม่ยอมฟ้องคดีเพราะได้รับสินบนจากผู้กระทำความผิด¹⁰¹

ข) มาตรการการกักอำนาจการใช้ดุลพินิจของพนักงานอัยการโดยศาล

ในประเทศสหรัฐอเมริกาในทางทฤษฎีแล้วศาลมีอำนาจออกหมายบังคับให้ผู้หนึ่งผู้ใดกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดตามหน้าที่ซึ่งตนมีอยู่ก็ได้ หมายนี้เรียกว่า “mandamus” ดังนั้น เมื่อผู้ที่มีความเสียหายอาจร้องขอต่อศาลให้ออกหมายบังคับให้อัยการที่ได้มีดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องไปแล้วฟ้องคดีก็ได้ แต่ในทางปฏิบัติ ไม่ปรากฏว่าศาลได้ใช้อำนาจดังกล่าว ทั้งนี้ ศาลอ้างว่าการฟ้องหรือไม่ฟ้องคดีนั้น เป็นดุลพินิจของพนักงานอัยการ ศาลไม่ควรเข้าไปก้าวก่ายกับการใช้ดุลพินิจนั้นตามหลักในเรื่องการแบ่งแยกอำนาจ (Separation of powers) การที่พนักงานอัยการใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องคดีเป็นเสมือนกับการที่ศาล หรือ ลูกขุน ใช้ดุลพินิจยกฟ้องคดีนั่นเอง¹⁰² นอกจากมาตรการดังกล่าวนี้แล้วยังได้มีการควบคุมการใช้ดุลพินิจของพนักงานอัยการในหลายมลรัฐโดยการออกกฎหมายบังคับให้พนักงานอัยการต้องได้รับความเห็นชอบจากศาลในการยุติคดีบางประเภท โดยแบ่งเป็นความผิดที่มีโทษขั้นสูงและขั้นต่ำ สำหรับชั้นต่ำนั้นบังคับให้พนักงานอัยการต้องอธิบายเหตุผลในการใช้ดุลพินิจของเขาเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ อันทำให้ได้เห็นการกระทำของพนักงานอัยการได้อย่างชัดเจน ส่วนในเรื่องชั้นสูงก็ต้องให้การใช้ดุลพินิจของพนักงานอัยการต้องผ่านความเห็นชอบจากศาลก่อนเพื่อให้คำสั่งของพนักงานอัยการมีผลบังคับได้ ที่เห็นได้ว่าเป็นการควบคุมอย่างเคร่งครัดก็ได้แก่ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของสถาบันกฎหมายอเมริกันที่ใช้ในปี ค.ศ.1930 ที่ห้ามอัยการยกเลิกคดีหรือถอนฟ้องโดยไม่ได้รับความเห็นชอบจากศาลก่อน¹⁰³

นอกจากสหรัฐอเมริกาแล้ว ประเทศที่ใช้มาตรการดังกล่าว ได้แก่ ประเทศเยอรมัน โดยการใช้อำนาจของพนักงานอัยการเยอรมันนั้นอาจถูกควบคุมโดยศาลได้ในบางกรณี กล่าวคือ จะมีการออกกฎหมายบังคับให้พนักงานอัยการต้องได้รับความเห็นชอบจากศาลในการยุติคดีบางประเภท ซึ่งเป็นมาตรการควบคุมดุลพินิจของพนักงานอัยการโดยตรง เช่น ความผิดอาญาโทษ

¹⁰¹ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, “ดุลพินิจในการสั่งไม่ฟ้องคดีอาญาที่มีมูลของอัยการในสหรัฐอเมริกา,” วารสารนิติศาสตร์ 10 (2521): 168.

¹⁰² เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, “ดุลพินิจในการสั่งไม่ฟ้องคดีอาญาที่มีมูลของอัยการในสหรัฐอเมริกา,” วารสารนิติศาสตร์ 10 (2521): 167.

¹⁰³ Miller, Prosecution : The decision to charge a suspect with a crime. (U.S.A.: Brown & Co.(Canada) Ltd.,1974), page 309.

ปานกลางซึ่งความชั่วของผู้ต้องหาเล็กน้อย และการดำเนินคดีนั้นไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ พนักงานอัยการจึงอาจการยื่นฟ้องในความผิดอาญาโทษปานกลางไว้ชั่วคราวโดยมีเงื่อนไข ในทางปฏิบัติศาลมักจะให้ความเห็นชอบในกรณีดังกล่าวนี้เสมอ จะมีเฉพาะบางกรณีเท่านั้นที่ศาล เห็นว่ามีข้อเท็จจริงบางประการที่ศาลรู้ดีกว่า พนักงานอัยการ ศาลก็อาจจะไม่ยอมให้พนักงาน อัยการยุติคดี เพราะพนักงานอัยการมีสำนักงานอยู่เฉพาะในเมืองใหญ่ แต่ศาลตั้งกระจัดกระจาย อยู่ทั่วประเทศ ด้วยเหตุนี้จึงอาจเป็นไปได้ว่า ผู้พิพากษาประจำท้องถิ่นอาจจะรู้เรื่องเกี่ยวกับ ความผิดที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นนั้นดีกว่าพนักงานอัยการก็เป็นได้¹⁰⁴

ค) มาตรการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายโดยให้สิทธิผู้เสียหายในการดำเนินคดีด้วยตนเอง

เป็นมาตรการที่เปิดโอกาสให้ผู้เสียหายในคดีอาญาสามารถดำเนินการในลักษณะต่าง ๆ อันเป็นการโต้แย้งการใช้ดุลพินิจไม่ฟ้องคดีของพนักงานอัยการ ยกตัวอย่างเช่น ในประเทศเยอรมัน เมื่อพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องคดีใดจะต้องมีการแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงการไม่ฟ้องคดีนั้นด้วยซึ่ง ทำให้ผู้เสียหายที่ไม่พอใจในคำสั่งเช่นนี้สามารถร้องทุกข์ต่อหัวหน้าของพนักงานอัยการผู้นั้นใน ระดับต่าง ๆ เช่น อธิบดีอัยการสหพันธรัฐ หรืออธิบดีอัยการของมลรัฐ หรือหัวหน้าสำนักงานอัยการ ในท้องถิ่นได้แล้วแต่กรณีว่าพนักงานอัยการผู้ยุติคดีใช้ดุลพินิจไม่ชอบ หัวหน้าพนักงานอัยการมี อำนาจตรวจสอบคำวินิจฉัยไม่ฟ้องคดีของพนักงานอัยการ และรับฟังเหตุผลในการยุติคดีของ พนักงานอัยการที่ถูกกล่าวหา หากหัวหน้าพนักงานอัยการนั้น ๆ เห็นว่าพนักงานอัยการเจ้าของคดี ยุติคดีโดยไม่ชอบ ก็จะสั่งให้พนักงานอัยการเจ้าของคดีเปิดคดีทำการสอบสวนใหม่ และยื่นฟ้องคดี นั้นต่อไปแต่ในทางปฏิบัติไม่ค่อยปรากฏว่ามีการใช้วิธีการเช่นนี้ แต่อย่างไรก็ตาม การที่มีมาตรการ เช่นนี้ย่อมก็ทำให้อัยการลังเลใจในการที่จะยุติคดี โดยไม่ชอบเพราะตระหนักดีว่าผู้เสียหายได้รับการ ปฏิเสธจากหัวหน้าพนักงานอัยการดังกล่าว ผู้เสียหายอาจจะยื่นคำร้องต่อหัวหน้าตนได้ทุกขณะ แต่ถ้ายื่นคำร้องทุกข์ของผู้เสียหายได้รับการปฏิเสธจากหัวหน้าพนักงานอัยการดังกล่าว ผู้เสียหาย อาจจะยื่นคำร้องต่อศาลสูงสุดของมลรัฐ หรือ สหพันธรัฐ แล้วแต่กรณีได้อีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้ศาลสั่ง ให้พนักงานอัยการยื่นฟ้อง ซึ่งในทางปฏิบัติโอกาสที่ศาลจะเข้ามาเกี่ยวข้องโดยวิธีนี้มีไม่มากนัก ส่วนหนึ่งก็เป็นเพราะว่าผู้เสียหายจะต้องเสียค่าธรรมเนียมและค่าขึ้นศาลหากว่าศาลไม่ยอมรับคำ ร้องของตน¹⁰⁵

¹⁰⁴ ชนิญญา ชัยสุวรรณ, “การใช้ดุลพินิจในการดำเนินคดีอาญาของอัยการ,” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (2526), หน้า 134.

¹⁰⁵ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, หลักการฟ้องคดีอาญาเชิงบังคับและขอบเขตการใช้ดุลพินิจของอัยการเยอรมัน, หน้า 12 -13.

2.4.3 มาตรการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายกรณีพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องก่อนพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องในประเทศไทย

การใช้ดุลพินิจไม่ฟ้องคดีของพนักงานอัยการนั้นจะต้องผ่านการกลั่นกรองตรวจสอบด้วยความรอบคอบรัดกุม เพื่อให้การสั่งไม่ฟ้องคดีของพนักงานอัยการเป็นไปด้วยความถูกต้องชอบด้วยเหตุผล และนอกจากนี้คำสั่งไม่ฟ้องคดีของพนักงานอัยการแม้จะเป็นคำสั่งไม่ฟ้องเด็ดขาดแล้วก็ตาม ก็ไม่ทำให้คดีอาญาระงับไป เพราะหากปรากฏว่าได้พยานหลักฐานใหม่อันสำคัญแก่คดีอันน่าจะทำให้ศาลลงโทษผู้ต้องหาได้ พนักงานอัยการก็สามารถดำเนินคดีนั้นต่อไปได้ โดยการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายอันเป็นหลักประกันแก่ผู้เสียหายด้วยการกลั่นกรองดุลพินิจของพนักงานอัยการนั้น สามารถอธิบายได้ดังนี้

มาตรการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายโดยการตรวจสอบภายใน

ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุด ว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547 ได้กำหนดหลักเกณฑ์การตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งไม่ฟ้องคดีโดยพนักงานอัยการด้วยกันเองตามระบบการบังคับบัญชาตามลำดับชั้นในการปฏิบัติหน้าที่ราชการ โดยได้กำหนดลำดับชั้นอัยการ ซึ่งการตรวจสอบภายในเรื่องคำสั่งคดีในชั้นนี้ กระทำในลักษณะที่เป็นการตรวจสอบความเห็นเสนอกัน มาตามลำดับชั้น เริ่มตั้งแต่พนักงานอัยการเจ้าของสำนวนตรวจพิจารณาแล้วทำความเห็นว่าควรสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องคดีแล้วส่งให้หัวหน้าพนักงานอัยการพิจารณา ส่วนการพิจารณาคดีสำคัญ คดีที่ผู้ต้องหาเป็นผู้มีอิทธิพล หรือคดีที่ประชาชนสนใจ หรือคดีความผิดบางประเภทที่รัฐมีนโยบายป้องกันและปราบปรามเป็นพิเศษ ซึ่งสำนักงานอัยการสูงสุดได้แจ้งให้ทราบเพื่อถือปฏิบัตินั้น ในกรณีที่จะมีคำสั่งไม่ฟ้องทุกข้อหาหรือบางข้อหา ให้ทำความเห็นเสนอสำนวนตามลำดับชั้นถึงอธิบดีเพื่อพิจารณาสั่ง เมื่ออธิบดีมีคำสั่งประการใดให้ปฏิบัติตามนั้น และในกรณีที่พนักงานอัยการเห็นว่าคำสั่งฟ้องคดีใดจะไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน หรือจะขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงแห่งชาติ หรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ ให้ทำความเห็นเสนอสำนวนตามลำดับชั้นไปยังอัยการสูงสุดเพื่อสั่ง เมื่อพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง พนักงานอัยการจะต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมกับคำสั่ง เสนอผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ รองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือผู้ว่าราชการจังหวัดตามความในมาตรา 145 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

นอกจากนั้น มาตรการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในกรณีพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องในชั้นตอนก่อนมีคำสั่งนั้น ยังมีมาตรการอันเป็นหลักประกันแก่สิทธิของผู้เสียหายโดยการควบคุมโดยอัยการสูงสุดด้วย กล่าวคือ แม้อัยการชั้นต้นจะได้ออกคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องคดีไปแล้ว อัยการสูงสุดก็อาจกลับคำสั่งนั้นได้ ทั้งนี้ เนื่องจากอัยการสูงสุดเป็นผู้รับผิดชอบการดำเนินคดีโดยรัฐในชั้นพนักงานอัยการที่กฎหมายกำหนดอำนาจหน้าที่ไว้เป็นพิเศษ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145 กล่าวคือ ในกรณีที่อัยการสูงสุดเป็นผู้สั่งไม่ฟ้องคดี ก็มีผลเป็นคำสั่งเด็ดขาดไม่ต้องเสนอใครอีก อย่างไรก็ตาม การที่อัยการสูงสุดจะใช้อำนาจกลับคำสั่งเดิมนั้นกระทำได้ภายในระยะเวลาที่สำนวนคดียังอยู่ในอำนาจของพนักงานอัยการเท่านั้น ยังมีได้ส่งออกสู่องค์กรภายนอกซึ่งอาจจะเป็นศาลหรือผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือผู้ว่าราชการจังหวัด และในกรณีที่อัยการสูงสุดเป็นผู้ออกคำสั่งฟ้องคดีเอง คำสั่งฟ้องของอัยการสูงสุดย่อมเป็นที่สุด

การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายกรณีพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องโดยองค์กรภายนอก

องค์กรอัยการมีสถานะเป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในกรณีพนักงานอัยการโดยองค์กรภายนอกนั้น ในปัจจุบัน การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายตามแนวทางนี้จะมีเพียงการให้สิทธิผู้เสียหายฟ้องร้องคดีอาญาด้วยตนเองภายหลังพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องเท่านั้น โดยการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายโดยองค์กรอื่นยังไม่มีในประเทศไทย เพราะไม่มีบทบัญญัติกฎหมายใดบัญญัติให้สำนักงานอัยการสูงสุดซึ่งเป็นองค์กรอิสระจะต้องรับผิดชอบต่อองค์กรอื่นแต่ประการใด สำหรับมาตรการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145 ที่บัญญัติให้อำนาจผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ รองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือผู้ว่าราชการจังหวัด ในการแย้งคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการนั้น ก็เป็นการตรวจสอบโดยหน่วยงานของฝ่ายบริหารด้วยกันเอง ซึ่งหากเป็นคำสั่งของอัยการสูงสุดมาแต่ต้นย่อมจะเป็นคำสั่งที่เด็ดขาดโดยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ผู้ว่าราชการจังหวัดไม่มีอำนาจแย้งคำสั่งดังกล่าวแต่ประการใด

บทที่ 3

มาตรการในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญา

ในบทนี้จะกล่าวถึงหลักการดำเนินคดีอาญาและมาตรการในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาของต่างประเทศ เพื่อที่จะทำให้สามารถเข้าใจระบบ และกระบวนการในการดำเนินคดีอาญาและมาตรการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาในต่างประเทศได้ รวมถึงลดจนการนำมาศึกษาเปรียบเทียบเพื่อนำรูปแบบของมาตรการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาที่เหมาะสมมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป โดยกระบวนการดำเนินคดีอาญาและมาตรการในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญามี ดังนี้

3.1 ประเทศอังกฤษ

ประเทศอังกฤษเป็นต้นแบบของหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน กล่าวคือ ประชาชนทุกคนสามารถฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาเองได้ ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้เสียหายโดยตรงจากความผิดอาญาหรือไม่ ซึ่งหลักการนี้สืบเนื่องมาจากข้อกำหนดตามระบบ Common Law ที่มีมาแต่เดิมว่า “พลเมืองทุกคนมีหน้าที่ตามกฎหมายที่จะต้องช่วยกันธำรงรักษากฎหมาย และระเบียบของบ้านเมือง” ฉะนั้น ภาระหน้าที่ดังกล่าวจึงรวมตลอดไปถึงการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาด้วย¹ ดังนั้น จึงเป็นที่ยอมรับกันว่าประชาชนทุกคนเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาได้ (anyone may prosecute) ภายหลังได้มีการจัดตั้งหน่วยงานด้านตำรวจขึ้น โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจจะเข้ารับภาระหน้าที่ความรับผิดชอบจากรัฐในการรักษากฎหมาย และระเบียบของบ้านเมือง ซึ่งรัฐทั้งปวงได้มีหน้าที่ดังกล่าวอยู่ตลอดเวลาเป็นเวลานานแล้ว ทั้งนี้ รวมถึงการฟ้องคดีอาญาด้วย

ต่อมาในปี ค.ศ.1986 อังกฤษได้เปลี่ยนมาใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ โดยอังกฤษได้ก่อตั้งองค์กรอัยการที่เรียกว่า Crown Prosecution Service (CPS) ขึ้น โดย CPS นี้อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของ D.P.P. และมี Attorney-General เป็นผู้รับผิดชอบการปฏิบัติงานในคณะรัฐมนตรี ซึ่ง CPS มีหน้าที่ในการฟ้องคดีอาญาซึ่งตำรวจเป็นผู้สอบสวนทั้งหมด ยกเว้น คดีเล็กน้อย เช่น คดีจราจร แต่อย่างไรก็ตาม สิทธิในการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายในการฟ้องคดี

¹ กุลพล พลวัน, “ระบบการดำเนินคดีอาญาโดยอัยการในประเทศไทย,” วารสารอัยการ 9 (พฤษภาคม 2529): 78.

ก็ยังคงอยู่ แต่จะอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของ CPS ซึ่ง CPS สามารถเข้าไปดำเนินเสียเอง หรือ อาจจะใช้ดุลพินิจให้ระงับการฟ้องคดีนั้น ๆ ได้ตามที่เห็นสมควร

3.1.1 หลักการดำเนินคดีอาญาของประเทศอังกฤษ

แต่เดิมในประเทศอังกฤษ การนำตัวผู้ที่ต้องสงสัยว่าได้กระทำความผิดมา ฟ้องร้องต่อศาลนั้น ถือเป็นหน้าที่โดยเฉพาะของผู้เสียหาย หรือญาติของผู้นั้น อย่างไรก็ตาม ตั้งแต่สมัยนอร์แมนเป็นต้นมา ที่ชาวนอร์แมนเข้ามาอาศัยปะปนอยู่กับชาวอังกฤษเดิม ซึ่งเป็นเผ่าแองโกล - แซกซอน ชาว นอร์แมนมีจำนวนน้อยและเป็นชาวต่างถิ่นไม่มีญาติอยู่ในอังกฤษ กษัตริย์อังกฤษในสมัยนั้นจึงเห็นถึงความจำเป็นที่ชาวนอร์แมนควรจะได้รับ ความคุ้มครอง จึงได้นำระบบความรับผิดชอบของสังคม ร่วมกัน (System of communal responsibility) มาใช้สำหรับความผิดทางอาญาที่เกิดขึ้นใน ท้องถิ่น² นับแต่นั้น ระบบการรักษาความสงบเรียบร้อย ตามหลักการดำเนินคดีอาญาของอังกฤษ จึงถือว่าประชาชนทุกคนเป็นผู้เสียหาย และมีสิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาได้โดยไม่ต้องคำนึง ว่าบุคคลนั้น จะเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงหรือไม่ ซึ่งในอังกฤษ The Criminal Law Act 1977 มาตรา 15 ได้จำแนกประเภทความผิดเพื่อประโยชน์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาเป็น 3 ประเภท ได้แก่³

1) ความผิดที่ต้องพิจารณาโดยมีคำฟ้องเป็นหนังสือ (Indictable Offences) คือความผิด ร้ายแรงที่ต้องมีการไต่สวนมูลฟ้องก่อน และต้องทำคำฟ้องเป็นหนังสือที่เรียกว่า indictment ระบุ ลักษณะความผิดที่กล่าวหาโดยสังเขป ความผิดประเภทนี้ได้แก่ ความผิดตามกฎหมาย มาย Common Law

2) ความผิดไม่ร้ายแรง (Summary Offences) คือ ความผิดอาญาที่มีโทษเล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่ง สามารถฟ้องได้โดยไม่ต้องทำคำฟ้องเป็นหนังสือ ได้แก่ ความผิดตามที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 15 ของ The Criminal Law Act 1977 ซึ่งกำหนดไว้โดยชัดแจ้งให้ได้รับการพิจารณา คดีโดย วิธีรวบรัด (Summary Trial)

3) ความผิดที่ทำคำฟ้องเป็นหนังสือก็ได้ หรือพิจารณา คดีโดยรวบรัดก็ได้ (Offences Triable either way) คือ ความผิดอาญาที่กำหนดขึ้นใหม่ตาม The Criminal Law Act 1977 ซึ่ง

² สุนัย มโนมัยอุดม, ระบบกฎหมายอังกฤษ(กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประจักษ์ฯ จำกัด, มปป.), หน้า 13.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 177 - 178.

ความผิดประเภทนี้ ศาลจะพิจารณาก่อนว่าเหมาะสมที่จะใช้วิธีพิจารณาแบบ Summary Trail หรือ Indictment ได้แก่ ความผิดตามที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 16 ของ The Criminal Law Act 1977 เช่น ความผิดฐานให้การเท็จ⁴

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะเป็ความผิดแบบใด การฟ้องคดีจะต้องกระทำต่อผู้พิพากษาของศาล Magistrates ซึ่งเรียกว่า Justices of the peace โดยการฟ้องคดี นอกจากผู้เสียหายจะฟ้องได้แล้ว ผู้อื่นก็สามารถฟ้องได้ตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติส่วนใหญ่ตำรวจเป็น ผู้ฟ้อง

ซึ่งตามหลักการดำเนินคดีอาญาดั้งเดิมของอังกฤษนั้น ถือว่าประชาชนทุกคนต่างมีความรับผิดชอบในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม ประชาชนทุกคนจึงเป็นผู้เสียหาย และมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้โดยไม่คำนึงถึงว่าบุคคลนั้นจะเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงหรือไม่ เมื่อประชาชนคนหนึ่งฟ้องคดีอาญากับประชาชนอีกคนหนึ่ง ผู้ฟ้องกับผู้ถูกฟ้องจึงมีความเท่าเทียมกัน การดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนดั้งเดิม จึงไม่ต่างไปจากการดำเนินคดีแพ่ง โดยมีการใช้ระบบลูกขุน (Jury) ในการชี้ขาดความผิดของจำเลยในคดีอาญา⁵ กล่าวคือ ถือเป็นเรื่องการต่อสู้ระหว่างคู่ความในคดี โดยในทางปฏิบัติ ประชาชนจะไปแจ้งเรื่องต่อผู้พิพากษาในศาลท้องถิ่น ผู้พิพากษาก็จะดำเนินการไต่สวน และเมื่อเห็นสมควรก็จะสั่งให้ดำเนินคดีอาญาในศาลซึ่งมีอำนาจพิจารณาพิพากษา โดยสั่งการให้ตำรวจดำเนินการสืบสวนดำเนินคดี ต่อมาได้มีบัญญัติ Police and Criminal Evidence Act 1984 ซึ่งกำหนดให้ประชาชนสามารถแจ้งเรื่องต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ เพื่อให้เริ่มคดี ซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจในอังกฤษมีอำนาจหน้าที่โดยอิสระ และกว้างขวางในการดำเนินการสืบสวน สอบสวน ยึด ค้น จับกุม และพิจารณาเบื้องต้นว่าจะฟ้องคดี หรือไม่ โดยก่อนปี ค .ศ. 1986 นั้น ตำรวจอังกฤษมีอำนาจฟ้องคดีเอง โดยตำรวจที่ทำหน้าที่เป็นผู้ว่าคดี (Police Prosecutors) แต่ในคดีอุกฉกรรจ์ หรือคดีสำคัญ จะมีนักกฎหมายฝ่าย solicitor เตรียมสำนวนให้ และมีนักกฎหมายฝ่าย barrister เป็นผู้ดำเนินคดีในศาลให้⁶

⁴ ไมตรี ตันเต็มทรัพย์, “ศาลและผู้พิพากษาของอังกฤษ,” วารสารกฎหมายปกครอง 1 (เมษายน 2525): 10.

⁵ คณิต ฒ นคร, “วิธีพิจารณาความอาญาไทย : หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน,” วารสารอัยการ 19 (มกราคม 2539): 12.

⁶ ไชยศิริพูนพงษ์, “ระบบความยุติธรรมกับชุมชน,” วารสารอัยการ 21 (กุมภาพันธ์ 2541): 37.

ต่อมาในปี ค.ศ.1986 ได้มีการประกาศใช้ Prosecution of offences Act 1985 ซึ่งกำหนดให้การดำเนินคดีอาญาในอังกฤษและเวลส์อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของสำนักงานอัยการสูงสุด (The Crown Prosecution Service) ซึ่งส่งผลให้ คดีอาญาทั้งปวงที่ตำรวจสอบสวนแล้วจะถูกส่งให้พนักงานอัยการมีคำสั่งฟ้อง ไม่ฟ้อง หรือสอบสวนเพิ่มเติม ตำรวจจะมีหน้าที่สืบสวนสอบสวน อัยการมีหน้าที่สั่งสำนวน และดำเนินคดีแต่ในชั้นสอบสวนตำรวจ และอัยการจะทำงานร่วมกัน โดยอัยการจะเชิญตำรวจมาปรึกษาหารือสำนวนหรือเข้าร่วมประชุมกับอัยการในการพิจารณาสั่งสำนวน ตำรวจและอัยการแม้จะอยู่คนละสังกัด แต่ก็จะมีกิจกรรมร่วมกัน และประชุมปรึกษาหารือกันเป็นปกติธุระเพื่อการประสานงานการสืบสวนสอบสวน กับการฟ้องร้องคดี

แม้ว่าการดำเนินคดีอาญาดั้งเดิมของอังกฤษจะเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติส่วนมากตำรวจดำเนินคดีขึ้นมาก่อน โดยอยู่ภายใต้การควบคุมของ “Director of Public Prosecutions” (D.P.P) และในบางกรณี D.P.P ก็จะมาดำเนินคดีเองหรือเข้าควบคุมคดีอย่างใกล้ชิด ส่วนในศาลก็ใช้ barrister เป็นผู้แทนแผ่นดิน

ในประเทศอังกฤษซึ่งมี Director of Public Prosecutions (D.P.P) เป็นเจ้าพนักงานผู้ทำหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญานั้น การปฏิบัติงานของ D.P.P จะอยู่ภายใต้การควบคุมบังคับบัญชาของ Attorney – General ซึ่งมีฐานะเป็นรัฐมนตรีโดยที่ Attorney – General จะเป็นผู้รับผิดชอบงานด้านดำเนินคดีอาญาต่อสภานิติบัญญัติ⁷

อัยการอังกฤษมีอำนาจสั่งไม่ฟ้องคดีแม้ว่าคดีนั้นจะมีหลักฐานเพียงพอ หากการฟ้องคดีนั้นจะไม่ใช่ประโยชน์ต่อสาธารณชน เช่น การกระทำผิดในข้อหาเล็กน้อยของเด็ก หรือเยาวชน หรือสั่งฟ้องโดยเปลี่ยนแปลงข้อหาจากที่ตำรวจตั้งข้อหามาก็ได้ ทั้งนี้โดยมีการวางระเบียบการสั่งคดี (Code for Crown Prosecutor) ไว้ให้อัยการปฏิบัติ⁸

⁷ ออมร จันทร์สมบุรณ์, “อำนาจสืบสวน สอบสวน ฟ้องร้อง ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย,” ใน อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์บริการเอกสารและวิชาการกรมอัยการ, ม.ป.ป.), หน้า 178.

⁸ ไชยศ วิฑูรานุพงษ์, ระบบความยุติธรรมกับชุมชน. วารสารอัยการ ปีที่ 21 (กุมภาพันธ์ 2541), หน้า 37

3.1.2 สิทธิและมาตรการคุ้มครองผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญา

เอกชนทุกคนในอังกฤษมีสิทธิและเสรีภาพที่จะฟ้องคดีอาญาได้⁹ แม้ว่าการดำเนินคดีอาญาในอังกฤษส่วนใหญ่แล้ว เอกชนจะไม่นิยมฟ้องร้องดำเนินอาญาด้วยตนเอง แต่จะร้องทุกข์ต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจแล้วให้เจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้ดำเนินคดี ซึ่งตำรวจในประเทศอังกฤษนี้ แตกต่างจากที่เข้าใจกันทั่วไป กล่าวคือ ตำรวจไม่ใช่เฉพาะแต่มีหน้าที่สืบสวนจับกุมและสอบสวนผู้กระทำผิดเท่านั้น แต่ตำรวจยังมีหน้าที่ในการฟ้องร้องผู้กระทำผิดต่อศาลอีกด้วย โดยการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาของตำรวจในอังกฤษนั้นก็ยังคงฟ้องในฐานะที่เสมือนเป็นผู้เสียหายทางทฤษฎี¹⁰ หรือตามแบบพิธี และถือเสมือนเป็นการฟ้องคดีในนามของแผ่นดิน (in the name of the queen)¹¹ โดยทุกคนสามารถอ้างตนเป็นผู้เสียหายในนามของแผ่นดินเพื่อที่จะฟ้องคดีอาญาได้ทั้งสิ้น อย่างไรก็ตาม แม้เอกชนผู้เสียหายจะสามารถฟ้องคดีอาญาได้อย่างกว้างขวาง แต่ในบางคดีก็เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยเฉพาะ เพราะเอกชนไม่มีความสามารถที่จะเข้าถึงและหาหลักฐานฟ้องได้ นอกจากนี้ ในคดีบางประเภท เช่น ความผิดฐานเปิดเผยความลับในทางราชการ เอกชนหรือตำรวจจะมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจาก Attorney – General (บางแห่งเรียกว่า ตำแหน่งรัฐมนตรีอัยการ คือรัฐมนตรีผู้รับผิดชอบงานอัยการ) ซึ่งตำแหน่ง Attorney – General นี้ยังมีอำนาจเข้าไปควบคุมการดำเนินคดีอาญาของเอกชนได้ โดยการขออนุญาตต่อศาลไม่ให้มีการดำเนินคดีนั้นต่อไป หรือที่เรียกว่า nolle prosequi¹² หากพิจารณาเห็นว่าการดำเนินคดีนั้น จะไม่เกิดประโยชน์ต่อสาธารณะ ซึ่งจะเป็นผลให้การฟ้องคดีอาญาเรื้อรังนั้น เป็นอันยุติลง อย่างไรก็ตาม จะต้องดำเนินการก่อนศาลมีคำพิพากษา

การดำเนินการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญา นอกจากจะถูกควบคุมโดย Attorney – General ดังกล่าวมาแล้ว ยังอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของ Director of Public Prosecutions (D.P.P) ซึ่งมีสถานะเสมือนอธิบดีอัยการ โดยมีหน้าที่ต้องฟ้องความผิดทางอาญาในคดีที่มีความสำคัญ หรือมีความยุ่งยากซับซ้อน นอกจากนี้ในคดีอาญาที่ตำรวจหรือเอกชนอื่นฟ้อง แล้วถอนฟ้องหรือไม่ดำเนินคดีต่อไป ภายในระยะเวลาอันสมควร หาก Director of Public Prosecutions พิจารณาแล้วเห็นว่า การถอนฟ้องนั้นไม่สุจริต และเพื่อประโยชน์ต่อสาธารณะ Director of Public Prosecutions ก็มีอำนาจเข้าดำเนินคดีอาญานั้นต่อไปได้

⁹ Devlin, *The Criminal prosecution in England* (London: Oxford University Press, 1960), page 16.

¹⁰ Ibid., page 17.

¹¹ Ibid., page 17.

¹² Ibid., page 17.

ในปี 1986 อังกฤษได้มีการปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินการฟ้องคดีอาญา จากเดิมคือ Prosecution of offences Act 1879 มาเป็น Prosecution of offences Act 1985 ทำให้เกิดองค์กรที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาขึ้นใหม่ คือ องค์กรที่เรียกว่า The Crown Prosecution Service (CPS) ขึ้นในประเทศอังกฤษ ซึ่งมีอธิบดีกรมอัยการ (Director of Public Prosecutions) ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ส่วนกลาง และเป็นตำแหน่งที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยแต่งตั้งจากนายความดำรงตำแหน่งคราวละสิบปี เป็นผู้บังคับบัญชา อธิบดีอัยการมีเจ้าหน้าที่ที่อยู่ภายใต้บังคับบัญชาเพียงเล็กน้อยและอธิบดีกรมอัยการจะดำเนินการฟ้องคดีที่สำคัญเท่านั้น และจะคอยตรวจตราการดำเนินคดีอาญาของประชาชน และเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นได้อีกชั้นหนึ่ง โดยอธิบดีกรมอัยการมีอำนาจเข้ามาสอดแทรกในคดีอาญาเมื่อไรก็ได้ และจะมีผู้บังคับบัญชาเหนืออธิบดีกรมอัยการคือ Attorney – General เป็นผู้รับผิดชอบการปฏิบัติงานในคณะรัฐมนตรี ต่อมาเมื่อปี ค.ศ.1986 อังกฤษได้เปลี่ยนมาใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ กล่าวคือ อังกฤษได้ก่อตั้งองค์กรอัยการที่เรียกว่า Crown Prosecution Service (CPS) ขึ้น โดย CPS นี้อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของ D.P.P. และมี Attorney-General เป็นผู้รับผิดชอบการปฏิบัติงานในคณะรัฐมนตรี ซึ่ง CPS มีหน้าที่ในการฟ้องคดีอาญาซึ่งตำรวจเป็นผู้สอบสวนทั้งหมด ยกเว้น คดีเล็กน้อย เช่น คดีจราจร แต่อย่างไรก็ตาม สิทธิในการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายในการฟ้องคดีก็ยังคงอยู่ แต่จะอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของ CPS ซึ่ง CPS สามารถเข้าไปดำเนินเสียหาย หรืออาจจะใช้ดุลพินิจให้ระงับการฟ้องคดีนั้น ๆ ได้ตามที่เห็นสมควร¹³ กล่าวได้ว่า อังกฤษถือเป็นประเทศที่เปิดโอกาสให้เอกชนผู้เสียหายฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาได้อย่างกว้างขวาง

จะเห็นได้ว่ามาตรการคุ้มครองผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาจะเป็นการให้สิทธิเอกชนผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาด้วยตนเอง แต่ ในทางปฏิบัติ จะเป็นไปในรูปแบบที่ ว่า ประชาชนไป “แจ้งข่าว” (lay an information) ต่อผู้พิพากษาศาลแขวง (หรือผู้พิพากษาท้องถิ่น) และผู้พิพากษาศาลแขวง (หรือผู้พิพากษาท้องถิ่น) ก็จะดำเนินการสอบสวน (หรือไต่สวนมูลฟ้อง) จนกระทั่งสั่งให้ดำเนินคดีอาญาได้ในศาลซึ่งมีอำนาจพิจารณา พิพากษา ซึ่งวิธีพิจารณาของศาลอังกฤษได้วิวัฒนาการในทางที่ป้องกันมิให้ประชาชนผู้ทำการฟ้องคดีอาญาแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบจากการฟ้องคดีอาญาได้ เช่น เมื่อประชาชนได้ฟ้องคดีอาญาแล้วจะถอนคดีโดยไม่ได้รับความยินยอมจากศาลยุติธรรมไม่ได้ เป็นต้น ซึ่ง ค่าใช้จ่ายในคดีอาญาที่ประชาชนฟ้อง ศาลมีอำนาจพิพากษาให้ทางราชการจ่ายค่าชดใช้ให้แก่ประชาชนผู้เป็นโจทก์ได้ตามที่ศาลเห็นสมควร

¹³ คณิต ฒ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2549), หน้า 61.

ดังนั้น กล่าวโดยสรุปได้ว่าประเทศอังกฤษนั้นยอมรับสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาด้วยตนเอง กล่าวคือ ยอมรับสิทธิในการดำเนินคดีอาญาของประชาชนไว้อย่างกว้างขวางและไม่จำกัดไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหายที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดอาญานั้น ๆ หรือไม่ แต่ก็ยังมีการจัดตั้งหน่วยงานของรัฐขึ้นมาเพื่อควบคุมดูแลการดำเนินคดีอาญาของเอกชน โดยปัจจุบัน การดำเนินคดีอาญาจะอยู่ภายใต้การควบคุมของสำนักงานอัยการ (CPS) ภายใต้การรับผิดชอบของ D.P.P. และ Attorney-General ตามที่กล่าวมา

3.2 ประเทศฝรั่งเศส

ประเทศฝรั่งเศสเป็นประเทศต้นแบบของหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งการดำเนินคดีอาญาจัดอยู่ในระบบไต่สวน โดยฝรั่งเศสมีแนวคิดเรื่องบทบาทของรัฐ และผู้เสียหายที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดไว้ว่า “บางครั้งเราสามารถยกเว้นไม่ลงโทษสำหรับความผิดเล็กน้อยได้เมื่อผู้ที่ถูกล่วงละเมิดให้อภัยแก่การกระทำนั้น การให้อภัยเป็นสิ่งที่ดี แต่เป็นการกระทำที่ตรงข้ามกับประโยชน์สาธารณะ เอกชนอาจให้อภัยโดยไม่เรียกร้องค่าสินไหมทดแทนสำหรับการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นแก่ตนได้ แต่ การให้อภัยของเขาเช่นนั้นไม่อาจทำลายความจำเป็นในการลงโทษเพื่อไม่ให้เป็นแบบอย่าง สิทธิในการลงโทษไม่ได้เป็นของผู้ใดผู้หนึ่งแต่เพียงคนเดียว แต่เป็นของกฎหมายทั้งหลายซึ่งเป็นองค์กรที่มาจากเจตนารมณ์ของทุกคน ผู้ถูกล่วงละเมิดคนใดคนหนึ่งอาจสละสิทธิในส่วนของตนได้ แต่ไม่มีอำนาจใด ๆ เหนือสิทธิ เช่นว่านั้นของผู้อื่น”¹⁴

การฟ้องร้องคดีอาญาของฝรั่งเศส จะเป็นหน้าที่ของรัฐแต่ผู้เดียว โดยพนักงานอัยการจะเป็นผู้ใช้อำนาจนี้ในนามของสังคม เอกชนผู้เสียหายไม่มีอำนาจโดยตรงในการฟ้องร้องคดีอาญาแต่อย่างไรก็ตาม ผู้เสียหายยังคงมีอำนาจร้องทุกข์กล่าวโทษได้อย่างกว้างขวาง กล่าวคือ สามารถร้องทุกข์ กล่าวโทษ ต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ พนักงานอัยการ หรือผู้พิพากษาสอบสวนก็ได้ โดยแนวคิดดังกล่าวนี้ ยังมีอิทธิพลต่อระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศต่าง ๆ ในภาคพื้นยุโรปอีกด้วย

3.2.1 หลักการดำเนินคดีอาญาของประเทศฝรั่งเศส

ฝรั่งเศสถือเป็นประเทศแม่บทประเทศหนึ่งของระบบประมวลกฎหมาย มีระบบการรักษาความสงบเรียบร้อยโดยรัฐอย่างเคร่งครัด กล่าวคือ การฟ้องคดีอาญาของฝรั่งเศสเป็นอำนาจของ

¹⁴ Delmas-Marty, *Les grands systemes de politique criminelle* (PUF, 1991), page 116.

รัฐแต่เพียงผู้เดียว โดยพนักงานอัยการเป็นผู้ใช้อำนาจนี้ในนามของสังคม¹⁵ โดยอัยการมีฐานะเป็นตุลาการ และสังกัดกระทรวงยุติธรรม¹⁶ เป็นผู้ฟ้องร้องดำเนินคดี และเป็นผู้บังคับบัญชาคดีหรือเรียกอีกอย่างว่าจัดให้มีการปฏิบัติตาม คำพิพากษา โดยอัยการของฝรั่งเศสได้เป็นแบบอย่างของอัยการในประเทศอื่น ๆ ในภาคพื้นยุโรปในเวลาต่อมา

การขอให้ดำเนินคดีอาญาอาจเริ่มโดยการร้องทุกข์หรือกล่าวโทษต่อตำรวจ หรืออาจยื่นตรงต่ออัยการก็ได้ ต่อจากนั้นจะมีการสอบสวนเบื้องต้นแล้วส่งสำนวนการสอบสวนให้อัยการพิจารณา อัยการอาจสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง หรือดำเนินการให้มีการสอบสวนโดยผู้พิพากษาสอบสวน (Juge d'instruction) ถ้าเป็นคดีที่กฎหมายกำหนดให้ต้องมีการสอบสวน โดยผู้พิพากษาหรืออัยการเห็นสมควร การสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องใช้ระบบให้อยู่ในดุลพินิจของอัยการ ซึ่งเป็นไปตามมาตรา 40 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา บัญญัติว่า “อัยการรับคำร้องทุกข์และคำกล่าวโทษ และพิจารณาว่าจะดำเนินการอย่างไรต่อไป” ปกติอัยการฝรั่งเศสจะฟ้องเป็นคดีอาญาก็ต่อเมื่อเห็นสมควร และเพื่อประโยชน์ของสังคมอัยการจะสั่งไม่ฟ้อง เมื่อเห็นว่าผู้ต้องหาไม่ได้กระทำความผิด หรือเมื่อพยานหลักฐานไม่พอ หรือผลประโยชน์ของสังคมต้องกระทบกระเทือนแต่เพียงเล็กน้อยหรือเห็นว่าเป็นเรื่องหยุมหยิม หรือเห็นว่าผู้ต้องหาได้กระทำไปโดยมีเหตุผลอันสมควร ซึ่งการฟ้องจะทำให้เสียหายแก่สังคมมากกว่าที่จะทำประโยชน์¹⁷ ดังนั้น อัยการจึงไม่จำเป็นที่จะต้องฟ้องทุกเรื่องไป ยกตัวอย่างเช่น อัยการอาจใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องในเรื่องของการกระทำที่ไม่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนโดยตรง เช่น การหมิ่นประมาทเอกชน การล่าสัตว์ในที่ดินของผู้อื่น เป็นต้น

3.2.2 สิทธิและมาตรการคุ้มครองผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญา

การพิจารณาความเป็นผู้เสียหายของประเทศฝรั่งเศสนั้น จะต้องเป็นผู้ได้รับความเสียหายเป็นส่วนตัว และโดยตรงจากการกระทำความผิด¹⁸ ซึ่งเดิมศาลฎีกาฝรั่งเศสได้มีบรรทัดฐานยอมรับสิทธิของบิดา มารดา บุตร สามี ภริยา ในการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนทางแพ่งต่อศาลที่

¹⁵ โกลเมน ภัทรภริมย์, “อัยการฝรั่งเศส,” ใน อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา รวมบทความเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาในนานาประเทศ (กรุงเทพมหานคร: ชูติมาการพิมพ์, 2533), หน้า 29.

¹⁶ ธาดา อังกินันท์, “รายงานการฝึกอบรมและดูงาน เรื่องการดำเนินคดีอาญา ณ ประเทศฝรั่งเศส,” อัยการนิเทศ (2534): 485.

¹⁷ โกลเมน ภัทรภริมย์, “การฟ้องคดีอาญาในประเทศฝรั่งเศส,” อัยการนิเทศ 32 (2514): 172 – 173.

¹⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 2 วรรคแรก

พิจารณาคดีอาญาอันเนื่องมาจากบุตร บิดามารดา หรือคู่สมรสของตนได้รับอันตรายถึงแก่ชีวิตเท่านั้น แต่ในกรณีที่ถูกผู้เสียหายได้รับบาดเจ็บสาหัสจนพิการอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดทำร้ายร่างกายโดยเจตนา หรือได้รับบาดเจ็บจากการกระทำโดยประมาท ศาลฎีกาฝรั่งเศสไม่อนุญาตให้บิดามารดา บุตร หรือคู่สมรสของผู้ได้รับบาดเจ็บดังกล่าวจัดการแทนโดยให้เหตุผลว่าบุคคลดังกล่าวไม่ได้รับความเสียหายโดยตรงและส่วนตัว แต่ต่อมา ศาลฎีกาได้กลับบรรทัดฐานเดิมโดยยอมรับให้บิดามารดาเข้าเป็นคู่ความฝ่ายแพ่งในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนได้ รวมถึงการยอมรับสถานะความเป็นผู้เสียหายของสามีภรรยาที่อยู่กินกันโดยไม่จดทะเบียนสมรส และสถานะความเป็นผู้เสียหายของบุคคลกร่วมเพศด้วย ซึ่งได้รับอิทธิพล มาจากระบบเสรีนิยม และการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

แม้ว่าระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศฝรั่งเศสจะเป็นระบบการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐอย่างเคร่งครัดก็ตาม แต่ก็ได้มีการผ่อนคลายในเรื่องการฟ้องคดีอาญาของเอกชนโดยเปิดโอกาสให้ราษฎรมีทางฟ้องได้โดยทางอ้อม คือ ฟ้องทางแพ่งในคดี นั้นต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญา และโดยที่การดำเนินคดีแพ่ง ณ ศาลที่พิจารณาคดีอาญาจะกระทำได้อีกต่อเมื่อมีการดำเนินคดีอาญาไปพร้อมกัน ฉะนั้น จึงมีผลให้อัยการต้องฟ้องเป็นคดีอาญาและดำเนินคดีอาญาในคดีนั้น แม้ว่าจะขัดกับความเห็นของอัยการก็ตาม¹⁹ ทั้งนี้ หากพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่าผู้ทำหน้าที่ฟ้องคดีอาญายังคงเป็นพนักงานอัยการเช่นเดิม ราษฎรฝรั่งเศสมีสิทธิเพียงการเรียกร้องทางแพ่ง เพื่อเป็นการบังคับให้อัยการดำเนินการฟ้องเป็นคดีอาญาทางอ้อมได้เท่านั้น ดังนั้นกล่าวได้ว่าการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาของเอกชนผู้เสียหายเริ่มต้นและหยุดอยู่ เพียงแคสิทธิในการฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา โดยเอกชนผู้เสียหายไม่อาจอ้างตนเป็นผู้เสียหายฟ้องเป็นคดีอาญาได้ อย่างไรก็ตาม เอกชนยังมีบทบาทอยู่ในคดีความผิดต่อส่วนตัว โดยการขอเป็นคู่ความฟ้องเป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา หรืออาจถอนคำร้องทุกข์ เพื่อให้การดำเนินคดีอาญาสิ้นสุดลงได้

โดยประเทศฝรั่งเศสแบ่งความผิดออกเป็น 3 ประเภท ตามความหนักเบาของโทษ สำหรับความผิดโทษหนักเมื่ออัยการไม่ฟ้องผู้เสียหายจะฟ้องคดีอาญาเองโดยตรงไม่ได้ แต่ฟ้องได้โดยทางอ้อม คือ ฟ้องทางแพ่งต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาและโดยที่การดำเนินคดีแพ่ง ณ ศาลที่พิจารณาคดีอาญาจะกระทำได้อีกต่อเมื่อมีการดำเนินคดีอาญาไปพร้อมกัน ฉะนั้น จึงมีผลให้อัยการ

¹⁹ โกเมน ภัทรภรณ์, "อัยการฝรั่งเศส," ใน อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา รวมบทความเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาในนานาประเทศ (กรุงเทพมหานคร: ชูติการพิมพ์, 2533), หน้า 30.

ต้องดำเนินคดีอาญาไปด้วย แม้จะขัดกับความเห็นของอัยการก็ตาม และสำหรับในความผิดที่มีโทษกลางหรือเบา นั้น ผู้เสียหายอาจฟ้องได้เองต่อศาลโดยตรง²⁰

ทั้งนี้ ในประเทศฝรั่งเศสมีหลักการควบคุมการปฏิบัติงานการดำเนินคดีอาญาของอัยการในทำนองเดียวกับประเทศอังกฤษ กล่าวคือ อัยการฝรั่งเศสจะอยู่ในสังกัดของกระทรวงยุติธรรม โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดซึ่งอัยการจะต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่ง โดยรัฐมนตรีจะเป็นผู้รับผิดชอบการปฏิบัติงานด้านคดีของอัยการต่อสภานิติบัญญัติสำหรับอำนาจบังคับบัญชาซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมมีต่ออัยการนั้นคณะกรรมการที่ปรึกษาแห่งรัฐ (Le Conseil d'Etat) ได้วางหลักไว้ว่า อธิบดีอัยการต้องปฏิบัติตามคำสั่งของรัฐมนตรีในกรณีที่ยกฟ้อง แต่ในกรณีตรงข้ามรัฐมนตรีจะสั่งให้อธิบดีอัยการไม่ฟ้องไม่ได้²¹

3.3 ประเทศเยอรมัน

ประเทศเยอรมัน ได้กำหนดองค์กรผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาไว้ 2 ประเภท คือ พนักงานอัยการ และผู้เสียหาย โดยยึดหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลัก พนักงานอัยการจะมีอำนาจดำเนินคดีอาญาได้อย่างกว้างขวาง ในขณะที่ผู้เสียหายจะมีอำนาจฟ้องร้องคดีอาญาได้เพียงคดีที่กระทบกระเทือนต่อประโยชน์ของเอกชนมากกว่าประโยชน์ของส่วนรวม

เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ประชาชนก็สามารถร้องทุกข์กล่าวโทษต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ พนักงานอัยการ หรือศาลก็ได้²² และพนักงานอัยการจะต้องทำการสอบสวนคดีอาญาทุกประเภท เนื่องจากในกระบวนการดำเนินคดีอาญาของเยอรมันถือว่าการดำเนินคดีอาญาชั้นสืบสวนสอบสวนเป็นกระบวนการเดียวกันกับการฟ้องร้องคดีอาญา โดยมีพนักงานอัยการเป็นผู้รับผิดชอบ และมีเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้ช่วยเหลือในการรวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อมอบให้พนักงานอัยการใช้ในการวินิจฉัยต่อไป และในคดีที่ผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องร้องเองได้ พนักงานอัยการจะดำเนินคดีอาญาได้ต่อเมื่อเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ และผู้เสียหายได้ร้องทุกข์ไว้แล้ว²³

²⁰ อุททิศ แสนโกติก, "บทบาทของอัยการในการดำเนินคดีอาญา," วารสารอัยการ 116 (สิงหาคม 2530): 17.

²¹ โกลเมน ภัทรภิรมย์, "อำนาจสืบสวน สอบสวน ฟ้องร้อง ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย," ใน อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา (กรุงเทพฯ: ศูนย์บริการเอกสารและวิชาการกรมอัยการ, ม.ป.ป.), หน้า 27.

²² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน มาตรา 158(1)

²³ ชินัญญา ชัยสุวรรณ, "การใช้ดุลพินิจในการดำเนินคดีอาญาของอัยการ," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), หน้า 96.

3.3.1 หลักการดำเนินคดีอาญาของประเทศเยอรมัน

ระบบการรักษาความสงบเรียบร้อยของเยอรมันได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดของฝรั่งเศส²⁴ แต่มีข้อยืดหยุ่นมากกว่า คือเปิดโอกาสให้เอกชนฟ้องร้องคดีอาญาในฐานะเป็นผู้เสียหายเองได้ โดยอัยการของฝรั่งเศสได้เป็นแบบอย่างของอัยการในประเทศอื่น ๆ ในภาคพื้นยุโรปในเวลาต่อมา รวมทั้งอัยการเยอรมัน การดำเนินคดีอาญาชั้นสอบสวนฟ้องร้อง (Vorverfahren) ในเยอรมัน ผู้รับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญาในชั้นนี้คือ อัยการ โดยเริ่มจากตำรวจมีหน้าที่ต้องติดตามการกระทำความผิดอาญาและต้องส่งเรื่องราวให้อัยการโดยไม่ชักช้า (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน มาตรา 163) ต่อจากนั้นอัยการจะพิจารณา กล่าวคือเมื่อทราบและมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าได้มีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น อัยการมีหน้าที่ต้องดำเนินคดี โดยในการดำเนินคดีอาญา พนักงานอัยการเยอรมันต้องสอบสวนทั้งข้อเท็จจริงที่เป็นผลร้ายและที่เป็นผลดีแก่ผู้ต้องหา รวมทั้งพฤติการณ์แวดล้อมต่าง ๆ ที่มีความหมายต่อการที่จะกำหนดโทษ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน มาตรา 160 วรรค 2 และวรรค 3) สำหรับการจะสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องในเยอรมันใช้หลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย คือโดยปกติเมื่อมีคดีอาญา เกิดขึ้น อัยการมีหน้าที่ต้องฟ้องคดีนั้นขึ้นสู่ศาล อย่างไรก็ตามมีกรณีที่อัยการอาจไม่ดำเนินคดีได้²⁵ โดยเป็นกรณีนอกเหนือจากยุติคดีโดยไม่มี การฟ้องต่อศาลอันเนื่องจากความไม่สมบูรณ์ของคดี เช่น คดีขาดอายุความ หรือการกระทำของผู้ต้องหาไม่เป็นความผิดอาญา หรือฟังไม่ ได้ว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด ฯลฯ ซึ่งถือเป็นข้อยกเว้นของหลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายของเยอรมัน อันแบ่งออกได้ 7 กรณี²⁶ ดังนี้ คือ

1) กรณีคดีความผิดเล็กน้อย

อัยการอาจไม่ดำเนินคดีได้ (1) ในความผิดอาญาโทษปานกลาง ถ้าพิจารณาเห็นว่าความชั่ว (Schuld) ของผู้ต้องหาเล็กน้อย และการดำเนินคดีอาญานั้นไม่มีประโยชน์ต่อสาธารณะ (2) ในความผิดอาญาที่ตามกฎหมาย ศาลอาจไม่ลงโทษผู้กระทำได้ (3) ในข้อหาใดข้อหาหนึ่งถ้าเห็นว่าโทษหรือวิธีการเพื่อความปลอดภัยที่เกี่ยวข้องกับโทษหรือวิธีการเพื่อความปลอดภัย ที่ได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดแล้ว หรือที่จะลงโทษ หรือกำหนดให้แก่ผู้กระทำความผิดนั้นเล็กน้อย หรือ

²⁴ คณิต ณ นคร, "อัยการเยอรมัน และการดำเนินคดีอาญาของอัยการเยอรมันก่อนฟ้อง," ใน อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา รวมบทความเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาในนานาประเทศ (กรุงเทพมหานคร: ชูติมาการพิมพ์, 2533), หน้า 77.

²⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 80 – 84.

²⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน มาตรา 153 -154E

เขาไม่มีน้ำหนักเลย (4) ในการกระทำบางอย่างซึ่งอาจแยกออกเป็นส่วนหนึ่งต่างหากได้ และเกี่ยวกับการกระทำนั้นเป็นที่คาดหมายว่าโทษหรือวิธีการเพื่อความปลอดภัยที่จะลงหรือกำหนดใช้นั้นไม่มีน้ำหนัก อัยการอาจจำกัดการสอบสวนดำเนินคดีอาญาเฉพาะการกระทำในส่วนอื่นของความผิด หรือเฉพาะบางฐานความผิดได้ (5) ในความผิดอาญาโทษปานกลาง อาจวางข้อกำหนดให้ผู้ต้องหาปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยกรณีนั้นความชั่วของผู้ต้องหาต้องมีน้อย และการดำเนินคดีนั้นไม่มีประโยชน์ต่อสาธารณะ

2) กรณีคดีที่เกี่ยวข้องกับต่างประเทศ

อัยการอาจไม่ดำเนินการตามหน้าที่ได้ (1) ในความผิดอาญาที่ได้กระทำลงในต่างประเทศ หรือที่ตัวการในความผิดอาญาที่กระทำลงในต่างประเทศนั้น ได้กระทำในส่วนของตนในประเทศ (2) ในคดีอาญาที่คนต่างด้าวได้กระทำผิดในเรือหรืออากาศยานต่างประเทศขณะที่เรือหรืออากาศยานนั้นอยู่ในอาณาเขตของประเทศ (3) ในความผิดอาญาที่ผู้กระทำได้กระทำในต่างประเทศและผู้นั้นได้ถูกศาลในต่างประเทศพิพากษาลงโทษและพ้นโทษแล้ว หรือได้มีคำพิพากษาของศาลในต่างประเทศอันถึงที่สุดให้ปล่อยตัวผู้นั้น (4) ในความผิดที่อาจส่งเป็นผู้ร้ายข้ามแดนให้ต่างประเทศ หรือที่อาจเนรเทศออกไปจากประเทศได้

3) กรณีความผิดอาญาเกี่ยวเนื่องกับความมั่นคงของรัฐ

อัยการอาจใช้ดุลพินิจได้ใน 2 กรณี คือ (1) ในกรณีที่เนื่องจากข้อหาของความผิดโดยตรง เช่น ข้อหากบฏ (2) ในกรณีที่ไม่ว่าเกี่ยวข้องกับข้อหาโดยตรง แต่การดำเนินคดีกระทบต่อความมั่นคงของรัฐในความผิดที่ผลของการกระทำเกิดในประเทศโดยการกระทำได้กระทำลงในต่างประเทศ เหล่านี้ อัยการอาจไม่ดำเนินคดี ถ้าเห็นว่าการดำเนินคดีจะนำมาผลเสียหายอย่างยิ่งมาสู่ประเทศในแง่ความปลอดภัยและความมั่นคงของรัฐ หรือเห็นว่าการดำเนินคดีนั้นขัดต่อผลประโยชน์สาธารณะอันสำคัญของประเทศ

4) กรณีคดีอาญาที่ผู้กระทำผิดกลับใจและช่วยป้องกันผลร้าย

อัยการอาจไม่ดำเนินคดีในคดีที่มีข้อหาเกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐโดยตรง ถ้าหลังจากกระทำผิด ผู้กระทำผิดได้ทำการป้องกันภัย อันเกี่ยวแก่ความมั่นคงหรือความปลอดภัยของรัฐ หรือระเบียบแบบแผนตามรัฐธรรมนูญ

5) กรณีคดีอาญาของเหยื่อในความผิดอาญาฐานกรรโชกหรือรีดเอาทรัพย์สิน

ในกรณีที่ความผิดอาญาฐานกรรโชกหรือรีดเอาทรัพย์สินได้ถูกกระทำลง โดยการขู่เข็ญว่าจะเปิดเผยความผิดอาญาใดความผิดอาญาหนึ่ง การที่กฎหมายให้อำนาจอัยการอาจไม่ดำเนินคดีในความผิดอาญาที่ถูกขู่เข็ญว่าจะเปิดเผยนั้นได้ ถ้าความผิดอาญานั้นไม่เป็นความผิดอาญาที่ร้ายแรง ในกรณีนี้ก็เพื่อเป็นการสนับสนุนให้ผู้ถูกขู่เข็ญได้เปิดเผยเรื่องราวที่ตนถูกขู่เข็ญได้

6) กรณีคดีอาญาที่เกี่ยวข้องกับคำตัดสินคดีแพ่งหรือคดีปกครอง

ในกรณีที่การยื่นฟ้องคดีอาญาในความผิดอาญาโทษปานกลาง เกี่ยวเนื่องกับคำวินิจฉัยชี้ขาดคดีแพ่ง หรือคดีปกครอง อัยการอาจไม่ดำเนินคดีอาญานั้น โดยปล่อยให้มีการดำเนินคดีแต่เพียงคดีแพ่งหรือคดีปกครอง การให้โอกาสอัยการที่อาจไม่ฟ้องคดีอาญาในกรณีนี้ได้ ก็เพื่อเป็นการชดเชวงามิให้ผู้กล่าวหาใช้การยื่นฟ้องคดีอาญาของอัยการเป็นเครื่องมือในการดำเนินคดีประเภทอื่น

7) กรณีคดีอาญาความผิดอาญาฐานแจ้งความเท็จ ดูหมิ่นหรือหมิ่นประมาท

อัยการขอรับที่จะยังไม่ยื่นฟ้องคดีอาญา ฐานแจ้งความเท็จ ดูหมิ่น หรือหมิ่นประมาท ตลอดเวลาที่คดีอาญาหรือคดีประเภทอื่นที่เนื่องจากการแจ้งความเท็จ ดูหมิ่น หรือหมิ่นประมาท นั้นยังดำเนินอยู่

ดังนั้น กล่าวได้ว่า แม้การดำเนินคดีอาญาของเยอรมันจะเป็นการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย แต่ก็ยังมีการเปิดโอกาสให้อัยการสามารถใช้อำนาจดุลพินิจได้ โดยมีข้อยกเว้นต่าง ๆ ดังที่กล่าวมา และมีการตีกรอบการใช้อำนาจดุลพินิจดังกล่าวให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

3.3.2 สิทธิและมาตรการคุ้มครองผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญา

ประเทศเยอรมันได้ให้ความสำคัญในการคุ้มครองสิทธิของบุคคลอย่างชัดเจน โดยกำหนดไว้เป็นบทบัญญัติขั้นพื้นฐานซึ่งได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญซึ่งถือเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ เพื่อเป็นหลักประกันขั้นพื้นฐานในการให้ความคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน เช่น มาตรา 2(2) ได้กำหนดให้ทุกคนมีสิทธิในการมีชีวิตและปลอดภัยจากการกระทำที่เป็นอันตรายทาง

กาย²⁷ โดยบทบัญญัติดังกล่าวนี้เป็นหลักประกันขั้นพื้นฐานในการป้องกันให้ประชาชนในประเทศปลอดภัยจากการกระทำที่เป็นอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย และถือเป็นหน้าที่ของรัฐในการให้ความคุ้มครองให้แก่ประชาชนทุกคนที่อาศัยอยู่ในประเทศ การคุ้มครองดังกล่าวนี้จะทำให้ประชาชนทุกคนในประเทศสามารถใช้สิทธิส่วนบุคคลอย่างเต็มที่ที่ทราบเท่าที่การใช้สิทธิดังกล่าวไม่ไปล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่น หรือละเมิดข้อห้ามตามรัฐธรรมนูญ หรือกฎหมายเกี่ยวกับศีลธรรม²⁸ ซึ่งการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญประเทศเยอรมันได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่าศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นผู้ชายหรือผู้หญิงก็ไม่สามารถล่วงละเมิด²⁹ ซึ่งแสดงถึงความเท่าเทียมทางเพศที่จะได้รับการคุ้มครองจากรัฐไม่ว่าจะเป็นผู้ชายหรือผู้หญิงและถือเป็นหน้าที่ของรัฐในการคุ้มครองดังกล่าว

ประเทศเยอรมันเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบประมวลกฎหมาย ซึ่งการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาทุกขั้นตอน รัฐจะเป็นผู้ดูแลและมีหน้าที่รับผิดชอบ การดำเนินคดีโดยเอกชนจึงไม่มีบทบาทในกระบวนการยุติธรรมมากนัก แต่ในกรณีความผิดอาญาร้ายแรงผู้เสียหายสามารถดำเนินกระบวนการฟ้องร้องด้วยตัวเองได้ โดยปราศจากการได้รับความช่วยเหลือจากสำนักงานอัยการ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วการดำเนินการฟ้องร้องคดีด้วยตัวของผู้เสียหายเองนั้นมักจะเกิดขึ้นในกรณีที่พนักงานอัยการมีความเห็นว่าคดีที่ผู้เสียหายได้ฟ้องร้องเองนั้นไม่มีประโยชน์ต่อสาธารณะแต่อย่างใด นอกจากนี้ยังคงให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในการขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้ ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 395 นอกจากนั้นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน ได้มีบทบัญญัติให้อำนาจผู้เสียหายฟ้องคดีเองได้โดยได้กำหนดฐานความผิดไว้ ตามมาตรา 374 ซึ่งเป็นความผิดที่เกี่ยวข้องกับเอกชนเป็นการส่วนตัวอยู่มาก โดยความผิดอาญาที่ผู้เสียหายฟ้องได้จะต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติให้สิทธิไว้เท่านั้น คือ ความผิดอาญาตามมาตรา 374 ซึ่งเป็นความผิดที่เกี่ยวข้องกับเอกชนเป็นส่วนตัวอยู่มาก ได้แก่ ความผิดอาญาฐานบุกรุก ทุหมิ่น หรือหมิ่นประมาท เปิดจดหมายผู้อื่น ทำร้ายร่างกาย ชูเชิญผู้อื่น ทำให้เสียทรัพย์ และความผิดอาญาบางฐานตามกฎหมายว่าด้วยการแข่งขันทางการค้า กฎหมายสิทธิบัตร แบบแผน แบบเครื่องอุปโภค เครื่องหมายการค้า การเลียนแบบ และลิขสิทธิ์ ความผิดอาญาเหล่านี้ อัยการจะยื่นฟ้องก็ต่อเมื่อ

²⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน มาตรา 2(2)

²⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน มาตรา 2(1)

²⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน มาตรา 1(1)

เห็นว่าการฟ้องนั้นเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ³⁰ โดยการฟ้องคดีของผู้เสียหายอาจจะมอบอำนาจให้ผู้อื่นฟ้องคดีแทนได้ และในการฟ้องคดีอาญาแผ่นดิน (กรณีคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจของอัยการที่จะดำเนินคดีโดยเฉพาะ) ผู้เสียหายสามารถขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการในระหว่างการศึกษาพิจารณา ถ้าผู้เสียหายถูกฆ่าถึงแก่ความตาย บุพการี ผู้สืบสันดาน พี่น้อง และคู่สมรส มีสิทธิเช่นเดียวกันในการขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการซึ่งเป็นหลักประกันสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีเกี่ยวกับความผิดซึ่งผู้เสียหายไม่มีอำนาจฟ้อง³¹ อย่างไรก็ตามเมื่ออัยการสั่งไม่ฟ้องคดีใดจะต้องมีการแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงการไม่ฟ้องคดีนั้นด้วย ซึ่งทำให้ผู้เสียหายที่ไม่พอใจในคำสั่งเช่นนี้สามารถร้องทุกข์ต่อหัวหน้าของอัยการผู้นั้นในระดับต่าง ๆ เช่น อธิบดีอัยการสหพันธรัฐ หรืออธิบดีอัยการของมลรัฐ หรือหัวหน้าสำนักงานอัยการในท้องถิ่นได้แล้วแต่กรณีว่าอัยการผู้ยุติคดีใช้ดุลพินิจไม่ชอบ หัวหน้าอัยการดังกล่าวมีอำนาจตรวจสอบคำวินิจฉัยไม่ฟ้องคดีของอัยการและรับฟังเหตุผลในการยุติคดีของอัยการผู้ถูกกล่าวหา หากหัวหน้าอัยการนั้น ๆ เห็นว่าอัยการเจ้าของคดียุติคดีโดยไม่ชอบ ก็จะสั่งให้อัยการเจ้าของคดีเปิดคดีทำการสอบสวนใหม่ และยื่นฟ้องคดีนั้นต่อไป แต่ในทางปฏิบัติไม่ค่อยปรากฏว่ามีการใช้วิธีการเช่นนี้ แต่อย่างไรก็ตาม การที่มีมาตรการเช่นนี้อยู่ทำให้อัยการลังเลใจในการที่จะยุติคดีโดยไม่ชอบเพราะตระหนักดีว่าผู้เสียหายอาจยื่นคำร้องทุกข์ต่อหัวหน้าของตนได้ทุกขณะ แต่ถ้าคำร้องทุกข์ของผู้เสียหายได้รับการปฏิเสธจากหัวหน้าอัยการดังกล่าวผู้เสียหายอาจจะยื่นคำร้องต่อศาลสูงสุดของมลรัฐ หรือสหพันธรัฐแล้วแต่กรณีได้อีกครั้งหนึ่งเพื่อให้ศาลสั่งให้อัยการยื่นฟ้อง ซึ่งในทางปฏิบัติ โอกาสที่ศาลจะเข้ามาเกี่ยวข้องกับวิธีนี้มีไม่มากนัก ส่วนหนึ่งก็เป็นเพราะว่าผู้เสียหายจะต้องเสียค่าธรรมเนียมและค่าขึ้นศาลหากว่าศาลไม่ยอมรับคำร้องของตน³²

นอกจากนั้น การใช้ดุลพินิจของอัยการในบางกรณีก็อาจจะถูกควบคุมโดยศาลได้ กล่าวคือ จะมีการออกกฎหมายบังคับให้อัยการต้องได้รับความเห็นชอบจากศาลในการยุติคดีบาง

³⁰ คณิต ฒ นคร, "อัยการเยอรมัน และการดำเนินคดีอาญาของอัยการเยอรมันก่อน ฟ้อง," ใน อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา รวมบทความเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาในนานาประเทศ (กรุงเทพมหานคร: ชุดีมาการพิมพ์, 2533), หน้า 80 – 84.

³¹ กิตติ บุญพลากร, "ผู้เสียหายในคดีอาญา," วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์, 2533, หน้า 19.

³² เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, หลักการฟ้องคดีอาญาเชิงบังคับและขอบเขตการใช้ดุลพินิจของอัยการเยอรมัน (แผนปณิธานในการอภิปรายทางวิชาการเรื่อง "การชะลอการฟ้องในทัศนะอาจารย์มหาวิทยาลัย" ณ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันศุกร์ที่ 29 กันยายน 2521), หน้า 3 – 4.

ประเภท ซึ่งเป็นมาตรการควบคุมดุลพินิจของอัยการโดยตรง เช่น ความผิดอาญาโทษปานกลางซึ่งความชั่วของผู้ต้องหาเล็กน้อย และการดำเนินคดีนั้นไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ อัยการจึงอาจขอการยื่นฟ้องในความผิดอาญาโทษปานกลางไว้ชั่วคราวโดยมีเงื่อนไข ในทางปฏิบัติศาลมักจะให้ความเห็นชอบในกรณีดังกล่าวนี้เสมอ จะมีเฉพาะบางกรณีเท่านั้นที่ศาลเห็นว่ามิใช่ข้อเท็จจริงบางประการที่ศาลรู้ดีกว่าอัยการ ศาลก็อาจจะไม่ยอมให้อัยการยุติคดี เพราะอัยการมีสำนักงานอยู่เฉพาะในเมืองใหญ่ แต่ศาลตั้งกระจายอยู่ทั่วประเทศ ด้วยเหตุนี้จึงอาจจะเป็นไปได้ว่า ผู้พิพากษาประจำท้องถิ่นอาจจะรู้เรื่องเกี่ยวกับความผิดที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นนั้นดีกว่าอัยการก็เป็นได้

3.4 ประเทศญี่ปุ่น

ญี่ปุ่นได้รับอิทธิพลของวัฒนธรรมทางกฎหมายจากตะวันตกเช่นเดียวกับประเทศไทย ในการดำเนินคดีอาญาของญี่ปุ่นได้จัดให้อัยการเป็นผู้รับผิดชอบในการสอบสวนฟ้องร้อง และเป็นผู้ดำเนินคดีในนามของรัฐ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากประเทศฝรั่งเศส การจัดทำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้รับอิทธิพลจากประเทศเยอรมัน จนกระทั่งหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งญี่ปุ่นเป็นประเทศผู้แพ้สงคราม จึงได้เปลี่ยนแปลงกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาอยู่ภายใต้อิทธิพลของระบบกฎหมาย Anglo - American³³

3.4.1 หลักการดำเนินคดีอาญาของประเทศญี่ปุ่น

ระบบการรักษาความสงบเรียบร้อยของญี่ปุ่นนั้น เริ่มต้นที่เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น ทั้งตำรวจและอัยการจะทำหน้าที่เข้ารักษาความสงบเรียบร้อย โดยเป็นหน่วยงานหลักในการสอบสวนคดีอาญาโดยเมื่อตำรวจดำเนินการสอบสวนคดีอาญาเสร็จสิ้นแล้ว จะต้องส่งสำนวนการสอบสวนไปให้พนักงานอัยการพร้อมกับพยานเอกสาร และพยานหลักฐานทั้งปวง พนักงานอัยการผู้ตรวจสำนวนเป็นผู้สั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องในระยะเวลาอันสมควร³⁴

ในประเทศญี่ปุ่นก็มีมาตรการในการคุ้มครองผู้เสียหาย และให้ความสำคัญในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายเช่นกัน ซึ่งวิชาว่าด้วยเหยื่ออาชญากรรม (Victimology) เพิ่งเริ่มใน

³³ Dando, Japanese Criminal Procedure, Translate by B.J.George(Newjersy: Fred B.Rothman & co, 1965) page 12 – 17.

³⁴ พงศ์กร จันทรวงศ์ และ นารี ตันตเสถียร, “ระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาญี่ปุ่น การสอบสวนและการฟ้องคดี,” อัยการนิเทศ 50 (2531): 66 – 67.

ญี่ปุ่นช่วงปลายทศวรรษ 1950 หรือต้นทศวรรษ 2960 แต่การเคลื่อนไหวเพื่อปรับปรุงสภาพของเหยื่ออาชญากรรมมีเพียงเล็กน้อย จนกระทั่งถึงทศวรรษ 1980

เหยื่ออาชญากรรมในประเทศญี่ปุ่นในอดีตนั้น ไม่ได้ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐมากนัก กเหยื่อมีความสำคัญเป็นเพียงพยานในคดีเพื่อพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำความผิดเท่านั้น วัตถุประสงค์ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของญี่ปุ่นก็เพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ และมีหน้าที่ฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้กลับเป็นคนดีและกลับคืนสู่สังคมเพื่อให้สังคมเกิดความสงบสุข

การเคลื่อนไหวเพื่อช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมเริ่มขึ้นอย่างเป็นระบบและเป็นทางการเมื่อมีระบบการทดแทนความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรมโดยรัฐในช่วงต้นทศวรรษ 1960 และเริ่มมีองค์กรต่าง ๆ ในการให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่ออาชญากรรมมากขึ้น เช่น ทางด้านตำรวจก็ได้เริ่มมีการจัดทำคู่มือสำหรับเหยื่ออาชญากรรม (แจกแก่เหยื่อ) ซึ่งอธิบายถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ความรับผิดชอบทางแพ่ง บริการสวัสดิการต่างๆ ส่วนทางด้านสำนักงานอัยการก็เริ่มมีการใช้ระบบ Victim Notification System เมื่อปี ค.ศ.1999 เพื่อแจ้งให้เหยื่ออาชญากรรมทราบเกี่ยวกับความก้าวหน้าของกระบวนการพิจารณาทางอาญาในคดีของเหยื่ออาชญากรรม³⁵ โดยทั้งนี้พนักงานอัยการอาจไม่แจ้งก็ได้หากมีลักษณะเงื่อนไขดังต่อไปนี้

1. การแจ้งส่งผลกระทบต่อประโยชน์ของคู่ความหรือทำลายความเป็นส่วนตัวของคู่ความ
2. การแจ้งเป็นอุปสรรคต่อกระบวนการวิธีพิจารณาในคดีนั้น
3. การแจ้งส่งผลกระทบต่อนโยบายบริหารงานยุติธรรม
4. การแจ้งขัดขวางการฟื้นฟูผู้กระทำความผิด
5. การแจ้งก่อให้เกิดข้อพิพาทหรือคดีความอื่นนอกเหนือจากคดีเดิม

สำหรับในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของญี่ปุ่น ได้บัญญัติคำแถลงการณ์ของเหยื่อระหว่างพิจารณาคดี โดยบัญญัติตั้งแต่ปี ค.ศ.2000 โดยเหตุผลที่ว่า

1. เป็นการตอบสนองความพอใจของเหยื่อในการมีส่วนร่วมในกระบวนการวิธีพิจารณาทางอาญาและเป็นหลักประกันความเชื่อถือในระบบยุติธรรมของเหยื่อและประชาชน

³⁵ สุทธิมา พิพัฒน์พิบูล, “การคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญา : ศึกษากระบวนการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 245,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549), หน้า 34.

2. เป็นการให้ข้อมูลแก่ศาลเกี่ยวกับผลที่เหยื่อได้รับจากอาชญากรรม เพื่อให้การลงโทษเป็นไปอย่างเหมาะสม

3. ทำให้ผู้กระทำความผิดรู้ถึงความเสียหายอันเป็นผลมาจากการกระทำของตนเพื่อที่จะได้พยายามแก้ไขฟื้นฟู

แต่อย่างไรก็ตาม ศาลอาจไม่อนุญาตให้เหยื่อแถลงการณ์ถึงความเสียหายของตนก็ได้

ในคดีอาญาโดยทั่วไป พนักงานสอบสวนหรือตำรวจจะเป็นผู้ดำเนินการสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ เมื่อเชื่อว่ามีกระทำความผิดเกิดขึ้น³⁶ เมื่อพนักงานสอบสวนหรือตำรวจดำเนินการสอบสวนคดีอาญาเสร็จสิ้นแล้วจะต้องส่งสำนวนการสอบสวนไปยังพนักงานอัยการพร้อมกับพยานเอกสาร และพยานหลักฐานที่ส่งไป โดยพนักงานสอบสวนไม่มีอำนาจเสนอความเห็นในข้อกฎหมายที่เกี่ยวกับคดีว่าควรฟ้องหรือไม่ พนักงานอัยการผู้ตรวจสำนวนเป็นผู้สั่งฟ้อง หรือไม่ฟ้องในระยะเวลาอันสมควร ถ้าคดีใดที่มีความสำคัญ หรือเป็นคดีอุกฉกรรจ์ หรือเป็นคดีที่มีความยุ่งยากซับซ้อน อัยการจะเป็นผู้ทำการสอบสวนดำเนินคดีด้วยตนเอง³⁷ หรืออาจจะเข้าไปเกี่ยวข้องดูแลใกล้ชิดกว่าคดีธรรมดาทั่วไป เช่น อาจเรียกให้ส่งสำนวนการสอบสวนมาตรวจดูเป็นระยะ ๆ หรืออาจให้ส่งพยานบุคคล หรือผู้ต้องหา หรือผู้เสียหายมาเพื่อซักถามได้³⁸ ซึ่งในระหว่างการดำเนินคดีโดยอัยการ อัยการมีอำนาจที่จะทำการสืบสวน หรือสอบสวนเพิ่มเติมเกี่ยวกับคดีเรื่องนั้นได้เอง³⁹ หรือจะสั่งให้เจ้าพนักงานตำรวจกระทำการดังกล่าวก็ได้⁴⁰ ซึ่งกฎหมายมิได้บัญญัติไว้โดยชัดเจนว่าการสอบสวนเพิ่มเติมกระทำได้แค่ไหนเพียงใด แต่ในทางปฏิบัติก็ได้ถือกันว่า อัยการอาจทำการสอบสวนเพิ่มเติมได้อย่างกว้างขวาง เช่น สอบสวนบุคคลใดเป็นผู้ต้องหาเพิ่มจากเจ้าพนักงานตำรวจสอบสวนไว้⁴¹ เป็นต้น ดังนั้น กล่าวได้ว่าการสอบสวนเบื้องต้นเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวน ส่วนการรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ เพิ่มเติมเป็นภาระหน้าที่ของอัยการ กล่าวได้ว่า การปฏิบัติงานของอัยการและพนักงานสอบสวน (ตำรวจ) จะต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อร่วมมือกันควบคุมและปราบปรามอาชญากรรม โดยแต่ละฝ่าย

³⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาญี่ปุ่น มาตรา 189(2)

³⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาญี่ปุ่น มาตรา 191(1)

³⁸ ทวีศักดิ์ ณ ตะกั่วทุ่ง, "งานอัยการของประเทศญี่ปุ่น," ใน อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา รวบรวมบทความเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญานานาชาติ (ศูนย์บริการเอกสารและวิชาการ กรมอัยการ), หน้า 89.

³⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาญี่ปุ่น มาตรา 191

⁴⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาญี่ปุ่น มาตรา 193

⁴¹ Ministry of Justice, Criminal Justice in Japan (Japan: Ministry of Justice(1975), page 10.

จะต้องมีความน่าเชื่อถือของตนเอง และไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน หรือแยกกันปฏิบัติหน้าที่กันอย่างเด็ดขาด

ในการสั่งฟ้องคดีอาญา พนักงานอัยการจะสั่งฟ้องในคดีอาญาได้ 2 ประเภท คือ การพิจารณาตามแบบพิธี (Formal Trial) หมายถึงการดำเนินคดีอาญาไปตามกระบวนการพิจารณาความยุติธรรมทางอาญาโดยปกติ และการพิจารณาโดยรวบรัด (Summary Procedure) ซึ่งจะทำการพิจารณาในศาลที่เรียกว่า Summary Court โดยพนักงานอัยการอาจเลือกใช้วิธีพิจารณาอย่างรวบรัดนี้ หากผู้ต้องหาไม่คัดค้าน ซึ่งผู้พิพากษาอาจพิพากษาโดยอาศัยสำนวนในคดีที่พนักงานอัยการเสนอต่อศาล⁴²

การสั่งไม่ฟ้องคดีอาญา พนักงานอัยการจะสั่งไม่ฟ้องคดีอาญาเมื่อปรากฏว่า มีพยานหลักฐานไม่เพียงพอ หรือแม้กรณีมีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์ความผิดได้ พนักงานอัยการก็สามารถใช้ดุลพินิจในการสั่งไม่ฟ้องได้ โดยพิจารณาจากพฤติการณ์ต่าง ๆ ในคดี ได้แก่ บุคคลิก อุปนิสัย อายุ สถานะของผู้กระทำผิด ความหนักเบาของฐานความผิด พฤติการณ์ต่าง ๆ ของการกระทำผิด และเงื่อนไขต่าง ๆ ภายหลังการกระทำผิดนั้น หากการดำเนินการฟ้องคดีอาญาเป็นสิ่งไม่จำเป็นแล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องมีการฟ้องคดีอาญา⁴³

3.4.2 สิทธิและมาตรการคุ้มครองผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญา

ในประเทศญี่ปุ่น เอกชนผู้เสียหายไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาเอง แม้จะกล่าวอ้างได้ว่าตนเป็นผู้เสียหายก็ต้องยื่นคำร้องผ่านมายังอัยการ โดยอำนาจการฟ้องคดีอาญาจะเป็นของอัยการโดยเฉพาะ⁴⁴ ซึ่งอัยการอาจสั่งฟ้องหรืออาจสั่งไม่ฟ้อง (prosecution dropped) และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง อัยการอาจสั่งไม่ฟ้องโดยใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องแม้ว่าผู้ต้องหาจะกระทำความผิด ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะญี่ปุ่นยึดเหตุผลด้วยหลักการที่ว่า “กฎหมายอาญาและวิธีพิจารณาความอาญานั้นกำหนดขึ้น เพื่อคุ้มครองสวัสดิภาพของสังคมส่วนรวม (the maintenance of fundamental human rights)” และยึดหลักทฤษฎีทางอาชญาวิทยาที่ว่า “ผู้กระทำผิดส่วนใหญ่ถือเป็นคนไข้ของสังคมที่ควรได้รับการเยียวยารักษาจากสังคม ไม่ควรซ้ำเติมเขาด้วยการประณามและลงโทษเสมอ

⁴² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาญี่ปุ่น มาตรา 461 – 470

⁴³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาญี่ปุ่น มาตรา 248

⁴⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาญี่ปุ่น มาตรา 247

ไป การดำเนินคดีอาญาจึงควรพิจารณาทั้งในด้านผลที่จะเกิดแก่สังคมส่วนรวมและในด้านผลต่อตัวผู้กระทำผิดด้วยว่าสังคมจะได้รับประโยชน์อย่างไรหรือไม่เพียงใดและตัวผู้กระทำผิดในฐานะที่เป็นทรัพยากรมนุษย์นั้น ควรจะได้รับการปฏิบัติ (treatment) จากสังคมอย่างไร⁴⁵ ดังนั้น การรักษาความสงบเรียบร้อยในญี่ปุ่น จึงไม่ให้อำนาจเอกชนในการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญา เพราะมีลักษณะเป็นการฟ้องเพื่อแก้แค้นทดแทนเป็นการส่วนตัวซึ่งขัดแย้งกับหลักการในทางอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยาที่ญี่ปุ่นยึดถือดังกล่าวมาแล้วแต่ต้นซึ่งระบบงานอัยการของประเทศญี่ปุ่น พนักงานอัยการก็เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ (government official) ที่ผู้บังคับบัญชาสามารถกระทำการดูแลและบังคับบัญชาโดยตรงต่อพนักงานอัยการ หรือมอบหมายอำนาจนี้ให้กับผู้ใต้บังคับบัญชาชั้นรอง ๆ ลงไปกระทำภารกิจก็ได้ และในการปฏิบัติหน้าที่ซึ่งฟ้อง หรือสั่งไม่ฟ้องคดีอาญานั้น พนักงานอัยการจะต้องถูกควบคุมโดยพนักงานอัยการผู้มียุติธรรมเหนือกว่า โดยผู้บังคับบัญชาหนึ่งคนจะควบคุมดูแลผู้ใต้บังคับบัญชาจำนวนสิบถึงสิบห้าคน ซึ่งการควบคุมนั้นจะเป็นไปในลักษณะที่ว่ามีการปรึกษาหารือกันอยู่เสมอระหว่างผู้บังคับบัญชาและพนักงานอัยการที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบในคดี และเมื่อพนักงานอัยการทำความเห็นในการสั่งคดีแล้วก็จะเสนอความเห็นนั้นต่อผู้บังคับบัญชา ซึ่งอาจได้รับการยอมรับให้เป็นไปตามนั้นหรือแนะนำให้เปลี่ยนแปลงแก้ไขก็ได้ โดยทั่วไปคำแนะนำของผู้บังคับบัญชาจะได้รับการปฏิบัติตาม แต่ในทางทฤษฎีนั้นผู้ใต้บังคับบัญชามีอำนาจที่จะปฏิเสธหรือยืนยันความเห็นของตนก็ได้ แม้ว่าผู้บังคับบัญชาจะแสดงความเห็นออกมาอย่างชัดเจนที่จะให้ปฏิบัติตามในกรณีเช่นนี้ผู้บังคับบัญชาอาจโอนเรื่องดังกล่าวไปให้พนักงานอัยการผู้อื่น เพื่อที่จะได้มีความเห็นในการสั่งคดีที่สอดคล้องกับความเห็นของตน ส่วนการพิจารณาคดีที่มีความสำคัญหรือคดีที่อยู่ในความสนใจของประชาชน การทำความเห็นของพนักงานอัยการจะต้องผ่านการตรวจสอบจากอธิบดีอัยการด้วย⁴⁶

ในประเทศญี่ปุ่นมีมาตรการในการควบคุมคดีอาญาซึ่งพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง คือ ประการแรกทำโดยการไต่สวนการฟ้องคดี (Inquest of prosecution) โดยหากพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง ผู้เสียหายหรือบุคคลซึ่งได้ยื่นคำร้องเรียนต่อพนักงานอัยการหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินคดีพิเศษ อาจยื่นคำร้องขอไปยังหน่วยงานการไต่สวนการฟ้องคดี เพื่อให้ทำการตรวจสอบคดี โดยการไต่สวนนี้จะเป็นกระบวนการสอบสวนว่าการที่พนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องคดีอาญานั้น ๆ

⁴⁵ ทวีศักดิ์ ภู ตะกั่วทุ่ง, “งานอัยการของประเทศญี่ปุ่น,” ใน อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา รวมบทความเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญานานาชาติ (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์บริการเอกสารและวิชาการ กรมอัยการ), หน้า 90.

⁴⁶ จูตาวดี ธรรมาสถียร, “ปัญหากฎหมายเกี่ยวเนื่องกับการสั่งคดีของพนักงานอัยการ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย, 2531), หน้า 98 – 99.

เหมาะสมแล้วหรือไม่ อย่างไรก็ตาม หากปรากฏว่าหน่วยงานการไต่สวนการฟ้องคดีมีคำวินิจฉัยที่ว่าควรต้องมีการฟ้องคดีอาญานั้น คำวินิจฉัยนี้ก็ไม่มีผลผูกมัดให้พนักงานอัยการต้องดำเนินการ เช่นที่ว่าแต่อย่างใด แต่เมื่อพนักงานอัยการได้พิจารณาถึงคำวินิจฉัยดังกล่าวแล้ว หากเห็นสมควร พนักงานอัยการก็อาจมีคำสั่งฟ้องได้ ประการที่สอง เป็นมาตรการเฉพาะสำหรับการสั่งไม่ฟ้อง ความผิดบางประเภท กล่าวคือ คดีความผิดเกี่ยวกับการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบของข้าราชการ ฯลฯ⁴⁷ ซึ่งถ้าพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาในฐานความผิดดังกล่าว บุคคลผู้ซึ่งได้ยื่นคำร้องเรียนอัยการหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจคดีพิเศษอาจยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อให้รับคดีนั้น ๆ เข้าสู่อัยการพิจารณาได้⁴⁸

ทั้งนี้ ผู้เสียหายจะสามารถตรวจสอบการไม่ฟ้องคดีอาญาของอัยการได้ 2 ระบบ คือ “การทดสอบการฟ้องของอัยการ” และ “สถาบันการฟ้องเปรียบเทียบ” กล่าวคือ ในระบบการทดสอบการฟ้องของอัยการจะมีกรรมการคณะหนึ่ง ประกอบด้วยผู้มีสิทธิออกเสียงในท้องถิ่นซึ่งได้รับการคัดเลือกให้ดำรงตำแหน่งในคราวละ 6 เดือนเพื่อประจำศาลแขวงแต่ละแห่ง เมื่อได้รับคำร้องเรียนจากผู้เสียหายว่าอัยการไม่ฟ้องคดีใดคดีหนึ่งโดยไม่มีเหตุสมควร คณะกรรมการจะทำการสอบสวนเอง โดยพิจารณาจากสถิติคดีและการสอบสวนพยาน ถ้าหากคณะกรรมการเห็นว่าควรฟ้องผู้กระทำความผิด หัวหน้าอัยการประจำศาลแขวงจะต้องพิจารณาทบทวนคดีนั้นใหม่อีกครั้ง เพื่อวินิจฉัยว่าสมควรจะฟ้องหรือไม่ สำหรับในระบบของสถาบันการฟ้องเปรียบเทียบนั้นจะเริ่มต้นโดยผู้เสียหายยื่นคำร้องทุกข์หรือคำคัดค้านในการที่อัยการไม่ฟ้อง ต่อจากนั้นศาลจะสอบสวนเองโดยยึดอยู่บนรากฐานของเอกสาร หลักฐานอื่น ๆ และคำให้การของพยาน หลักฐานนี้อาจได้มาจากผู้เสียหายหรือผู้ต้องหาเอง แต่ว่าจะเข้าร่วมในการสอบสวนกับศาลไม่ได้ ถ้าศาลเห็นว่าควรฟ้องคดีดังกล่าว ศาลจะแต่งตั้งทนายทำหน้าที่แทนอัยการ ถ้าปรากฏว่าอัยการทำการผิดพลาดจากการตรวจสอบของระบบใดระบบหนึ่งดังกล่าว เขาจะถูกวิพากษ์วิจารณ์จากทั้งภายในและภายนอก ระบบทั้ง 2 จึงเป็นเครื่องยับยั้งอัยการได้อย่างสำคัญ

⁴⁷ พงศ์กร จันทศัพท์ และ นารี ตันทเสถียร, “ระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาญี่ปุ่น การสอบสวนและการฟ้องคดี,” *อัยการนิเทศ* 50 (2531): 68.

⁴⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาญี่ปุ่น มาตรา 262

3.5 ประเทศสหรัฐอเมริกา

แรกเริ่มนั้น แนวคิดการดำเนินคดีอาญาของสหรัฐอเมริกาได้รับอิทธิพลมาจากระบบ Common Law ของอังกฤษ ดังนั้น สหรัฐอเมริกาได้ให้สิทธิการดำเนินคดีอาญาของประชาชนไว้ อย่างกว้างขวาง ต่อมาเนื่องจากความแตกต่างของการฟ้องร้องคดีอาญาในแต่ละมลรัฐ และ อิทธิพลจากวัฒนธรรมทางกฎหมายของฝรั่งเศส ทำให้สหรัฐอเมริกากำหนดให้พนักงานอัยการเป็น ผู้มีอำนาจในการฟ้องร้องคดีอาญาโดยเฉพาะในฐานะผู้แทนของชุมชน ทำให้ผู้เสียหายไม่มีอำนาจ ฟ้องคดีอาญาโดยตรง เหมือนเช่นเดิม⁴⁹

สหรัฐอเมริกามีการปกครองแบบสหพันธรัฐ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าการปกครองโดย รัฐบาลสหพันธ์ (Federal Government) กล่าวคือ มีระบบรัฐบาลคู่ โดยอำนาจการปกครองถูก แบ่งเป็นรัฐบาลกลาง หรือชาติ กับรัฐบาลท้องถิ่น หรือมลรัฐ (State) ซึ่งแต่ละมลรัฐมีอำนาจบริหาร กิจการภายในมลรัฐ มีรัฐธรรมนูญ มีระบบกฎหมายและระบบศาลของตนเอง และอาจแตกต่างกัน ในแต่ละมลรัฐ รัฐบาลกลางเองก็มีระบบกฎหมายและระบบศาลเป็นของตนเองเช่นกัน ดังนั้น รูปแบบของระบบการรักษาความสงบเรียบร้อยในสหรัฐอเมริกาจึงขาดความเป็นเอกภาพ อย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายของมลรัฐใด ๆ หรือแม้แต่กฎหมายของรัฐบาลกลาง จะขัดต่อ รัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาไม่ได้ โดยมีศาลฎีกาของสหรัฐอเมริกาคือเป็นสถาบันสูงสุดในการ วินิจฉัยว่ากฎหมายใดขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่

สำหรับกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น ในชั้นเดิม ศาลฎีกาของสหรัฐอเมริกามีได้ให้ ความสนใจมากนัก เพราะเห็นว่าเป็นอำนาจของแต่ละมลรัฐ ที่จะวางแนวปฏิบัติให้เหมาะสมกับ สภาพสังคมของแต่ละมลรัฐ ต่อมาภายหลังสงครามกลางเมือง (ค.ศ.1861 – 1865) ศาลฎีกาจึงให้ ความสำคัญต่อกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของมลรัฐมากขึ้น จนกระทั่งในที่สุด ศาลฎีกาได้ ตีความว่า บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญสามารถบังคับแก่วิธีพิจารณาความอาญาของแต่ละมลรัฐได้ ด้วย⁵⁰

3.5.1 หลักการดำเนินคดีอาญาของประเทศสหรัฐอเมริกา

แนวคิดในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสหรัฐอเมริกานั้น ในชั้นเดิมสหรัฐอเมริกา ได้รับอิทธิพลจากหลัก Common Law ของอังกฤษ โดยในการฟ้องคดีอาญาเอกชนมีสิทธิเสรีภาพ

⁴⁹ อลงกรณ์ กลิ่นหอม, “สิทธิในการฟ้องคดีอาญาของเอกชน,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541), หน้า 71.

⁵⁰ วิสาร พันธนะ, “วิธีพิจารณาความอาญาในสหรัฐอเมริกา,” อุลพา 25 (กันยายน – ตุลาคม 2521): 40.

ในการฟ้องคดีอาญาได้อย่างไม่จำกัดเช่นเดียวกับกรณีของประเทศ อังกฤษ ซึ่งเป็นเหตุผลสำคัญที่จัดให้ประเทศสหรัฐอเมริกาอยู่ในประเภท “ประเทศที่เอกชนมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้อย่างไม่จำกัด” เช่นเดียวกับประเทศอังกฤษ

ในช่วงแรกๆนั้น กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นรูปแบบของการดำเนินกระบวนการยุติธรรมโดยรัฐ ซึ่งพัฒนามาจากกระบวนการยุติธรรมที่ดำเนินการโดยเอกชน หรือผู้เสียหายมาเป็นการดำเนินการโดยรัฐ จนกระทั่งปี 1970 เกิดความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งการเคลื่อนไหวดังกล่าวนี้ได้กลายมาเป็นรากฐานที่สำคัญในการให้ความสำคัญกับผู้เสียหายในคดีอาญาและความต้องการของผู้เสียหายในคดีอาญาทั้งในระดับท้องถิ่นและมลรัฐ รวมถึงการออกกฎหมายและพระราชบัญญัติในมลรัฐ และในปี 1990 ทุกมลรัฐต่างได้ตระหนักถึงสิทธิทางกฎหมายของเหยื่ออาชญากรรม โดยในปัจจุบันดังกล่าวนี้จำนวนถึง 50 มลรัฐมีกฎหมายด้วยสิทธิเหยื่ออาชญากรรม (Victims' Bill of Rights) ได้ให้ความสำคัญในการให้ความคุ้มครองแก่เหยื่ออาชญากรรม และมีมลรัฐจำนวน 29 มลรัฐมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญให้มีบทคุ้มครองและสิทธิของเหยื่อ ค.ศ. 1990 (Victim's Rights and Protection Act, 1990)⁵¹

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากระบบกฎหมาย Common Law มีความยุ่งยากและซับซ้อนในตัวของมันเองประการหนึ่ง ประกอบกับระบบการฟ้องคดีอาญาที่แตกต่างกันในแต่ละมลรัฐ ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงทำให้ในที่สุดสหรัฐอเมริกาหันกลับมาให้ความสนใจกับระบบการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาแบบอัยการของฝรั่งเศสซึ่งได้รับการพัฒนาไปมากแล้ว ทำให้ในที่สุดมลรัฐต่าง ๆ ส่วนใหญ่ได้ยอมรับระบบการฟ้องคดีอาญาแบบฝรั่งเศส มาปรับใช้กับระบบการรักษาความสงบเรียบร้อยของตน โดยเมื่อมีคดีอาญาเกิดขึ้นและรู้ตัวผู้กระทำผิด ในคดีที่ผิดกฎหมายของมลรัฐ (State) ศาล Magistrates จะออกหมายและสั่งให้เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่รักษาความสงบสุข (Peace Officer) จับบุคคลผู้กระทำผิด ส่วนในคดีที่ผิดกฎหมายของรัฐบาลสหพันธ์ United States Commissioners มีอำนาจออกหมาย อย่างไรก็ตาม บุคคลธรรมดา ยังคงมีอำนาจจับผู้กระทำผิดร้ายแรง (Felony) ได้ โดยไม่จำเป็นต้องมีหมาย ซึ่งเป็นอิทธิพลของระบบกฎหมาย Common Law ที่ยังหลงเหลืออยู่⁵²

⁵¹ วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์, “ผู้เสียหายในคดีอาญา : การศึกษาสิทธิและคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย,” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544), หน้า 107-108.

⁵² อมร อินทรกำแหง, “การดำเนินคดีอาญาในสหรัฐอเมริกา,” อัยการนิเทศ 19 (2500): 177 – 178.

สำหรับการฟ้องร้องคดีอาญาในสหรัฐอเมริกา มีอยู่ 3 แบบด้วยกัน⁵³ คือ

1. การฟ้องร้องดำเนินคดีที่ผู้เสียหายหรือพนักงานอัยการทำคำฟ้องยื่นเสนอต่อคณะลูกขุน เพื่อทำการไต่สวนมูลฟ้องก่อนเสนอต่อศาลที่มีอำนาจเรียกว่า "Indictment"

2. การฟ้องร้องคดีอาญาของคณะลูกขุน ในกรณีที่ไม่มีผู้ใดยื่นฟ้องให้คณะลูกขุนทำการไต่สวน คณะลูกขุนก็จะทำการไต่สวนหาพยานหลักฐานเอง และเสนอฟ้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจต่อไป วิธีนี้เรียกว่าการดำเนินคดีแบบ Presentment

3. การฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการต่อศาลที่มีเขตอำนาจ เป็นการดำเนินคดีแบบ Information

สำหรับความหมายของผู้เสียหายในคดีอาญาหรือเหยื่ออาชญากรรมในกฎหมายของสหรัฐอเมริกานั้นจะมีนิยามไว้ในกฎหมายแต่ละฉบับ ในกฎหมายระดับมลรัฐก็เช่นกัน ในกฎหมายที่เกี่ยวข้องเรื่องสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาหรือเหยื่ออาชญากรรม ก็จะมีนิยามไว้ อาจจะมีความหมายครอบคลุมบุคคลที่กฎหมายประสงค์คุ้มครองแตกต่างกันไปตามแต่ละจุดมุ่งหมายของกฎหมายนั้นๆ โดยตามกฎหมายสหรัฐ (U.S.C.) ได้ให้นิยามความหมายคำว่าเหยื่ออาชญากรรมไว้ดังนี้

(1) ความหมายของคำว่าเหยื่ออาชญากรรมได้บัญญัติใน Title 42 U.S.C. § 10607(e)(2)⁵⁴ ว่าหมายถึง บุคคลที่ได้รับความทุกข์ทรมานโดยตรงทางกาย ทางอารมณ์ หรือความ

⁵³ กิตติ บุญพลากร, "ผู้เสียหายในคดีอาญา," วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523), หน้า 22 – 23.

⁵⁴ U.S.C. Title 42 § 10670 (e) (2) the term "victim" means a person that has suffered direct physical, emotional, or pecuniary harm as a result of the commission of a crime, including

(A) in the case of a victim that is an institutional entity, an authorized representative of the entity; and

(B) in the case of a victim who is under 18 years of age, incompetent, incapacitated, or deceased, one

of the following (in order of preference):

(i) a spouse;

(ii) a legal guardian;

(iii) a parent;

(iv) a child;

(v) a sibling;

(vi) another family member; or

(vii) another person designated by the court.

เสียหายทางการเงิน อันเป็นผลมาจากการกระทำความผิดกฎหมายอาญา รวมถึงกรณีที่เกี่ยวข้องเป็นสถาบันผู้แทนสถาบันและ

(2) ในกรณีที่เหยื่อเป็นผู้มีอายุต่ำกว่า 18 ปี ผู้ไร้ความสามารถ ผู้ถูกทำให้ทุพพลภาพ หรือเสียชีวิต บุคคลใดบุคคลหนึ่งดังต่อไปนี้

1. คู่สมรส
2. ผู้พิทักษ์
3. ผู้ปกครอง
4. บุตร
5. ญาติสายเลือดเดียวกัน
6. สมาชิกในครอบครัวคนอื่นๆ
7. บุคคลอื่นที่ได้รับแต่งตั้งจากศาล

สิทธิของเหยื่ออาชญากรรม เดิมได้บัญญัติใน Title 42 U.S.C. § 10606 Victims' right ปัจจุบันถูกยกเลิกโดย The Justice For All Act of 2004 และได้บัญญัติใหม่ไว้ใน Title 18 U.S.C. § 3771 (a)⁵⁵ โดยเจ้าหน้าที่และลูกจ้างของกระทรวงยุติธรรม และกระทรวงอื่นๆ และตัวแทนต่างๆ ของสหรัฐที่ทำงานด้านการป้องกัน การสืบสวนสอบสวน หรือการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญา จะต้อง

⁵⁵ U.S.C. Title 18 § 3771 (a) Rights of Crime Victims. --A crime victim has the following rights:

- (1) The right to be reasonably protected from the accused.
- (2) The right to reasonable, accurate, and timely notice of any public court proceeding, or any parole proceeding, involving the crime or of any release or escape of the accused.
- (3) The right not to be excluded from any such public court proceeding, unless the court, after receiving clear and convincing evidence, determines that testimony by the victim would be materially altered if the victim heard other testimony at that proceeding.
- (4) The right to be reasonably heard at any public proceeding in the district court involving release, plea, sentencing, or any parole proceeding.
- (5) The reasonable right to confer with the attorney for the government in the case.
- (6) The right to full and timely restitution as provided in law.
- (7) The right to proceedings free from unreasonable delay.
- (8) The right to be treated with fairness and with respect for the victim's dignity and privacy.

พยายามอย่างยิ่งที่จะทำให้เหยื่ออาชญากรรมได้รับการแจ้งให้ทราบถึงสิทธิต่างๆ และได้รับการช่วยเหลือให้ได้รับสิทธิต่างๆ ของเหยื่ออาชญากรรม⁵⁶

ส่วนกฎหมายในระดับสหรัฐนั้น ก็มีกฎหมายคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมเช่นกัน โดยกฎหมายฉบับแรกที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมก็คือ พระราชบัญญัติคุ้มครองเหยื่อและพยาน ค.ศ.1982 (Victim and Witness Protection Act , 1982) และในเวลาต่อมาก็มีการออกกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อขยายความของพระราชบัญญัติฉบับนี้อีกหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติว่าด้วยเหยื่ออาชญากรรม ค.ศ.1984 (Victims of Crime Act,1984) , พระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิเหยื่อและการชดเชย (Victims Rights and Restitution Act, 1990), พระราชบัญญัติว่าด้วยการควบคุมอาชญากรรมและการบังคับใช้กฎหมาย ค .ศ.1994 (Violent Crime Control and Law Enforcement Act, 1994), พระราชบัญญัติต่อต้านลัทธิการก่อการร้ายและการใช้โทษประหารชีวิต ค.ศ.1996 (Antiterrorism and Effective Death Penalty Act, 1996) และพระราชบัญญัติว่าด้วยความเข้าใจสิทธิของเหยื่อ ค.ศ.1997 (Victims Rights Clarification Act, 1997) เป็นต้น⁵⁷

จากพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรมทั้งหลายข้างต้นนี้ ทำให้เห็นว่าประเทศสหรัฐได้ให้ความสำคัญแก่การคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมอย่างมาก นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญในการให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในกระบวนการก่อนหรือระหว่างการพิจารณาคดีอาญา โดยมีมาตรการในการให้ความคุ้มครองแก่เหยื่อหรือผู้เสียหายในการกระทำคามผิด รวมทั้งพยานในคดี เช่นกัน แต่เนื่องจากกระบวนการพิจารณาความเกี่ยวกับคำสั่งคุ้มครองของแต่ละรัฐมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้คำสั่งคุ้มครองส่วนใหญ่จะออกโดยศาลแพ่ง หรือศาลครอบครัว เนื่องจากคำสั่งคุ้มครองดังกล่าวจะใช้ในคดีแพ่งเท่านั้น แต่บางรัฐก็ออกโดยศาลอาญา เพราะคำสั่งคุ้มครองดังกล่าวจะนำไปใช้ในคดีอาญาเท่านั้น ในขณะที่บางรัฐจะนำไปใช้ทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญา นอกจากนี้คำสั่งคุ้มครองดังกล่าวก็มีชื่อเรียกแตกต่างกันไปตามแต่ละรัฐจะกำหนด เช่น บางรัฐก็ใช้คำว่า Restraining Order, บางรัฐก็ใช้

⁵⁶ สุทธิมา พิพัฒน์พิบูลย์, “การคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญา: ศึกษากระบวนการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 245,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549), หน้า 45.

⁵⁷ วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์, “ผู้เสียหายในคดีอาญา : การศึกษาสิทธิและคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544), หน้า 108 – 109.

คำว่า Protective Orders, บางรัฐเช่นรัฐ วอชิงตัน ก็ใช้คำว่า Criminal Order เป็นต้น แม้ว่าชื่อที่ใช้เรียกมาตรการดังกล่าวนี้จะมีชื่อเรียกที่แตกต่างกันไป หรือร้องขอต่อศาลแตกต่างกันไปในแต่ละรัฐ แต่ก็มีวัตถุประสงค์เช่นเดียวกันคือ มุ่งคุ้มครองผู้เสียหายให้พ้นจากภัย หรือ ภัยอันตรายที่เกิดขึ้นหรือกำลังจะเกิดขึ้นกับผู้เสียหาย

อย่างไรก็ดีการร้องขอคำสั่งคุ้มครองก็ไม่ตัดสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาแต่อย่างใด ยิ่งกว่านั้นในบางรัฐอาจมีคำสั่งคุ้มครองแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง 2 รูปแบบ เช่น รูปแบบหนึ่งคำสั่งคุ้มครองอาจออกมาโดยศาลอาญาในระหว่างการฟ้องร้องคดีอาญาเพื่อเป็นเงื่อนไขในการประกันตัว ส่วนอีกรูปแบบหนึ่งคำสั่งคุ้มครองอาจออกโดยศาลครอบครัวหรือศาลแพ่งระหว่างการดำเนินคดีฟ้องหย่าหรือเป็นการดำเนินคดีทางแพ่งโดยลำพังก็ได้⁵⁸

นอกจากนั้น จากบทกำหนดของประมวลกฎหมายสหรัฐได้กำหนดลักษณะการให้บริการ , การให้ความคุ้มครองแก่เหยื่ออาชญากรรม โดยบัญญัติในกฎหมายสหรัฐ Title 42 § 10607 Services to victim โดยในทางปฏิบัติสำหรับพนักงานอัยการ จะต้องดำเนินการในการให้ความคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมในชั้นดำเนินคดี โดยสรุปดังนี้

ก. การแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงข้อมูลและข่าวสารที่เกี่ยวข้อง

(1) การแจ้งถึงความเป็นไปของคดี ในระหว่างการดำเนินคดีของพนักงานอัยการ เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบจะต้องแจ้งให้เหยื่อทราบในเบื้องต้นถึง

(1.1) การปล่อย หรือการกักขังผู้ต้องหา หรือผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิด⁵⁹

(1.2) การตั้งข้อหาต่อผู้ต้องสงสัยว่าเป็นผู้กระทำความผิดหรือการไม่ฟ้องผู้ต้องหา รวมถึงถิ่นที่อยู่ของผู้กระทำความผิดในโครงการหักเหคดีในชั้นก่อนฟ้องคดีและสภาพแวดล้อมของโครงการนั้น⁶⁰

(1.3) กำหนดการรวมถึงการเปลี่ยนแปลงหมายกำหนดการหรือ การดำเนินไปของแต่ละกระบวนการดำเนินการในศาลไม่ว่าผู้เสียหายหรือพยานร้องขอสิทธิหรือไม่⁶¹

⁵⁸ แสงวี พ่างสุภา, “มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสวัสดิภาพคู่สมรสจากความรุนแรงในครอบครัว,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,2549), หน้า 77.

⁵⁹ 42 U.S.C. § 10607 (c) (3) (B)

⁶⁰ 42 U.S.C. § 10607 (c) (2)

⁶¹ 42 U.S.C. § 10607 (c) (3) (D)

(1.4) การยอมรับสารภาพผิดหรือการอ่านคำตัดสินของคณะลูกขุนเกี่ยวกับข้อเท็จจริงภายหลังการพิจารณา⁶²

(1.5) ถ้าผู้กระทำผิดถูกตัดสินลงโทษ วันที่อ่านคำพิพากษาข้อกำหนดในคำพิพากษาและโครงการที่เกี่ยวกับผู้กระทำความผิดของกรมราชทัณฑ์ที่สามารถแจ้งให้ทราบได้ซึ่งจะต้องกำหนดวัน (ถ้ามี) อันผู้กระทำผิดได้รับการปล่อยตัวโดยมีทัณฑ์บนหรือคุมประพฤติหลังการปล่อยตัว⁶³

(2) แจ้งข่าวสารเกี่ยวกับสิทธิในการอยู่ร่วมในการพิจารณาคดีถ้าผู้เสียหายไม่ได้ เป็นพยานในชั้นพิจารณาคดี เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบจะต้องพยายามแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงสิทธิที่จะอยู่ร่วมในการพิจารณาคดี

(3) แจ้งข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินคดีในระหว่างการดำเนินคดีในชั้นอัยการ เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบควรแจ้งให้ผู้เสียหายถึงข้อมูลข่าวสารต่างๆไป เป็นหนังสือเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีทางอาญา โดยเฉพาะในกรณีต่อไปนี้

(3.1) บทบาทของเหยื่อในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญารวมถึงสิ่งที่ผู้เสียหายหรือเหยื่อคาดหวังว่าจะได้จากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและข่าวสารที่ผู้เสียหายจะได้รับในแต่ละขั้นตอน

(3.2) ขั้นตอนของการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและข่าวสารที่ผู้เสียหายจะได้รับในแต่ละขั้นตอน

(4) เมื่อมีการบันทึกข้อหา เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบควรช่วยเหลือผู้เสียหายและแจ้งให้ทราบถึงการติดต่อกับบุคคลหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบต่อไป

(5) การแจ้งให้ทราบภายหลังการตัดสินคดี เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบควรพยายามแจ้งให้ผู้เสียหายทราบสำนวนภายหลังจากการตัดสินคดีและการดำเนินกระบวนการทางศาลให้สอดคล้องกับที่กฎหมายกำหนด รวมถึงการอุทธรณ์และผลกระทบทางอ้อมในการพิจารณาถึงสิ่ง

⁶² 42 U.S.C. § 10607 (c) (3) (F)

⁶³ 42 U.S.C. § 10607 (c) (3) (G)

ที่จะต้องแจ้งเหล่านี้ เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบสามารถใช้หลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้⁶⁴ เป็นปัจจัยในการพิจารณาถึง

- (5.1) ผลกระทบต่อความปลอดภัยสาธารณะและความเสี่ยงของบุคคล
- (5.2) ลักษณะของการช่วยเหลือที่ได้มา
- (5.3) จำนวนของผู้เสียหาย
- (5.4) เวลาเป็นส่วนประกอบสำคัญหรือไม่
- (5.5) มีความจำเป็นที่จะต้องปกปิดหรือไม่
- (5.6) ผลกระทบของการถ่ายทอดข่าวสารอาจจะเกิดต่อสิทธิของจำเลยที่มีตาม

รัฐธรรมนูญ

ข. การปรึกษาหารือกับอัยการ

(1) โดยทั่วไปอัยการของสหรัฐอเมริกาจะต้องใช้ความพยายามอย่างดีที่สุดที่จะปรึกษาหารือกับผู้เสียหายในคดีอาญาเกี่ยวกับการตัดสินใจในประเด็นที่สำคัญ

(2) ข้อเสนอในการต่อรองคำรับสารภาพนั้น เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบควรจะพยายามอย่างดีที่สุดในการที่จะแจ้งและพิจารณาถึงทัศนคติของผู้เสียหายในทุกๆ ข้อเสนอหรือการบรรลุซึ่งการตกลงในการต่อรองข้อหาในกรณีนี้เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบสามารถใช้ปัจจัยในการพิจารณา ดังนี้⁶⁵

- (2.1) ผลกระทบต่อความปลอดภัยของสาธารณะและความเสี่ยงของบุคคล
- (2.2) จำนวนของผู้เสียหาย
- (2.3) ระยะเวลาอันเป็นสาระสำคัญในการทำการเจรจา หรือทำข้อเสนอในการต่อรองคำรับสารภาพ
- (2.4) ข้อเสนอในการต่อรองรวมถึงข่าวสารที่ปกปิด หรือสภาพแวดล้อมหรือไม่
- (2.5) มีความจำเป็นที่จะต้องปกปิด หรือไม่
- (2.6) ในคดีที่ผู้เสียหายเป็นพยานด้วยผลกระทบในการถ่ายทอดข่าวสารมีผลต่อสิทธิของจำเลยในการได้รับการพิจารณาคดีโดยเป็นไปตามรัฐธรรมนูญ หรือไม่

⁶⁴ 42 U.S.C. § 10607 (c) (3) (D)

⁶⁵ 42 U.S.C. § 10607 (b) (5)

ค. ในระหว่างการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาล ผู้รับผิดชอบของสำนักงานอัยการร่วมกับ U.S.Marshals Service จะต้องทำให้แน่ใจว่าผู้เสียหายในคดีอาญาได้รับการจัดพื้นที่ในการรอคอยแยกออกจากฝ่ายจำเลย⁶⁶

ง. การแจ้งให้นายจ้างของผู้เสียหายหรือพยานทราบถึงความจำเป็นที่ผู้เสียหายหรือพยานจะต้องขาดงานเพื่อมาศาล

จ. สิทธิส่วนบุคคลของผู้เสียหายในคดีอาญา อัยการสหรัฐฯควรจะตระหนักอยู่เสมอว่าชื่อ ที่อยู่ และหมายเลขโทรศัพท์ของผู้เสียหายและพยานนั้นเป็นเรื่องส่วนบุคคล อัยการควรระมัดระวังในการปฏิบัติหน้าที่ในการที่จะต้องเปิดเผยภายใต้กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของสหรัฐฯฉบับที่ 16 ซึ่งการเปิดเผยของอัยการนี้จะทำให้ผู้เสียหายต้องตกอยู่ในสภาวะเสี่ยงที่จะถูกทำร้าย หรือการคุกคามผู้เสียหายหรือพยานในคดี⁶⁷ ดังนั้นเจ้าหน้าที่ทั้งหมดในสำนักงานอัยการควรหลีกเลี่ยงการเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลใดๆไม่ว่าจะเป็นไปโดยความจำเป็นหรือไม่ระมัดระวัง

ฉ. โดยนัยของกฎหมายผู้เสียหายในคดีอาญาและพยาน จึงควรได้รับข่าวสารหรือการช่วยเหลือด้วยความเอาใจใส่และการดำเนินคดีที่เกี่ยวข้องกับการบริการอื่น

ช. ข้อจำกัดของการทดสอบของฝ่ายจำเลยในคดีข่มขืนกระทำชำเรา⁶⁸ เช่น

(1) การแจ้งข่าวสาร เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบควรแนะนำให้ผู้เสียหายในคดีข่มขืนเกี่ยวกับความเสี่ยงในการติดโรค เช่น โรคเอดส์ ภายใต้สถานการณ์นี้ ศาลอาจจะสั่งให้มีการตรวจร่างกายจำเลยได้

(2) การดำเนินการ ศาลอาจจะสั่งให้มีการตรวจหาเชื้อโรคเอดส์ในร่างกายจำเลยได้และผลของการตรวจจะต้องเปิดเผยให้ผู้เสียหายพร้อมด้วยคำแนะนำที่เหมาะสมเกี่ยวกับผลการตรวจหากพบว่า

(2.1) ถ้าหากผู้เสียหายในคดีข่มขืนแสดงให้เห็นความเสี่ยงที่จะติดโรคเอดส์

⁶⁶ 42 U.S.C. § 10607 (c) (4)

⁶⁷ 18 U.S.C. § 1514

⁶⁸ 42 U.S.C. § 14011 (c) (4)

(2.1.1) แสดงว่าจำเลยจะต้องถูกกล่าวหา

(2.2.2) การร้องขอให้มีการตรวจร่างกายจำเลย

(2.2.3) แสดงว่าการทดสอบจะต้องบอกข่าวสารที่จำเป็นแก่สุขภาพของ

ผู้เสียหายและ

(2.2) ภายหลังจากที่จำเลยถูกตรวจ

(2.2.1) ต้องมีการแจ้ง และ

(2.2.2) โอกาสที่ผู้เสียหายจะได้รับรู้

(2.2.3) ในกรณีที่ผลการตรวจเลือดเป็นบวก ถ้าหากผลการตรวจร่างกาย

จำเลยว่าเป็นบวก ศาลอาจสั่งให้มีการตรวจซ้ำภายหลังจากการตรวจครั้งแรก 6 เดือนและ 12 เดือน⁶⁹

ข. สิทธิที่จะได้รับรายงานเกี่ยวกับการปล่อยตัวผู้กระทำความผิดก่อนมีการพิจารณาคดีในคดีเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัว คดีไต่ล่าเพื่อทำร้าย หรือการฝ่าฝืนคำสั่งคุ้มครองของอัยการผู้เสียหายในคดีอาญามีสิทธิที่จะได้รับรู้ถึงอันตรายที่อาจเกิดขึ้นโดยการกระทำของฝ่ายจำเลย⁷⁰ อีกทั้งในคดีที่สามารถดำเนินการได้ พนักงานอัยการผู้มีหน้าที่รับผิดชอบต้องพยายามนำข้อกำหนดประการนี้เข้าสู่การพิจารณาของศาลและแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงสิ่งที่ปรากฏนี้

ฉ. หากว่าการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีของศาลจำเป็นต้องดำเนินการนอกศาลที่มีการพิจารณาคดีอยู่นั้น ศาลจะต้อง ดำเนินการให้ผู้เสียหายสามารถติดตามความเป็นไปเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาคดีได้ ซึ่งในกรณีนี้ หากว่ามีระยะทางเกินกว่า 30 ไมล์ ศาลจะต้องจัดให้มีการถ่ายทอดทางโทรทัศน์วงจรปิด⁷¹ อีกทั้งในคดีที่สามารถดำเนินการเช่นที่กล่าวมาได้ ศาลต้องดำเนินการดังที่กล่าวมานั้น

ญ. โครงการสำหรับลูกจ้างในกระทรวงยุติธรรมที่ตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบจะต้องทำให้เกิดความมั่นใจว่าลูกจ้างของกระทรวงยุติธรรมสามารถเข้าถึงโครงการช่วยเหลือแก่ลูกจ้างได้

⁶⁹ 42 U.S.C. § 14011 (b)

⁷⁰ 18 U.S.C. § 2263

⁷¹ 42 U.S.C. § 10608

3.5.2 สิทธิและมาตรการคุ้มครองผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญา

แม้ว่าสหรัฐอเมริกาจะเปิดโอกาสให้เอกชนมีสิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาได้อย่างไม่จำกัด อย่างไรก็ตาม ด้วยเหตุผลที่วัฒนธรรมทางกฎหมายของฝรั่งเศสเข้ามามีอิทธิพลในประเทศนี้ ภายหลัง ทำให้ตามกฎหมายของสหรัฐอเมริกาอำนาจในการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาเป็นของพนักงานอัยการโดยเฉพาะ ในฐานะ ผู้แทนของชุมชน ผู้เสียหายไม่มีอำนาจฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาโดยตรง เหมือนในอดีต แต่ผู้เสียหายยังคงมีสิทธิร้องทุกข์ (complaint) ต่อตำรวจให้ดำเนินคดีอาญา หรือยื่นคำร้องทุกข์ต่อศาล Magistrates (ศาลแขวง) สำหรับความผิดที่มีโทษปานกลาง และยื่นคำร้องทุกข์ต่อคณะลูกขุนในความผิดร้ายแรง (felony) เพื่อให้ทำการไต่สวนมูลฟ้องและดำเนินการฟ้องร้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจต่อไป

ในกระบวนการดำเนินคดีอาญานั้น โดยปกติแล้ว หัวหน้าอัยการประจำสำนักงานนั้น ๆ จะเป็น ผู้ควบคุมการใช้ดุลพินิจในสำนักงานของตน เช่น อัยการสหรัฐ (U.S. Attorney) ก็ จะคอยควบคุมผู้ช่วยอัยการสหรัฐ (Assistant U.S. Attorney) หรือในกรณีที่หัวหน้าอัยการระดับท้องถิ่น (District Attorney) ต้องคอยควบคุมผู้ช่วยอัยการระดับท้องถิ่น (Assistant state's Attorney) เป็นต้น การควบคุมเช่นนี้ หากในสำนักงานมีอัยการจำนวนไม่มากนัก การควบคุมก็จะเป็นไปอย่างรัดกุม ซึ่งจะทำให้การใช้ดุลพินิจเป็นไปอย่างสอดคล้องกันแต่ถ้าเป็นสำนักงานใหญ่ที่มีอัยการอยู่เป็นจำนวนมาก การควบคุมอาจเป็นไปอย่างหละหลวมซึ่งอาจทำให้การใช้ดุลพินิจไม่มีความสอดคล้องต้องกันเลยก็ได้

นอกจากนั้น อธิบดีอัยการสหรัฐ ๆ หรือมลรัฐ แล้วแต่กรณี ซึ่งยังถือว่าเป็นจุดศูนย์รวมอำนาจในการบังคับกฎหมาย ยังมีอำนาจควบคุมดุลพินิจของอัยการในระดับสหรัฐ ๆ หรือมลรัฐ หรือระดับท้องถิ่นโดยการเข้าแทรกแซงในคดี เช่น ในแคนซัส อธิบดีอัยการของแคนซัสมีหน้าที่ตามกฎหมายที่จะต้องเข้าไปปรากฏตัวและดำเนินคดีอาญาด้วยตนเอง ตามที่เห็นสมควรหรือเป็นกรณี ที่ผู้ว่าการรัฐ หรือหน่วยงานสาขาของสภานิติบัญญัติแจ้งให้เขาทำเช่นนั้น⁷²

นอกจากมาตรการการควบคุมภายในแล้ว สหรัฐอเมริกายังมีมาตรการให้อัยการต้องรับผิดชอบต่อฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายตุลาการ กล่าวคือ ในความรับผิดชอบ บท

⁷² เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, "ดุลพินิจในการสั่งไม่ฟ้องคดีอาญาที่มีมูลของอัยการในสหรัฐอเมริกา," วารสารนิติศาสตร์ 1 (2521): 166.

มีต่อฝ่ายบริหารนั้น กฎหมายของสหรัฐและของมลรัฐต่าง ๆ ได้บัญญัติมาตรการที่หัวหน้าฝ่ายบริหารจะปลดอัยการออกจากตำแหน่งได้ในกรณีที่ปรากฏว่ามีการกระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ เช่น กรณีไม่ฟ้องคดีเพราะรับสินบนจากผู้กระทำผิด⁷³ การปลดอัยการสหรัฐออกจากตำแหน่งเป็นอำนาจของประธานาธิบดี ส่วนการปลดอัยการในระดับมลรัฐเป็นอำนาจของผู้ว่าการรัฐ⁷⁴ สำหรับในส่วนของความรับผิดชอบที่อัยการมีต่อฝ่ายนิติบัญญัตินั้น จะมีลักษณะเป็นการขับให้ออกจากตำแหน่ง (Impeachment) โดยรัฐสภาของสหรัฐ (U.S. Congress) และสภาของรัฐ (State Legislature) มีอำนาจตามรัฐธรรมนูญที่จะขับ (Impeach) อัยการของสหรัฐและอัยการประจำท้องถิ่นแล้วแต่กรณีให้ออกจากตำแหน่งได้หากรัฐสภาพิจารณาแล้วเห็นว่าอัยการทุจริตต่อตำแหน่งหน้าที่ไม่ยอมฟ้องคดีเพราะได้รับสินบนจากผู้กระทำผิด⁷⁵

สำหรับมาตรการให้อัยการต้องรับผิดชอบโดยตรงต่อฝ่ายตุลาการ ในประเทศสหรัฐอเมริกาในทางทฤษฎีแล้ว ศาลมีอำนาจออกหมายบังคับให้ผู้หนึ่งผู้ใดกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดตามหน้าที่ซึ่งตนมีอยู่ก็ได้ หมายนี้เรียกว่า “mandamus” เพราะฉะนั้น โดยหลักแล้วผู้ได้รับความเสียหายอาจร้องขอต่อศาลให้ออกหมายดังกล่าวบังคับให้อัยการฟ้องคดี ซึ่งได้มีดุลพินิจไม่ฟ้องไปแล้วก็ได้ แต่ในทางปฏิบัติ ไม่ปรากฏว่าศาลได้ใช้อำนาจดังกล่าว ทั้งนี้ โดยศาลอ้างว่าการฟ้องหรือไม่ฟ้องคดีนั้น เป็นดุลพินิจของอัยการ ตามหลักในเรื่องการแบ่งแยกอำนาจ (Separation of powers) ศาลไม่ควรเข้าไปก้าวกายกับการใช้ดุลพินิจนั้น การที่อัยการใช้ดุลพินิจไม่ฟ้องคดีก็เป็นเสมือนหนึ่งกับการที่ศาล หรือ ลูกขุนใช้ดุลพินิจยกฟ้องคดีนั่นเอง⁷⁶ นอกจากมาตรการดังกล่าวนี้แล้ว ยังได้มีการควบคุมการใช้ดุลพินิจของอัยการในหลายมลรัฐโดยการออกกฎหมายบังคับให้อัยการต้องได้รับความเห็นชอบจากศาลในการยุติก ติบางประเภท โดยแบ่งเป็นความผิดที่มีโทษขั้นสูงและขั้นต่ำ สำหรับขั้นต่ำนั้นบังคับให้อัยการต้องอธิบายเหตุผลในการใช้ดุลพินิจของเขาเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ อันทำให้ได้เห็นการกระทำของอัยการได้อย่างชัดเจน ส่วนในเรื่องขั้นสูงก็ต้องให้การใช้ดุลพินิจของอัยการต้องผ่านความเห็นชอบจากศาลก่อนเพื่อให้คำสั่งของอัยการมีผลบังคับได้ ที่เห็นได้ว่าเป็นการควบคุมอย่างเคร่งครัดก็ได้แก่ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ

⁷³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 168.

⁷⁴ ชนิญญา ชัยสุวรรณ, “การใช้ดุลพินิจในการดำเนินคดีอาญาของอัยการ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), หน้า 125 - 126.

⁷⁵ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, “ดุลพินิจในการสั่งไม่ฟ้องคดีอาญาที่มีมูลของอัยการในสหรัฐอเมริกา,” วารสารนิติศาสตร์ 1 (2521): 168.

⁷⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 167.

อาญาของสถาบันกฎหมายอเมริกันที่ใช้ในปี ค.ศ.1930 ที่ห้ามอัยการยกเลิกคดี หรือถอนฟ้องโดย
ไม่ได้รับความเห็นชอบจากศาลก่อน⁷⁷

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁷⁷ Miller, Prosecution : The decision to charge a suspect with a crime (U.S.A: Brown & Co. (Canada) Ltd. ,1974), page 309.

บทที่ 4

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของมาตรการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายกรณี พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง

ในประเทศไทยมีมาตรการการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายกรณีพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องด้วยการให้สิทธิผู้เสียหายฟ้องร้องดำเนินคดีด้วยตนเองภายหลังคำสั่งไม่ฟ้อง นอกจากนี้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทยยังได้มีบทบัญญัติเรื่องการกลับกรงดูลพินิจการสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการเพื่อเป็นหลักประกันให้แก่ผู้เสียหายว่าการใช้ดุลพินิจของพนักงานอัยการนั้นเป็นไปอย่างถูกต้อง และเป็นธรรมแล้ว แต่อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาเปรียบเทียบกับระบบการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายกรณีพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง ในต่างประเทศแล้วพบว่ามาตรการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกรณีพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องที่ ให้สิทธิแก่ผู้เสียหายให้ฟ้องร้องดำเนินคดีด้วยตนเองยังมีข้อจำกัดอยู่หลายประการซึ่งทำให้ มาตรการดังกล่าวยังไม่สามารถคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายได้อย่างมีประสิทธิภาพ และไม่สัมฤทธิ์ ผลอย่างแท้จริง ซึ่งมาตรการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกรณีพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องใน ประเทศไทยมีข้อจำกัด และอุปสรรคในการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายโดยสามารถสรุปได้ดังนี้

4.1 การตีความของนิยามคำว่า “ผู้เสียหาย”

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 34 นั้น เมื่อพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องคดี คำสั่งไม่ฟ้องคดีนั้นไม่ตัดสิทธิผู้เสียหายฟ้องคดีโดยตนเอง กล่าวคือ เมื่อพนักงาน อัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง ผู้เสียหายสามารถฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาต่อศาลด้วยตนเองได้ ซึ่งประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ให้ความหมายของคำว่าผู้เสียหายไว้ตาม มาตรา 2(4)¹ อัน ได้แก่บุคคลที่ได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดอาญาฐานใดฐานหนึ่ง และ

¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(4) ผู้เสียหาย หมายความว่าบุคคลที่ได้รับความเสียหาย เนื่องจากการกระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่ง

รวมถึงบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ ดังที่บัญญัติไว้ตามมาตรา 4,5 และ 6²

เมื่อพิจารณาถ้อยคำตามความหมายของคำว่า “ผู้เสียหาย” พบว่ายังมีปัญหาในการตีความนิยามคำว่าผู้เสียหายอยู่ เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาได้บัญญัติความหมายไว้กว้าง ๆ ในเรื่องความหมายของคำว่า “ผู้เสียหาย” ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญมาก เนื่องจากในทางกฎหมายนั้น ผู้ดำเนินการฟ้องร้องคดีได้ จะต้องเป็นผู้เสียหายที่แท้จริง หากว่าผู้ดำเนินการฟ้องร้องไม่ใช่ผู้เสียหายที่แท้จริงแล้วศาลอาจสั่งยกฟ้องได้เนื่องจากศาลถือว่าไม่มีอำนาจฟ้อง โดยศาลตีความเรื่องผู้เสียหายตามหลักเกณฑ์ที่ว่าความผิดทางอาญาตามกฎหมายสา รับัญญัติตีนั้นเป็นความผิดที่รัฐเป็นผู้เสียหาย หรือเป็นเรื่องของผลประโยชน์ของบุคคลซึ่งเป็นเอกชน หรือเป็นเรื่องที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครองความสงบเรียบร้อยในสังคมอันเป็นร่วรวม กล่าวคือ ในความผิดอาญาส่วนตัวหรือความผิดอาญาอันยอมความได้ผู้เสียหายในคดีอาญา ได้แก่ บุคคลที่ได้รับความเสียหายโดยตรงจากการกระทำความผิด ส่วนความผิดอาญาแผ่นดินนั้นโดยปกติรัฐเป็นผู้เสียหาย เอกชนจะเป็นผู้เสียหายหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับว่าศาลจะเห็นว่าบุคคลดังกล่าวเป็นได้รับความเสียหายเป็นกรณีพิเศษหรือไม่ กล่าวคือ บทบัญญัติความผิดอาญาบางฐานนั้นมิได้ มีเจตนาที่จะคุ้มครองเอกชนคนหนึ่งคนใด แต่เป็นบทบัญญัติที่มีความมุ่งหมายเพื่อคุ้มครองรัฐเท่านั้น แม้ว่าการฝ่าฝืนกฎหมายนั้นจะทำให้เอกชนคนนั้น ๆ ได้รับความเสียหายด้วยก็ตาม เช่น ความผิดตามพระราชบัญญัติอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิด ดอกไม้เพลิง และสิ่งเทียมอาวุธปืน พ.ศ. 2490 หรือความผิดตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ.2522³ แต่อย่างไรก็ตาม ความผิดเกี่ยวกับปกครองบางฐานนั้นได้มีการได้มีแนววินิจฉัยของศาลที่เป็นการขยายความการเป็น

² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 4 “ภายใต้บังคับแห่งมาตรา 5(2) สามีสสิทธิฟ้องคดีอาญาแทนภริยาได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตโดยชัดแจ้งจากภริยา”

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 5 “บุคคลเหล่านี้จัดการแทนผู้เสียหายได้

(1) ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล เฉพาะแต่ในความผิดซึ่งได้กระทำต่อผู้เยาว์หรือผู้ไร้ความสามารถซึ่งอยู่ในความดูแล

(2) ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามี หรือภริยา เฉพาะแต่ในความผิดอาญาซึ่งผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจะจัดการเองได้

(3) ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่น ๆ ของนิติบุคคล เฉพาะความผิดซึ่งกระทำลงแก่นิติบุคคลนั้น

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 6 “ในคดีอาญาซึ่งผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรมหรือเป็นผู้วิกลจริตหรือคนไร้ความสามารถไม่มีผู้อนุบาล หรือผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้อนุบาลไม่สามารถจะทำการตามหน้าที่โดยเหตุหนึ่งเหตุใด รวมทั้งมีผลประโยชน์ขัดกันกับผู้เยาว์หรือคนไร้ความสามารถนั้น ๆ ญาติของผู้นั้น หรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องอาจร้องต่อศาลขอให้ตั้งเขาเป็นผู้แทนเฉพาะคดีได้

³ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1231/2533, 1949/2542

ผู้เสียหายว่าเอกชนคนหนึ่งคนใดนั้นเป็นผู้เสียหายที่มีสิทธิฟ้องร้องคดีได้เนื่องจากความผิดอาญา บางฐานนั้นนอกจากจะมุ่งคุ้มครองรัฐแล้ว เป็นบทบัญญัติที่มุ่งคุ้มครองเอกชนคนหนึ่งคนใดที่ได้รับ ความเสียหายเป็นพิเศษอีกด้วย⁴

นอกจากการพิจารณาว่าบทบัญญัติกฎหมายดังกล่าวมุ่งคุ้มครองรัฐหรือเอกชนคนใดคนหนึ่งแล้ว เมื่อพิจารณาแนวทางที่ศาลใช้พิจารณาคำจำกัดความ เรื่ององค์ประกอบของผู้เสียหาย แล้ว จะมีองค์ประกอบ 3 ประการได้แก่

1. มีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น
2. บุคคลนั้นต้องได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดนั้น
3. บุคคลนั้นต้องเป็นผู้ได้รับความเสียหายโดยนิตินัย

โดยการพิจารณาว่าบุคคลใดเป็นผู้เสียหายที่มีสิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาหรือไม่ จำต้องพิจารณาก่อนว่ามีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นหรือไม่ และในลำดับต่อไปคือ จะพิจารณาว่าบุคคลนั้นเป็นบุคคลประเภทที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครองหรือไม่ นอกจากนั้น อำนาจฟ้องของผู้เสียหายยังเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่ว่าผู้เสียหายจะต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย กล่าวคือ สำหรับในกรณีที่ว่าบุคคลนั้นจะต้องเป็นผู้ได้รับความเสียหายโดยนิตินัย ก็คือ บุคคลที่อ้างเป็นผู้เสียหายต้องไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับความผิดอาญาที่เกิดขึ้น เช่น ไม่เป็นผู้มีส่วนร่วมในการกระทำความผิด หรือเป็นผู้ยินยอมให้มีการกระทำความผิดต่อตน หรือการกระทำความผิดนั้นต้องไม่มีมูลมาจากตนเอง⁵ ซึ่งมาจากแนวคิดที่ว่า “ผู้เสียหาย หมายถึง บุคคลที่คุณธรรมทางกฎหมายของเขาถูกล่วงละเมิดโดยตรงจากการกระทำความผิดอาญา ” โดยจะต้องพิจารณาว่า อะไรคือคุณธรรมทางกฎหมายของบทบัญญัติความผิดอาญาฐานนั้น และพิจารณาต่อไปว่าคุณธรรมทางกฎหมายนั้นเป็นคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นส่วนรวม หรือว่าเป็นส่วนเอกชน ซึ่งถ้าได้ความว่าเป็นคุณธรรมทางกฎหมายส่วนรวมหรือเป็นบทบัญญัติที่มุ่งคุ้มครองรัฐแล้ว เอกชนคนใดคนหนึ่งจะไม่สามารถเป็นผู้เสียหายได้ แต่ถ้าคุณธรรมทางกฎหมายเป็นของส่วนเอกชน ก็ต้องพิจารณาอีกว่าใครเป็นผู้ถือหรือเจ้าของคุณธรรมทางกฎหมายนั้น ซึ่งจะเป็นผู้มีอำนาจฟ้องคดี ดังนั้น ในกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องแล้วผู้เสียหายประสงค์ที่จะดำเนินคดีด้วยตนเอง แม้ว่าตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 และมาตรา 34 จะกำหนดว่าผู้เสียหายมีอำนาจฟ้อง

⁴ คำพิพากษาฎีกาที่ 1182/2494, 611/2497, 2583/2522, 1007/2524, 4881/2541

⁵ คำพิพากษาฎีกาที่ 4684/2528 (ประชุมใหญ่), 1341/2495, 1813/2531, 1960/2535

คดี แต่หากผู้เสียหายไม่ได้เป็นผู้เสียหายที่แท้จริงตามการตีความของศาล ผู้เสียหายย่อมไม่มีสิทธิดำเนินการฟ้องร้องคดีด้วยตนเอง

จะเห็นได้ว่า นิยามของคำว่าผู้เสียหายที่มีสิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาในปัจจุบัน ยังไม่มีข้อสรุปที่ชัดเจน แม้ว่าจะมีบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดความหมายของ “ผู้เสียหาย” ไว้ แต่อย่างไรก็ตาม ภายหลังพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้อง หากผู้เสียหายประสงค์จะดำเนินคดีอาญาด้วยตนเอง แม้ว่ากฎหมายมิได้ตัดสิทธิผู้เสียหายในการฟ้องคดีด้วยตนเอง แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีเงื่อนไขที่ศาลฎีกาได้พิพากษาเป็นแนวบรรทัดฐานไว้ดังที่กล่าวมาข้างต้น กล่าวคือ หากไม่เข้าเงื่อนไขตามที่ศาลกำหนดไว้ ก็จะไม่มีความฟ้องคดี นอกจากนั้นแนววินิจฉัยของศาลที่ได้ตีกรอบเรื่องผู้เสียหายในลักษณะที่แคบลงดังกล่าวนี้ โดยเฉพาะเรื่องผู้เสียหายที่จะฟ้องได้จะต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัยซึ่งจะต้องไม่เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด มีส่วนร่วมในการกระทำความผิด ยินยอมให้มีการกระทำความผิดต่อตน หรือการกระทำความผิดมีมูลมาจากการที่ตนมีเจตนาฝ่าฝืนกฎหมายนั้น ก็อาจเป็นการทำให้ผู้กระทำความผิดไม่ถูกลงโทษตามกฎหมาย กล่าวคือ แม้ว่าบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด จะไม่ควรจะมีสิทธิฟ้องร้องกล่าวหาคนอื่นในคดีอาญาเพื่อหาความเป็นธรรมก็ตาม แต่หากพิจารณาให้ดีแล้วบุคคลดังกล่าวก็มีหน้าที่ในสังคมอีกส่วน คือ การสร้างความเป็นธรรมในสังคมโดยการนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษด้วย กล่าวคือ ผู้กระทำความผิดอาญา เป็นผู้สร้างความเสียหายให้สังคม ดังนั้น การฟ้องร้องคดีอาญาก็เป็นช่องทางอย่างหนึ่งในการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม ด้วยเหตุนี้ การตีความผู้เสียหายว่า ผู้ที่มีสิทธิฟ้องร้องคดีอาญานั้นต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัยเท่านั้น ก็อาจมีผลทำให้ผู้กระทำความผิดหลุดพ้นจากระบบการยุติธรรมได้

ดังนั้น แม้ประเทศไทยจะได้จำกัดสิทธิผู้เสียหายในการฟ้องคดีอาญาด้วยตนเองไว้ แต่ในทางปฏิบัตินั้น การใช้สิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาภายหลังพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องยังคงมีข้อจำกัดดังที่กล่าวมาข้างต้น

จากการศึกษาเปรียบเทียบกับต่างประเทศนั้น พบว่าการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาภายหลังพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องในเรื่องการดำเนินการฟ้องร้องคดีอาญาด้วยตนเองของผู้เสียหายนั้น ควรมีบทบัญญัติเรื่องความหมายผู้เสียหายให้ชัดเจนมากกว่าที่กำหนดไว้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในปัจจุบันว่าผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาในความผิดฐานใดบ้าง ซึ่งจะทำให้ผู้เสียหายได้ทราบ และเข้าใจสิทธิของตนเอง

ได้อย่างชัดเจนว่าความผิดฐานใดบ้างที่ผู้เสียหายสามารถฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาภายหลัง พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องได้ ซึ่งอาจ กำหนดความผิดอาญาที่ผู้เสียหายฟ้องได้เฉพาะตามที่ กฎหมายบัญญัติให้สิทธิไว้เท่านั้น เช่น ในประเทศเยอรมันได้กำหนดความผิดที่เอกชนผู้เสียหายมี สิทธิฟ้องร้องคดีเองได้ตามประมวลกฎหมายอาญาตามมาตรา 374 ซึ่งเป็นความผิดที่เกี่ยวข้องกับ เอกชนเป็นส่วนตัวอยู่มาก ได้แก่ ความผิดอาญาฐานบุกรุก ดุหมิ่น หรือหมิ่นประมาท เปิดจดหมาย ผู้อื่น ทำร้ายร่างกาย ชูเชิญผู้อื่น ทำให้เสียทรัพย์ และความผิดอาญาบางฐานตามกฎหมายว่าด้วย การแข่งขันทางการค้า กฎหมายสิทธิบัตร แบบแผน แบบเครื่องอุปโภค เครื่องหมายการค้า การ เลียนแบบ และลิขสิทธิ์ เป็นต้น

แต่อย่างไรก็ตาม สิทธิในการฟ้องร้องคดีของผู้เสียหายภายหลังพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ ฟ้องอันเป็นสิทธิที่มีอยู่ในกระบวนการยุติธรรมของไทยมาช้านานซึ่งถือเป็นบทบาทหน้าที่ของ เอกชนที่ช่วยรัฐในการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมประการหนึ่ง รวมทั้งยังเป็นการตรวจสอบ ดุลพินิจของพนักงานอัยการโดยภาคประชาชนด้วย ดังนั้น หากมีการจำกัดสิทธิของผู้เสียหายใน การฟ้องร้องดำเนินคดีดังกล่าวแล้ว ก็จะต้องเพิ่มช่องทางในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของ ผู้เสียหายควบคู่ไปด้วย เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิของผู้เสียหาย โดยอาจศึกษาเปรียบเทียบกับ ประเทศเยอรมันซึ่งได้กำหนดมาตรการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในช่องทางอื่น เนื่องจากได้ จำกัดสิทธิในการฟ้องร้องดำเนินคดีของผู้เสียหายในเรื่องฐานความผิดที่ผู้เสียหายมีสิทธิฟ้อง ร้องดำเนินคดีด้วยตนเอง โดยได้กำหนดให้ผู้เสียหายมีสิทธิร้องทุกข์ตามสายงานการบังคับบัญชา สำนักรงานอัยการ ซึ่งสังกัดกระทรวงยุติธรรมโดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเป็น ผู้บังคับบัญชาสูงสุด ซึ่งกระบวนการดังกล่าวนี้ บุคคลทุกคนไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหายหรือไม่ก็ตามมี สิทธิยื่นคำร้องทุกข์ตามสายงานการบังคับบัญชาจนถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมได้ หากไม่ พอใจคำสั่งไม่ฟ้องคดีของพนักงานอัยการ นอกจากการร้องทุกข์ดังกล่าว ผู้เสียหายที่ไม่พอใจ คำสั่งไม่ฟ้องคดีอาจยื่นคำร้องต่อสำนักงานอัยการเพื่อแก้ไขคำสั่งเดิมของพนักงานอัยการก็ได้ หากสำนักงานอัยการไม่ดำเนินการตามคำขอ สำนักงานอัยการจะต้องชี้แจงเหตุผลให้ผู้เสียหาย ทราบ ซึ่งผู้เสียหายมีสิทธิที่จะร้องทุกข์ต่อ The federal Attorney general ได้ภายในสองสัปดาห์

4.2 การเข้าถึงพยานหลักฐานในสำนวนที่พนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องของผู้เสียหาย

การรับรองสิทธิของผู้เสียหายของประเทศไทยได้บัญญัติรับรองสิทธิของผู้เสียหายในการ เข้าถึงพยานหลักฐานในสำนวน การสอบสวนของพนักงานสอบสวนไว้ในรัฐธรรมนูญ และประมวล

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดย ในแรกเริ่มนั้น ได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 241 ที่กำหนดให้ผู้เสียหายในคดีอาญาสามารถตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบ คำให้การของตนเมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้ว และในคดีที่พนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้อง ผู้เสียหายมีสิทธิขอทราบสรุปพยานหลักฐานพร้อมทั้งความเห็นของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในการสั่งคดี เพื่อเป็นการให้ผู้เสียหายได้รับข้อมูลข่าวสารในคดีที่ตนเป็นผู้เสียหาย และเป็นไปเพื่อที่ผู้เสียหายใช้สิทธิดังกล่าวนั้นตรวจสอบการทำงานของพนักงานของรัฐ เพื่อประโยชน์ในการที่ผู้เสียหายจะดำเนินการฟ้องร้องคดีด้วยตนเอง ต่อมาเมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้มีบทบัญญัติคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในรูปแบบหลักเกณฑ์ทั่วไปอย่างกว้าง ๆ ใน หมวดที่ 3 มาตรา 40(1) ที่ได้กำหนดให้บุคคลย่อมมีสิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง รวมทั้งมาตรา 40(5) ยังกำหนดให้ผู้เสียหายมีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่จำเป็น และเหมาะสมจากรัฐ โดยได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์เรื่องการใช้สิทธิตามมาตรา 241 ดังกล่าว ไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 146 ว่า ในคดีที่พนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้อง ผู้เสียหายมีสิทธิขอทราบสรุปพยานหลักฐานพร้อมทั้งความเห็นของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในการสั่งคดีแทน ซึ่ง การเข้าถึงพยานหลักฐานดังกล่าวเป็นเรื่องสำคัญที่มีความจำเป็นต้องมีบทบัญญัติที่ชัดเจนเนื่องจาก ในประเทศไทยได้ให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในการฟ้องร้องดำเนินคดีด้วยตนเองในกรณีพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง ดังนั้น หากผู้เสียหายไม่สามารถเข้าถึงพยานหลักฐานในสำนวนการสอบสวนได้ มาตรการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกรณีพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องโดยการให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในการฟ้องร้องดำเนินคดีด้วยตนเองย่อมเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ

จากการศึกษา พบว่าข้อจำกัดของสิทธิของผู้เสียหายในการเข้าถึงพยานหลักฐาน คือ ในชั้นสอบสวนผู้เสียหายขอตรวจหรือคัดสำเนาได้เฉพาะคำให้การของตนเท่านั้นและสามารถทำได้เมื่ออัยการฟ้องคดีต่อศาลแล้วและในคดีที่พนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องผู้เสียหายมีสิทธิเพียงขอทราบสรุปพยานหลักฐานและความเห็นของพนักงานสอบสวนและอัยการในการสั่งคดี เป็นการกำหนดให้สิทธิผู้เสียหายเข้าถึงเฉพาะสรุปพยานหลักฐานและความเห็นของพนักงานสอบสวนและอัยการในการสั่งคดี เป็นการกำหนดให้สิทธิผู้เสียหายในการเข้าถึงเฉพาะสรุปพยานหลักฐานและความเห็นในการสั่งคดีของเจ้าพนักงานเท่านั้น ไม่ได้หมายความรวมถึงข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้กระทำความผิด และความเป็นไปแห่งคดีอื่นอาจกระทบต่อประโยชน์ส่วนตัวของผู้เสียหาย

นอกจากนั้น เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่าสิทธิตามมาตรา 146 ดังกล่าว ไม่ได้มีวัตถุประสงค์ที่จะให้ผู้เสียหายเข้าถึงสำนวนคดีเพื่อที่ผู้เสียหายจะได้รับการแจ้งให้ทราบถึงกระบวนการหรือขั้นตอนต่าง ๆ ในทางศาลและสิทธิและการคุ้มครองตามกฎหมายที่ผู้เสียหายพึงมีเมื่อต้องตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาแต่อย่างใด นอกจากนี้ ยังเป็นการจำกัดเวลาที่จะใช้สิทธิดังกล่าว กล่าวคือ การตรวจสอบรูปพยานหลักฐานและความเห็นนั้น ก็ต่อเมื่อ พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องเท่านั้น ดังนั้น กล่าวได้ว่า สิทธิในการเข้าถึงสำนวนคดีดังกล่าวไม่ได้เป็นไปเพื่อการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกรณีพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้อง แต่เป็นไปเพื่อเป็นการตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงาน เท่านั้น

จากการศึกษาพบว่า ในต่างประเทศแม้ว่าจะมิได้มีบทบัญญัติให้สิทธิผู้เสียหายในการฟ้องร้องคดีด้วยตนเองภายหลังพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องก็ตาม แต่ในต่างประเทศนั้นได้มีบทบัญญัติคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายโดยการให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในการรับรู้ถึงความเป็นไปแห่งคดีในกระบวนการยุติธรรมซึ่งสิทธิในการรับรู้ความเป็นไปแห่งคดีนั้นเริ่มต้นตั้งแต่ ในชั้นสืบสวนสอบสวน เช่น ในประเทศญี่ปุ่นนั้น การแจ้งสิทธิเริ่มต้นตั้งแต่องค์กรตำรวจเป็นผู้เริ่มใช้ระบบการแจ้งให้เหยื่อทราบถึงความเคลื่อนไหวและความเป็นไปแห่งคดีของตน โดยสำนักงานตำรวจญี่ปุ่นได้ออกนโยบายพื้นฐานเกี่ยวกับมาตรการในการสนับสนุนเหยื่ออาชญากรรม ในปี ค.ศ.1996 ซึ่งได้กำหนดหลักการพื้นฐานในการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมโดยตำรวจ โดยมีหลักการที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ระบบการติดต่อประสานงานกับเหยื่ออาชญากรรม (Victim Liaison System) ซึ่งต่อมาในปี ค.ศ. 1999 ได้มีบทบัญญัติเพิ่มเติม ให้ตำรวจแจ้งให้เหยื่ออาชญากรรมทราบ เกี่ยวกับคดี และต่อมาตำรวจได้จัดทำคู่มือสำหรับเหยื่ออาชญากรรมแจกแก่เหยื่อเพื่ออธิบายถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ความรับผิดชอบแห่ง บริการสวัสดิการต่าง ๆ และระบบดังกล่าวได้นำไปใช้ในชั้นพนักงานอัยการด้วย

นอกจากนั้น ในสหรัฐอเมริกา การแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงข้อมูล และข่าวสารที่เกี่ยวข้อง เริ่มต้นตั้งแต่ในชั้นสืบสวนสอบสวน โดยในขั้นตอนแรกเป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานผู้ดำเนินการสืบสวนที่จะต้องแจ้งให้เหยื่อทราบถึงข้อมูลข่าวสารภายหลังจากการดำเนินการสืบเสาะค้นหาที่ยังไม่ได้เป็นการสืบสวนคดีอาญาลิ้นสุดในเรื่องสิทธิ และการใช้ความเสียหาย รวมทั้งโครงการของภาคเอกชนและภาครัฐที่จะบริการให้คำปรึกษาและบำบัดฟื้นฟูแก่เหยื่อ และสำหรับในชั้นดำเนินคดี พนักงานอัยการจะต้องดำเนินการในการให้ความคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรม

ในชั้นดำเนินคดี กำหนดลักษณะในการคุ้มครองสิทธิของเหยื่อโดยพนักงาน อัยการไว้หลาย ประการ เช่น พนักงานอัยการมีหน้าที่ที่จะต้องให้เหยื่อทราบถึงข้อมูลและข่าวสารที่เกี่ยวข้อง , สิทธิทั้งหลายของผู้เสียหายในระหว่างคดีอยู่ในระหว่างการดำเนินการของพนักงานอัยการ เป็นต้น ดังนั้น จะเห็นได้ว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับใหม่ได้กำหนดหน้าที่ของอัยการในกระบวนการยุติธรรม ที่มีต่อผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในจำนวนที่มากกว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญาของไทยกำหนดไว้ ซึ่งแสดงถึงความตั้งใจและการให้ความสำคัญในการมุ่งให้ความคุ้มครอง สิทธิของผู้เสียหาย

ในประเทศไทยได้กำหนดให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในการฟ้อง ร้องดำเนินคดีอาญาด้วยตนเอง ภายหลังพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง ซึ่งผู้เสียหายมีสิทธิขอทราบสรุปพยานหลักฐานพร้อมทั้ง ความเห็นของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการก็ต่อเมื่อพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องแล้ว ซึ่งเป็นระยะเวลาที่ห่างจากช่วงเวลาที่ได้เกิดการกระทำความผิดทำให้สิทธิในการฟ้องร้อง ดำเนินคดีด้วยตนเองของผู้เสียหายภายหลังพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องเป็นไปอย่างไม่มี ประสิทธิภาพเนื่องจากพยานหลักฐานบางอย่างอาจสูญหายไป ดังนั้น เพื่อให้มาตรการคุ้มครอง สิทธิของผู้เสียหายในกรณีพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ควรมีการ กำหนดให้มีมาตรการในการประสานงานกับผู้เสียหายโดยให้มีการแจ้งข้อมูลแก่ผู้เสียหายให้ทราบ ถึงความเป็นไปในกระบวนการยุติธรรมตั้งแต่ในชั้นสอบสวนเพื่อให้ผู้เสียหายได้รับทราบ และเข้า ใจความเคลื่อนไหวของคดี เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายหากผู้เสียหายประสงค์จะใช้ สิทธิในการดำเนินคดีของตนภายหลังพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

4.3 การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมในสำนวนที่พนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องของ ผู้เสียหาย

การบริการและให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในคดีอาญานั้นเป็นสาระสำคัญเป็นการให้ ความคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย ในกรณีที่ผู้เสียหายได้ร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงาน ย่อมถือว่า ผู้เสียหายเลือกใช้การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งผู้ที่ทำหน้าที่ดำเนินคดีอาญาแทนผู้เสียหายก็คือ พนักงานอัยการ แต่อย่างไรก็ตาม ดังที่กล่าวมา พนักงานอัยการอาจใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องและไม่ ดำเนินคดีอาญาต่อผู้ถูกกล่าวหาก็ได้ ซึ่งทำให้ผู้เสียหายต้องดำเนินการด้วยตนเองซึ่งผู้เสียหาย ต้องเสียค่าใช้จ่ายและหาทนายความด้วยตนเอง ซึ่งภาระค่าใช้จ่ายในการเข้าถึงพยานหลักฐาน เป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการเข้าถึงพยานหลักฐานของ ผู้เสียหาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในคดีที่ต้องอาศัยการพิสูจน์พยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ที่ต้องการผล

ออกมาชัดเจน แม่นยำ และเที่ยงตรงตามหลักวิทยาศาสตร์ แต่การพิสูจน์พยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ต้องใช้เงินค่าใช้จ่ายสูง ย่อมส่งผลกระทบต่อผู้เสียหายที่มีฐานะยากจนที่ อาจพลาดโอกาสพิสูจน์พยานหลักฐานด้วยวิธีดังกล่าวเนื่องจากไม่สามารถแบกรับภาระค่าใช้จ่ายได้

นอกจากนั้น เมื่อพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง การให้สิทธิผู้เสียหายในการฟ้องร้องดำเนินคดีผู้กระทำความผิดด้วยตนเอง ยังมีข้อจำกัดในการใช้สิทธิของผู้เสียหายด้วย กล่าวคือ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดหรือจำเลยเป็นบุคคลผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ มีตำแหน่งหน้าที่เช่น เป็นข้าราชการระดับสูง ผู้ใหญ่บ้าน ในการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาด้วยตนเองนั้น ผู้เสียหายอาจใช้การคุ้มครองโดยการโอนคดีเพื่อความปลอดภัย อันเป็นมาตรการในการให้ความคุ้มครองในชั้นศาล โดยศาลจะเป็นหน่วยงานที่ให้ความคุ้มครองดังกล่าว ในการโอนคดีดังกล่าวถือเป็นการโอนคดีในกรณีพิเศษซึ่งใช้ในกรณีที่มีข้อเท็จจริงในทางภาวะวิสัยอันแสดงให้เห็นว่าอาจขัดขวางต่อการได้สวนมูลฟ้องหรือพิจารณา หรือน่ากลัวว่าจะเกิดความไม่สงบหรือเหตุร้ายแรงอย่างอื่น โดยในการพิจารณาดังกล่าวนี้จะพิจารณาจากลักษณะของความผิด ฐานะของจำเลย จำนวนของจำเลย ความรู้สึกของประชาชน หรือเหตุอย่างอื่นเป็นองค์ประกอบในการพิจารณาว่ามีเหตุสมควรที่จะให้มีการโอนคดีหรือไม่ ซึ่งบุคคลที่มีอำนาจในการร้องขอให้มีการโอนคดีนั้น สามารถร้องขอได้ทั้งโจทก์และจำเลย โดยร้องขอต่ออธิบดีศาลฎีกา ซึ่งปัจจุบันก็คือประธานศาลฎีกาเท่านั้น ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 26 การร้องขอมาตรการนี้ จะต้องมีการพิจารณาที่มีลักษณะรุนแรง หรือมีลักษณะส่งผลต่อการพิจารณาคดีได้ ดังนั้นหากเป็นเหตุการณ์เล็กน้อย เช่น การด่าทอกัน หรืออ้างว่ากลัวจะไม่ได้รับความเป็นธรรมในการดำเนินคดี ก็อาจถือว่าไม่มีความจำเป็นที่จะร้องขอให้มีการโอนคดีแต่อย่างใด นอกจากนั้น ตามบทบัญญัติของประมวลกฎหมายอาญาที่บังคับอยู่ในปัจจุบันก็ได้มีบทบัญญัติของกฎหมายเอกชนผู้เสียหายจากการคุกคามหรือข่มขู่โดยการใช้กำลังหรืออำนาจโดยมิชอบด้วยกฎหมายไว้เช่นเดียวกัน เช่น ความผิดฐานข่มขู่บุคคลอื่นในประมวลกฎหมายอาญา ตามมาตรา 392 ความผิดฐานข่มขืนใจผู้อื่น ตามมาตรา 309 และความผิดฐานหน่วงเหนี่ยวกักขังผู้อื่น ตามมาตรา 310

4.4 การดำเนินคดีในขั้นตอนการได้สวนมูลฟ้อง

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้ให้อำนาจแก่เอกชนผู้เสียหายในการฟ้องร้องดำเนินคดี แต่ได้มีหลักเกณฑ์ว่า การฟ้องร้องดำเนินคดีของเอกชนผู้เสียหายนั้นก่อนที่ศาลจะประทับฟ้อง จะต้องมีการได้สวนมูลฟ้องเสียก่อน โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

มาตรา 1(2) ได้ให้ความหมายว่า การไต่สวนมูลฟ้อง หมายถึง กระบวนไต่สวนของศาลเพื่อวินิจฉัยถึงคดีซึ่งจำเลยต้องหา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ศาลได้พิจารณารูปคดีในเบื้องต้นว่าคดีมีมูลพอที่ศาลจะรับคดีนั้นไว้พิจารณาหรือไม่ ด้วยเหตุที่ว่า อาจเป็นการกลั่นแกล้งฟ้องร้องคดีกันเอง หรือการฟ้องคดีเป็นไปเพราะเข้าใจผิดในข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายของฝ่ายโจทก์ หากศาลประทับฟ้องโดยไม่ได้กลั่นกรองแล้ว จะเกิดความเดือดร้อนแก่จำเลยที่จะต้องดำเนินกระบวนพิจารณาในศาลโดยไม่จำเป็น⁶ แต่อย่างไรก็ตาม กระบวนการไต่สวนมูลฟ้องนั้น ศาลมิได้ทำหน้าที่ไต่สวนเนื่องจากระบบวิธีพิจารณาคดีอาญาของศาลนั้นเป็นระบบกล่าวหาที่มีการแยกหน้าที่สอบสวนและฟ้องร้องเป็นส่วนหนึ่ง และหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีเป็นอีกส่วนหนึ่ง ดังนั้น ผู้กล่าวหาจึงมีหน้าที่หาพยานหลักฐานเสนอต่อศาลโดยสืบพยานและศาลจะพิจารณาจากพยานหลักฐานที่ผู้กล่าวหานำสืบ โดยการไต่สวนมูลฟ้องในประเทศไทยนั้นมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะทราบว่ามีมูลเพียงพที่จะส่งผู้ถูกกล่าวหาไปสู่การพิจารณาคดีหรือไม่ และเป็นการป้องกันมิให้ผู้ถูกกล่าวหาต้องตกเป็นจำเลยถูกพิจารณาคดีในชั้นศาลโดยไม่มีเหตุผลอันสมควรเช่นเดียวกับการไต่สวนมูลฟ้องที่ใช้ในประเทศอังกฤษ และสหรัฐอเมริกา ซึ่งโดยหลักการตามกฎหมายนั้นในคดีพนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องคดีนั้นไม่จำเป็นต้องไต่สวนมูลฟ้อง แต่ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจสั่งไต่สวนมูลฟ้องได้ ถ้าเห็นสมควร ส่วนในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ฟ้องคดีเอง การดำเนินการฟ้องร้องคดีต้องเข้าสู่ขั้นตอนการไต่สวนมูลฟ้องทุกกรณี เว้นแต่เป็นคดีที่พนักงานอัยการฟ้องในข้อหาเดียวกัน

แม้ว่าตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ให้อำนาจศาลในการไต่สวนมูลฟ้องทั้งในกรณีพนักงานอัยการเป็นผู้ฟ้องร้อง และเอกชนผู้เสียหายเป็นผู้ฟ้องร้อง ก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติ ในกรณีที่พนักงานอัยการเป็นผู้ฟ้องคดีนั้น โดยปกติ ศาลจะประทับฟ้องโดยไม่ไต่สวนมูลฟ้อง เพราะเห็นว่าคดีมีมูลเนื่องจากได้ผ่านการสืบสวน สอบสวนหาข้อเท็จจริงกระทำโดยพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการซึ่งได้พิจารณาทั้งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายแล้ว ดังนั้น ในกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องแล้วผู้เสียหายประสงค์จะดำเนินการฟ้องร้องคดีด้วยตนเองผู้เสียหายจะต้องสืบพยานในขั้นตอนไต่สวนมูลฟ้องเพื่อให้ศาลเห็นว่ามีความมูลที่ศาลจะประทับฟ้อง ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งว่าคดีมีมูล คำสั่งดังกล่าวถือเป็นเด็ดขาด จำเลยไม่มีสิทธิอุทธรณ์เพราะ ยังไม่อยู่

⁶ คณิง ฤาไชย, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2, พิมพ์ครั้งที่ 5(โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), หน้า 79.

ในฐานะจำเลย แต่คำสั่ง (หรือคำพิพากษา) ว่าคดีไม่มีมูลและยกฟ้องนั้น ผู้เสียหายมีสิทธิอุทธรณ์ฎีกา ได้ตามบทบัญญัติว่าด้วยลักษณะอุทธรณ์ฎีกา

ในทางทฤษฎี การซึ่งนำหนักเพื่อรับฟังพยานหลักฐานของศาลเพื่อมีคำสั่งว่าคดีมีมูลหรือไม่ นั้น จะต่างกับกรณีการรับฟังว่าจะลงโทษหรือยกฟ้องจำเลยในชั้นพิจารณาคดีที่ไม่ใช่การไต่สวนมูลฟ้อง เพราะการซึ่งนำหนักในชั้นไต่สวนมูลฟ้องเพื่อมีคำสั่งว่ามีมูลและประทับฟ้องนั้น เพียงแต่พยานหลักฐานรับฟังได้พอที่จะประทับฟ้อง ซึ่งไม่ต้องถึงกับแน่ใจจนปราศจากความสงสัยว่าจำเลยกระทำผิด (Prove beyond reasonable doubt) ซึ่งไม่ต้องนำพยานมาสืบมากนัก แต่ในทางปฏิบัติ ผู้เสียหายที่เป็นโจทก์ฟ้องคดีด้วยตนเองจะนำพยานมาสืบอย่างเต็มที่เพื่อให้แน่ใจว่าศาลจะมีคำสั่งหรือคำพิพากษาว่าคดีมีมูล เนื่องจากทราบดีว่าหากคดีไม่มีมูล โจทก์จะต้องยื่นอุทธรณ์คำสั่งหรือคำพิพากษาซึ่งจะใช้เวลาพิจารณาในชั้นอุทธรณ์อีก 2-3 ปี และในคดีไต่สวนมูลฟ้องที่โทษอย่างสูงไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 6 หนึ่บาท โจทก์จะอุทธรณ์ในประเด็นข้อเท็จจริงไม่ได้ ดังนั้น โจทก์จึงมักจะนำพยานมาสืบหลายปากจนแน่ใจว่าข้อเท็จจริงพอที่ศาลจะสั่งว่าคดีมีมูล ซึ่งเมื่อศาลมีคำสั่งว่าคดีมีมูลแล้ว โจทก์ต้องสืบพยานใหม่ในชั้นพิจารณาอีกครั้งทั้งหมด เนื่องจากว่าในชั้นตอนไต่สวนมูลฟ้องนั้นผู้ถูกฟ้องคดีจะยังไม่ตกอยู่ในฐานะจำเลยจึงไม่มีสิทธิกล่าวอ้างนำพยานหลักฐานของตนเข้าสืบต่อศาลได้ คงมีสิทธิเพียงการซักค้านเท่านั้น ดังนั้น สิ่งที่เกิดขึ้นในกรณีผู้เสียหายดำเนินคดีอาญาด้วยตนเองในกรณีพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องนั้นจึงเป็นกระบวนการพิจารณาที่ใช้เวลาค่อนข้างนาน เพราะการพิจารณาสืบพยานโจทก์ในชั้นพิจารณาอีกครั้งทั้งหมด ซึ่งเป็นการดำเนินกระบวนการที่ซ้ำซ้อนกับการดำเนินกระบวนการในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง กล่าวได้ว่า เป็นการเสียเวลาสำหรับคู่ความและพยานบุคคลทั้งหมดที่ต้องมาเบิกความในศาลหลายครั้งด้วยคำถามเดิม

ดังนั้น จากการศึกษา เห็นว่าควรมีการปรับปรุงแก้ไขบทบัญญัติเรื่องการไต่สวนมูลฟ้อง เพื่อให้เหมาะสมกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน โดยยกยกเลิกข้อกำหนดที่ว่าห้ามมิให้จำเลยนำพยานมาสืบในชั้นไต่สวนมูลฟ้องและห้ามมิให้ศาลถามคำให้การจำเลยก่อนประทับฟ้อง ซึ่งจะมีผลว่า ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งว่าคดีมีมูล ซึ่งถือเป็นการรับประทับฟ้องของโจทก์ โจทก์ต้องนำพยานหลักฐานทั้งหมดมาสืบพยานต่อศาลใหม่ทั้งหมด ซึ่ง เป็นการเสียเวลาสำหรับคู่ความและพยานบุคคลทั้งหมดที่ต้องมาเบิกความในศาลหลายครั้งด้วยคำถามเดิม ดังนั้น หากยกเลิกบทบัญญัติข้างต้น จะเป็นการทำให้กระบวนการพิจารณาเป็นไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นข้อดีกับทั้งฝ่าย

ผู้เสียหาย และผู้ต้องหา กล่าวคือ เป็นการเปิดโอกาสให้จำเลยต่อ ผู้คดีของตนได้เต็มที่ตั้งแต่ต้น ส่วนในการพิจารณาหลังการประทับฟ้องนั้นก็เพียงให้นำพยานหลักฐานคำเบิกความหรือกระบวนการพิจารณาในชั้นไต่สวนมาเป็นหลักฐานส่วนหนึ่งในชั้นพิจารณาและเปิดโอกาสให้คู่ความสามารถสืบพยานหรือยื่นพยานหลักฐานมาสืบเพิ่มเติมหรือทำคำแถลงอธิบายขยาย ความนอกเหนือจากส่วนที่ดำเนินการไปแล้วในชั้นไต่สวนได้เท่านั้น ซึ่งน่าจะช่วยให้การดำเนินคดีเป็นไปอย่างรวดเร็ว

4.5 สิทธิของผู้เสียหายในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องอาญา

ในกรณีที่ผู้เสียหายได้รับความเสียหายอันเกิดจากการกระทำผิดอาญา กฎหมายได้เปิดโอกาสให้ผู้เสียหายสามารถฟ้องทางแพ่งเพื่อเยียวยาความเสียหายอันเกิดขึ้นจากการกระทำผิดอาญานั้น โดยผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีแพ่งบังคับจำเลยตามสิทธิเรียกร้องในทางแพ่งที่เกี่ยวข้องมาจากการกระทำผิดอาญานั้นในคราวเดียวกันต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญานั้นซึ่งเรียกกันว่าการฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องอาญาโดยผู้เสียหายซึ่งฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องอาญาจะต้องเสียค่าธรรมเนียมอย่างคดีแพ่งทุกประการ ซึ่งการดำเนินคดีจะต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ผลที่ตามมาคือ ผู้เสียหายต้องเสียค่าธรรมเนียมศาลและค่าใช้จ่ายอย่างอื่นในการดำเนินคดี

ในขณะที่ หากเป็นกรณีพนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องคดี และเป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องอาญา ในกรณีที่เป็นความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ เช่น ลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ โจรสลัด กรรโชก ยักยอก ฉ้อโกง รับของโจร พนักงานอัยการมีอำนาจเรียกทรัพย์สินหรือราคาของผู้เสียหายสูญหายไปเนื่องจากการกระทำผิดคืนแทนผู้เสียหายได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 นอกจากนั้น ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ถ้าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพในร่างกาย ชื่อเสียง หรือได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สินอันเนื่องมาจากการกระทำผิดของจำเลย ผู้เสียหายสามารถยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ตนก็ได้ โดยไม่ต้องดำเนินการฟ้องเป็นคดีแพ่งแยกต่างหาก ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 ดังนั้นจะเห็นได้ว่า หากพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีแล้ว แม้กฎหมายจะเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายสามารถดำเนินคดีอาญาด้วยตนเองแล้ว แต่มาตรการเยียวยาผู้เสียหายในกรณีที่ผู้เสียหายดำเนินคดีอาญาด้วยตนเองตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็มิได้เอื้ออำนวยต่อการให้สิทธิดังกล่าว กล่าวคือ หากพนักงาน

อัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องแล้ว ผู้เสียหายต้องการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น ผู้เสียหายจะต้องดำเนินการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในทางแพ่งแยกต่างหากจากการฟ้องร้องคดีอาญา ซึ่งผู้เสียหายต้องเสียค่าธรรมเนียมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และไม่สามารถใช้มาตรการเยียวยาความเสียหาย หรือการเรียกทรัพย์สินหรือราคาของผู้เสียหายสูญหายไปเนื่องจาก การกระทำผิดคดีได้เช่นเดียวกับกรณีพนักงานอัยการเป็นผู้ฟ้องคดีได้ ดังนั้น จะเห็นได้ว่า แม้ผู้เสียหายจะมีสิทธิดำเนินคดีอาญาด้วยตนเองภายหลัง พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง แต่การดำเนินการเยียวยาความเสียหายด้วยการฟ้องคดีแพ่งนั้นไม่ได้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ที่ได้กำหนดให้บุคคลย่อมมีสิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง

เมื่อพิจารณาบทกฎหมายดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่ามาตรการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 43 และ 44/1 ดังกล่าวเป็นมาตรการที่มีจุดมุ่งหมายในการให้ผู้เสียหายได้รับการชดเชยเยียวยาโดยผู้กระทำความผิดและโดยรัฐ ซึ่งเป็นการเยียวยาความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับจากการกระทำความผิดที่เกิดขึ้น โดยการร้องขอค่าสินไหมทดแทนไม่ว่าจะเป็น การร้องขอตามมาตรา 43 หรือ 44/1 ก็ตาม กฎหมายได้กำหนดให้เป็นอำนาจของพนักงานอัยการเท่านั้น ผู้เสียหายไม่สามารถร้องขอได้ตามลำพัง หากผู้เสียหายต้องการการเยียวยาความเสียหายดังกล่าวได้ ผู้เสียหายจะต้องร้องขอโดยผ่านทางพนักงานอัยการเท่านั้น ดังนั้น ในกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องแล้วผู้เสียหายต้องการดำเนินคดีเพื่อเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น ก็จำกัดเฉพาะผู้เสียหายซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นโดยตรงนั้นที่จะมีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายดังกล่าว ซึ่งผู้เสียหายไม่สามารถร้องขอตามมาตรา 43 หรือ 44/1 โดยลำพังได้แต่อย่างใด ดังนั้น จึงถือได้ว่าเป็นการจำกัดอำนาจของผู้เสียหาย

นอกจากนั้นการเยียวยาความเสียหายโดยการฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวข้องกับคดีอาญาโดยผู้เสียหายนั้น ความเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนที่ผู้เสียหายเรียกร้องได้จะครอบคลุมเฉพาะความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับเท่านั้น ไม่ครอบคลุมถึงบุคคลทั้งหลายที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้เสียหายแต่อย่างใด และค่าสินไหมทดแทนที่สามารถเรียกร้องจะต้องเป็นค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดโดยตรงเท่านั้น ถ้าหากผู้เสียหายต้องการเรียกร้องค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนอื่นๆ เช่น ละเมิด ผู้เสียหายจะต้องไปดำเนินการฟ้องร้องคดีด้วยตนเอง ขณะเดียวกันผู้เสียหายที่มีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนนี้ ศาลฎีกาได้ตีความคำว่า “ผู้เสียหาย” ประมวล

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาโดยกำหนดไว้อย่างชัด เจนว่าต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัยเท่านั้น ดังนั้นบุคคลที่อยู่ในฐานะของเหยื่ออาชญากรรม หรือบุคคลที่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดก็ จะไม่สามารถเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนได้แต่อย่างใด ในขณะที่กฎหมายของประเทศ สหรัฐอเมริกานั้น ได้มีการออกกฎหมายซึ่งการคุ้มครองตามกฎหมาย ของประเทศสหรัฐนั้นได้ ครอบคลุมถึงเหยื่ออาชญากรรมด้วย

4.6 การสอบสวนเพิ่มเติม และการสอบสวนร่วม

การสอบสวนในประเทศไทยให้อำนาจของพนักงานสอบสวนให้อำนาจหน้าที่ในการ รับคำร้องทุกข์ สืบสวนสอบสวน จนถึงสรุปสำนวนทำความเห็นเสนอพนักงานอัยการพิจารณาสั่ง คดี อันเป็นการแยกการสอบสวนและการฟ้องร้องออกจากกัน ซึ่งจะแตกต่างจากหลายประเทศใน ระบบที่มีอัยการที่มีอำนาจแบบสากลทั่วไป เช่น สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส เยอรมัน เป็นต้น ที่อำนาจ หน้าที่ในการสอบสวน ตลอดถึงการกำกับดูแลโดยตรงเป็นของพนักงานอัยการ กล่าวได้ว่า ฐานะ ของพนักงานอัยการในประเทศไทยจึงเป็นเพียงผู้ตรวจสอบกลั่นกรองสำนวนการสอบสวนที่ พนักงานสอบสวนเสนอขึ้นมาเท่านั้น ไม่มีอำนาจสอบสวนคดีเองเหมือนกับประเทศที่มีอัยการใน แบบที่เป็นอัยการสากล อย่างไรก็ตาม พนักงานอัยการอาจสั่งสอบสวนเพิ่มเติมได้ แต่ก็ต้องกระทำ โดยผ่านพนักงานสอบสวน ในกรณีที่พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานไม่สมบูรณ์ การ สอบสวนมีปัญหบกพร่องอาจทำให้พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องเนื่องจากพยานหลักฐานไม่ เพียงพอ ส่งผลให้พนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องเนื่องจากความบกพร่องของสำนวนการสอบสวน แต่ก็ มิได้ตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะฟ้องร้องดำเนินคดีด้วยตนเองภายหลังจากพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง แต่อย่างไรก็ตาม ในบางคดีก็ใช้ระยะเวลาเวลานานห่างจากระยะเวลาเกิดเหตุ ทำให้ พยานหลักฐานที่น่าจะต้องนำเข้าสู่สำนวนการสอบสวนขาดหายไป ทำให้มาตรการการคุ้มครอง สิทธิของผู้เสียหายภายหลังจากพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องนั้นไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร กล่าวได้ว่าเป็นการผลักรถในการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาแก่ผู้เสียหายมากกว่าเป็นการคุ้มครองสิทธิของ ผู้เสียหายภายหลังจากพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง อีกทั้งในกรณีที่พนักงานอัยการเห็นว่า พยานหลักฐานไม่ชัดเจน หรือไม่เพียงพอต่อการวินิจฉัยสั่งคดี พนักงานอัยการมีเพียงอำนาจใน การสั่งสอบสวนเพิ่มเติมเท่านั้น ไม่มีอำนาจเข้าไปร่วมในการสอบสวนกับพนักงานสอบสวนแต่ อย่างใด

ทั้งนี้ การสรุปสำนวนของพนักงานสอบสวนต้องมีความเห็นควรสั่งฟ้องหรือควรสั่งไม่ฟ้อง อำนาจในการสั่งคดีเป็นของพนักงานอัยการทำให้พนักงานสอบสวนทำความเห็นสั่ง ฟ้องหรือ ความเห็นสั่งไม่ฟ้อง ไม่มีผลในทางคดีแต่อย่างใด ซึ่งในบางกรณีนั้น การสอบสวนใช้ระยะเวลา นานเนื่องจากต้องรอผลการสอบสวนพยาน ผลการตรวจลายพิมพ์นิ้วมือ รอผลการพิสูจน์ของ กลาง ทำให้สำนวนการสอบสวนส่งมาล่าช้า ซึ่งเมื่อสำนวนมาถึงพนักงานอัยการหากพนักงาน อัยการเห็นว่าควรสั่งสอบสวนเพิ่มเติม ก็จะต้องมีคำสั่งให้พนักงานสอบสวนดำเนินการ พนักงาน อัยการจะไม่มีโอกาสเข้าไปตรวจสอบดูแลคดี กล่าวคือ พนักงานอัยการจะเริ่มมีอำนาจหน้าที่ ต่อเมื่อพนักงานสอบสวนเห็นว่า การสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว สรุปสำนวนการสอบสวนทำความเห็น มายังพนักงานอัยการ เมื่อพนักงานอัยการได้รับความเห็นและสำนวนการสอบสวนจึงมีอำนาจ หน้าที่ พิจารณาหรือเข้าไปในคดีนั้น ๆ ได้ ซึ่ง ในชั้นก่อนพิจารณาคดีที่ได้แยกอำนาจสอบสวน และ ฟ้องร้องออกจากกันดังกล่าว ทำให้มีการพิจารณา วินิจฉัย สำนวนการสอบสวนถึงสองชั้นด้วยกัน อันเป็นเหตุก่อให้เกิดความล่าช้าในการพิจารณาคดี

จากการศึกษาเปรียบเทียบ จะเห็นได้ว่าการเริ่มคดีในประเทศญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา และ ฝรั่งเศส พนักงานอัยการสามารถเริ่มคดีเองได้โดยไม่ต้องผ่านตำรวจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศ ญี่ปุ่น กฎหมายวางหลักไว้ว่า ผู้เสียหายสามารถร้องทุกข์ต่อเจ้าหน้าที่ ตำรวจหรือพนักงานอัยการก็ได้ หรือแม้ไม่มีผู้ใดร้องทุกข์กล่าวโทษก็ตาม พนักงานอัยการก็สามารถเรียกคดีเองได้ แต่สำหรับ ประเทศไทยนั้น กฎหมายไม่ได้บัญญัติให้พนักงานอัยการรับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษแต่อย่าง ใด สำหรับการสอบสวนในคดีนั้น ในประเทศอเมริกา การสอบสวนไม่ว่า การรวบรวม พยานหลักฐานและจับตัวผู้กระทำความผิดเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ แต่พนักงานอัยการมี อำนาจเข้าควบคุมได้ตั้งแต่เริ่มต้นคดี และในประเทศญี่ปุ่นก็เช่นกัน กฎหมายได้วางหลักเกณฑ์ไว้ อย่างชัดเจนให้พนักงานอัยการมีอำนาจควบคุมการสอบสวนคดีอาญา แต่หากเป็นคดี อาชญากรรมทางเศรษฐกิจหรือมีความจำเป็น พนักงานอัยการจะสอบสวนคดีด้วยตนเอง สำหรับ ประเทศฝรั่งเศส พนักงานอัยการมีอำนาจทำการสอบสวนด้วยตนเองอย่างกว้างขวางมาก กล่าวคือ เมื่อมีคดีต้องสอบสวนเบื้องต้นหรือคดีที่เป็นความผิดซึ่งหน้า ต้องแจ้งให้พนักงานอัยการ ทราบ พนักงานอัยการมีอำนาจไปยังที่เกิดเหตุและทำการสอบสวนด้วยตนเองได้ หรือสั่งการให้ ตำรวจสอบสวนในการควบคุมของพนักงานอัยการได้ รวมทั้งมีอำนาจให้ตำรวจควบคุมตัว ผู้ต้องหาได้ 24 ชั่วโมง แต่ในประเทศไทยนั้นตั้งแต่เริ่มคดี จนถึงขั้นตอนที่พนักงานสอบสวนต้องส่ง สำนวนพร้อมความเห็นทางคดี ให้แก่พนักงานอัยการนั้น พนักงานอัยการไม่มีอำนาจสอบสวนหรือ

ทำการใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวน ดังนั้น การรวบรวมคั่นหาพยานหลักฐานต่าง ๆ ในคดีจึงเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนแต่เพียงฝ่ายเดียว

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินคดีเป็นไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ข้าพเจ้า เห็นว่าอาจทำได้โดยการเพิ่มเติมบทบัญญัติให้พนักงานอัยการเข้าไปร่วมในการสอบสวนเพื่อตัดปัญหาในการล่าช้า และไม่เป็นธรรม โดยให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้ทำหน้าที่รวบรวมพยานหลักฐาน โดยไม่ต้องมีความเห็นในทางคดี ซึ่งมีได้เป็นการลดอำนาจพนักงานสอบสวน และมีได้เป็นการเพิ่มอำนาจของพนักงานอัยการ เพราะหากพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องก็จะต้องปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145 เช่นเดิม แต่เป็นการตัดปัญหาเพื่อทำให้คดีรวดเร็วขึ้นในการพิจารณากลับกรงของพนักงานอัยการและไม่เกิดปัญหาในการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวน ดังได้กล่าวมาแล้ว เพื่อเป็นมาตรการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายภายหลังพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง หากผู้เสียหายมีความประสงค์จะฟ้องร้องดำเนินคดีด้วยตนเอง รวมทั้ง ควรมีการเพิ่มเติมบทบัญญัติกฎหมายที่กำหนดให้มีการแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงความเป็นไปของคดีของตนเอง ตลอดจนกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่เกี่ยวข้อง ซึ่งการกำหนดให้พนักงานอัยการร่วมกับพนักงานสอบสวนในการสอบสวนดังกล่าว นั้น จะเป็นการสร้างหลักประกันและความน่าเชื่อถือของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้กับผู้เสียหายอย่างแท้จริง

4.7 การกลั่นกรองดุลพินิจของพนักงานอัยการโดยองค์กร ในกระบวนการยุติธรรม

สำหรับมาตรา 145 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา นั้น เป็นบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการในการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจ (CHECK AND BALANCE) โดยได้กำหนดการตรวจสอบคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ ให้เป็นหน้าที่ของผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติซึ่งมีอำนาจพิจารณาคดีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องในกรุงเทพมหานคร และ ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นผู้มีอำนาจพิจารณาคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการในจังหวัดที่ตนรับผิดชอบ และทั้งสองกรณี ถ้าเห็นด้วยกับคำสั่งไม่ฟ้องดังกล่าวถือว่าเป็นคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดี แต่ถ้าไม่เห็นด้วยก็ทำความเห็นแย้งส่งเรื่องให้อัยการสูงสุดเป็นผู้ชี้ขาด ทั้งนี้ โดยมีความมุ่งหมายเพื่อเป็นการกลั่นกรองคดีอีกชั้นหนึ่งว่า คดีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีมีความถูกต้อง และเข้าหลักเกณฑ์องค์ประกอบความผิดของกฎหมาย รวมทั้งคดีมีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะรับฟังได้ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ เพียงใด

จากการศึกษานั้น พบว่าแต่ละประเทศได้กำหนดมาตรการกลั่นกรองดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ โดยกำหนดให้องค์กรภายนอกเป็นผู้กลั่นกรองอีกชั้นหนึ่ง กล่าวคือ ในประเทศอังกฤษจะมี Director of Public Prosecutions (D.P.P.) เป็นเจ้าพนักงานผู้ทำหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญา การปฏิบัติงานของ D.P.P. จะอยู่ภายใต้การควบคุมบังคับบัญชาของ Attorney – General ซึ่งมีฐานะเป็นรัฐมนตรีโดยที่ Attorney – General จะเป็นผู้รับผิดชอบงานด้านการดำเนินคดีอาญาต่อสภานิติบัญญัติ

สำหรับในประเทศฝรั่งเศสมีหลักการควบคุมการปฏิบัติงานการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการในทำนองเดียวกับประเทศอังกฤษ กล่าวคือ พนักงานอัยการฝรั่งเศสจะอยู่ในสังกัดของกระทรวงยุติธรรม โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดซึ่งพนักงานอัยการจะต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่ง โดยรัฐมนตรีจะเป็นผู้รับผิดชอบการปฏิบัติงานด้านคดีของพนักงานอัยการต่อสภานิติบัญญัติ ซึ่งอธิบดีอัยการต้องปฏิบัติตามคำสั่งของรัฐมนตรีในกรณีที่สั่งให้ฟ้อง แต่รัฐมนตรีจะสั่งให้อธิบดีอัยการไม่ฟ้องไม่ได้

สำหรับในประเทศไทย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้กำหนดให้องค์กรอัยการเป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ ทำให้การใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องคดีอาญาของอัยการสูงสุดเป็นอำนาจโดยเด็ดขาดไม่ต้องรับผิดชอบต่อสถาบันหรือองค์กรการเมืองใด ๆ ทั้งสิ้น ซึ่งเป็นระบบที่แตกต่างจากพนักงานอัยการในอังกฤษ หรือฝรั่งเศส ดังที่กล่าวมา แต่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็ได้มีบทบัญญัติแม้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจ (CHECK AND BALANCE) โดยได้กำหนดการตรวจสอบคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ ให้เป็นหน้าที่ของผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติซึ่งมีอำนาจพิจารณาคดีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องในกรุงเทพมหานคร และ ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นผู้มีอำนาจพิจารณาคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการในจังหวัดที่ตนรับผิดชอบ และทั้งสองกรณี ถ้าเห็นด้วยกับคำสั่งไม่ฟ้องดังกล่าวถือว่าเป็นคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดี แต่ถ้าไม่เห็นด้วยก็ทำความเห็นแย้งส่งเรื่องให้อัยการสูงสุดเป็นผู้ชี้ขาด

มาตรา 145 นับว่าเป็นกระบวนการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการที่ควบคุมอาชญากรรม และรักษาผลประโยชน์ ตลอดจนความสงบเรียบร้อยของประชาชนให้มีประสิทธิภาพในการดำเนินคดีอาญา ก็ตาม แต่จะเห็นได้ว่าข้อบกพร่องในปัญหาการ

ตรวจสอบคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการในต่างจังหวัด และกรุงเทพมหานครไม่ได้เป็นไปตามมาตรฐานไปในทางเดียวกัน แต่ต่อมาได้มีหนังสือกระทรวงมหาดไทย ด่วนที่สุด ที่ มท 0307.2/11260 ลงวันที่ 13 พฤศจิกายน 2550 ได้วางแนวทางเกี่ยวกับการพิจารณาสำนวนคดีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องและกระทรวงมหาดไทยแจ้งให้ผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัดปฏิบัติเป็นแนวทางเดียวกัน โดยตามหนังสือดังกล่าว ได้กำหนดหลักเกณฑ์ว่าเมื่อพนักงานอัยการพิจารณาสำนวนการสอบสวนคดีอาญาของพนักงานสอบสวน แล้วมีคำสั่ง ไม่ฟ้องและคำสั่งนั้นไม่ใช่ของอัยการสูงสุด และกรณีพนักงานอัยการไม่อุทธรณ์ ฎีกา หรือถอนฟ้อง ถอนอุทธรณ์และถอนฎีกา ในจังหวัดอื่นนอกจากกรุงเทพมหานคร พนักงานอัยการจะส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมกับคำสั่งไม่ฟ้องเสนอให้ผู้ว่าราชการจังหวัดพิจารณา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145 จะมีหน่วยงาน ได้แก่ ส่วนอำนวยความเป็นธรรม สำนักงานสอบสวนและนิติกร กรมการปกครอง มีหน้าที่รับผิดชอบงานสนับสนุนการปฏิบัติงานของผู้ว่าราชการจังหวัด ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145 ซึ่งมีหน้าที่อำนวยความสะดวก สนับสนุน และตรวจสอบการรายงานของจังหวัด กรณีผู้ว่าราชการจังหวัดมีความเห็นแย้งคำสั่งไม่ฟ้อง ไม่อุทธรณ์ ไม่ฎีกา คดีของพนักงานอัยการ และรวบรวมสถิติข้อมูลสำนวนคดีอาญาที่ผู้ว่าราชการจังหวัดมีความเห็นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145 โดยนิติกร สังกัดที่ทำการปกครองจังหวัดจะเป็นผู้รับผิดชอบตรวจสอบสำนวนคดีอาญาและเสนอความเห็นต่อ ผู้ว่าราชการจังหวัดในการใช้ดุลพินิจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145 โดยนิติกร สังกัดที่ทำการปกครองจังหวัด สรุปข้อเท็จจริง ข้อพิจารณา และข้อเสนอ ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดพิจารณาให้ความเห็น ซึ่งระยะเวลาการทำความเห็นของผู้ว่าราชการจังหวัด ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดทำความเห็นแย้งภายในกำหนด 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับสำนวนการสอบสวน พร้อมกับคำสั่งไม่ฟ้องจากพนักงานอัยการ เว้นแต่เป็นคดีสำคัญหรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่น

จะเห็นได้ว่าตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145 นั้น เป็นมาตรการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในกรณีพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องโดยการกลั่นกรองการใช้ดุลพินิจของพนักงานอัยการโดยองค์กรภายนอก โดยผู้บังคับบัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือผู้ว่าราชการจังหวัดตามกรณี ซึ่งสามารถทำความเห็นแย้งสำหรับสำนวนการสอบสวนที่พนักงานอัยการมีความเห็นสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาได้

แต่อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติตามมาตราดังกล่าวมิได้มีบทบัญญัติเรื่องการสอบสวนเพิ่มเติมไว้แต่อย่างใด ในเรื่องนี้ สำนักงานตำรวจแห่งชาติเคยมีการขอหารือไปยังสำนักงาน

คณะกรรมการกฤษฎีกาเกี่ยวกับเรื่องอำนาจสอบสวนเพิ่มเติมขอพนักงานสอบสวน และผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ในกรณีความเห็นแย้งตาม มาตรา 145 ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ได้ตอบข้อหารือของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ตามหนังสือสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ที่ นร.0901/1163 ลงวันที่ 26 พฤศจิกายน 2546 ดังนี้

1. พนักงานสอบสวนไม่มีอำนาจสอบสวนเพิ่มเติมภายหลังจากที่ได้ส่งสำนวนการสอบสวนให้แก่พนักงานอัยการแล้ว เพราะพนักงานสอบสวนหมดอำนาจที่จะทำการสอบสวนคดีต่อไป ทั้งนี้ ตามนัยคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 9/2481 ส่วนการแจ้งข้อหาและการสอบสวนผู้ต้องหาที่จับได้ในภายหลังนั้น พนักงานสอบสวนจะต้องดำเนินการตามมาตรา 138 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยเมื่อพนักงานสอบสวนได้แจ้งข้อหาแล้ว ให้ส่งบันทึกการแจ้งข้อหาไปยังพนักงานอัยการ โดยไม่ต้องทำความเห็นอีก

2. กรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาแล้วส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมคำสั่งเสนอผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ รองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือผู้ว่าราชการจังหวัด แล้วแต่กรณี เพื่อทำความเห็นแย้งตามมาตรา 145 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ.2499 ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ รองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือผู้ว่าราชการจังหวัด แล้วแต่กรณี ไม่มีอำนาจสอบสวนเพิ่มเติม หรือสั่งให้พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบคดีดังกล่าวสอบสวนเพิ่มเติมได้อีก

จะเห็นได้ว่า คณะกรรมการกฤษฎีกาได้ชี้ขาดว่า พนักงานสอบสวน ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือผู้ว่าราชการจังหวัด ไม่มีสิทธิทำการสอบสวนเพิ่มเติมภายหลังจากที่พนักงานสอบสวนส่งสำนวนไปยังพนักงานอัยการแล้ว รวมทั้ง ในระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.2547 ข้อ 66 ได้กำหนดว่า เมื่อพนักงานสอบสวนทำความเห็นและส่งสำนวนไปยังพนักงานอัยการแล้ว ไม่มีอำนาจสอบสวนเพิ่มเติมได้อีก และกรณีพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องแล้วส่งสำนวนเสนอผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติและผู้ว่าราชการจังหวัด เพื่อทำความเห็นแย้งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145 แล้ว ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ และผู้ว่าราชการจังหวัดไม่มีอำนาจสอบสวนเพิ่มเติม หรือสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมได้ด้วยเช่นกัน ซึ่งในกรณีที่ผู้บัญชาการสำนักงานตำรวจแห่งชาติ หรือผู้ว่าราชการจังหวัดมีประเด็นที่ต้องสอบสวนเพิ่มเติม นั้น ต้องขึ้นอยู่กับคำชี้ขาดของอัยการสูงสุดว่าเห็นควรสอบสวนเพิ่มเติมหรือไม่ ซึ่งในทางปฏิบัติ แต่ละสำนวนที่อัยการสูงสุดชี้

ชาตินั้นใช้เวลาค่อนข้างนาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเป็นสำนวนที่ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ สอบสวนเพิ่มเติมไปในความเห็นแย้ง แม้ต่อมาัยการสูงสุดชี้ขาดให้สอบสวนเพิ่มเติมก็ตามแต่ ขั้นตอนหลังจากนั้นต้องดำเนินการส่งสำนวนดังกล่าวมายังผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ เพื่อสั่งให้ พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนตามประเด็นที่อัยการสูงสุดชี้ขาดซึ่งก่อให้เกิดผลเสียอย่างเห็น ได้ชัดเจน คือ ความล่าช้าในการดำเนินคดี เพราะนอกจากต้องรอคำชี้ขาดของอัยการสูงสุดแล้ว ยังมีขั้นตอนรอผลการสอบสวนเพิ่มเติมของพนักงานสอบสวนอีก

ดังนั้น จึงควรมีบทบัญญัติกฎหมายให้อำนาจการสอบสวนเพิ่มเติมแก่ผู้มีอำนาจพิจารณา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145 เนื่องจาก บทบัญญัติมาตรา 145 มิได้ บัญญัติเรื่องการสอบสวนเพิ่มเติมไว้แต่อย่างใด ซึ่งในเรื่องดังกล่าวนี้เคยมีการหารือต่อ คณะกรรมการกฤษฎีกา จนกระทั่งมีคำชี้ขาดว่าองค์กรดังกล่าวไม่สามารถทำการสอบสวนเพิ่มเติม ได้ ทั้งนี้ คณะกรรมการกฤษฎีกาก็ไม่ได้แสดงเหตุผลอย่างชัดเจนว่า องค์กรดังกล่าวไม่สามารถทำ การสอบสวนเพิ่มเติมได้เพราะเหตุใด เพียงแต่อ้างว่าไม่มีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้เท่านั้น นอกจากนี้ ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีของพนักงานอัยการ พ.ศ.2547 ข้อ 66 ได้วางหลักให้ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติหรือผู้ว่าราชการจังหวัดไม่มีอำนาจสอบสวน เพิ่มเติมหรือสั่งให้พนักงานอัยการสอบสวนผู้รับผิดชอบคดีสอบสวนเพิ่มเติม กรณีทำความเห็นแย้ง หรือไม่แย้งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145 อีกด้วย ด้วยเหตุนี้ เพื่อให้ กระบวนการพิจารณาการใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการเป็นไปอย่างรวดเร็ว และมี ประสิทธิภาพในการรวบรวมพยานหลักฐาน จึงควรมีบทบัญญัติเรื่องอำนาจในการสั่งสอบสวน เพิ่มเติมให้แก่องค์กรที่ทำความเห็นแย้งหรือไม่แย้งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145 ให้ชัดเจน เพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการค้นหาพยานหลักฐานในคดี อันเป็นการ ค้ำครองสิทธิผู้เสียหายในกรณีที่พนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องโดยเป็นมาตรการกถันกรองดุลพินิจของ พนักงานอัยการจากองค์กรภายนอกอย่างมีประสิทธิภาพ

4.8 แนวความคิดเรื่องการนำมาตรการการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายภายหลัง พนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องโดยศาล

ในประเทศไทยยังไม่มีมาตรการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายภายหลังพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้อง โดยศาล กล่าวคือ ศาลจะมีบทบาทเพียงการตรวจสอบคำสั่งฟ้องของพนักงานอัยการเท่านั้น กล่าวคือ เป็นการได้สวนมูลฟ้องอันเป็นการตรวจสอบคำสั่งฟ้องของพนักงานอัยการตามประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 162 ซึ่งในทางปฏิบัติมักไม่มีการใช้หลักเกณฑ์นี้

เนื่องจากเห็นว่าล่าช้า และเชื่อว่ามี การผ่านจากพนักงานสอบสวนจนถึงพนักงานอัยการแล้ว น่าเชื่อว่าคดีมีมูลแล้ว แต่ในกรณีพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องในประเทศไทยนั้น กฎหมายมิได้ให้อำนาจศาลในการกั้นการงดพิณิจสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการแต่อย่างใด

สำหรับในต่างประเทศนั้น ศาลเป็นองค์กรหนึ่งที่มีบทบาทในการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในกรณีพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง ในประเทศสหรัฐอเมริกา ศาลมีอำนาจออกหมายบังคับให้ผู้หนึ่งผู้ใดกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดตามหน้าที่ซึ่งตนมีอยู่ก็ได้ หมายนี้เรียกว่า “mandamus” ดังนั้น ผู้เสียหายอาจร้องขอต่อศาลให้ออกหมายดังกล่าวบังคับให้พนักงานอัยการซึ่งได้มีดุลพิณิจไม่ฟ้องไปแล้วฟ้องคดีก็ได้ แต่อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติไม่ปรากฏว่าศาลได้ใช้อำนาจดังกล่าว ทั้งนี้ศาลอ้างว่าการฟ้องหรือไม่ฟ้องคดีนั้น เป็นดุลพิณิจของพนักงานอัยการ ตามหลักเรื่องการแบ่งแยกอำนาจ (Separation of powers) ศาลไม่ควรเข้าไปก้าวก่ายกับการใช้ดุลพิณิจนั้น

ในประเทศเยอรมัน มีการออกกฎหมายบังคับให้พนักงานอัยการต้องได้รับความเห็นชอบจากศาลในการยุติคดีบางประเภท ซึ่งเป็นมาตรการควบคุมดุลพิณิจของพนักงานอัยการโดยตรง เช่น ความผิดอาญาโทษปานกลางที่ความชั่วของผู้ต้องหาเล็กน้อย และการดำเนินคดีนั้นไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ พนักงานอัยการจึงอาจขอการยื่นฟ้องในความผิดอาญาโทษปานกลางไว้ชั่วคราวโดยมีเงื่อนไขในทางปฏิบัติศาลมักจะให้ความเห็นชอบในกรณีดังกล่าวนี้เสมอ จะมีเฉพาะบางกรณีเท่านั้นที่ศาลเห็นว่ามิใช่ข้อเท็จจริงบางประการที่ศาลรู้ดีกว่าพนักงานอัยการ ศาลก็อาจจะไม่ยอมให้พนักงานอัยการยุติคดีเพราะพนักงานอัยการมีสำนักงานใหญ่อยู่เฉพาะในเมืองใหญ่ แต่ศาลจะตั้งกระจัดกระจายอยู่ทั่วประเทศ ดังนั้น จึงเป็นไปได้ว่า ในบางครั้งผู้พิพากษาประจำท้องถิ่นอาจจะรู้เรื่องเกี่ยวกับความผิดที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นนั้นดีกว่าพนักงานอัยการก็เป็นได้

สำหรับในประเทศไทยนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้กำหนดให้องค์กรอัยการเป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ และมาตรา 255 วรรคสอง โดยได้บัญญัติว่า “พนักงานอัยการมีอิสระในการพิจารณาสั่งคดี และการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปโดยเที่ยงธรรม” ดังนั้น ตามบทบัญญัติดังกล่าว จะเห็นได้ว่าประเทศไทยได้แบ่งแยกหน้าที่ฟ้องร้อง และวินิจฉัยคดีออกจากกันอย่างเป็นเอกเทศ และได้ให้ความสำคัญกับความเป็นอิสระของพนักงานอัยการเป็นอย่างมาก กล่าวคือ พนักงาน อัยการมีความเป็นอิสระในฐานะหน่วยงาน คือ ในการปฏิบัติหน้าที่ในทางอรรถคดี พนักงานอัยการไม่ผูกมัดกับหน่วยงานอื่นและโดยเฉพาะอย่างยิ่งปลอดจากฝ่ายการเมืองหรือฝ่ายบริหาร นอกจากนั้นพนักงานอัยการก็ไม่ผูกมัดตามคำพิพากษาของศาลอันสืบเนื่องมาจากการแยกอำนาจหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญาตามระบบกล่าวหาด้วย

ต่อมา ได้มีแนวคิดที่จะนำมาตรากฎการกลั่นกรองดุลพินิจของพนักงานอัยการโดยองค์กระศาลมาใช้ โดยได้มีการเสนอร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ ...) พ.ศ. ... โดยสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ซึ่งให้เพิ่มเติมข้อความในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 146 โดยให้เหตุผลว่าเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิการดำเนินคดีของผู้เสียหายให้สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และประหยัด โดยในคดีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้อง หากผู้เสียหายไม่เห็นด้วยกับคำสั่งของพนักงานอัยการ ผู้เสียหายมีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจ เพื่อขอให้ทำการไต่สวน หากศาลไต่สวนแล้วเห็นว่าสำนวนการสอบสวนคดีนั้นมีมูลสมควรประทับรับฟ้องไว้พิจารณา ก็ให้ศาลมีคำสั่งให้พนักงานอัยการดำเนินการฟ้องคดีต่อศาลต่อไป ทั้งนี้ เพื่อเป็นการ ลดภาระและลดค่าใช้จ่ายในการที่ผู้เสียหายจะต้องฟ้องคดีต่อศาลด้วยตนเอง อันเป็นการสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 40(1) ซึ่งบัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง ”

ตามร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวจะมีการแก้ไขเพิ่มเติมข้อความในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 146 โดยเพิ่มเติมบทบัญญัติให้สิทธิผู้เสียหายในการยื่นคำร้องต่อศาลในกรณีพนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดี ภายใต้บังคับบทบัญญัติอายุความคดีอาญา กรณีที่มีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดี ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับหนังสือแจ้งคำสั่งไม่ฟ้องคดีของพนักงานอัยการตามมาตรา 146 ผู้เสียหายมีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจเพื่อขอให้ทำการไต่สวน หากความปรากฏตามทางไต่สวนศาลเห็นว่าสำนวนการสอบสวนคดีนั้น มีมูลสมควรประทับรับฟ้องไว้พิจารณาก็ให้ศาลมีคำสั่งให้พนักงานอัยการดำเนินการฟ้องคดีต่อศาลต่อไป ซึ่งการไต่สวนโดยศาลนั้น ศาลจะมีอำนาจไต่สวนมูลฟ้องลับหลังผู้ต้องหาให้ศาลส่งคำร้องของผู้เสียหายให้ผู้ต้องหาทราบเป็นรายตัวไปพร้อมกับแจ้งวันนัดไต่สวนให้ผู้ต้องหาทราบ ผู้ต้องหาจะเข้าฟังการไต่สวนหรือไม่ก็ได้ และให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานบุคคล พยานเอกสาร พยานวัตถุตามที่ปรากฏในสำนวนการสอบสวนซึ่งศาลเห็นว่าน่าจะเป็นประโยชน์ในการไต่สวน และให้นำบทบัญญัติตามมาตรา 165 วรรคสาม มาใช้โดยอนุโลม โดยคำสั่งศาลในการไต่สวนดังกล่าวให้เป็นที่สิ้นสุด และการดำเนินการตามมาตรา 165 ไม่ตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีตามมาตรา 28

จะเห็นได้ว่า เจตนารมณ์หลักของการเสนอแก้ไขเพิ่มเติมดังกล่าวนี้ คือ เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการคุ้มครองสิทธิมากขึ้นโดยสามารถนำคดีเข้าสู่การพิจารณาของศาลได้โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีด้วยตนเองหลังจากที่พนักงานอัยการ มีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้อง โดยมีกระบวนการเพื่อให้ศาลได้สวนสำนวนการสอบสวน แล้วมีคำสั่งให้พนักงานอัยการดำเนินการฟ้องคดีต่อไปได้ ซึ่งถือว่าเป็นมาตรการการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายโดยองค์กรภายนอก กล่าวคือ เป็นการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในกรณีพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องโดยศาล

แต่อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่าการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในกรณีพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้อง โดยองค์กรศาลนั้น ขัดต่อหลักการของหลักการดำเนินคดีอาญาในกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทย เนื่องจากการสั่งคดีของพนักงานอัยการ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น เป็นไปตามหลักการสั่งคดีโดยดุลพินิจ (Opportunity Principle) ซึ่งจะต้องพิจารณาถึงประโยชน์ของสาธารณชน (Public Interest) ในการสั่งคดีนั้นด้วย โดยหากการฟ้องคดีอาญานั้นจะไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชน ก็จะไม่ฟ้องคดีนั้น โดยจะมีการเสนอตามลำดับชั้นเพื่อให้อัยการสูงสุดพิจารณาเห็นชอบก่อน ในขณะที่การมีคำสั่งประทับฟ้องของศาล ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 167 กำหนดให้ศาลพิจารณาได้เพียงแค่ว่าคดีมีมูลหรือไม่เท่านั้น ศาลไม่อาจนำเอาประเด็นเรื่องคดีไม่เป็นประโยชน์ของสาธารณชนมาเป็นเหตุไม่ประทับฟ้องได้ ดังนั้น ร่างกฎหมายว่า เมื่อผู้เสียหายไปฟ้องเองและศาลประทับฟ้องแล้ว พนักงานอัยการซึ่งสั่งไม่ฟ้องไปแล้วจะต้องมายื่นฟ้องคดีนั้น จึงยอมเป็นการเสนอร่างกฎหมายในทางที่กระทบอย่างยิ่งต่อหลักการสั่งคดีโดยดุลพินิจของพนักงานอัยการ ซึ่งเป็นหลักการสำคัญประการหนึ่งในระบบวิธีพิจารณาความอาญา

หากวิเคราะห์แล้ว จะเห็นได้ว่าหลักการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยอยู่ในรูปของระบบกล่าวหาซึ่งเป็นวิธีการต่อสู้คดีกันระหว่างคู่ความ ซึ่งในการดำเนินคดีนั้น ศาลจะไม่มีหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการฟ้องคดีอาญา โดยหน้าที่การฟ้องร้องคดีอาญาของรัฐเป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการซึ่งประเทศไทยได้แบ่งแยกหน้าที่ฟ้องร้อง และวินิจฉัยคดีออกจากกันอย่างเป็นเอกเทศและได้ให้ความสำคัญกับความเป็นอิสระของพนักงานอัยการเป็นอย่างมาก ดังที่กล่าวมา ดังนั้น เมื่อวิเคราะห์ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ ...) พ.ศ. ... ดังกล่าว โดยพิจารณาบทบัญญัติเรื่องความเป็นอิสระขององค์กรอัยการตามรัฐธรรมนูญแล้ว จะเห็นได้ว่า หากมีบทบัญญัติให้ผู้เสียหายมีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจเพื่อขอให้ทำ

การไต่สวนในกรณีพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องคดี และหากศาลเห็นว่าสำนวน การสอบสวนนั้นมี มูล ก็ให้ศาลมีคำสั่งให้พนักงานอัยการดำเนินการยื่นฟ้องคดีต่อศาลนั้น จะมีผลกระทบต่อความ เป็นอิสระของพนักงานอัยการในการพิจารณาสั่งคดีให้ต้องเสียไป ซึ่งน่าจะเป็นการไม่สอดคล้องกับ บทบัญญัติและเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญดังที่กล่าวมาข้างต้น

นอกจากนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145 ได้ให้อำนาจแก่ผู้ บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือผู้ว่าราชการจังหวัด แล้วแต่กรณี ในการทำความเห็นแย้งคำสั่งไม่ ฟ้องของพนักงานอัยการและเสนอให้อัยการสูงสุดชี้ขาด ดังนั้นหากผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือผู้ว่าราชการจังหวัด แล้วแต่กรณี เห็นฟ้องด้วยกับคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ ก็มีผลให้ คำสั่งไม่ฟ้องนั้นเด็ดขาด ซึ่งก็ถือว่าผ่านการตรวจสอบจากองค์กรภายนอกแล้ว ดังนั้น ร่างกฎหมาย ฉบับนี้ จะกำหนดให้เมื่อผู้เสียหายไปฟ้องเองและศาลประทับรับฟ้องแล้ว พนักงานอัยการซึ่งสั่งไม่ ฟ้องไปแล้วจะต้องมายื่นฟ้องคดีนั้น ก็ย่อมเท่ากับว่าเป็นการกำหนดกระบวนการที่ซ้ำซ้อนกับการ ให้อำนาจแก่ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือผู้ว่าราชการจังหวัดดังกล่าว

จากการศึกษานั้น จะเห็นได้ว่าการใช้มาตรการการกักกันครองดุลพินิจของพนักงานอัยการ โดยศาลนั้น จะเห็นได้ว่าไม่สามารถนำมาใช้ในประเทศไทยได้อย่างเหมาะสม เนื่องจาก กระบวนการยุติธรรมในประเทศไทยในปัจจุบันนั้น ศาลและอัยการต่างเป็นองค์กรที่มีความเป็น อิสระ แยกออกจากกันอย่างเป็นเอกเทศ ดังนั้น หากกำหนดให้ศาลทำหน้าที่กักกันครองการใช้ ดุลพินิจของพนักงานอัยการอันเป็นหลักประกันแก่ผู้เสียหาย ในขั้นตอนก่อนฟ้องคดีอาญาจึง อาจจะไม่เหมาะสม เนื่องจากเป็นการให้อำนาจศาลก้าวล่วงเข้าไปพิจารณาวินิจฉัยตั้งแต่ก่อนฟ้อง เสียแล้ว ซึ่งได้อธิบายผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อกระบวนการยุติธรรมของไทยไปแล้วข้างต้น ดังนั้น กล่าวได้ว่า มาตรการการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายภายหลังพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง ควรอยู่ใน รูปแบบบทบัญญัติกฎหมายที่ให้สิทธิแก่ผู้เสียหายโดยเปิดช่องให้ผู้เสียหายมีสิทธิเข้าถึง กระบวนการยุติธรรมมากกว่าที่จะเป็นบทบัญญัติให้ศาลเป็นผู้คุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย โดยการ เพิ่มมาตรการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายด้วยการเพิ่ มาตรการกักกันครองดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องของ พนักงานอัยการ โดยให้สิทธิผู้เสียหายในการอุทธรณ์คำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการต่อสำนักงาน อัยการสูงสุดเพื่อให้มีการกักกันครองตรวจสอบด้วยความรอบคอบอีกครั้งหนึ่ง โดยสำนักงานอัยการ สูงสุดจะตั้งกรรมการรับอุทธรณ์ขึ้นมาเพื่อพิ จารณาการอุทธรณ์คำสั่งดังกล่าว และคณะกรรมการ ดังกล่าวมีอำนาจในการกลับคำสั่งเดิมได้

4.9 การให้สิทธิผู้เสียหายดำเนินคดีอาญาด้วยตนเองภายหลังพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง

การดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยนั้นเป็นหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ และให้สิทธิผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องร้องคดีอาญาได้ด้วย ซึ่งในกรณีพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องก็ได้ตัดสิทธิผู้เสียหายในการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาด้วยตนเอง จากการศึกษาร่วมกันกับมาตรการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในต่างประเทศตามที่ได้ศึกษามาแล้ว จะเห็นได้ว่าในประเทศไทยสิทธิของผู้เสียหายยังอยู่ในฐานะที่ด้อยกว่า เช่น แม้จะมีกฎหมายชัดใช้ค่าเสียหายแต่ก็ไม่ครอบคลุมความเสียหายที่เกิดขึ้น และไม่มีกรรณียาทางด้านความเสียหายทางจิตใจ ซึ่งในกรณีพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง ผู้เสียหายจะต้องดำเนินคดีและฟ้องเรียกค่าเสียหายที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง โดยเสียค่าใช้จ่ายจำนวนมาก และไม่มีอำนาจในการต่อรอง ดังนั้น แม้ว่าตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 34 แม้จะเป็นบทบัญญัติให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกรณีพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องโดยให้ผู้เสียหายดำเนินคดีด้วยตนเอง แต่อย่างไรก็ตาม การใช้สิทธิดังกล่าวในทางปฏิบัติกลับเป็นการเพิ่มภาระให้ผู้เสียหายมากกว่าที่จะเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายดังที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งเมื่อพิจารณาแนวทางการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายกรณีพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องในต่างประเทศนั้น จะเห็นได้ว่าการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายกรณีพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องในต่างประเทศ จะอยู่ในรูปแบบการเปิดช่องให้ผู้เสียหายเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมแทนการให้ผู้เสียหายดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำผิดด้วยตนเอง ยกตัวอย่างเช่น ในประเทศญี่ปุ่น ในกรณีพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง ผู้เสียหายมีสิทธิร้องขอให้พนักงานอัยการอาวุโสดำเนิน การตรวจสอบคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการได้ หรืออาจยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการตรวจสอบการฟ้องซึ่งเป็นผู้แทนจากส่วนราชการ หน่วยงาน และตัวแทนของประชาชน เพื่อตรวจสอบคำสั่งไม่ฟ้องก็ได้ หรือในประเทศเยอรมัน ในกรณีพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง ผู้เสียหายอาจยื่นคำร้องต่ออัยการสูงสุดเพื่อให้ตรวจสอบการใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้อง หรือผู้เสียหายอาจยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อคัดค้านการสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการก็ได้ แต่หากศาลยกคำร้องแล้วผู้เสียหายจะต้องเสียค่าใช้จ่ายเอง เป็นต้น

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 34 ได้บัญญัติให้สิทธิแก่ผู้เสียหายฟ้องคดีด้วยตนเองในกรณีพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง ซึ่งเป็นมาตรการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในปัจจุบันที่สำคัญมาตรการหนึ่ง จากการศึกษานั้นพบว่าสิทธิในการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายนั้นเป็นสิทธิที่มีมาตั้งแต่ดั้งเดิม นับแต่ประเทศไทยยังไม่มีพนักงานอัยการทำหน้าที่ฟ้องคดีอาญาโดยสิทธิดังกล่าวถือได้ว่ามีมาช้านานแล้วจนกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งที่ฝังรากลึกอยู่ในจิตวิญญาณของ

ประชาชนทุกคน ดังนั้น เมื่อมีการร่างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจึงได้มีบทบัญญัติ เรื่องสิทธิของผู้เสียหายดังกล่าวลงไปด้วย โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ บัญญัติให้พนักงานอัยการและผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีอาญาแยกต่างหากจากกันโดยเอกเทศ และถึงแม้ว่าในคดีอาญานั้นพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องไปแล้ว กฎหมายก็บัญญัติให้สิทธิแก่ ผู้เสียหายให้อำนาจฟ้องคดีด้วยตัวเองเพื่อยืนยันให้เห็นถึงสิทธิในการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย ให้เด่นชัดยิ่งขึ้น ซึ่งจะเห็นได้ว่ามาตรการดังกล่าวเป็นมาตรการที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิ ของผู้เสียหายกรณีพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง และถือเป็นการถ่วงดุลการใช้ดุลพินิจของ พนักงานอัยการด้วย

จากการศึกษา พบว่าเจตนารมณ์ของมาตรา 28 ที่ให้สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาแก่ พนักงานอัยการ และผู้เสียหาย ซึ่งปรากฏในบันทึกการประชุมของคณะกรรมการที่พระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งขึ้นเพื่อพิจารณาวินิจฉัยปัญหา ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวิธีพิจารณาความอาญา เมื่อวันที่ 17 และ 20 มกราคม 2457 ได้ให้เหตุผลในการ ที่ให้อำนาจแก่ผู้เสียหายที่จะยังคงมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้เท่าเทียมกับพนักงานอัยการไว้โดยให้ เหตุผลว่า

1. สิทธิในการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายเป็นสิทธิที่มีมาตั้งแต่ดั้งเดิม นับแต่ประเทศไทย ยังไม่มีพนักงานอัยการทำหน้าที่ฟ้องคดีอาญา โดยสิทธิดังกล่าวถือได้ว่ามีมาช้านานแล้วจนกล่าว ได้ว่าเป็นสิ่งที่ฝังรากลึกอยู่ในจิตวิญญาณของประชาชนทุกคน ดังนั้น ผู้เสียหายจึงควรมีสิทธินี้อยู่ ต่อไป

2. ในขณะนั้นอัยการเพิ่งได้รับการจัดตั้งให้เป็นเจ้าพนักงานผู้ทำหน้าที่ในการฟ้อง คดีอาญาของรัฐในระยะเริ่มแรก ซึ่งระบบอัยการในขณะนั้นยังไม่มีกำลังและประสิทธิภาพเพียงพอที่จะเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญาแต่เพียงผู้เดียว ดังนั้น จึงต้องให้สิทธิผู้เสียหายฟ้อง คดีอาญาด้วย

กล่าวได้ว่า ภายหลังที่มีการจัดตั้งองค์กรอัยการขึ้นในประเทศไทยนั้น หลักการดำเนิน คดีอาญาในประเทศไทยเป็นแบบผสม กล่าวคือ แม้ว่าประเทศไทยมีองค์กรอัยการซึ่งเป็นองค์กร รักษาความสงบเรียบร้อย ตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ แต่อย่างไรก็ตามก็ยังคงให้สิทธิแก่ ผู้เสียหายในการดำเนินการฟ้องร้องคดีอาญาด้วยตนเองได้ด้วย ซึ่งมาตรการการคุ้มครองสิทธิของ ผู้เสียหายกรณีพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องตามบทบัญญัติกฎหมายที่ให้สิทธิของผู้เสียหายในการ

ฟ้องร้องคดีอาญาด้วยตนเองภายหลังพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องนั้นเนื่องมาจากการรับรองสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดที่มีมาแต่ดั้งเดิม และเป็นการถ่วงดุลการใช้ดุลพินิจของพนักงานอัยการ เนื่องจากในอดีตองค์กรอัยการนั้นยังขาดความพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยในรัฐ ซึ่งมาตรการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายดังกล่าวยังคงมีอยู่จนกระทั่งถึงปัจจุบัน ในขณะที่ประเทศที่ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐซึ่งมีพนักงานอัยการเป็นผู้ฟ้องร้องดำเนินคดีอาญานั้น จากการศึกษาพบว่าระบบการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกรณีพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องในต่างประเทศแล้ว จะเห็นได้ว่า มาตรการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในกรณีพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องในต่างประเทศมีความแตกต่างจากมาตรการของประเทศไทยเนื่องจากในประเทศที่ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐนั้น มาตรการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกรณีพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องภายหลังการใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องนั้น จะอยู่ในรูปแบบของมาตรการกัณฑ์ของดุลพินิจพนักงานอัยการก่อนพนักงานอัยการจะมีคำสั่งไม่ฟ้องเป็นหลัก แต่อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่พนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องนั้น ในต่างประเทศจะกำหนดมาตรการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายไว้ในรูปแบบของการใช้สิทธิโดยผู้เสียหายผ่านทางองค์กรภายนอกซึ่งเป็นมาตรการที่กำหนดให้องค์กรภายนอกเป็นผู้ใช้สิทธิแทนผู้เสียหายในการขอให้พนักงานอัยการทบทวนการใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องอีกครั้งหนึ่ง เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกา ผู้เสียหายอาจร้องขอต่อศาลให้ออกหมายที่เรียกว่า “mandamus” บังคับให้อัยการฟ้องคดีซึ่งได้มีดุลพินิจไม่ฟ้องไปแล้วก็ได้ หรือในประเทศเยอรมัน เมื่ออัยการสั่งไม่ฟ้องคดีใดจะต้องมีการแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงการไม่ฟ้องคดีนั้นด้วยซึ่งทำให้ผู้เสียหายที่ไม่พอใจในคำสั่งเช่นนี้สามารถร้องทุกข์ต่อหัวหน้าของอัยการผู้นั้นในระดับต่าง ๆ เช่น อธิบดีอัยการสหพันธรัฐ หรืออธิบดีอัยการของมลรัฐ หรือหัวหน้าสำนักงานอัยการในท้องถิ่นได้แล้วแต่กรณีว่าอัยการผู้ยุติคดีใช้ดุลพินิจไม่ชอบ หัวหน้าอัยการดังกล่าวมีอำนาจตรวจสอบคำวินิจฉัยไม่ฟ้องคดีของอัยการ และรับฟังเหตุผลในการยุติคดีของอัยการผู้ถูกกล่าวหา หากหัวหน้าอัยการนั้นเห็นว่าอัยการเจ้าของคดียุติคดีโดยไม่ชอบก็จะสั่งให้อัยการเจ้าของคดีเปิดคดีทำการสอบสวนใหม่ และยื่นฟ้องคดีนั้นต่อไป สำหรับในประเทศฝรั่งเศส สำหรับความผิดโทษหนักนั้นเมื่ออัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง ผู้เสียหายจะฟ้องคดีอาญาเองโดยตรงไม่ได้ แต่ฟ้องได้โดยทางอ้อม คือ ฟ้องทางแพ่งต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาและโดยที่การดำเนินคดีแพ่ง ศาลที่พิจารณาคดีอาญาจะกระทำต่อเมื่อมีการดำเนินคดีอาญา ไปพร้อมกัน ฉะนั้น จึงมีผลให้อัยการต้องดำเนินคดีอาญาไปด้วย แม้จะขัดกับความเห็นของอัยการก็ตาม นอกจากนี้ ในประเทศญี่ปุ่น มีมาตรการที่ผู้เสียหายจะสามารถตรวจสอบการไม่ฟ้องคดีของอัยการได้ 2 ระบบ อันได้แก่ การทบทวนการฟ้องของอัยการ และสถาบันการฟ้องเปรียบเทียบ

เมื่อวิเคราะห์แล้ว จะเห็นได้ว่าการให้สิทธิการฟ้องคดีของผู้เสียหายตามเจตนารมณ์เดิมนั้นไม่สอดคล้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในปัจจุบัน กล่าวคือ ในปัจจุบันหน่วยงานของรัฐในกระบวนการยุติธรรมทางอาญามีบทบาทและประสิทธิภาพมากขึ้น เนื่องจากเมื่อพิจารณาสภาพการณ์ในปัจจุบัน กระบวนการยุติธรรมทางอาญาในส่วนของ การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐนั้น ได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้การดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นในรูปของกำลังคน หรือประสิทธิภาพในการดำเนินคดีอาญาอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ ระบบการตรวจสอบ การใช้อำนาจของรัฐในระบบการตรวจสอบในรูปแบบต่างๆ อาทิ การตรวจสอบโดยองค์กรอิสระก็มีการพัฒนาไปมาก นอกจากนั้น ในทางปฏิบัติจะเห็นว่าผู้เสียหายจะให้พนักงานอัยการเป็นผู้ดำเนินการแทนมากกว่าที่จะฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาด้วยตนเองเนื่องจากจะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีอาญาด้วยตนเองค่อนข้างสูง และมีข้อจำกัดไม่ว่าจะเป็นเรื่อง ข้อจำกัดในการเข้าถึงพยานหลักฐาน หรือค่าใช้จ่ายในขั้นตอนในการดำเนินคดีต่าง ๆ ดังนั้น การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายน่าจะอยู่ในรูปแบบมาตรการการคุ้มครองซึ่งเป็นการดำเนินการโดยหน่วยงานของรัฐมากกว่าที่จะเป็นการให้สิทธิผู้เสียหายในการฟ้องคดีด้วยตนเองภายหลังพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องเพื่อเป็นการลดภาระแก่ผู้เสียหาย และคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายอย่างเต็มที่มิได้เป็นเพียงแค่การถ่วงดุลอำนาจของรัฐในกรณีพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องเท่านั้น

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

จากการศึกษามาตรการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในกรณีพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง พบว่ามาตรการในการให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกรณีที่ผู้เสียหายประสงค์จะดำเนินคดีด้วยตนเองในกรณีพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้อง และมาตรการกักกันของดุลพินิจของพนักงานอัยการกรณีสั่งไม่ฟ้องนั้นถือเป็นมาตรการสำคัญอย่างหนึ่งที่ควรให้ความสำคัญ ด้วยเหตุผลที่ว่าในปัจจุบันการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกรณีพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องนั้นมีเพียงสิทธิในการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาด้วยตนเองภายหลังพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องเท่านั้น ซึ่งจากการศึกษานั้น เห็นได้ว่าการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในรูปแบบดังกล่าวยังไม่สอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยในปัจจุบันทำให้กลายเป็นการผลักภาระให้ผู้เสียหายมากกว่าเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย นอกจากนี้ การดำเนินการฟ้องร้องดำเนินคดีของผู้เสียหายด้วยตนเอง ผู้เสียหายจะเสียสิทธิตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบางประการไป เนื่องจากสิทธิดังกล่าวเป็นสิทธิของพนักงานอัยการเมื่อมีคำสั่งฟ้องคดีโดยเฉพาะ เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ทั้ง ๆ ที่ผู้เสียหายเป็นบุคคลในลำดับแรกหรือเรียกได้ว่าเป็น จุดเริ่มต้นที่มีความสำคัญอย่างยิ่งของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เนื่องจากผู้เสียหายเป็นบุคคลที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดโดยตรงไม่ว่าจะ เห็นความเสียหายต่อร่างกาย ทรัพย์สิน หรือสิทธิต่าง ๆ ดังนั้นเมื่อมีการกระทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้น รัฐซึ่งมีหน้าที่ในการ คุ้มครองและเยียวยาสิทธิของผู้เสียหายโดยมีพนักงานอัยการเป็นตัวแทนของรัฐในการดำเนินการฟ้องร้องคดีอาญาเพื่อดำเนินคดีอาญาแก่ผู้กระทำความผิด ควรมีมาตรการในการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในกรณีพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง โดยให้สอดคล้องกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยที่ได้ให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาด้วยตนเองควบคู่ไปกับการดำเนินคดีโดยรัฐ ซึ่งอาจอยู่ในรูปแบบการเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ หรือการดำเนินคดีอาญาด้วยตนเองภายหลังมีคำสั่งไม่ฟ้อง

ดังนั้น เมื่อรัฐได้ให้โอกาสผู้เสียหายดำเนินคดีอาญาด้วยตนเองภายหลังพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องแล้ว ซึ่งถือว่ารรัฐได้ยอมรับสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีด้วยตนเองแล้ว ดังนั้น

รัฐจะต้องมีมาตรการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายภายหลังพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้อง เพื่อให้การใช้สิทธิของผู้เสียหายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงรัฐจะต้องมีมาตรการกั้นกรองการใช้ดุลพินิจของพนักงานอัยการที่ทำให้ผู้เสียหายยอมรับ และเชื่อมั่นในการทำงานของรัฐด้วย

การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายดังกล่าวเป็นสิ่งสำคัญดังเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็น หลักประกันของสิทธิของผู้เสียหาย ภายหลังพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องที่ดี กฎหมายจึงควรมีมาตรการให้ความคุ้มครองสิทธิผู้เสียหาย ในกรณีพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องให้สอดคล้องกับ การให้ความคุ้มครองอำนาจความยุติธรรม ให้แก่ประชาชนตามรัฐธรรมนูญแห่งประเทศไทย พุทธศักราช 2550 หมวดที่ 3 มาตรา 40(1) ที่ได้ กำหนดให้บุคคลย่อมมีสิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง รวมทั้ง มาตรา 40(5) ยังกำหนดให้ ผู้เสียหายมีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่จำเป็น และ เหมาะสมจากรัฐ รวมทั้งการสร้างหลักประกันให้กับผู้เสียหายว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญา ของรัฐนั้นเป็นไปอย่างโปร่งใส เชื่อถือได้ และสามารถตรวจสอบได้ เพื่อให้ผู้เสียหายเข้าใจและ เชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของรัฐ และให้ความร่วมมือกับรัฐเพื่อรักษาความสงบ เรียบร้อยในสังคม

ในปัจจุบันนี้หลายประเทศได้ให้ความสำคัญในการให้ความคุ้มครองแก่ผู้เสียหายใน คดีอาญาเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันในระดับนานาชาติก็ได้ให้ความสำคัญในการคุ้มครองสิทธิ ผู้เสียหาย มีการจัดตั้งองค์กรและหน่วยงานต่างๆ เพื่อดำเนินการในการให้ความคุ้มครองผู้เสียหาย ในคดีอาญา รวมทั้งการออกกฎหมายและหลักเกณฑ์ต่างๆ เพื่อให้การดำเนินการในการให้ความ คุ้มครองแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งหลักการที่สำคัญและเป็น พื้นฐาน ที่หลายๆประเทศได้นำไปปฏิบัติใช้ก็คือ ปฏิญญาว่าด้วยหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวก ยุติธรรมแก่ผู้ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรมและการใช้ อำนาจโดยไม่ถูกต้อง (Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power 1985) ซึ่งได้วาง หลักการสำคัญในการคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมไว้ 4 ประการคือ

- 1) การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและการปฏิบัติที่เป็นธรรม
- 2) สิทธิในการได้รับการชดเชยค่าเสียหายโดยผู้กระทำความผิด
- 3) สิทธิในการได้รับค่าทดแทนความเสียหายโดยรัฐ

4) สิทธิในการได้รับความช่วยเหลือด้านอื่นๆ

จากการศึกษาพบว่าประเทศไทยได้มีบทบัญญัติคุ้มครองผู้เสียหายในระหว่างการดำเนินคดีอาญาเช่นเดียวกัน ดังที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่ได้มีการกำหนดถึงการให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาไว้เช่นกันดังที่ปรากฏในมาตรา 244 และมาตรา 245 แต่ในขณะเดียวกันก็ได้กำหนดถึงการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาเช่นกัน ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกันแล้วจะพบว่ารัฐธรรมนูญได้ให้ความสำคัญในการคุ้มครองสิทธิของผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องหา มากกว่าการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งแสดงถึงความไม่สมดุลในการให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายในคดีอาญา

ต่อมาเมื่อมีการยกเลิกรัฐธรรมนูญ ฉบับปี พ.ศ. 2540 และได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 รัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็ยังคงนำเอาเจตนารมณ์และบทบัญญัติบางส่วนในการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญามาบัญญัติในรัฐธรรมนูญฉบับนี้เช่นเดียวกัน ดังที่ปรากฏในมาตรา 40 ซึ่งบัญญัติเพื่อเป็นการรองรับสิทธิของประชาชนในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ซึ่งมีลักษณะที่รวบรัดมากกว่ารัฐธรรมนูญฉบับพุทธศักราช 2540 ซึ่งมีลักษณะที่สอดคล้องกับหลักการของสหประชาชาติ แต่รัฐธรรมนูญก็ได้บัญญัติลักษณะของการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญาในลักษณะที่กว้างๆ ไม่ได้กำหนดรายละเอียดไว้ในรัฐธรรมนูญ เนื่องจากมีการกำหนดบทบัญญัติและรายละเอียดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมถึงมาตรการในการให้ความคุ้มครองแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาเช่นกัน โดยมาตรการคุ้มครองในกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้นมีลักษณะมุ่งในทางคุ้มครองผู้ถูกกล่าวหา หรือจำเลยมากเกินไป และมีการคำนึงถึงผู้เสียหายน้อยมากอันอาจทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมต่อผู้เสียหาย โดยเฉพาะสิทธิการดำเนินคดีของผู้เสียหายภายหลังพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง ทั้งที่ กฎหมายยอมรับในสิทธิของผู้เสียหายที่ผู้เสียหายจะดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำผิดด้วยตนเอง นอกจากนี้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้มีการเพิ่มเติมหลักการเกี่ยวกับการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมเพื่อเป็นหลักประกันแห่งสิทธิของประชาชน ทั้งนี้ประชาชนทุกคนจะต้องเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและมีสิทธิได้รับความคุ้มครองและความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายทั้งทางแพ่งและทางอาญาจากรัฐตามจำเป็นและตามความเหมาะสมโดยเสียค่าตอบแทน ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายเท่าที่จำเป็นตามที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งกฎหมาย กฎระเบียบต่างๆรวมทั้งค่าใช้จ่ายใน

การดำเนินการดังกล่าวจะต้องไม่เป็นอุปสรรคแก่ผู้เสียหายในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ภายหลังพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องแต่อย่างใด

ตามที่รัฐธรรมนูญได้มีการบัญญัติรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานเพื่อเป็นหลักประกันแก่ผู้เสียหาย ในคดีอาญาไว้บางส่วนบ้างแล้ว ก็ได้ปรากฏมาตรการในการให้ความคุ้มครองแก่ผู้เสียหายใน คดีอาญาในกฎหมายลำดับอื่นๆ ลงมาเช่นกัน เช่น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประมวลกฎหมายอาญา เป็นต้น และในกฎหมายอื่นๆ เช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองพยาน พ.ศ. 2546 เป็นต้น ซึ่งมาตรการในการให้ความคุ้มครองที่ปรากฏอยู่ในกฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบันนี้ต่าง มีข้อจำกัดในการให้ความคุ้มครองแก่สิทธิของผู้เสียหายภายหลังพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง เนื่องจากประเทศไทยไม่มีกฎหมายเกี่ยวกับมาตรการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายและกฎหมายเกี่ยวกับ คุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายอย่างชัดเจน ซึ่งแตกต่างกับต่างประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกาที่มี กฎหมายคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรมและพยาน ค.ศ. 1982 (The Victim & Witness Protection Act 1982) ซึ่งผลของการไม่มีกฎหมายคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีอาญา ส่งผลให้ เจ้าหน้าที่ของรัฐโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไม่ได้ให้ความ สนใจการคุ้มครองสิทธิ นอกจากนั้น แม้ว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะยอมรับ สิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาด้วยตนเอง แต่ก็ไม่มีแนวทางในการบังคับใช้มาตรการ คุ้มครองผู้เสียหายเพื่อให้เจ้าหน้าที่นำไปใช้ในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายแต่อย่างใด ซึ่ง เสมือนหนึ่งว่าเป็นการผลักภาระให้ผู้เสียหายจะต้องเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากการกระทำ ความผิดด้วยตนเอง เนื่องจากรัฐเห็นว่าไม่ควรดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความผิด ซึ่งผู้เสียหายจะต้อง เสียสิทธิต่าง ๆ ที่ผู้เสียหายจะได้รับจากกระบวนการยุติธรรมในกรณีพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้อง จน อาจทำให้ผู้เสียหายตกเป็นผู้เสียหายของกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้นเอง และส่งผล ให้ไม่สามารถพัฒนาระบบการให้ความคุ้มครองแก่ผู้เสียหายให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพแต่อย่างใด และไม่เป็นไปในทิศทางที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งในปัจจุบัน การ กำหนดมาตรการไว้ในกฎหมายหลายฉบับดังที่ปรากฏในปัจจุบันนี้ทำให้เกิดความยุ่งยากในการ ให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายภายหลังพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้อง เพราะไม่มีมาตรการขั้น พื้นฐานที่เป็นมาตรฐานหลักในการให้ความคุ้มครองผู้เสียหายแต่อย่างใด ซึ่งเมื่อต้องการให้ความ คุ้มครองผู้เสียหายก็จะต้องไปพิจารณาในกฎหมายแต่ละฉบับว่าข้อเท็จจริงที่ปรากฏสามารถเข้า หลักเกณฑ์ในการให้ความคุ้มครองตามกฎหมายฉบับนั้นๆหรือไม่ ซึ่งเป็นการยุ่งยากและอาจเกิด

ความเข้าใจมาตรการในการให้ความคุ้มครองอย่างผิดพลาดและไม่ตรงตามเจตนารมณ์ของกฎหมายฉบับที่ได้บัญญัติคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีด้วยตนเองไว้

5.2 ข้อเสนอแนะ

การให้ความคุ้มครองและหลักประกันในการให้ความคุ้มครองแก่ผู้เสียหายภายหลังพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง เป็นสิ่งที่เหมาะสมและสมควร และมาตรการในการให้ความคุ้มครองที่มีอยู่ในปัจจุบันยังมีข้อจำกัดและขาดความเหมาะสมอยู่อีกหลายประการจึงควรแก้ไขและปรับปรุงเพื่อให้มาตรการในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

1. มาตรการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกรณีพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องโดยการกำหนดให้ผู้เสียหายนำคดีไปฟ้องด้วยตนเองภายหลังพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องนั้นอาจจะยังไม่เพียงพอ กล่าวคือ ควรมีบทบัญญัติกฎหมายที่ให้สิทธิแก่ผู้เสียหายโดยเปิดช่องให้ผู้เสียหายมีสิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมมากกว่าที่ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 34 โดยการเพิ่มมาตรการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายด้วยการเพิ่มมาตรการกักขังการดูพิณิจสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ โดยให้สิทธิผู้เสียหายในการอุทธรณ์คำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการต่อสำนักงานอัยการสูงสุดเพื่อให้มีการกักขังการตรวจสอบด้วยความรอบคอบอีกครั้งหนึ่ง โดยสำนักงานอัยการสูงสุดจะตั้งกรรมการรับอุทธรณ์ขึ้นมาเพื่อพิจารณาการอุทธรณ์คำสั่งดังกล่าวและคณะกรรมการดังกล่าวมีอำนาจในการกลับคำสั่งเดิมได้

2. เพื่อให้กระบวนการการตรวจสอบข้อเท็จจริงเพื่อนำไปสู่การใช้ดุลพิณิจสั่งคดีของพนักงานอัยการอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อเป็นหลักประกันแก่ผู้เสียหายอันเป็นมาตรการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกรณีพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องนั้น ควรมีบทบัญญัติกฎหมายให้อำนาจการสอบสวนเพิ่มเติมแก่ผู้มีอำนาจพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145 เนื่องจาก บทบัญญัติมาตรา 145 มิได้บัญญัติเรื่องการสอบสวนเพิ่มเติมไว้แต่อย่างใด ดังนั้น เพื่อให้กระบวนการพิจารณาการใช้ดุลพิณิจสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการเป็นไปอย่างรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพในการรวบรวมพยานหลักฐาน จึงควรมีบทบัญญัติเรื่องอำนาจในการสั่งสอบสวนเพิ่มเติมให้แก่องค์กรที่ทำความเห็นแย้งหรือไม่แย้งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145 ให้ชัดเจน เพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการค้นหาพยานหลักฐานในคดี อัน เป็นการ

คุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในกรณีที่พนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องโดยเป็นมาตรการกั้นกรงดุลพินิจของพนักงานอัยการจากองค์กรภายนอกอย่างมีประสิทธิภาพ

3. ควรมีการจัดตั้งหรือกำหนดหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม โดยมีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือและคุ้มครองแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาในแต่ละหน่วยงาน เช่น สำนักงานตำรวจแห่งชาติ อัยการและศาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เพราะเป็นหน่วยงานแรกที่จะเข้าไปช่วยเหลือผู้เสียหาย ซึ่งปัจจุบันประเทศไทยมีหน่วยงานเดียวที่มีหน้าที่ในการให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายคือ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม เท่านั้น เพื่อเป็นมาตรการในการคุ้มครองความปลอดภัยแก่ผู้เสียหายในกรณีที่ถูกผู้เสียหายใช้สิทธิฟ้องร้องคดีด้วยตนเองภายหลังพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง

4. ควรมีการแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงสิทธิและความก้าวหน้าในคดี ที่ตนเป็นผู้เสียหายในขณะที่มีการดำเนินคดีอาญาอันอาจส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ในทางส่วนตัวและความปลอดภัยของผู้เสียหายในคดีอาญา เพื่อให้ผู้เสียหายทราบถึงสิทธิที่ตนมี เพื่อที่จะได้ตัดสินใจว่าควรจะดำเนินการเช่นใดในการร้องขอมาตรการคุ้มครองแก่ตนในระหว่างการดำเนินคดี อาญาได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะนั้น ซึ่งในกรณีที่ผู้เสียหายขอทราบสรุปพยานหลักฐานในชั้นอัยการนั้น ควรให้สิทธิแก่ผู้เสียหายให้ผู้เสียหายมีสิทธิใช้พยานหลักฐานที่อยู่ในสำนวนของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในการที่จะฟ้องคดีเองได้

5. ควรมีการปรับปรุงแก้ไขบทบัญญัติเรื่องการไต่สวนมูลฟ้องเพื่อให้เหมาะสมกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน โดยการยกเลิกข้อกำหนดที่ว่าห้ามมิให้จำเลยนำพยานมาสืบในชั้นไต่สวนมูลฟ้องและห้ามมิให้ศาลถามคำให้การจำเลยก่อนประทับฟ้อง ซึ่งจะมีผลว่า ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งว่าคดีมีมูล ซึ่งถือเป็นการรับประทับฟ้องของโจทก์ โจทก์ก็นำพยานหลักฐานทั้งหมดมาสืบพยานต่อศาลใหม่ทั้งหมด ซึ่งเป็นการเสียเวลาสำหรับคู่ความและพยานบุคคลทั้งหมดที่ต้องมาเบิกความในศาลหลายครั้งด้วยคำถามเดิม ดังนั้น หากยกเลิกบทบัญญัติข้างต้น จะเป็นการทำให้กระบวนการพิจารณาเป็นไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นข้อดีกับทั้งฝ่ายผู้เสียหาย และผู้ต้องหา กล่าวคือ เป็นการเปิดโอกาสให้จำเลยต่อสู้คดีของตนได้เต็มที่ตั้งแต่ต้น ส่วนในการพิจารณาหลังการประทับฟ้องนั้นก็เพียงให้นำพยานหลักฐานคำเบิกความหรือกระบวนการพิจารณาในชั้นไต่สวนมาเป็นหลักฐานส่วนหนึ่งในชั้นพิจารณาและเปิดโอกาสให้คู่ความสามารถสืบพยานหรือยื่นพยานหลักฐานมาสืบ

เพิ่มเติมหรือทำคำแถลงอธิบายขยายความนอกเหนือจากส่วนที่ดำเนินการไปแล้วในชั้นไต่สวนได้เท่านั้น ซึ่งน่าจะช่วยให้การดำเนินคดีเป็นไปอย่างรวดเร็ว

6. รัฐควรให้การสนับสนุนแก่หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่ทำงานเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา ตลอดจนการประสานความร่วมมือในการให้ความช่วยเหลือและคุ้มครองผู้เสียหายระหว่างหน่วยงานของรัฐและเอกชน เพื่อให้การคุ้มครองผู้เสียหายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานในต่างประเทศเพื่อจะได้มีโอกาสพัฒนาระบบการให้ความคุ้มครองและมาตรการการคุ้มครองผู้เสียหายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพต่อไปในอนาคต

7. ควรมีการฝึกอบรมบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม ตลอดจนบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในระหว่างการดำเนินคดีอาญาในด้านต่างๆอย่างมีประสิทธิภาพ

8. ควรมีการเพิ่มเติมสิทธิของผู้เสียหาย ตามบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 และมาตราอื่นที่เกี่ยวข้องโดยให้สิทธิผู้เสียหายเรียกค่าสินไหมทดแทนไปพร้อมกับการดำเนินคดีได้ด้วยตนเอง กล่าวคือ ในคดีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ ถ้าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกค่าสินไหมทดแทน ผู้เสียหายมีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนก็ได้ โดยให้ศาลมีอำนาจยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลให้แก่ผู้เสียหาย หรืออาจเพิ่มเติมบทบัญญัติกฎหมายเรื่องสิทธิในการร้องขอค่าเสียหายเบื้องต้นในคดีอาญาต่อศาล ในทำนองเดียวกับ The Power of Criminal Courts (Sentencing) Act 2000 ของอังกฤษ section 130 -134 ซึ่งให้อำนาจแก่ศาลในกำหนดค่าเสียหายเบื้องต้นแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาได้ โดยไม่ต้องร้องขอและโดยที่ไม่ตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะฟ้องเรียกค่าเสียหายเพิ่มเติมต่างหาก นอกจากนั้น ใน The Criminal Justice Act 1985 section 11 - 12 ของนิวซีแลนด์ก็มีหลักเกณฑ์ในการทำนองเดียวกัน

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กรกัญญา เข้มมโสภาส. การดำเนินคดีอาญาโดยองค์กรเอกชน, วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542.
- กิตติ บุญยพลากร. ผู้เสียหายในคดีอาญา, วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. กระบวนการยุติธรรมบนเส้นทางการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2540.
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. อัยการกับกระบวนการยุติธรรม. วารสารกฎหมาย 17 (มกราคม 2540): 148
– 163.
- กุลพล พลวัน. การกลั่นกรองดุลพินิจอัยการ. บทบัณฑิตย 63 (มีนาคม 2550): 1 – 22.
- กุลพล พลวัน. การวิเคราะห์บทบาทของอัยการในการดำเนินคดีอาญา. วารสารอัยการ 18
(สิงหาคม 2538): 183 – 205.
- กุลพล พลวัน. ความสัมพันธ์ระหว่างพนักงานอัยการกับผู้เสียหายในคดีอาญา. วารสารอัยการ 13
(พฤศจิกายน 2532): 119 - 131.
- กุลพล พลวัน. บทบาทของพนักงานอัยการในการเป็นโจทก์. วารสารอัยการ 62 (กุมภาพันธ์
2526): 183 – 205.
- กุลพล พลวัน. บทบาทของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีอาญา. วารสารอัยการ 85 (มกราคม
2538): 23 – 46.
- กุลพล พลวัน. ระบบการดำเนินคดีอาญาโดยอัยการในประเทศไทย. วารสารอัยการ 9 (พฤษภาคม
2529): 72 - 116.
- กุลพล พลวัน. ลักษณะทั่วไปของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. วารสารอัยการ 39
(มีนาคม 2524): 24 - 53.
- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. ดุลพินิจในการไม่ฟ้องคดีอาญาที่มีมูลของอัยการในสหรัฐอเมริกา.
วารสารนิติศาสตร์ 10 (2521): 165 - 167.
- โกเมน ภัทรภิรมย์. งานอัยการในกระบวนการยุติธรรม. วารสารอัยการ 14 (กันยายน 2534): 113 -
118.

คณิต ฅ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 7 แก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549.

คณิต ฅ นคร. ปัญหาในการใช้ดุลพินิจของอัยการ. วารสารอัยการ 5 (กันยายน 2525): 31 - 57.

คณิต ฅ นคร. ผู้เสียหายในคดีอาญา. วารสารอัยการ 1 (มกราคม 2521): 48 - 51.

คณิต ฅ นคร. วิธีพิจารณาความอาญาไทย : หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน. วารสาร

อัยการ 19 (มกราคม 2539): 9 - 24.

คณิต ฅ นคร. อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา. อัยการนิเทศ 38 (2519): 396 - 406.

คณิง ฤาไชย. วิธีพิจารณาความอาญาตามกฎหมายอังกฤษ. วารสารอัยการ 109: 9 - 22.

ชนิญญา ชัยสุวรรณ. การใช้ดุลพินิจในการดำเนินคดีอาญาของอัยการ. วิทยานิพนธ์ปริญญา

มหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.

ไชยรงค์ คงจันทร์. ศาลยุติธรรมกับการคุ้มครองผู้เสียหายตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พุทธศักราช 2540. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543.

ไชยศ วิภูธานพวงษ์. ระบบความยุติธรรมกับชุมชน. วารสารอัยการ 21 (กุมภาพันธ์ 2541): 1 - 49.

ณรงค์ ใจหาญ. หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร:

สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2544.

ธาดาพันธ์ อังกินันท์. การดำเนินคดีอาญา ณ ประเทศฝรั่งเศส. อัยการนิเทศ 53 (2534): 484 -

500.

ธานิส เกศวพิทักษ์. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 1-2 (มาตรา 2 -

157). เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติ

บัณฑิตยสภา, 2551.

ธานิส เกศวพิทักษ์. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 3 - 4 (มาตรา 157 -

245). เล่ม 2, พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติ

บัณฑิตยสภา, 2551.

มารุต บุญนาค. สิทธิพื้นฐานในคดีอาญา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2550.

เรจธรรม ลัดพลี. สัมมนากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงยุติธรรม,

2540.

วสันต์ วจนาภิจ. ดุลพินิจในการสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ. วารสารอัยการ 18 (มกราคม

2538): 17 - 23.

- วัชรินทร์ ภาณุรัตน์. บทบาทของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีอาญา. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- วันชัย ศรีนวลนัต. การคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา. งานวิจัยหลักสูตรผู้บริหารกระทรวง
ยุติธรรมระดับสูง แหล่งที่มา: http://www.library.coj.go.th/managecourt/data/1_2.pdf
[online] [2009, มีนาคม 2552]
- วสันต์ วจนากิจ. ดุลพินิจในการสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ. วารสารอัยการ 18 (มกราคม
2538): 17 - 23.
- วิชัย ตันติกุลานนท์. อำนาจของพนักงานอัยการในการสั่งฟ้องและสั่งไม่ฟ้องคดีอาญา. วารสาร
อัยการ 10 (สิงหาคม 2528): 27 - 36.
- วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์. ผู้เสียหายในคดีอาญา : การศึกษาสิทธิและการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย
ในคดีอาญาในกระบวนการยุติธรรมไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะ
นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543.
- สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายสถาบันกฎหมายอาญา. รายงานการวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมใน
คดีอาญาของประชาชน. สำนักงานวิชาการ สำนักงานอัยการสูงสุด, 2551.
- สมชัย วัฒนการุณ. การใช้สิทธิของประชาชนตาม พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ.2540.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2544.
- สุดสงวน สุธีสร. เหยื่ออาชญากรรม. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, 2546.
- สุทธิมา พิพัฒน์พิบูลย์. การคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญา : ศึกษาาระบบการคุ้มครองตาม
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 245. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549.
- อดิศร ไชยคุปต์. ดุลพินิจของพนักงานอัยการในการสั่งไม่ฟ้องคดีอาญา. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542.
- อรรถพล ใหญ่สว่าง. ผู้เสียหายในคดีอาญา. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524.
- อลงกรณ์ กลิ่นหอม. สิทธิในการฟ้องคดีอาญาของเอกชน. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะ
นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541.
- อัณณพ ชูบำรุง และศรีสมบัติ ไชยประจักษ์ชัด. ว่าด้วยเหยื่ออาชญากรรม. นครปฐม: โรงพิมพ์
สถาบันพัฒนาสาธารณสุข อาเซียน, 2538.

อัยการ, กรม. อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา รวมบทความเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาใน
นานาประเทศ. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์บริการเอกสารและวิชาการ กรมอัยการ, 2537.
อารยา เกษมทรัพย์. การฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย : ศึกษาเฉพาะกรณีพนักงานอัยการมีคำสั่ง
ไม่ฟ้อง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารนิติ ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.
อุทัย อาทิวา. สิทธิของผู้เสียหายในกฎหมายฝรั่งเศส. บทบัณฑิตย 61 (มีนาคม 2548): 1 - 19.

ภาษาอังกฤษ

Alberto R.Gonzales. Attorney General Guidelines for Victim and Witness Assistance.
New York: U.S. Department of Justice, 2005 .
International Victimology Website. Statement of victims' rights in process of criminal
justice. [Online]: Available from :
<http://www.victimology.nl/onlpub/eurforvictr96a.html> [2009 , May 18]
Jason S.Williams. Civil&Criminal Procedure. London: Sweet&Maxwell Limited, 1997.
Donald J.Newman. Introduction to Criminal Justice. New York: L.B>Lippincott
Company , 1978.
Patrick Devlin. The Criminal Prosecution in England. London: Oxford University Press,
1960.
Roger Acguile. Criminal Procedure. London: Butterworth, 1969.
R.M. Jackson. The Machinery of Justice in England. Sixth Edition. London: Cambridge
University Press , 1972.
Shigemitsu Dando. Japanese Criminal Procedure. by B.J. George Jr. New Jersey: Fred
B.Rothman & Co., 1965.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายปณิธาน มาลากุล ณ อยุธยา เกิดเมื่อวันที่ 6 มีนาคม พุทธศักราช 2526 ที่จังหวัด กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้นจากโรงเรียนเทพศิรินทร์ ปีการศึกษา 2541 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจากโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา ปีการศึกษา 2544 ระดับปริญญานิติศาสตร์บัณฑิตจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2548 และเข้าศึกษาในหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2549 ปัจจุบันปฏิบัติงานในตำแหน่ง อาจารย์ประจำ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย